รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

Study of the Language and Cultural Diversity of Phetchabun Province

ดร.สำราญ ท้าวเงิน

เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2555

รหัสโครงการ 2555A14562023

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

ดร.สำราญ ท้าวเงิน

เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา

และพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในการสนับสนุนทุนวิจัย ตลอดจนบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยนี้สามารถทำได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้สามารถนำมาให้เป็นแนวทางสำหรับ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการใช้ผลงานวิจัยโจทย์ปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

ดร.สำราญ ท้าวเงิน
เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัย การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้จัดทำ ดร.สำราญ ท้าวเงิน และ เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์
แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
ปีงบประมาณ 2555
คำสำคัญ ความหลากหลายทางภาษา, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

โลกยุคโลกาภิวัฒน์ในปัจจุบันกำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศและวัฒนธรรมสมัยใหม่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก การสื่อสารมีพลังไร้พรมแดนเข้าถึงแม้ในพื้นที่ห่างไกล ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของ ชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ในภาวะอันตรายและเสี่ยงต่อการสูญสลาย สภาวการณ์เช่นนี้เป็นภัยคุกคามความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดย ร่วมมือกับ กลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน เสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคใน การจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของทุกหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มภาษาที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วย กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน กลุ่มภาษาไทหล่ม กลุ่มภาษาจีน กลุ่มภาษาลาว ได้แก่ กลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ภาษากลุ่มชาวบน และภาษากลุ่มชาวเขา ได้แก่ ภาษาม้ง ภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ ภาษาจีนฮ่อ วัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดที่แตกต่างจากที่อื่น ได้แก่ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเส็งกลองล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง วัฒนธรรมอื่นที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธ์ต่างๆ ได้แก่ ประเพณีบุญข้าวจี่ ประเพณีบุญข้าวหลาม ประเพณีบุญกำฟ้าของชาวลาวพวน ประเพณีพิธีกินข้าวใหม่ ประเพณีไส่กำไลคอ ประเพณีปีใหม่ ของชาวเขาเผ่าม้ง แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกัน รณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดศูนย์วัฒนธรรมประจำกลุ่มไว้ในโรงเรียน และควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

Abstract

Globalization in the present day is causing rapid change in economic and social International politics and this change has greatly influenced modern culture. Nowadays communication has no boundaries and there is both danger and the risk of losing the language and local culture of minority groups. This situation threatens the loss of the variety of language and cultures of the various ethnic groups. This research aims to study the diversity of language and culture of the various ethnic groups that were settled in Phetchabun province, in a multilateral way to create data base of the diversity of language and culture of the various ethnic groups that were settled in Phetchabun province which the cooperative of various ethnic groups in Phetchabun province in kanguage and cultural activities to revive the interest and readiness of each community, strengthen the capacity and technical skills to manage the diversity of language and culture of all organization which involved in Phetchabun province to conserve and preserve the diversity of language and culture as well as the identity of the various ethnic groups in Phetchabun province.

The study found that the language groups used in Phetchabun province consist of central Thai language groups, the northeast Thai language group, Thai Lom language group, Chinese language group, Laos language group are: Laos Puan, Laos Ngeaw, and Laos Kraung, Chaobon language group and hill tribe language are: Hmong language, Yao language, Lisua language, Muser language, and Chinese Hoa. The cultural importance of Phetchabun province which differes from other cultures, includes the Um Phra Dam Nam festival (the carrying Buddha image to bathing) and Seng Khong Long Khom Phai (drum competition and lamps festival). The another important culture of ethnic group are: Bun Khao Ji tradition (fired sticky rice tradition), Bun Khao Lam (sticky rice in bamboo tradition), Bun Kam Pa tradition (respective sky tradition) of Laos Puan people, Khin Khao Mai tradition (eating new rice tradition), Sai Kam Lai Khau (bangles necklace tradition), Pee Mai tradition (new year tradition) of Hmong hill tribe. The way to conservation and heritage of diversity of language and culture of the various ethnic groups in Phetchabun province to promote for everyone to appreciate the value to maintain their ethnic identity of their own language and culture to build understanding and confidence among the members of each ethnic group and promote to public and private sector, primary and secondary schools, should raise awareness to points out the importance of the ethnic identity of their own ethnic to students. In addition, should settle the cultural center of the ethnic group school and should develop the local curriculum in language and culture of the community for using in learning and teaching.

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ..... ค
บทคัดย่อ..... ง
Abstract..... ..... จ
สารบัญ..... ..... ฉ
สารบัญตาราง..... ซ
สารบัญรูป..... ญ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย 1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย 3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย 3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4
บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5
2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา 5
2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม..... 12
2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ 16
2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์ 16
2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง 23
2.3.3 เสียงและระบบเสียง 31
2.3.4 คำและหน่วยคำ 46
2.3.5 การวิเคราะห์โครงสร้างประโยค 47
2.3.6 ระบบเสียงในภาษาไทย..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**
2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา..... 47
2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม 47
2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม..... 49
2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม 52
2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ 54
2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย 56
2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ 60
2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม..... 62
2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา..... 65
2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่..... 65
2.5.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ 66
2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม..... 67

2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม 68
2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม 69
2.5.6 แนวคิดความล้าหลังทางวัฒนธรรม 69
2.5.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ 69
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 70
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย 72
3.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น 73
3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 73
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล 73
3.4 การตรวจสอบข้อมูล 74
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 74
3.6 การนำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนา 75
บทที่ 4 ผลการวิจัย 75
4.1 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ 75
4.1.1 ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์ 76
4.1.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ 84
4.2 การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ 147
4.3 การร่วมมือกับกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน 152
การดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน 152
4.4 การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ 156
4.4.1 แนวทางการฝึกอบรมและการจัดทำคู่มือ 157
4.4.2 ผลการทดลองการดำเนินการฝึกอบรม 158
4.5 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ 166

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้ปกครองนักเรียน พบว่า เป็นผู้รู้ในตำบลสะเดียงทั้งหมด ท้องถิ่นยอมรับ อำเภอและจังหวัดยอมรับมีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายมีความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีมากเห็นสมควรให้จัดทำหลักสูตรทุกเรื่องที่เสนอมา ได้แก่ ตะลอมพอก กลดธุดงค์ รำโจ่ง รำเสื่อแขบลาน การทอผ้าฝ้าย การทำดอกไม้จากเกล็ดปลา การทอผ้ากี่กระตุก การทำผ้าห่มผ้าสำลีและการตีมีด โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ นางผ่าน ลือกิจ เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทอผ้า นายสลิด แก้วขาว เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องรำเสื้อแถบลาน นายเสงี่ยม ใจตรงดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องงานช่าง 167

ผลจากสนทนากลุ่มสรุปได้ว่าความต้องการหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนนั้น ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม และคนในชุมชนบ้านติ้วต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 ด้านการประกอบอาชีพ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “การทอผ้าฝ้าย” (ผ้ามุก) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.26 ประกอบกับท้องถิ่นมีปราชญ์ชาวบ้านชื่อ นางผ่าน ลือกิจ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านติ้ว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้า มีความรู้เรื่องการท่อผ้าพื้นเมือง ได้แก่ ผ้ามุก ผ้าขิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก ผ้าฝ้ายต่างๆ และผ้าราชวัตร

มีความชำนาญในเรื่องของการทอผ้า โดยนางผ่าน ลือกิจ ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ในเรื่องของการทอผ้า ได้รับเลือกเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เลือกการทอผ้า เพราะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับชุมชนเพื่อเป็นการรักษาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนบ้านติ้วให้คงอยู่ตลอดไป อีกทั้งโรงเรียนให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องการเรียนการสอนตลอดจนมีปราชญ์ชาวบ้านที่คอยดูแลและถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนและชุมชน ส่วนการทอผ้าฝ้ายนั้น มีขั้นตอนในการจัดทำผ้ามุกดังนี้ คือ การดีดฝ้าย การเข็นฝ้ายให้เป็นเส้นใย การดันเครือด้ายยืน การดินด้ายเครือ การต่อเครือเข้ากับฟืม เพื่อเตรียมทอเป็นผืน การทอผ้าเป็นผืน ลักษณะของผ้ามุก 2 เครือ คือเป็นลวดลายนูน สัมผัสได้ด้วยมือ

167

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ 168

5.1 สรุปผลการวิจัย 168

5.1.1 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.1.2 การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.1.3 การร่วมมือกับกลุ่มชนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.1.4 การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.1.5 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.2 อภิปรายผลการวิจัย 171

5.2.1 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.2.2 การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.2.3 การร่วมมือกับกลุ่มชนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.2.4 การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.2.5 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

5.3 ข้อเสนอแนะ 172

เอกสารอ้างอิง 173

ภาคผนวก 174

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ 175

ภาคผนวก ข แบบสอบถามผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ในจังหวัดเพชรบูรณ์ 176

ภาคผนวก ค แบบสอบถามความพึงพอใจต่อสินค้าของผู้ซื้อที่มีต่อกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ 177

ภาคผนวก ง แบบประเมินโครงร่างการฝึกอบรม 178

ภาคผนวก จ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม..... 181
ภาคผนวก ฉ แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของผู้ผ่านการฝึกอบรม..... 183
ภาคผนวก ช แบบประเมินผลการฝึกอบรม..... 185
ภาคผนวก ซ คู่มือวิทยากร ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**
ภาคผนวก ฌ กิจกรรมการละลายพฤติกรรม ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**
ภาคผนวก ญ คู่มือผู้เข้ารับการฝึกอบรม..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**
ภาคผนวก ฎ ประวัติคณะผู้วิจัย..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

สารบัญตาราง

ตารางที่ 4.1 ปัจจัยเชิงบวกและปัจจัยเชิงลบเกี่ยวกับการบริหารจัดการของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.2 จำแนกผู้ตอบแบบสอบถาม ตามระดับความพึงพอใจต่อสินค้า .. **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม 158

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อการฝึกอบรม..... 159

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อคู่มือการฝึกอบรม..... 160

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การจัดการผลิต 161

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อกลยุทธ์การผลิต 162

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานผลิต 163

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การวางแผนการผลิต..... 164

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ วางผังโรงงาน 165

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การควบคุมการผลิต **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การควบคุมคุณภาพ **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การบริหารสินค้าคงคลัง **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ ความปลอดภัยในการผลิต **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.17 ข้อมูลด้านการจัดการระบบการผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.18 ข้อมูลด้านภาวะผู้นำ ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.19 ข้อมูลด้านความคิดสร้างสรรค์..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

ตารางที่ 4.20 ข้อมูลด้านการประสานงานกลุ่ม ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

สารบัญรูป

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ 20

รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 24

รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 28

รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 28

รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 29

รูปที่ 4.6 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ 86

รูปที่ 4.7 Test ..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 4.7 ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน 87

รูปที่ 4.8 งานประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา 2 อำเภอ ชนแดน-วังโป่ง 91

รูปที่ 4.9 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ 101

รูปที่ 4.10 แผนภูมิวิธีการสืบค้นข้อมูลสำหรับผู้ใช้ 149

รูปที่ 4.11 หน้าจอแรก..... 150

รูปที่ 4.12 แสดงรายการวัฒนธรรมท้องถิ่น..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 4.13 แสดงรายการจากการค้นหาด้วยการใส่คำค้น..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 4.14 แผนภูมิขั้นตอนการเพิ่ม/แก้ไข/ลบข้อมูล..... 151

รูปที่ 4.10 แสดงแผงผังการไหลของงานภาพรวมของระบบจัดเก็บข้อมูล. **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 4.11 การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 4.12 การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด..... **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 2.13 ขั้นตอนการแปรรูปและขบวนการผลิตของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้. **ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 2.14 แนวคิดการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการผลิตของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้**ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

รูปที่ 2.15 แนวคิดการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการผลิตของกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้**ผิดพลาด! ไม่ได้กำหนดที่คั่นหน้า**

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โลกยุคโลกาภิวัฒน์ในปัจจุบันกำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศและวัฒนธรรมสมัยใหม่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก การสื่อสารมีพลังไร้พรมแดนเข้าถึงแม้ในพื้นที่ห่างไกล ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของ ชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ในภาวะอันตรายและเสี่ยงต่อการสูญสลาย สภาวการณ์เช่นนี้เป็นภัยคุกคามความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นปัญหาคล้ายกับการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในความสนใจของนักวิทยาศาสตร์ ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลกโดย 90% ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษากำลังอยู่ในภาวะวิกฤต (Krauss 1992) และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ให้พ้นศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่หรือภภาษาระดับนานาชาติและภาษาประจำชาติที่มีผู้พูดจำนวนมากและมีการธำรงรักษาอย่างเข้มแข็งเท่านั้นที่จะรอดปลอดภัย

อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั่วไปที่เกี่ยวข้องก็ยังขาดความตระหนักอย่างเพียงพอถึงความร้ายแรงของปัญหาภาวะวิกฤติทางภาษาและ วัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันจะทำลายความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาของมนุษยชาติติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งมีผลให้กลุ่มชนต่างๆ อ่อนแอ ไม่สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้ ทำให้สังคมอ่อนแอขาดความเชื่อมั่น ความมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ในสภาวการณ์เช่นนี้ สิ่งที่จำเป็นเร่งด่วนประการหนึ่งคือการเร่งสร้างองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหา กล่าวคือการศึกษาและวิธีการฟื้นฟูธำรงรักษาภาษาในภาวะวิกฤตซึ่งยังนับว่าขาดแคลนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นมาจาก ประสบการณ์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาในบริบทของภูมิภาคเอเชียและประเทศไทย ทั้งนี้เพราะส่วนมากแล้วองค์ความรู้ดังกล่าวใน ปัจจุบันล้วนมาจากประสบการณ์ในกิจกรรมฟื้นฟูภาษานอกภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่ม ชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม (จากงานแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย โดยสุวิไลและคณะ , 2547) ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว คณะวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษาเรียนรู้ ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุม ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อร่วมมือกับ กลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน
4. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคใน การจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของทุกหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบูรณ์
5. เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อ ศึกษา ความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีขอบเขตการวิจัย 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา จะเป็นการนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. ด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนผู้มี ภูมิลำเนาอยู่ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ และชนเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
3. ด้านกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย โดยทำการสุ่มเลือกจากประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวนกลุ่มละ 100 คน เพื่อสำรวจข้อมูลและแนวทาง การความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม และทำการสุ่มเลือกจากประชากรที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 50 คน เพื่อร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
4. ด้านข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจาก ภายในประเทศ มาให้ข้อเสนอเพื่อที่จะสามารถผลักดันให้เป็นยุทธศาสตร์ และสามารถนำไปใช้ได้จริงบนพื้นฐานความเป็นไปได้

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กลุ่มเป้าหมายที่จะได้ประโยชน์โดยตรงได้แก่นักวิจัย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานการพัฒนาการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. ได้ฐานข้อมูลการวิจัยสำหรับการ ศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
3. ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน ในจังหวัดเพชรบูรณ์
4. เสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของทุกหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบูรณ์
5. อนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 2
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา
2) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3) ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์
4) ทฤษฎีทางสังคมวิทยา
5) ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา

การศึกษาความหลากหลายทางภาษา เป็นการศึกษาภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับภาษา การศึกษาภาษาที่พูดในท้องถิ่นประเทศไทย เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ภาษาไทยถิ่น และภาษาชนกลุ่มน้อย ภาษาไทยถิ่น เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อใช้หลักเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์แบ่งภาษาไทยถิ่นแล้ว ภาษาไทยถิ่นแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง (ไทยกลาง หมายรวมภาษาไทยมาตรฐานไว้ด้วย) ภาษาไทยถิ่นเหนือ (คำเมือง) ภาษาไทยถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานหรือลาว) และภาษาไทยถิ่นใต้ (ปักษ์ใต้) และภาษาชนกลุ่มน้อย เป็นภาษาตระกุลไทที่พูดในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น แต่ละภาษามีจำนวนผู้พูดมากน้อยแตกต่างกัน เช่น ภาษาไทพวน ไทโซ่ง ไทยโย้ย ไทยแสก ฯลฯ เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับการวิจัยด้านภาษา ตามที่ เจตนา นาควัชระ (2530) ได้เสนอไว้ มีหลายลักษณะดังนี้ วิวัฒนาการของภาษาไทย , วิวัฒนาการของตัวอักษรไทย , มาตรฐานของภาษาไทย , ภาษาถิ่น, การศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบ , การสร้างพจนานุกรม และ การสร้างไวยากรณ์แผนใหม่ งานวิจัยภาษาไทยด้วยภาษาศาสตร์เชิงประวัติโดยเฉพาะในด้านประวัติความเป็นมาของคำ และสามารถรวบรวมความรู้ต่าง ๆ เขียนเป็นประวัติของภาษาไทย คนไทยถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาไทยกลางเพื่อสื่อสารกัน การที่มิได้เรียนภาษาถิ่นในโรงเรียนทำให้สูญเสียคุณค่าอะไรบางอย่างในชีวิตของคนในท้องถิ่นหรือไม่ ความรู้สึกบางอย่างในชีวิตของคนในท้องถิ่นหรือไม่ ความรู้สึกบางอย่าง เช่น อารมณ์ขัน แสดงออกด้วยภาษาถิ่นดีกว่าภาษากลางหรือไม่ การศึกษา วิจัยด้าน ภาษาควรหันมาศึกษาวิจัยด้านหน่วยเสียง วากยสัมพันธ์และโครงสร้างของภาษา ประเด็นปัญหาดังกล่าว เป็นเรื่องที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าได้ทั้งสิ้น แม้บางประเด็นจะเน้นว่าควรทำเป็นหมู่คณะ หรือเป็นโครงการ แต่ทุกประเด็นก็ยังมิได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้อย่างรอบด้าน ผู้วิจัยสามารถพิจารณานำไปปรับใช้ในการเลือกหัวข้อวิจัยทางภาษาได้อีกมากมาย

การศึกษาภาษาไทยถิ่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีแนวทางในการศึกษาคล้ายคลึงกัน คือใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาภาษาด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางภาษา ตั้งสมมติฐาน พิสูจน์สมมติฐานและตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา วิธีการศึกษาภาษาศาสตร์ แตกต่างกันไปตามสาขาของภาษาศาสตร์ และวิธีการศึกษาตามสาขาจะเป็นแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้อย่างชัดเจน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นเครื่องกำหนด วิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล

1. ภาษาศาสตร์พรรณนา (Descriptive Linguistics) เป็นการศึกษาภาษาโดยใช้ข้อมูลทางภาษา มาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ทางภาษาขึ้น มีวัตถุประสงค์ศึกษาภาษาในด้านเสียง (Phonology) คำ (Morphology) วลีและประโยค (Syntax) เรื่องวลีประโยค และความหมาย ยังมีปริมาณไม่มากนัก

1.1 ศึกษาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อยที่ใช้พูด ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยเป็นหลัก เช่น ระบบหน่วยเสียงภาษาถิ่นโคราช (ชลิดา รินทร์พรหม, 2520) หน่วยเสียงภาษาแพร่ (พิศศรี แจ้งไพร, 2520) หน่วยเสียงภาษาระยอง (อรพิมพ์ บุญอาภา, 2512)

1.2 ศึกษาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อย ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์จากผู้บอกภาษา อาจศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ หรือศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง เช่น ภาษาไทยถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ (วรนุช พันธุพงศ์ , 2519) ภาษาไทยถิ่น ตำบลเทพกษัตริย์ อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ตของ (ไสว เรืองวิเศษ, 2515) ระบบหน่วยเสียงภาษาไทดำ บ้านนาป่าหนวด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย (ชาคริต อนันทราวัน , 2521) ภาษาชาวเล (เพ็ญศิริ สวาสดิ์ธรรม, 2525)

1.3 ศึกษาระบบเสียงทั้งระบบหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง ของภาษาไทยถิ่นที่ใช้พูดกันในที่หลายแห่งในหนึ่งจังหวัด โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา อย่างน้อยแห่งละ 1 คน เช่น การศึกษาระบบเสียง ภาษาไทยถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของ ธีระพันธ์ ล.ทองคำและคณะ (2521), การศึกษาระบบเสียง ภาษาไทยถิ่น จังหวัดสุพรรณบุรี ของ ม.ร.ว. กัลยา ติงศภัทิย์ (2523) การศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง ได้แก่ การศึกษาวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นจังหวัดนครราชสีมา ของ วรรณา พุฒิธนกุล (2522) วรรณยุกต์ในภาษาญ้อ ของ กาญจนา คูวัฒนะศิริ (2524)

1.4 ศึกษาการใช้ศัพท์หรือการกระจายของศัพท์ ในบริเวณหนึ่งจังหวัดหรือหลายจังหวัด จะมีการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดในบริเวณที่กำหนด ผู้วิจัยอาจเก็บข้อมูลด้วยตนเองหรือส่งแบบสอบถามทางไปรณีย์เช่น การศึกษาการกระจายของศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก(สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524) การศึกษาการกระจายของศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา (วิจินตน์ ภาณุพงศ์, สมทรง บุรุษพัฒน์ และงานของจรูญ บุญพันธ์ และวันทนีย์ พันธชาติ (2524)

1.5 การศึกษาโครงสร้างประโยคของภาษาไทยถิ่น งานวิจัยลักษณะนี้มีไม่มากนัก เช่น การศึกษาโครงสร้างประโยคคำถามในภาษาถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี (สมศักดิ์ ทองงอก , 2520) ระบบไวยากรณ์ภาษามลายู (อาณัติ วงศ์โกสิตกุล, 2528)

2. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ (Histoncal Linguistics) คือการศึกษาความแตกต่างของภาษาใด ภาษาหนึ่งในระยะที่ต่างกัน ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาในด้านต่าง ๆ เช่น เสียง ความหมายหรือตัวอักษร การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงประวัติจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบกับกาษาอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ซึ่งเรียกว่าการศึกษาภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบภาษาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในตระกูลเดียวกัน เช่น ภาษาลีซอ (ลักขณา ดาวรัตนหงษ์, 2526) ศึกษาระบบเสียงภาษาลีซอและเปรียบเทียบกับภาษาไทยภาษาพวน (ทัสไนย อารมณ์สุข , 2521) ภาษากูย (เอกวิทย์ จิโนวัฒน์, 2526) ศึกษาระบบหน่วยคำภาษากูยและเปรียบเทียบกับภาษาโซ่และภาษาบรู

3. ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics) คือการนำวิชาภาษาศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ หรือภาษาถิ่น หรือภาษชนกลุ่มน้อย เช่น เฉลา ไชยรัตนะ ศึกษาวิจัยโครงสร้างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ หรือชาวอังกฤษที่เรียนภาษาไทย (จินดา งามสุทธิ : 2523) หรือการเปรียบเทียบความแตกต่างของภาษาไทยกลาง กับภาษาถิ่นอื่นตลอดจนภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น สุริยา รัตนกุล ศึกษาภาษาของชนกลุ่มน้อย เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาการเรียนภาษาไทยของเด็กซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย ได้แก่ ภาษาละเวือะ ภาษาขมุ ภาษาอีก้อ ภาษาลีซอ และภาษาถิ่น มาล - ไพร

4. ภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) เป็นการศึกษาภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษา ลักษณะของการใช้ภาษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การศึกษากลุ่มประโยคในความเรียงภาษาไทย (ดิเรกชัย มหัทธนะสิน ,2523) ศึกษาความสัมพันธ์ของประโยคทางความหมาย เช่น การอธิบาย การสรุปความและความสัมพันธ์ของประโยคทางรูปแบบโครงสร้างอนุพากย์ในภาษาไทย (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์, 2512) ศึกษาอนุพาย์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของประโยคซับซ้อน ประโยคผสม ลักษณะของคำไวยากรณ์ในภาษาไทย (ราครี ธันวารชร, 2516) โดยมุ่งศึกษาคำ ความหมายและหน้าที่ในภาษาของคำหลักและคำไวยากรณ์ ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย (จิราภรณ์ ภัทราภานุภัทร, 2521) โดยศึกษาโครงสร้าง หน้าที่และความหมาย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมเท่าที่ยกตัวอย่างมาเป็นข้อมูลเอกสาร แตกต่างจากการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงพรรณนา เชิงประวัติ และภาษาศาสตร์ประยุกต์ที่มุ่งศึกษาข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมก็อาจใช้ข้อมูลภาคสนามได้เช่นกัน

การศึกษาวิจัยทางภาษา อาจใช้ข้อมูลชั้นต้นได้ 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลเอกสาร เช่น ความเรียง เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต้องศึกษารวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันต่าง ๆ หรือบุคคลที่มีเอกสารอยู่ในครอบครอง

ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลชั้นต้นที่นักวิจัยทางภาษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวม เมื่อจะศึกษาภาษาพูด ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นหรือภาษาชนกลุ่มน้อย การวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ต้องใช้เวลา และเสียค่าใช้จ่ายสูง ก่อนเริ่มการวิจัย ผู้วิจัยจึงควรมีความพร้อมและเตรียมงาน รู้วิธีและกลยุทธ์ของการเก็บข้อมูลกับผู้บอกภาษา และมีวัตถุประสงคในการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างชัดเจน

1. วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีหลายลักษณะและเป็นเครื่องกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล ธีรพันธ์ ล.ทองคำ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลไว้ ดังนี้ (ธีรพันธ์ ล.ทองคำ, 2519)

1.1 เพื่อการสำรวจทางภาษาศาสตร์ เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภาษา เช่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีภาษาอะไรบ้าง ก่อนการเก็บข้อมูลจึงต้องสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้สัมภาษณ์ ผู้บอกภาษา

1.2 เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษา เช่น เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางเสียงและไวยากรณ์ ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลเป็นเวลานาน เพราะศึกษากว้างและอาจต้องฝึกพูดภาษานั้น ๆ ด้วย

1.3 เพื่อพิสูจน์สมมติฐานบางประการ เช่น ตั้งสมมติฐานไว้ว่า “ภาษาไทยโย้ย มีพยัญชนะกักครบทั้ง 4 ชุด คือ P T , ph th, b d และ ? b ? d จะไม่มีความแตกต่างทางด้านวรรณยุกต์ (tones)” ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลภาคสนามภาษาในตระกูลไท เพื่อใช้ประกอบข้อมูลเอกสาร ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของคำตอบ ซึ่งจะนำมาพิสูจน์สมมติฐาน

1.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมหรือภาษากับวัฒนธรรม เช่น การวิเคราะห์คำเรียกญาติในภาษามลาบรี (ผีตองเหลือง) คำบอกสีในภาษาแอสเลียน (ซาไก) ต้องใช้วิธีเก็บข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยา

1.6 เพื่อจัดทำพจนานุกรม อาจจัดทำพจนานุกรม 2 – 3 ภาษา ถ้าภาษานั้น ๆ ยังไม่มีระบบการเขียน ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลทางภาเพื่อสร้างระบบการเขียนก่อน แล้วจึงรวบรวมคำศัพท์ เพื่อจัดทำคลังศัพท์ นอกจากสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา โดยการถามเป็นคำ ๆ แล้ว ต้องรวบรวมข้อมูลประเภทเพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน และประวัติศาสตร์ด้วย เพราะข้อมูลประเภทนี้จะมีคำศัพท์เฉพาะ คำสันธาน คำบุพบท คำช่วยกริยา และคำลงท้าย ช่วยให้ข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น

1.7 เพื่อสร้างแบบเรียนเบื้องต้นสำหรับสอนการอ่านการเขียน และการแปล ส่วนใหญ่เป็นงานของมิชชั่นนารี ที่เก็บข้อมูลภาษาของกลุ่มชนที่มีแต่ภาษาพูด มาสร้างระบบการเขียนเพื่อจดบันทึกภาษานั้น แล้วจึงสอนระบบการเขียนให้เจ้าของภาษา สร้างแบบเรียนเบื้องต้น แปลคัมภีร์ และนิทานเกี่ยวกับศาสนา (ธีรพันธ์ ล.ทองคำ, 2529)

2. คุณสมบัติผู้วิจัยและผู้บอกภาษา

2.1 ผู้วิจัย ผู้วิจัยควรมีความสามารถฟังเสียงในภาษา และบันทึกเสียงโดยใช้สัญลักษณ์ มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถพูดคุย ขอความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานได้ดี รู้จักควบคุมสติอารมณ์และมีความอดทน เพราะการเก็บข้อมูลภาคสนามอาจพบปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งจากบุคคล สภาพแวดล้อมหรือเพื่อนร่วมงาน เมื่อออกเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ควรมองโลกในแง่ดี ใช้ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้เหมาะสม จึงจะสามารทำงานได้ลุล่วง

2.2 ผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษาคือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ ผู้วิจัยควรให้เกียรติ ยกย่องผู้บอกภาษาเป็น “ครู” และให้ความสนิทสนมเหมือนญาติ ดูแลและเอาใจใส่ผู้บอกภาษา เพราะการเก็บข้อมูลภาษา ใช้เวลามาก และผู้วิจัยต้องสังเกตความเคลื่อนไหวของอวัยวะในการออกเสียงของผู้บอกภาษา จึงอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือประหม่า เป็นอุปสรรคต่อการเก็บข้อมูล

ผู้บอกภาษา ควร ที่จะ รู้ภาษาที่ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลอย่างดี มีอายุมากพอสมควร คือ 45 ปีขึ้นไป เติบโต และใช้ภาษานั้นในชีวิตประจำวัน มีความสนใจ และมีความรับผิดชอบสูง เป็นคนฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความรู้รอบตัวดี มีความอดทน และอารมณ์ดี เพราะต้องพูดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง มีสุขภาพจิตดี ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีอวัยวะในการออกเสียงและฟังเสียงอยู่ในสภาพปกติ และมีเวลาว่างพอที่จะทำงานได้ ตลอดระยะเวลาที่กำหนด

จำนวนผู้บอกภาษา ขึ้นอยู่กับลักษณะงานวิจัยที่ทำ เช่น การวิเคราะห์ลักษณะทางเสียง ไวยากรณ์ หรือความหมาย อาจใช้ผู้บอกภาษาหลักเพียงคนเดียว และตรวจสอบข้อมูลกับผู้บอกภาษาอื่น ๆ อีก 2 – 3 คน จึงต้องเลือกผู้บอกภาษาอย่างระมัดระวัง งานวิจัยภาษาศาสตร์สังคมจำเป็นต้องใช้ผู้บอกภาษาเป็นจำนวนมากขึ้นอยู่กับตัวแปร ที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา เช่น ตัวแปรด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และต้องพิจารณาความเหมาะสมทางสถิติด้วย เพราะต้องนำหลักเกณฑ์ทางสถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าตอบแทนผู้บอกภาษา ไม่มีอัตราตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและลักษณะเฉพาะของชุมชน ผู้วิจัยต้องใช้วิจารณญาณของตนเอง

3. วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ดีที่สุด คือ การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา โดยใช้ภาษาของผู้บอกภาษาเอง ผู้วิจัยต้องฝึกพูดภาษาที่จะวิจัยให้ได้พอสมควร เช่น ศัพท์พื้นฐาน วลี และประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนที่ใช้ภาษานั้นได้ประมาณ 3 เดือน จึงเริ่มเก็บข้อมูล เพราะเกิดความเข้าใจภาษามากขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก การวิจัยโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงใช้วิธีสัมภาษณ์ด้วยภาษาไทยกลาง ซึ่งผู้บอกภาษาสามารถเข้าใจได้ สิ่งที่ควรระวัง คือ ข้อมูลภาษาอาจคลาดเคลื่อน เพราะผู้บอกภาษาอาจให้ข้อมูลทางภาษาด้วยวิธีการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาของตน แทนที่จะพูดไปตามธรรมชาติหรืออาจเรียงคำเข้าประโยคเป็นแบบภาษาไทย

3.1 การเตรียมการก่อนออกภาคสนาม ก่อนออกเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยควรเตรียมการด้านวิชาการและเตรียมการด้านธุรการ คือ ด้านวิชาการและด้านธุรการ ผู้วิจัยควรพิจารณาว่าจะวิจัยด้านเสียง ไวยากรณ์หรือความหมาย จะใช้วิธีการของภาษาศาสตร์พรรณนา ภาษาศาสตร์สังคม ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติ ฯลฯ และจะเลือกใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ อย่างไรจึงจะเหมาะสมกับงานวิจัย แล้วจึงเริ่มรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะ คือ เอกสารประเภทบรรณานุกรม เอกสารเกี่ยวกับภาษาที่จะวิจัยและเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีในการวิเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ด้านธุรการ ถ้ามีแหล่งเงินทุน ก็ควรสำรวจบริเวณที่จะออกเก็บข้อมูลและทำโครงการทดลอง เพื่อวางแผนดำเนินการวิจัยและเขียนโครงการวิจัยขอทุนอุดหนุนได้อย่างละเอียดชัดเจน เพื่อความสะดวกปลอดภัยในการทำวิจัย ควรติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยราชการที่อยู่ในบริเวณที่จะเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยติดต่อทางราชการและติดต่อส่วนตัว นอกจากนี้ยังต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การวิจัยและเครื่องใช้ส่วนตัว อุปกรณ์การวิจัย ได้แก่ รายการคำหรือแบบสอบถาม รูปภาพและตัวอย่างประกอบการสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อมูล เอกสารที่จำเป็น แผนที่ อุปกรณ์การบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและฟิล์ม เครื่องพิมพ์ดีดแบบกระเป๋า

รายการคำ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยมีวิธีการสร้างดังนี้ คือ

1) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบระบบเสียง การศึกษาระบบเสียงอาจศึกษาทั้งระบบ คือ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ หรือเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องก็ได้ ถ้าจะศึกษาเปรียบเทียบวรรณยุกต์ก็ใช้คำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นของวิลเลี่ยม เจ เก๊ดนี่เป็นหลัก แต่ถ้าต้องการจะศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ นอกจากรายการคำดังกล่าวแล้วยังต้องมีรายการคำเพื่อศึกษาพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระเดี่ยว และสระเลื่อนด้วย ในการสร้างรายการคำเพื่อศึกษาระบบเสียงของภาษาไทยถิ่น ผู้ศึกษาควรสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาที่ต้องการศึกษา อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ความรู้ว่า ภาษาที่ต้องการศึกษาน่าจะมีหน่วยเสียงอะไรบ้าง จะได้เตรียมรายการคำโดยไม่มีข้อผิดพลาด

2) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบคำศัพท์ ถ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อจะดูการแปรของภาษาไทยถิ่นที่พูดกันในบริเวณหนึ่ง โดยไม่ดูแนวการแบ่งเขตภาษา รายการคำที่ใช้อาจประกอบด้วยคำอะไรก็ได้ หากจุดเก็บข้อมูลมีไม่กี่จุด หน่วยอรรถ (หน่วยของความหมายซึ่งอาจแทนศัพท์จำนวน 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้) อาจมีมากกว่าสองพันก็ได้ แต่ถ้าจุดเก็บข้อมูลจำนวนมาก ก็อาจต้องลดจำนวนหน่วยอรรถลง หากเป็นการศึกษาที่มีจุดหมายเพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษา เช่น จะหาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่น ก. กับภาษาไทยถิ่น ข. รายการคำที่ใช้ ต้องประกอบด้วยหน่วยอรรถที่ภาษา ก. ใช้ศัพท์ ๆ หนึ่ง และภาษา ข. ใช้อีกศัพท์หนึ่ง และจำนวนหน่วยอรรถที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมากนัก หากหาหน่วยอรรถที่จำแนกภาษาไทยถิ่นได้ดีจริง ๆ ได้เพียง 10 – 20 หน่วยอรรถ ก็จัดเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว

3.2 วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามทางภาษา เป็นศิลปะที่ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เพราะการซักถามผู้บอกภาษา เพื่อให้ได้ข้อมูลทางภาษาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประสบการณ์ของผู้วิจัย วิธีการที่นิยมใช้เก็บข้อมูลมี 4 วิธี คือ ถามตรง ๆ ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเสนอข้อมูล ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ตอบว่า มีหรือไม่มี ให้ผู้บอกภาษาเล่าเรื่องที่อยากเล่า ผู้วิจัยบันทึกเสียงไว้แล้วถ่ายทอดเป็นสัทอักษร แล้วซักถามรายละเอียดเพิ่มเติม และถ้าผู้วิจัยพูดภาษาที่จะวิจัยได้ ควรใช้วิธีนั่งคุยกับผู้บอกภาษาและแอบบันทึกเสียงไว้ เป็นวิธีที่เป็นธรรมชาติแต่ใช้เวลามากและสิ้นเปลืองแถบบันทึกเสียง

การเก็บข้อมูลมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล เช่น เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างทางภาษา เพื่อจัดทำพจนานุกรม เป็นต้น ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษา ซึ่งต้องการข้อมูลเป็นจำนวนมาก การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกันได้

ธีรพันธ์ ล.ทองคำ ได้อธิบายการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษาของภาษามลาบรี (ผีตองเหลือง) ที่อำเภอสา จังหวัดน่านไว้ว่า มีเวลาเก็บข้อมูลเพียง 2 สัปดาห์ จึงเริ่มต้นด้วยการให้ผู้บอกภาษาดูรูปสัตว์ และบอกชื่อสัตว์ ต่อไปเป็นอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย โดยให้ออกเสียงหลาย ๆ ครั้งผู้วิจัยออกเสียงเลียนแบบให้ผู้บอกภาษายอมรับ แล้วจึงบันทึกข้อมูล ขณะบันทึกเสียงผู้วิจัยจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา สถานที่ วัน เวลา และผู้บอกภาษาเพื่อสะดวกในการใช้ข้อมูล วันต่อ ๆ ไปถามข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติ คำสรรพนาม คำเรียกเครือญาติ เครื่องใช้ พืช คำกริยา วลี และประโยค

3.3 การรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนามควรนำข้อมูลมาจัดระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้ข้อมูล การเพิ่มเติมข้อมูล และเห็นข้อบกพร่องของข้อมูลได้ง่ายขึ้น การจัดระบบข้อมูลอย่างง่าย คือ บันทึกข้อมูลลงในบัตรข้อมูลที่เตรียมไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลเพียงชุดเดียวใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่เตรียมไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลเพียงชุดเดียวใช้วิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาศาสตร์ได้หลายลักษณะ ผู้วิจัยจึงควรจัดทำรหัสหมวดหมู่ให้ชัดเจน

3.4 การวิเคราะห์ตีความข้อมูล

การวิเคราะห์ตีความข้อมูลทางภาษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล เช่น เก็บข้อมูลรายการคำแล้วนำมาวิเคราะห์ในตอนกลางคืน บันทึกปัญหาหรือตั้งข้อสังเกตไว้ เช่น เสียงสระประสม การกลมกลืนของเสียงสระในพยางค์หลักและรอง ความสั้นยาวของเสียงสระ ที่มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์ คือทำให้ความหมายของคำแตกต่างกัน การวิเคราะห์ตีความข้อมูลทางภาษาต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจทางภาษาศาสตร์ตลอดจนการสังเกต ตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วน ผู้วิจัยควรได้รับการฝึกฝนภาษาศาสตร์เชิงปฏิบัติ จึงจะสามารถวิเคราะห์ตีความข้อมูลได้ถูกต้องมากขึ้น

2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 2 จนถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 9 นั้น รัฐบาลได้พยายามดำเนินการตามแผนพัฒนาฉบับต่างๆ ไปได้ในระดับหนึ่ง ชุมชนหลายแห่งสามารถบรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศได้ แต่ชุมชนบางแห่งได้สามารถพัฒนาตามแผนการพัฒนาประเทศไทยจึงเกิดช่องว่างระหว่างชุมชนต่างๆ ทำให้ชุมชนเหล่านั้นถูกรัฐบาลมองว่าเป็นชุมชนที่ล้าหลังหรือล้าสมัย เมื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนย่อมจะเห็นว่าประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในระดับครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่มีความเหมาะสมมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในอดีต อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางชุมชนที่วิถีชีวิตของประชาชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่ดีนัก เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยย่อมจะมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องนจากประวัติศาสตร์ของชาติไทยในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นมประวัติความเป็นมาที่หลากหลาย กล่าวคือ ในอดีจรัฐชาติประกอบด้วยการรวมตัวกันของอำนาจรัฐที่สามารถครอบคลุมเมืองต่างๆ โดยแต่ละเมืองยังมีเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองตนเอง แต่เมืองเหล่านั้นจะต้องขึ้นกับนครหลวง การปกครองเช่นนี้สามารถกล่าวได้ว่ามีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น วิถีชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต ก่อนที่อาณาจักรล้านช้างจะมีอำนาจ ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้มีหลักฐานที่มีคนอยู่อาศัยก่อนประวัติศาสตร์คือวัฒนธรรมเจนละ วัฒนธรมทวาราวดี และวัฒนธรรมของเขมรพระนครได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไม่น้อย และอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (หอศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544: 27-50) สำหรับวิถีชีวิตของประชาชนในภาคอื่นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ แต่ละภาคประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชนที่อยู่ในท้องถิ่นเดิมและกลุ่มชนที่มาจากสถานที่อื่นๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคย่อมมีความหลายหลายทางวัฒนธรรมไม่มากก็น้อย

เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ่งดีขึ้น เราอาจจะกล่าวว่ามีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณ์ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทรรศนะนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป ตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรมหมายถึงองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์

,2538:5) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิดหรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536:4) ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 :14-26) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะหยุดนิ่งขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์ วัฒนธรรม ซึ่งมักมีการพัฒนาการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาและในลักษณะสังคมวัฒนธรรมหรือชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ต้องปรับเปลี่ยนตามสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา

ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลายหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั้นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ และความหลากหลายของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน เราอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็คือ ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายในความหลากหลายอาจมีมุมมองในวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปนั้นเอง

การที่ประเทศไทยมีแผนการพัฒนาประเทศมาได้หลายฉบับ โดยแผนการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่มีแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะเป็นนโยบายเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง (top-down policy) ทำให้แผนงานและโครงการต่างๆ ไม่ได้สนองกับความต้องการของประชาชนในวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แม้ว่าในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 8 จะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะที่เป็นนโยบายเบื้องล่างสู่เบื้องบน (bottom-up policy) ก็ตาม แต่ระบบคิดของผู้บริหารระดับนโยบายยังไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนา จึงทำให้แผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระหว่างคนรวยและคนจนมีมากขึ้น รวมทั้งการที่ประเทศมีนโยบายระบบเศรษฐกิจเสรี โดยไม่ได้เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตของประชาชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมถูกละเลย จนประเทศเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกจนเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วๆ ไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข,2543ก.29)

การวิจัยคือกระบวนการหาองค์ความรู้โดยมีวิธีการวิจัยในแต่ละสาขาที่ยอมรับกัน บางท่านกล่าวถึงการวิจัย คือกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนได้รับความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ในความเป็นจริงกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่กระบวนการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักการสังเกตการณ์ การพิสูจน์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นมิติของการเข้าถึงบริบทแหล่งความรู้ในสาระที่มีวิธีการต่างๆ หลากหลายตามความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การวิจัยทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การวิจัยลักษณะนี้มักเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีข้อสังเกตว่าไม่ว่าการวิจัยจะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ต่างก็มีข้อสมมุติต่างๆ จึงต้องพิจารณาคุณสมบัติของข้อมูลว่าข้อมูลใดบ้างที่สามารถทำวิจัยเชิงปริมาณหรือคุณภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข,2539:5:2543ข:8-9)

การวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างมากเพราะการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังมีจำนวนน้อย ถ้าหากเราจะมีมิติการศึกษาว่าแต่ละชุมชนมีลักษณะเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อจะได้เข้าใจบริบทเนื้อหาทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ่ง เนื่องจากปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน

การที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา และการติดต่อพึ่งพากับระบบโลก ตลอดจนกระแสของโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยโดยมีอิทธิพลต่อระดับชาติระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า สังคมในทุกระดับจนถึงปัจเจกบุคคลได้รับผลของการพัฒนาของประเทศจนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา และเป็นที่ยอมรับว่า ภาวะการปรับตัวหรือพลวัตการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้น ในทุกระดับตั้งแต่สังคมชุมชนครัวเรือน และปัจเจกบุคคลตลอดมา ผลของการปรับตัวตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบางชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตรงตามเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศในขณะเดียวกันก็มีบางชุมชนที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเป้าหมายของการพัฒนา และยังมีบางชุมชนที่ยังมีภาวะของความคงที่และยังยืนหยัดของการไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามหลักวิวัฒนาการ เช่น ตัวอย่างของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพบปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ดัชนีชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานอยู่จำนวนหนึ่ง

นอกจากการเกิดภาวะของพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังเกิดกระแสของท้องถิ่นนิยมเกิดขึ้น โดยมีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้คำนึงถึงแก่นแท้หรือรากฐานทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนิยมให้มากขึ้น หากการพัฒนามุ่งไปสู่กระแสของโลกาภิวัฒน์แต่เพียงอย่างเดียวก็ย่อมจะทำให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศ ประเทศละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต มุ่งแต่การพัฒนาทางด้านวัตถุ ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ย่อมจะเกิดผลกระทบของการพัฒนาประเทศ กลายเป็นปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ,2537:1-7; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข,2543ก:29)

เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นและยอมรับในหมู่นักวิชาการข้าราชการ และนักปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เราอาจจะกล่าวได้ว่าแนวทางการวิจัยที่แท้จริงเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ่งยิ่งขึ้นนั้น การที่จะสร้างพรมแดนแห่งความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องมีแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ จะต้องสามารถนำแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะทางสังคมวิทยาและมานุษย์วิทยาไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ จึงจะสามารถพัฒนาและสร้าง สังคมแห่งความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาในระดับชาติ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลได้อย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญของการวิจัยในยุคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นได้ว่า นักวิชาการทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีความสนใจปรากฏการณ์ทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรม และผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการเรียนและพัฒนาองค์ความรู้จึงมีความสำคัญที่สุดที่จะเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แท้จริง ทั้งนี้ทำให้เห็นผลสะท้อนของการพัฒนาที่เห็นพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมตลอดจนเมื่อมีผลงานวิจัยแล้ว ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามความคาดหวังของการวิจัยอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังต้องดำเนินต่อไปจนกระทั่งปัญหาของการพัฒนาจะค่อยๆหมดหรือลดน้อยลงในที่สุด

2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด เป็นสิ่งช่วยยึดให้มนุษย์มีความผูกพันต่อกัน เนื่องจากแต่ละภาษาต่างก็มีระเบียบแบบแผนของตน ซึ่งเป็นที่ตกลงกันในแต่ละชาติแต่ละกลุ่มชน การพูดภาษาเดียวกันจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความผูกพันต่อกันในฐานะที่เป็นชาติเดียวกัน ขณะเดียวกัน ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม ส่วนอื่นๆ ของมนุษย์ด้วย เราจึงสามารถศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ได้จากศึกษาภาษาของชนชาตินั้นๆ โดย ภาษาศาสตร์ มีระบบกฎเกณฑ์ ผู้ใช้ภาษาต้องรักษากฎเกณฑ์ในภาษาไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ในภาษานั้นไม่ตายตัวเหมือนกฎวิทยาศาสตร์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของภาษา เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งขึ้น จึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยตามความเห็นชอบของส่วนรวม ภาษาเป็นศิลปะ มีความงดงามในกระบวนการใช้ภาษา กระบวนการใช้ภาษานั้น มีระดับและลีลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายด้าน เช่น บุคคล กาละเทศะ ประเภทของเรื่อง การที่จะอธิบายถึงความหลากหลายทางภาษาต่างๆ จะต้องมีความเข้าใจทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์

ภาษาศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยรายละเอียดของภาษา โดยอาศัยข้อมูลจากคำพูดที่เราใช้พูดกัน ลักษณะเด่นของภาษาศาสตร์คือการพิจารณาข้อมูลที่ได้มาอย่างมีเหตุผล ไม่นำตนเองเข้าไปเกี่ยวพัน แต่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ส่วนประกอบที่สำคัญของภาษาคือ วิชาสรวิทยา (Phonetics) และวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) ซึ่งทั้งสองรวมกันเรียกว่า สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistic Science)

ภาษาในทัศนะของนักภาษาศาสตร์ ได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

(1) ภาษา คือระบบการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ในการออกเสียงและระบบไวยากรณ์ ซึ่งจะไม่มีเหตุผล (Arbitrary) เช่น คำว่า “ต้นไม้” อาจจะออกเสียงแตกต่างกัน เช่น

Kannada : Tara
English : Tree
ไทย : ต้นไม้

ซึ่งเสียงของคำเหล่านี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าทำไมจึงเรียกอย่างนี้ทั้งที่เป็นสิ่งเดียวกัน แต่เสียงเรียกแตกต่างกัน

(2) ภาษา เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยธรรมชาติของภาษาสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจาก สภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม เป็นต้น

(3) ภาษา เป็นสิ่งที่สามารถคิดค้นขึ้นมาใหม่ได้ มนุษย์สามารถคิดค้นประโยคใหม่ ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แม้แต่เด็กก็สามารถแต่งประโยคใหม่ ๆ ได้ทั้งที่ยังไม่เคยพบในประสบการณ์ของตนเอง

(4) ภาษาเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น ส่วนการสื่อสารของสัตว์เช่น การส่งสัญญานของปลาโลมา การส่งเสียงร้องของลิงเมื่อพบอาหาร หรือการส่งสัญญาณอันตรายหรือการพบแหล่งอาหารของผึ้ง ไม่จัดว่าเป็นภาษา

(5) ภาษามิได้เกิดจากสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่เกิดจากการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ภาษาเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เช่นเด็กไม่ว่าจะไปเกิดในสังคมใด ก็จะเรียนรู้การใช้ภาษาของสังคมนั้น

(6) ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกคนในสังคมนั้นยอมรับและใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในสังคมของตน และถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน

นักภาษาศาสตร์ได้ให้คำกำจัดความ ภาษา ไว้มากมาย เช่น Edward Spair (Language: 1921) ได้ให้คำกำจัดความว่า “ภาษาคือ เรื่องของมนุษย์เท่านั้นและเป็นสิ่งที่มิได้เกิดจากสัญชาติญาณ ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิด อารมณ์ และความปรารถนา โดยใช้สัญลักษณ์ที่มีระบบและเกิดขึ้นโดยการไต่ตรองเสียก่อน สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องเกิดจากอวัยวะในการออกเสียงและจะต้องเป็นสิ่งที่ได้ยินได้ด้วย (Language is a purely human and non-instinctive method of communicating idea, emotion and desires by means of a system of voluntarily production symbols.)

John P. Hughee (The Science of Language : 1962) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่ไม่สามารถให้เหตุผลและคาดการณ์ได้ ซึ่งมนุษย์จะใช้สื่อสารความคิดจากคน ๆ นึ่งไปยังผู้อื่น”

Beranrd Bloch และ George L.Trager (1942)ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “ภาษา คือระบบสัญลักษณ์ซึ่งแทนด้วยเสียงพูด สัญลักษณ์เหล่านี้กำหนดขึ้นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์หรือเหตุผลและสังคมของมนุษย์ก็ติดต่อกันด้วยระบบนี้ (A Language is a system of arbitrary vocal symbols by means of which a social group cooperates)

Hall (1969) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “Language is the institution whereby humans communicate and interact with each other by means of habitually used oral-auditory arbitrary symbols.

Noam Chomsky (1957) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “ A language is a set (finite or infinite) or sentences, each finite in length and constructed out of a finite set of element.

Wardaugh (1972) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “A language is a system of arbitrary vocal symbols used for human communication.”

Derbyshire (1967) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “ Language is undoubtedly a kind of means of communication among human beings. It consists primarily of vocal sounds. It is articulatory, systematic, symbolic and arbitrary.”

Lyons (1970) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “ Language are principal systems of communication used by particular groups of human beings within the particular society (linguistic community) of which they are member.”

Encyclopaedia Britannica. (1976) ได้ให้คำกำจัดความของภาษาว่า “ Language is system of conventional spoken or written symbols by means of which human beings, as members of a social group and participants in its culture, communicate.”

นักภาษาศาสตร์ ถือว่า ภาษาคือ ภาษาพูดเท่านั้น ส่วนภาษาเขียนถือว่าเป็นผลที่ได้จากภาษาพูด เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้บันทึกภาษาพูด ภาษาพูดถือว่ามาก่อนภาษาเขียน เพราะภาษาเขียนนั้น ก่อนที่เขียนให้เป็นสัญลักษณ์ได้ต้องมีการคิดเรียบเรียงก่อนจึงจะเขียนได้ บางสังคมจึงมีภาษาเขียนใช้ บางสังคมไม่มี ในสังคมที่ยังไม่เจริญจะไม่มีภาษาเขียนแต่จะใช้ภาษาพูดในการสื่อความหมาย แต่ในสังคมที่เจริญแล้ว ภาษาเขียนได้กลายเป็นอุปกรณ์สำคัญในวัฒนธรรม ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน คือ ภาษาเขียนมีความเป็นมาตรฐาน คำทุกคำสะกดมีความแน่นอน จึงไม่ค่อยไม่การเปลี่ยนแปลง ส่วนภาษาพูดนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในบางครั้งเป็นผลทำให้ภาษาเขียนและภาษาพูดไม่ตรงกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดภาษาวิบัติขึ้น

ภาษาเขียนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) ภาษาเขียนแทนคำ (Logographic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ แต่ละตัวแทนคำเป็นคำ ๆ เช่น ภาษาจีน

(2) ภาษาเขียนแทนพยางค์ (Syllabic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์แต่ละตัวแทนพยางค์ 1 พยางค์ เช่น ภาษาญี่ปุ่น

(3) ภาษาเขียนแทนเสียง (Alphabetic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ 1 ตัว ใช้แทนเสียง 1 เสียง เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

วิชาภาษาศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 สาขาใหญ่ คือ ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics) และภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

(1) ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics)

ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์แบ่งออกเป็น 2 สาขาย่อย คือ ภาษาศาสตร์วรรณา (Descriptive Linguistics) และภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) รายละเอียดมีดังนี้

1.1) ภาษาศาสตร์วรรณา (Descriptive Linguistics) คือการบรรยายถึงโครงสร้างของภาษาในแต่ละยุค เช่น Old English หรือ Modern English เป็นการศึกษาภาษาใดภาษาหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยการศึกษาในแนวนี้มุ่งศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ คือ ศึกษาโครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง (Phonology) ศึกษาโครงสร้างทางคำหรือระบบคำ (Morphology) และศึกษาระบบกลุ่มคำ (Syntax) ซึ่งการศึกษาทั้งหมดยังแบ่งย่อยได้อีก คือ

1.1.1) สรวิทยา (Phonology) ประกอบด้วย สัทศาสตร์ (Phonetics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องสียง (Phone) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น

สรีรสัทศาสตร์ (Articulatory Phonetics) เป็นการศึกษาว่าด้วยอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียง นินาทสัทศาสตร์ (Acoustic Phonetics) เป็นการศึกษาเรื่องของเสียงโดยอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์

สรศาสตร์ (Phonemics) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหน่วยเสียง (Phoneme) โดยศึกษาเสียงที่ได้ยินว่าเป็นหน่วยเสียงหรือเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน

1.3.1.1 ไวยากรณ์ (Grammar) ประกอบด้วย

- ระบบคำ (Morphology) เป็นการศึกษาหน่วยคำว่ามีระบบและโครงสร้างเป็นอย่างไร
- ระบบกลุ่มคำ (Syntax) เป็นการศึกษาโครงสร้างของประโยคว่ามีระบบการเรียงลำดับคำเป็นอย่างไร

1.3.1.2 วิชาว่าด้วยความหมาย (Semantics) เป็นการศึกษาความหมายของคำและความหมายของประโยค ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นนักภาษาศาสตร์วรรณนามักพยายามหลีกเลี่ยงในการศึกษาในเรื่องนี้

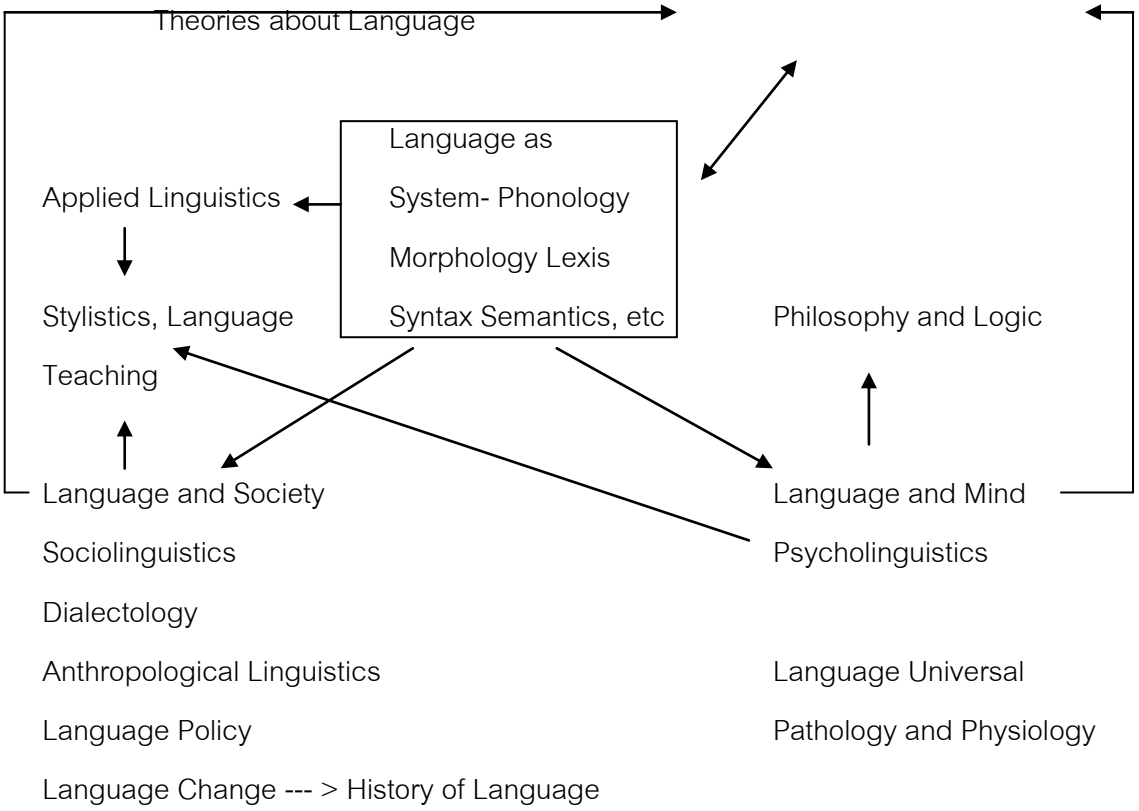

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ

ทฤษฎีหรือแนวคิดของภาษาศาสตร์วรรณนา

การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์วรรณามีหลายแนวคิด หรือหลายทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง ทฤษฎีปริวรรต ทฤษฎีไวยากรณ์การก ทฤษฎีแทกมินิกและทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก

รายละเอียด มีดังนี้

(1) ทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory) ผู้นำทฤษฎีคือ บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) แนวคิดของทฤษฎีนี้คือ ภาษาเป็นวิทยาศาสตร์ การศึกษาภาษาจึงต้องศึกษาให้เหมือนกับวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยเน้นการเก็บข้อมูล โดยทฤษฎีนี้ถือว่าภาษาเป็นวัตถุที่สามารถนำมาวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วน ๆ ได้ โดยแนวทางการศึกษาภาษาจะมี 3 ระดับ คือ ระดับเสียง ระดับคำและระดับกลุ่มคำ

(2) ทฤษฎีปริวรรต(Transformation Theory) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ชอมสกี้(Noam Chomsky) แนวคิดทฤษฎีนี้คือ ภาษามี 2 ระดับ คือ ระดับลึกและระดับผิว ภาษาระดับผิวคือภาษาที่ใช้พูดจากัน ส่วนภาษาระดับลึกหมายถึงภาษาที่อยู่ในความคิด อยู่ในใจของผู้พูด

(3) ทฤษฎีไวยากรณ์การก (Case Grammar) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ฟิลล์มอร์ (Charles F. Fillmore) ทฤษฎีนี้แตกแขนงมาจากทฤษฎีปริวรรต จึงถือว่าเป็นไวยากรณ์ปริวรรตอีกแบบหนึ่ง

(4) ทฤษฎีแทกมินิก (Tagmemic Theory) ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สถาบันภาษาศาสตร์ฤดูร้อน (Summer Institute of Linguistics) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ไปค์ (Kenneth L. Pike) พิทท์แทน (Richard S. Pittman) และ เอลสัน (Benjamin F. Elson) ทฤษฎีนี้คล้ายคลึงกับทฤษฎีโครงสร้าง

(5) ทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สตารอสตา (Stanley Starota) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย ทฤษฎีนี้ได้พยายามที่จะให้ภาษาแสดงลักษณะธรรมชาติของภาษาออกมาเองให้มากที่สุด

1.3.2 ภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) คือ การศึกษา

ถึงประวัติและวิวัฒนาการของภาษา เป็นการศึกษาภาษาในระยะเวลาที่ต่างกัน โดยศึกษาในแง่วิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของภาษา รวมทั้งสาเหตุและขบวนการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทั้งทางด้านเสียง คำและประโยค ซึ่งการศึกษาประเภทนี้มักจะศึกษาจากเอกสาร ถ้าหากการศึกษาภาษาในเวลาที่ต่างกันย้อนไปไกลเกินกวาเอกสารที่บันทึกไว้ ก็ให้ศึกษาโดยอาศัยการเปรียบเทียบ (Comparative Method) ซึ่งเรียกการศึกษาแบบนี้ว่า ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Linguistics) โดยมักจะศึกษาเปรียบเทียบภาษาในตระกูลเดียวกัน

(4) ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

การศึกษาภาษาศาสตร์ประยุกต์เป็นการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาเพื่อนำผลงานทางภาษาศาสตร์มาปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการสอน ภาษาศาสตร์ประยุกต์จึงมีมากมายหลายสาขา ดังนี้

(1) ภาษาศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา (Anthropological Linguistics) ศึกษาในส่วนที่ภาษาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในสังคม

(2) จิตภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (Psycholinguistics) ศึกษาถึงพฤติกรรมทางภาษาของมนุษย์ เช่นการเรียนรู้ภาษามนุษย์นั้นทำอย่างไร

(3) สังคมภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) ศึกษาถึงหน้าที่และบทบาทของภาษาในสังคม

(4) คณิตภาษาศาสตร์ (Mathemetical Linguistics) ศึกษาภาษาโดยใช้คณิตศาสตร์เป็นเครื่องช่วย จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาศาสตร์คอมพิวเตอร์ (Compuration Linguistics) เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ในการแปลภาษา เป็นต้น

2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง

เสียงพูดของมนุษย์เกิดจาก ลม ซึ่งได้จากการหายใจเข้าไปในปอดเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ แล้วปล่อยส่วนที่เหลือใช้ออกมา เป็นลมหายใจออกผ่านหลอดลมและเส้นเสียงขึ้นมานั้นเอง เมื่อคนเราต้องการจะพูด สมองจะบังคับกล้ามเนื้อระหว่างซี่โครงและแผ่นกะบังลม ให้ดันลมขึ้นมาผ่านเส้นเสียงช้าๆ เป็นช่วงๆ ตามความต้องการในการเปล่งเสียง ลมหายใจออกเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด เพื่อช่วยให้เข้าใจลักษณะของเสียงพูดได้ง่ายขึ้น จะแยกอธิบาย อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง ดังนี้

2.3.2.1 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง คือ อวัยวะที่มนุษย์ใช้ในการทำเสียงหรือพูดและออกเสียงที่มีอยู่ในภาษาของตน ในทางภาษาศาสตร์จะพิจารณาเฉพาะลักษณะที่เป็นส่วนรวมของเสียงในภาษาหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นเสียงพูดที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาเรื่องเสียงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่และการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกเสียง อวัยวะที่สำคัญในการผลิตเสียงพูดมี 4 ส่วนโดยเรียงตามลำดับจากส่วนล่างของร่างกายขึ้นไปด้านบน ได้แก่ ปอดและหลอดลม (Lungs) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord) เพดานอ่อน (Velum) ปากและอวัยวะในช่องปาก รายละเอียดมีดังนี้

(1) ปอดและหลอดลม (Lungs)

หน้าที่หลักของปอดคือการหายใจ ปอดมีลักษณะเหมือนฟองน้ำประกอบด้วยถุงลมขนาดเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก ไม่มีกล้ามเนื้อ มีเฉพาะหลอดลมฝอย ปอดตั้งอยู่ภายในช่องอก มีกระดูกซี่โครงหุ้มทั้งส่วนหน้าและส่วนหลัง ตอนล่างเป็นกำบังลม เสียงพยัญชนะและสียงสระในภาษาต่าง ๆ เกือบทั้งหมดเป็นเสียงที่ใช้กระแสลมออกจากปอด มีเพียงบางเสียงในบางภาษาที่ใช้กระแสลมออกจากอวัยวะอื่น ในการออกเสียงปอดทำให้เกิดลมเพื่อใช้ในการออกเสียง โดยลมจะเดินทางจากปอดขึ้นมาทางหลอดลม จากนั้นลมก็จะผ่านเข้ากล่องเสียง ซึ่งอยู่ตอนบนของหลอดลมแล้วเข้าสู่ช่องคอและออกไปเป็นเสียงทางช่องปากหรือช่องจมูก

(2) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord)

กล่องเสียงประกอบด้วยกระดูก กระดูกอ่อนและกล้ามเนื้อ กล่องเสียงตั้งอยู่เหนือหลอดลมด้านล่างของกล่องเสียง ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของกล่องเสียงคือ เส้นเสียง(Vocal Cords) เส้นเสียงมี 2 เส้น มีลักษณะเป็นแผ่นบาง ๆ คล้ายปีผีเสื้อ เส้นเสียงอยู่ในลักษณะพาดหัวตามแนวนอนวางขวางอยู่ตรงกลางกล่องเสียง ปลายด้านหนึ่งเชื่อมอยู่ติดกับกระดูกอ่อนอาริดินอยด์(Arytenoid) การทำงานของเส้นเสียงนั้น ไม่สามารถมองเห็นการทำงานจากภายนอกได้ แต่มีวิธีที่จะรู้ว่าเส้นเสียงอยู่บริเวณใดได้ โดยการออกเสียง อา ..... ยาว ๆ แล้วหยุดเสียงทันที ในจังหวะที่หยุดเสียง จะสังเกตได้ว่ามีกล้ามเนื้อเคลื่อนไหวอยู่ในคอ การเคลื่อนไหวนั้นคือการที่เส้นเสียงเคลื่อนตัวมาปิดกันสนิทเพื่อกั้นลมนั้นเอง

(3) เพดานอ่อน (Velum)

เพดานอ่อนสามารถยกตัวขึ้นติดพนังคอจนไม่มีช่องให้ลมผ่านไปทางช่องจมูกหรือจะตกลงมาตามสภาพปกติก็ได้เพื่อให้มีช่องให้ลมผ่านออกมาทางจมูก การยกตัวขึ้นลงของเพดานอ่อนทำให้เกิดเสียง 2 ประเภท คือ เสียงนาสิก (Nasal) คือเสียงที่ลมออกทางปากและทางจมูก เช่นเสียง /m/ และเสียงออกทางปาก (Oral) คือเสียงที่ลมออกทางปากได้อย่างเดียว

(4) ปากและอวัยวะในช่องปาก

การทำงานของอวัยวะในช่องปากจะทำงานเป็นคู่เรียกว่า “ฐาน” กับ “กรณ์” ซึ่งรวมกันเรียกว่า “ฐานกรณ์” ฐานเป็นอวัยวะทีเคลื่อนไหวไม่ได้ ส่วนกรณ์ เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้ ฐานกรณ์ที่เกิดเสียงต่าง ๆ ในช่องปากได้ เพราะลมไปกระทบกับฐานกรณ์ และฐานกรณ์ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงทั้งเป็น 2 ประเภท คือ ฐานกับกรณ์ มีดังนี้

- ฐาน (Passive Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ไม่เคลื่อนที่ในขณะที่ออกเสียงโดยจะอยู่ทางบนของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากบน ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และลิ้นไก่ เป็นต้น

- กรณ์ (Active Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ขณะออกเสียงจะเคลื่อนไหวไปประชิดกับฐาน โดยจะอยู่ทางด้านล่างของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากล่าง ฟันล่าง ปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลาย ลิ้นส่วนหน้า และลิ้นส่วนหลัง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีฐานที่เกิดของเสียงบางเสียงที่ไม่สามารถจัดเป็นฐานหรือกรณ์ได้ เพราะในขณะออกเสียงจะเคลื่อนที่ด้วยกันทั้งคู่ ได้แก่ ฐานริมฝีปาก และฐานเส้นเสียง

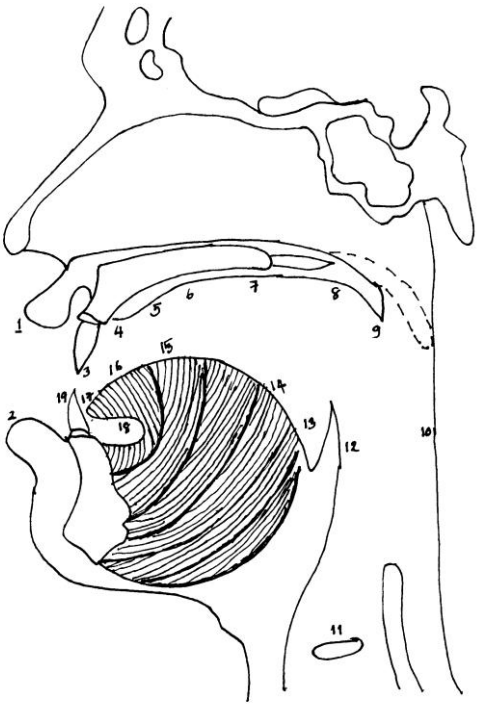

1. ริมฝีปากบน (Upper Lip)
2. ริมฝีปากล่าง (Lower Lip)
3. ฟันบน (Upper Teeth)
4. ปุ่มเหงือก (Alveolar)
5. หลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar)
6. เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal)
7. เพดานแข็ง (Hard Palate)
8. เพดานอ่อน (Soft Palate)
9. ลิ้นไก่ (Uvular)
10. ผนังคอหรือกรวยคอ (pharyngeal wall)
11. กล่องเสียง (Vocal Cord)
12. แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis)
13. โคนลิ้น (tongue root)
14. ลิ้นส่วนหลัง (back of the tongue)
15. ลิ้นส่วนหน้า (front of the tongue)
16. ลิ้นส่วนปลาย (blade of the tongue)
17. ปลายลิ้น (apex or tip of the tongue)
18. ใต้ลิ้น (underside of tongue)
19. ฟันล่าง (Lower Teeth)

รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะในช่องปากมีหลายส่วนดังนี้

1) ริมฝีปาก (Lips) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้มาก และทำให้เสียงแตกต่างกันได้มาก มี 2 ส่วนคือ ริมฝีปากบน และริมฝีปากล่าง ซึ่งริมฝีปากเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง เช่น เสียง [□] [□̼]

2) ฟัน (Teeth) ฟันเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียงหลายอย่าง เมื่อฟันบนกดลงบนริมฝีปากล่าง ลมที่ผ่านออกมาโดยแรงจะลอดช่องที่พอจะผ่านได้ออกมาทำให้เกิดเป็นเสียงเสียดแทรกที่ฟันหรือระหว่างฟัน เช่น เสียง [ⱷ]

3) ปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกยังแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือหลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar) และส่วนที่เป็นปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกเป็นส่วนที่นูนออกมาหลังฟันบน ถ้าใช้ลิ้นแตะดูจะรู้สึกว่าเป็นคลื่น ปุ่มเหงือกเป็นอวัยวะที่ให้เกิดเสียง เช่น เสียง [♦] [ⱶ] [■]

4) เพดานแข็ง (Hard Palate) เพดานแข็งหมายถึงส่วนเพดานที่โค้งเป็นกระดูกแข็งอยู่ต่อจากปุ่มเหงือกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal) และส่วนที่เป็นเพดานแข็งหรือเพดานแข็งส่วนหลัง (Palate) เสียงที่เกิดที่เพดานแข็งเช่น เสียง [ⱬ] [ⱬ̼]

5) เพดานอ่อน (Velum) คือส่วนของเพดานที่อยู่ต่อจากเพดานแข็ง มีลักษณะเป็นกระดูกอ่อนขยับขึ้นลงได้ เวลาหายใจเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะลดระดับลงมาเปิดช่องให้ลมออมาทางช่องจมูก เสียงที่เกิดที่เพดานอ่อนเช่นเสียง [&]

6) ลิ้นไก่ (Uvular) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ ปลายแหลมอยู่ที่ปลายเพดานอ่อน ตรงกลางสั่นรัวได้

7) ลิ้น (Tongue) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้หลายทิศทาง แบ่งออกเป็น 6 ส่วนคือ

- ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากส่วนบนได้ เช่น ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็

- ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก

- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) คือลิ้นบริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับเพดานแข็งเมื่อวางลิ้นราบ

- ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง

- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เมื่อวางลิ้นราบ

- โคนลิ้น (Root of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลัง เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้าม กับผนังคอ

8) แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ คล้ายลิ้นไก่อยู่ต่อจากโคนลิ้นลงไปในคอ มีหน้าที่ปิดช่องลมเมื่อรับประทานอาหารและเปิดช่องลมเมื่อพูด

9) กรวยคอ (Pharynx) คือส่วนที่เป็นโพรงคอที่อยู่ถัดช่องปากลงไปถึงเส้นเสียง

10) เส้นเสียง (Vocal Cords) คืออวัยวะสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด วางขวางอยู่ตรงกล่องเสียง ระหว่างเส้นเสียงจะมีช่องว่างเป็นทางให้ลมผ่านเข้าไปถึงปอดและออกจากปอด เรียกว่าช่องว่างระหว่างเส้นเสียง (Glottis) เส้นเสียงทั้งสองสามารถดึงออกให้ห่างกันหรือชิดกันได้

2.3.2.2 ฐานกรณ์การเกิดเสียง

ฐานกรณ์การเกิดเสียง (Place of Articulation) คือตำแหน่งหรือที่เกิดของเสียง ซึ่งก็คืออวัยวะที่ทำหน้าที่ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ โดยอวัยวะเหล่านี้จะทำงานเป็นคู่ ๆ ในการออกเสียง โดยการที่อวัยวะส่วนที่เคลื่อนไหวได้เคลื่อนเข้าไปชิดหรือเข้าไปใกล้อวัยวะที่ไม่เคลื่อนไหวเป็นผลให้อากาศที่ผ่านจากปอดสู่หลอดลม ผ่านกล่องเสียงเข้าสู่ช่องปากนั้นถูกสะกัดกั้นไว้ ซึ่งก่อให้เกิดเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ทางสัทศาสตร์มีศัพท์ใช้เรียกฐานกรณ์ของเสียงโดยเฉพาะ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้ พร้อมตัวอย่างเสียงพยัญชนะ ดังนี้

(1) Bilabial (ริมฝีปากทั้งคู่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากริมฝีปากทั้งสอง เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้ริมฝีปากล่างเคลื่อนไปหาริมฝีปากบน เช่น เสียง /□/, /ᘏ/, /❍/, /◆/ ในคำว่า **p**an, **b**an, **m**y, **w**ing ส่วนการออกเสียงพยัญชนะ /◆/ ริมฝีปากจะห่อกลม

(2) Labio-dental (ริมฝีปากล่างกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่ใช้ริมฝีปากและฟัน เป็นเสียงที่เกิดจากการยกริมฝีปากล่างไปหาฟันบนตอนหน้า โดยริมฝีปากล่างจะเคลื่อนขึ้นไปสัมผัสขอบฟันบน เช่น เสียง /↗/ และ /❖/ ในคำว่า **f**un, **v**an

(3) Dental หรือ Interdental (ปลายลิ้นกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นแตะฟันบน โดยปลายลิ้นจะแตะขอบฟันบนทำให้เกิดเป็นช่องแคบ ๆ (Narrow Approximation) เช่น เสียง /❄/ และ /👎/ ในคำว่า **th**ank, **th**em

(4) Alveolar (ปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้น หรือส่วนถัดปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกหรือบริเวณใกล้กับปุ่มเหงือก เช่น เสียง / ♦/, /♎/, /♦/, /⌘/, /■/, /●/ ในคำว่า **t**en, **d**ay, **s**ay, **z**oo, **n**ame, **l**ip

(5) Post Alveolar หรือ Apico- Alveolar (หลังปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่นเสียง / ❒/ ในภาษาอังกฤษสำเนียงอังกฤษ (British English) ในคำว่า **r**ice แต่ถ้าเป็นภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English) ใช้ Apico-Palatal เป็นฐานกรณ์ในการออกเสียง

(6) Retroflex (ส่วนหน้าเพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่น เสียง / ❒/ ในภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English)

(7) Palato – Alveolar (เพดานแข็งกับปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ส่วนถัดจากปลายลิ้น หรือใบลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่น เสียง / ♦/, /☪/, /♦♦/ และ /♎☪/ ในคำว่า **sh**ore, mea**s**ure, **ch**air, **j**oke

(8) Palatal (เพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหน้ากับเพดานแข็ง โดยลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นสู่เพดานแข็ง เช่นเสียง /♐/ ในคำว่า **y**es, **y**ou

(9) Velar (เพดานอ่อน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้โคนลิ้นกับเพดานอ่อน โดยลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปสัมผัสเพดานอ่อน เช่นเสียง /&/, /♍/, /☠/ ในคำว่า **k**ey, **g**ame, si**ng**

(10) Uvular (ลิ้นไก่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหลังกับลิ้นไก่ เช่น เสียงของคำว่า ‘rouge’ ในภาษาฝรั่งเศส

(11) Glottal (เส้นเสียง) ได้แก่ การเคลื่อนเข้าหากันของเส้นเสียงทั้งสอง ทำให้ลมแทรกผ่านออกมาได้บ้าง แต่เส้นเสียงไม่สั่นสะบัด เช่นเสียง /♒/ ในคำว่า **h**ave, **h**ay

อวัยวะที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในช่องปากคือ ลิ้น ริมฝีปาก ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) ลิ้นสามารถเคลื่อนไหวได้หลายทาง ทั้งยกขึ้น ลดลง ยื่นไปข้างหน้า ดึงกลับเข้าไปด้านหลัง และปลายลิ้นก็สามารยกขึ้นไปยังฟันบนหรือปุ่มเหงือกหรืออาจงอกลับไปทางด้านในหรือด้านล่าง ลิ้นแบ่งออกเป็น

1) ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น จะสามารถกำหนดรู้ได้ด้วยการสูดอากาศเข้าเมื่อรู้สึกเผ็ด ส่วนที่รู้สึกสัมผัสกับความเย็นของลมที่สูดเข้าไปนั้น คือ ปลายลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากได้ เช่น ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานเข็ง เช่นในการออกเสียง /●/ ในคำว่า **l**eg ปลายลิ้นจะแตะปุ่มเหงือก

2) ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป กำหนดรู้ได้ด้วยการหุบปากให้สนิท ส่วนที่สัมผัสกับหลับฟันบนนั้น คือ เป็นส่วนของปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลายเป็นส่วนที่เคลื่อนไหวได้มากที่สุด เช่นการออกเสียง / ♦/ ในคำว่า sit ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก

3) ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่เมื่อเราหุบปากในการปกติ เช่นการออกเสียง /♋/ ในคำว่า **y**ell ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

4) ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) เป็นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง เช่นในการออกเสียงสระกลาง / ♆/ ในคำว่า **h**ut ลิ้นส่วนกลางจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

5) ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เช่นในการออกเสียง /&/ ในคำว่า **c**aught ลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปอยู่ในระดับกลาง

6) โคนลิ้น (Root of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลังลงไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับผนังคอ

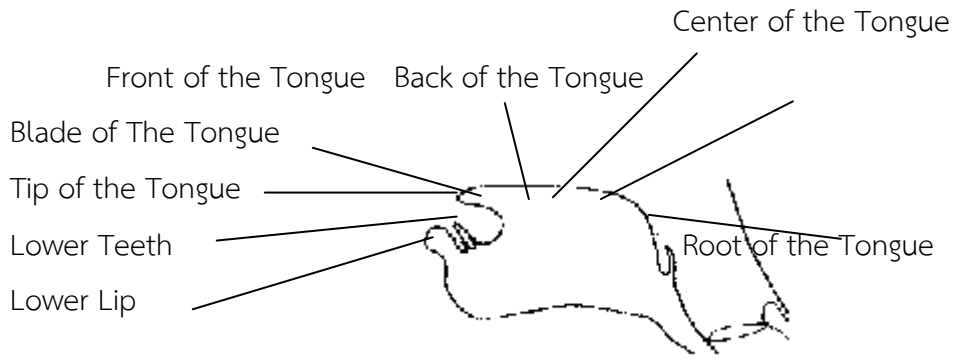

รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(2) ริมฝีปาก ริมฝีปากเป็นอวัยวะสำคัญเพราะมีหน้าที่ดัดแปลงลมให้เป็นเสียงทุกเสียง และเปลี่ยนขนาดและรูปร่างได้มากกว่าช่องอื่น ๆ คืออาจปิดสนิท เปิดเล็กน้อย เปิดกว้าง ห่อเป็นรูปกลมหรือเป็นรูปรี หรืออยู่ในลักษณะปกติ ดังภาพ

ริมฝีปากรี ริมฝีปากเปิดกว้าง

ริมฝีปากปกติ ริมฝีปากห่อกลม

รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(3) ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ลิ้นไก่และเพดานอ่อนสามารถยกขึ้นไปยังผนังคอเพื่อไม่ให้ลมออกไปทางช่องจมูก หรืออาจละลงปล่อยให้ลมออกทางช่องจมูกทำให้เกิดเสียงนาสิก ดังภาพ

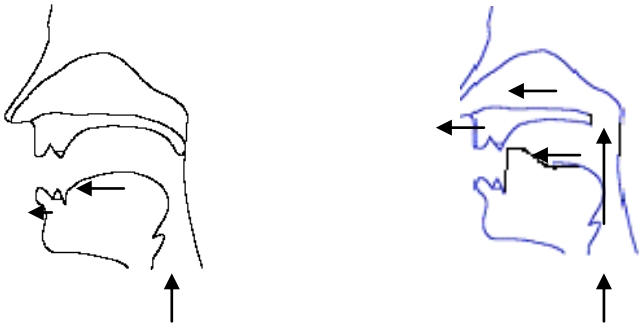

ลมออกเฉพาะทางช่องปาก ลมออกทางช่องปากและช่องจมูก

รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

2.3.2.3 ขบวนการออกเสียง

ลมที่ออกจากปอด โดยผ่านทางหลอดลม และเข้าสู่กล่องเสียงแล้วผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง ทำให้เกิดเสียงต่าง ๆ ขึ้น มีหลายลักษณะดังนี้

(1) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างกัน ลมสามารถผ่านเข้าช่องคอได้อย่างอิสระทำให้เกิดเสียงอโฆษะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) เช่นเสียง [□], [□̥] [♦], [&], [♂]

(2) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันแต่ไม่สนิทกัน ลมที่จะผ่านเข้าช่องคอเกิดการเสียดสี ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ทำให้เกิดเป็นเสียงโฆษะหรือเสียงก้อง (Voiced Sounds) เช่นเสียง [♌], [♎], [♑], [❖]

(3) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์แยกตัวออกจากกัน ลมจะผ่านออกมาทางช่องระหว่างกระดูกอาริตินอยด์และผ่านออกมาระหว่างเส้นเสียงบ้างจะเกิดเป็นเสียงกระซิบ (Whisper)

(4) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างจากกันเล็กน้อย เมื่อลมผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง เส้นเสียงจะสั่นแต่จะสั่นต่างจากเสียงก้อง คือเสียงที่เกิดจากการทำงานของเส้นเสียงในลักษณะนี้ทำให้เกิดเป็นเสียงก้องมีลม (Breathy Sounds)

(5) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์อยู่ติดกันสนิท ทำให้ส่วนของเส้นเสียงที่อยู่ห่างจากกระดูกอ่อนกระดูกอ่อนอริตินอยด์สั่น ทำให้เกิดเป็นเสียงลงคอ (Creaky Sound หรือ Creaky Voiced)

(6) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันสนิทและกระดูกอ่อนอริตินอยด์อยู่ติดกัน ลมจากปอดจะถูกปิดกั้นอยู่ใต้เส้นเสียง เมื่อเส้นเสียงแยกตัวจากกันอย่างรวดเร็วลมก็จะพุ่งขึ้นมาเกิดเป็นเสียงกักที่เส้นเสียง (Glottal Stop) ได้แก่เสียง [ʔ]

เมื่อเสียงที่ผ่านเส้นเสียงแล้วก็จะเข้าสู่ช่องคอ จากนั้นเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะทำหน้าที่ในการบังคับทางเดินของลม นั่นคือ

(1) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่เคลื่อนที่ไปติดกับผนังคอ ลมจะออกมาทางช่องปาก ทำให้เกิดเสียงทางช่องปาก

(2) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่อยู่ในลักษณะตามธรรมชาติ ลมจะสามารถผ่านขึ้นไปยังช่องจมูกได้ ทำเกิดเสียง 2 ชนิด คือ

1) ถ้ามีการปิดกักลม ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่องปากและลมผ่านออกได้เฉพาะทางช่องจมูก เสียงที่เกิดขึ้นเป็นเสียงนาสิก (Nagal Sounds) เช่น เสียง [ɱ] [ɳ] [ŋ]

2) ถ้าไม่มีการปิดกักลมในช่องปากและลมผ่านออกได้ทั้งทางปากและทางจมูกจะเป็นเสียงขึ้นจมูก (Nasalized Sounds) ซึ่งจะเกิดขึ้นกับเสียงสระที่ชิดกับเสียงนาสิกและในบางภาษาจะมีสระทั้งที่เป็นเสียงสระขึ้นจมูกและเสียงสระที่ออกทางช่องปาก

2.3.3 เสียงและระบบเสียง

2.3.3.1 ลักษณะของเสียง

เสียงที่มนุษย์ใช้เปล่งออกมาเพื่อสื่อความหมาย ในแต่ละภาษาจะมีลักษณะสำคัญที่คล้ายกัน ๆ มากบ้างน้อยบ้างในแต่ละภาษาคือ เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) และช่วงต่อของเสียง (Juncture) มีรายละเอียดดังนี้

(1) เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds)

เสียงก้อง (Voiced Sounds) คือ เสียงที่เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียงอยู่ชิดกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดในขณะที่เส้นเสียงปิดหรืออยู่ชิดกัน ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ได้แก่เสียง [♌] [♎] [❖] [⌘] [❍] [■] [N] เป็นต้น

เสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) คือเสียงที่เกิดขึ้นในขณะที่เส้นเสียงอยู่ห่างกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดผ่านเข้าสู่ช่องคอได้อย่างอิสระ เช่นเสียง [□] [♦] [&] [♐] [♦] เป็นต้น

(2) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds)

เสียงมีลม (Aspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมา จนสังเกตได้ เช่น เสียง [□♒] [♦♒] [&♒] เป็นต้น

เสียงไม่มีลม (Unaspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมาเพียงเล็กน้อย สามารถสังเกตได้โดยการใช้หลังมืออังที่ปากในขณะออกเสียง จะมีกลุ่มลมกระทบมือจนสังเกตได้ เช่นเสียง [□] [♦] [♒] [&] เป็นต้น

(3) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) คือเสียงจะมีระดับสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความถี่ของเสียง ถ้าเสียงความถี่ต่ำเสียงก็ต่ำ ถ้าความถี่เสียงสูง เสียงก็สูง

ความถี่ของเสียงคือ อัตราการสั่นสะเทือนของเครื่องกำเนิดของเสียง ในทางกลศาสตร์วัดความถี่ของเสียงเป็น Hertz (Hz) หรือรอบต่อวินาที โดยการเปรียบเทียบกับการสั่นสะเทือนของวัตถุซึ่งเคลื่อนจากจุดหรือระดับหนึ่งออกไปแล้วกลับมายังจุดหรือระดับเดิม เรียกว่า 1 Hz หรือ 1 รอบ

(4) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) คือ การออกเสียงพยางค์ใดพยางค์หนึ่งโดยการเน้นมากหรือน้อยกว่าพยางค์อื่น การลงน้ำหนักพยางค์จึงขึ้นอยู่กับกำลังแรงที่ใช้ในการเปล่งเสียงของพยางค์แต่ละพยางค์ ถ้าต้องการลงน้ำหนักที่พยางค์ใด ก็ต้องเพิ่มลมที่เปล่งเสียงที่พยางค์นั้นให้มากขึ้น

(5) ช่วงต่อของเสียง (Juncture) คือ การเรียงเสียงในการการพูดมีช่วงต่อกัน บางเสียงที่อยู่ชิดกันบางเสียงอยู่ห่างกันและถ้าอยู่ห่างกันมากก็สามารถหยุดระหว่างเสียงนั้น ๆ ได้ แต่ถ้าอยู่ชิดกันไม่อาจหยุดได้เสียงที่รวมกันเป็นพยางค์หนึ่ง ๆ จะเชื่อมกันสนิทจนเกือบจะไม่เห็นช่วงต่อ เรียกว่า Close Juncture แต่ถ้าเสียงที่ปรากฏอยู่คนละพยางค์หรือคนละคำจะมีช่วงต่อห่างกันจนกสังเกตได้อย่างชัดเจน เรียกว่า Open Juncture

ตัวอย่างประโยคในภาษาไทย “คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว ” ทำให้ความหมายในประโยคแตกต่าง ดังนี้

- ความหมายที่ 1 คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 2 คุณพ่อ ผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 3 คุณพ่อผม ดื่มน้ำแล้ว

ตัวอย่างประโยคในภาษาอังกฤษ เช่น

- keep sticking --- > keeps ticking
- its praise --- > it sprays
- its wings --- > it swings

2.3.3.2 เสียงและระบบเสียง

เสียงในแต่ละภาษาสามารถแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) เสียงพยัญชนะ มีในทุกภาษา

(2) เสียงสระ มีในทุกภาษา

(3) เสียงวรรณยุกต์ มีในบางภาษา เช่นภาษาไทย

ในที่นี่ขออธิบายเฉพาะเสียงพยัญชนะและเสียงสระ เนื่องจากเป็นเสียงที่มีในทุกภาษา โดยจะอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของเสียง ฐานที่เกิดของเสียง และลักษณะการออกเสียง ดังนี้

2.3.3.3 เสียงพยัญชนะ

การศึกษาเรื่องเสียงพยัญชนะจะต้องศึกษา 3 อย่าง ดังต่อไปนี้คือ

(1) การทำงานของเส้นเสียง คือ ศึกษาลักษณะการทำงานของเส้นเสียงที่เกี่ยวข้องกับเสียงพยัญชนะว่าทำให้เกิดเสียงก้องหรือไม่ก้อง

(2) ฐานที่เกิดของเสียง การศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ การศึกษาฐานที่เกิดของเสียง คือ

1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial)
2) ฐานริมฝีปาก – ฟัน (Labio-dental)
3) ฐานฟัน (Dental)
4) ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar)
5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar)

6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น (Retroflex)

7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal)

8) เพดานอ่อน (Velar)

9) ลิ้นไก่ (Uvular)

10) เส้นเสียง (Glottal)

(3) ลักษณะการออกเสียง โดยศึกษาลักษณะการออกเสียงดังนี้ คือ

1) เสียงระเบิดหรือเสียงหยุด (Plosive หรือ Stop)

2) เสียงเสียดแทรก (Fricative)

3) เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricates)

4) เสียงนาสิก (Nasal)

5) เสียงข้างลิ้น (Lateral)

6) เสียงรัว (Roll หรือ Trill)

7) เสียงกระทบ (Tap)

8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด(Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant)

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ศึกษาการทำงานของเส้นเสียง ในการทำงานของเส้นเสียง มี 2 ลักษณะ คือ

1.1) ถ้าเส้นเสียงเปิดลมจากปอดผ่านขึ้นไปอย่างสะดวก เส้นเสียงจึงไม่สั่น จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงอโฆษะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless) เช่นการออกเสียง [□] [♦] [&] [♦] เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอไม่สั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิด

1.2) ถ้าเส้นเสียงปิด ลมจากปอดผ่านขึ้นไปได้ไม่สะดวก เส้นเสียงที่ปิดมาชิดกันจึงทำให้เกิด การสั่นสะบัด หรือ เปิด ๆ ปิด ๆ จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงโฆษะหรือเสียงก้อง (Voiced) เช่นการออกเสียง [♌] [♎] [♑] [⌘] เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอจะสั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงปิด

2) ฐานที่เกิดของเสียง ศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ ศึกษาฐานที่เกิดของเสียง ทั้ง 10 ฐาน คือ

2.1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial) การออกเสียงจะใช้ริมฝีปากบนและริมฝีปากบ่าง เช่นเสียง [□] [□♒] [♌] [❍] [♦] เป็นต้น

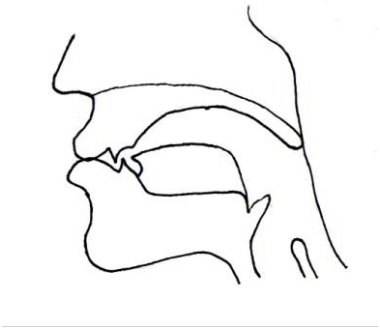

2.2) ฐานริมฝีปาก – ฟัน (Labio-dental) ฐานคือฟันบน กรณ์คือริมฝีปากล่าง เช่นเสียง [ⷯ] [❖] เป็นต้น

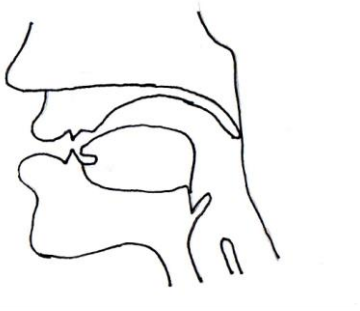

2.3) ฐานฟัน (Dental) ฐานคือ ฟันบน กรณ์คือปลายลิ้น เสียงทีเกิดจากฐานกรณ์นี้ เรียกว่า เสียงระหว่างฟัน (Interdental Sounds) เช่นเสียง [❄] [ⷭ] เป็นต้น

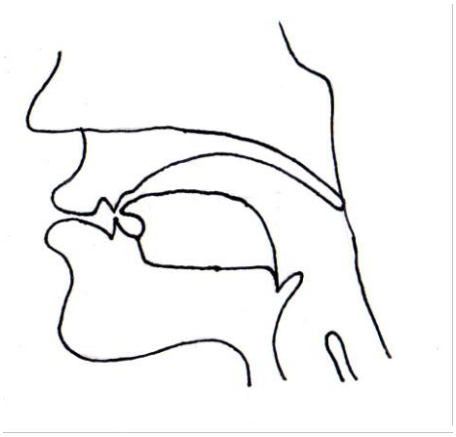

2.4) ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar) ฐานคือฟันบนกับปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นกับลิ้นส่วนปลาย เช่นเสียง [♦̪] [♎̪] [●̪] เป็นต้น

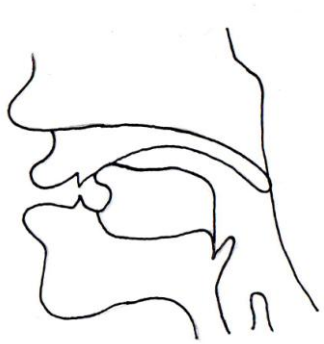

2.5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar) ฐานคือปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นหรือลิ้นส่วนปลาย เช่น เสียง [◆] [◆̪] [◆̼] [■] เป็นต้น

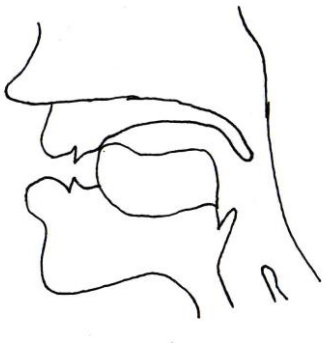

2.6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น (Retroflex) ฐานคือเพดานแข็งด้านหน้า กรณ์ คือปลายลิ้น การออกเสียงในลักษณะนี้ลิ้นจะงอกลับเข้าไปในช่องปากเรียกอีกหนึ่งว่าเสียงลิ้นงอ เช่นเสียง [◆] เป็นต้น

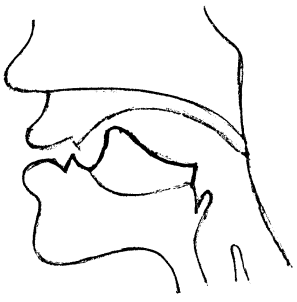

2.7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal) ฐานคือเพดานแข็ง กรณ์คือ ลิ้นส่วนหน้า เช่นเสียง [♍] [♍♒] [♐] เป็นต้น

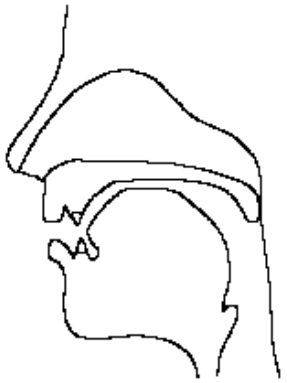

2.8) เพดานอ่อน (Velar) ฐานคือเพดานอ่อน กรณ์คือลิ้นส่วนหลัง เช่น เสียง [&] [&♒] [☠] [☒] เป็นต้น

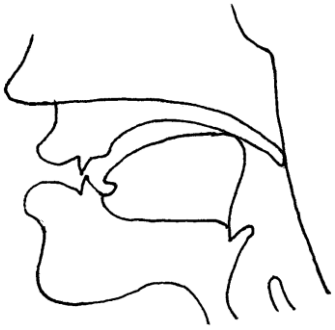

2.9) ลิ้นไก่ (Uvular) ฐานคือลิ้นไก่ กรณ์คือลิ้นส่วนหลัง เช่นเสียง [θ] [P] [☠] เป็นต้น

2.10) เส้นเสียง (Glottal) ได้แก่เสียง [ʔ] [♒]

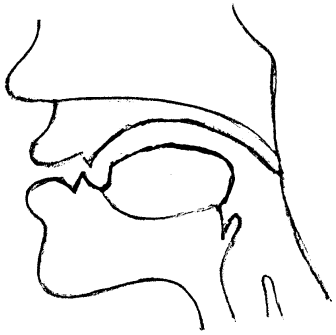

3) ลักษณะการออกเสียง ศึกษาการออกเสียงที่บริเวณเหนือเส้นเสียง ช่องคอ และช่องปาก ซึ่งจะมีเสียงออกมา 8 ลักษณะ คือ

3.1) เสียงกักหรือเสียงหยุด (Stop) หรือเสียงระเบิด (Plosive) เป็นเสียงที่อากาศที่ผ่านเข้าในช่องปาก ถูกอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าชิดกันอย่างสนิท ทำให้อากาศผ่านออกมาไม่ได้ จะถูกกักไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และเมื่ออวัยวะคู่ดังกล่าวแยกออกจากกัน อากาศที่ถูกกักไว้จะระเบิดออกมาเกิดเป็นเป็นเสียงทีเรียกว่า เสียงกัก เสียงหยุด หรือเสียงระเบิด ได้แก่ เสียง /□, ♌, ♦, ♎, &, ♑/ (แต่ถ้าไม่มีการปล่อยให้อากาศออกก็จะเป็นเสียง unaspirated stop)

ประเภทของเสียงกัก หากจะแบ่งโดยลักษณะของการพ่นลมหรือไม่พ่นลมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

- เสียงกักที่มีลมพ่นออกมา (Aspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้ ขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิดกว้าง ทำให้มีกลุ่มลมพ่นออกมาด้วย เช่น เสียงแรกในคำว่า **p**en, **t**one, **k**ey

- เสียงกักไม่พ่นลม (Unaspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้จะเกิดตามหลังเสียงเสียดสีที่ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือก /♦/ เช่น **s**pan, **s**tay, **s**ky

3.2) เสียงเสียดแทรก (Fricative) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าชิดกันแต่ไม่สนิท ทำให้เกิดช่องว่างพอที่กระแสอากาศจากปอดจะแทรกผ่านออกได้ ได้แก่เสียงพยัญชนะ /↗, ❖,❄ ,👎, ♦, ☪, ≋/ ตัวอย่าง เช่น เสียงพยัญชนะท้ายคำว่า lea**f** ซึ่งยังมีลมแทรกออกมาระหว่างริมฝีปากล่างและฟันบนได้

3.3) เสียงกึ่งสอดแทรก (Affricate) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปากเคลื่อนที่เข้าชนิดกันสนิทในตอนแรก ทำให้อากาศถูกกักอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วอวัยวะคู่ดังกล่าวแยกห่างจากกันเพียงเล็กน้อย เกิดช่องว่างพอที่อากาศที่ถูกกักอยู่นั้นเสียดแทรกผ่านออกมาได้ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า **ch**air และเสียงพยัญชนะท้ายของคำว่า tou**ch** โดยใช้ลิ้นส่วนหน้าแตะหลังปุ่มเหงือก อากาศจะถูกกักไว้ระยะหนึ่ง แล้วปลายลิ้นลดลงเกิดช่องว่างพอที่อากาศจะแทรกผ่านจุดแตะนั้นออกมาได้ ซึ่งได้แก่เสียงพยัญชนะเหล่านี้ คือ /♦♦, ♎☪/

3.4) เสียงนาสิก (Nasal) เป็นเสียงที่ใช้อวัยวะในการแปรเสียงเช่นเดียวกันกับเสียงกัก เพียงแต่ในช่วงปล่อยลมออกมานั้น นอกจากลมจะออกมาจากช่องปากแล้ว ลมยังสามารถออกทางช่องจมูกได้ด้วย ถ้าเราทดสอบด้วยการบีบจมูกไม่ให้ลมผ่าน เสียงที่ได้จะกลายเป็นเสียงกักทันที ส่วนเสียงนาสิกเป็นเสียงที่เกิดจากการที่ลมถูกกักไว้โดยอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปาก แล้วลดเพดานอ่อนลงเพื่อดันให้ออกทางช่องจมูก ได้แก่เสียง พยัญชนะ /❍, ■, ☠/ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นและท้ายของคำว่า **m**a**n**

3.5) เสียงข้างลิ้น (Lateral) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อากาศถูกกักไว้โดยปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกหรือหลังปุ่มเหงือกส่วนที่ต่อกับเพดานแข็ง เสียงประเภทนี้มีการแปรเสียงเหมือนเสียงกัก เพียงแต่ส่วนสองข้างลิ้นโค้งงอลงไม่แตะกับเพดานแข็งเหมือนเสียงกัก จึงทำให้ลมออกทางข้างลิ้นได้เหมือนเสียงเสียดแทรก ได้แก่เสียงพยัญชนะ /●/ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นในคำว่า **l**ong ออกเสียงโดยการใช้ปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกและปล่อยให้ลมออกข้างลิ้นทั้งสอง

3.6) เสียงรัว (Roll หรือ Trill) เป็นเสียงที่เกิดจากการยกปลายลิ้นไปแตะปุ่มเหงือกแล้วปล่อยหลายครั้งติดต่อกัน จนเกิดเป็นเสียงประเภทที่เรียกว่าเสียงรัว เช่นเสียง /❒/ ใน คำว่า **r**ye และ **r**aw

3.7) เสียงกระทบ (Tap) เป็นเสียงที่เกิดจาการยกปลายลิ้นขึ้นแตะปุ่มเหงือกและตะหวัดลงมาอย่างรวดเร็วเพียงครั้งเดียว เช่นเสียง /❒/ ในภาษาอังกฤษ

3.8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด (Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าใกล้กันแต่ไม่ใกล้มากจนทำให้เกิดการเสียดสีของอากาศ ทำให้อากาศผ่านออกมาได้สะดวกไม่ถูกกักและเสียดสีกับอวัยวะคู่ใดเลย เสียงพยัญชนะเหล่านี้มีลักษณะคล้ายทั้งเสียงพยัญชนะและเสียงสระในเวลาเดียวกัน ได้แก่เสียงพยัญชนะ /◆, ๔/ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า wine เสียงนี้ยกโคนลิ้นไปสู่เพดานอ่อน ในขณะเดียวกับริมฝีปากห่อ (Rounded Lips) เหมือนเสียงสระอู [◆💻]

4) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การศึกษาเรื่องเสียงสระสิ่งที่ต้องพิจารณาคือ อวัยวะในช่องปากที่เกี่ยวกับการดัดแปลงลมจากปอดวางตัวห่างกัน การเปล่งเสียงสระลมจากปอดจะผ่านบริเวณแนวกลางของช่องปากออกมาได้อย่างสะดวก ไม่ถูกปิดกั้น ซึ่งอวัยวะที่สำคัญในการดัดแปลงลมออกจากปอดมาเป็นเสียงสระคือ ลิ้นกับริมฝีปาก รายละเอียด มีดังนี้

4.1) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การบรรยายที่เกิดของเสียงสระค่อนข้างยากกว่าเสียงพยัญชนะ เพราะเสียงพยัญชนะเกิดจากการแปรเสียงของฐานกรณ์ต่าง ๆ ในลักษณะสัมพันธ์กันซึ่งสามารถบอกจุดสัมผัสของอวัยวะคู่ที่ใช้ในการออกเสียงได้ ส่วนเสียงสระเกิดจากลมโดยตรงจากแหล่งปอดไม่มีการเสียดสีหรือปิดกั้นด้วยอวัยวะส่วนใดในปาก ผ่านเส้นเสียงในลักษณะที่เส้นเสียงสั่น โดยลมออกมาสู่ช่องว่างในปากซึ่งมีลักษณะเปิดกว้าง (Open Approximation) ลิ้นไก่ยกขึ้นไปปิดช่องทางลมที่จะออกทางจมูก ลมในช่องปากถูกแปรให้เป็นเสียงต่าง ๆ ด้วยอวัยวะสำคัญ 2 อย่างคือ ลิ้นและริมฝีปาก การที่สระมีเสียงแตกต่างกัน ก็เพราะทางเดินของเสียง (Vocal Tract) ตั้งแต่กล่องเสียงจนถึงริมฝีปาก โดยเฉพาะช่องปากมีรูปลักษณะต่าง ๆ กันอันเนื่องมาจากลิ้นและริมฝีปากทำให้ลมที่ผ่านออกมาเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดลักษณะของเสียงสระที่แตกต่างกันไป เพราะเหตุนี้เสียงสระในภาษาต่าง ๆ มักจะเป็นเสียงก้อง (Voiced Sounds) เพราะในการออกเสียงสระทุกตัว เส้นเสียงจะสั่น

การบรรยายลักษณะของเสียงสระเพื่อจำแนกคุณสมบัติของเสียงสระ จึงต้องพิจารณาอวัยวะที่สำคัญในการออกเสียงสระ คือ ลิ้นและริมฝีปากเป็นสำคัญ ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) มีการเคลื่อนที่ยกขึ้นจากพื้นล่างในปากและยกสูงสู่เพดานปาก เรียกว่า “ระดับของลิ้น” ส่วนการเคลื่อนที่ยื่นออกมาด้านหน้าของปากหรืออยู่เพียงกลางปาก หรือหดไปสู่ด้านหลังของปากใกล้ผนังคอ เรียกว่า “ส่วนของลิ้น” มีรายละเอียด ดังนี้

(1.1) ระดับของลิ้น (Positions of Tongue) ดูการทำงานของลิ้นว่าส่วนโค้งที่สุดของลิ้นอยู่ระดับไหน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

- ระดับสูง (High / Close)
- ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close)

- ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open)
- ระดับต่ำ (Low / Open)

(1.2) ส่วนของลิ้น (Parts of the Tongue) ดูส่วนของลิ้นในแนวนอนว่าส่วนไหนทีทำหน้าที่แปรเสียง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue)
- ลิ้นส่วนกลาง (Central of the Tongue)
- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue)

(2) ริมฝีปาก (Lips) ริมฝีปากเป็นอวัยวะที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้รูปปากเปลี่ยนแปลงและทำให้เสียงแตกต่างกัน ริมฝีปากเป็นตัวกำหนดช่องทางเดินของเสียง โดยริมฝีปากเปลี่ยนรุปไปตามความสัมพันธ์ของลิ้นกับขากรรไกร โดยสังเกตได้จากเวลาที่ลิ้นยกสูงมาก ริมฝีปากจะห่อมาก แต่ถ้าลิ้นอยู่ในระดับต่ำริมฝีปากก็จะห่อน้อยลง ฉะนั้นการเปลี่ยนลักษณะของริมฝีปาก (Types of Lips) มี 2 ลักษณะ คือ

(2.1) ริมฝีปากห่อ หรือเป็นรูปวงกลม (Rounded) ขณะออกเสียง /◆▫, ✞, ❷, ❷▫/ เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pool

(2.2) ริมฝีปากไม่ห่อ (Unrounded) ซึ่งริมฝีปากจะเหยียดหรือแผ่ออกเหมือนยิ้ม ขณะออกเสียง /♓▫, ✋, ♏, ✈, ★, ✍, ✌, / เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pin หรือ bin

การบรรยายเสียงสระหรือเรียกชื่อเสียงสระ จึงต้องพิจารณาเรียงลำดับคุณสมบัติ ดังนี้

- พิจารณาระดับของลิ้นที่ยกขึ้นยกลง
- ลักษณะของริมฝีปาก

และลงท้ายด้วยคำว่า Vowel เช่น

/♓/ Close Front Unrounded Vowel

/♏/ Half – Close Front Unrounded Vowel

/✈/ Half - Open Front Unrounded Vowel

/✞/ Close Back Rounded Vowel

4.2) การจำแนกประเภทของเสียงสระ (Classification of Vowel Sounds)

ในการจำแนกประเภทของเสียงสระนั้น ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการพิจารณาแยกประเภท เช่นในภาษาอังกฤษมีการจำแนกได้ดังนี้

จำแนกตามการเคลื่อนไหวของลิ้น แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สระเดี่ยวและสระประสม

(1) สระเดี่ยว (Pure Vowels หรือ Single Vowels) คือเสียงสระที่เกิดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระดับความสูงและส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นตลอดช่วงการออกเสียงสระนั้น ๆ ซึ่งแยกย่อยได้ดังนี้

แบ่งตามระดับของลิ้น ได้แก่

1) สระสูง (Closed Vowel) เช่น /♓▫, ♓, ◆▫, ✞/
2) ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close) เช่น /★, ♏, ★▫/
3) ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open) เช่น /✈, ❷, ✍/
4) ระดับต่ำ (Low / Open) เช่น /✌▫/

แบ่งตามส่วนของลิ้น ได้แก่

1) สระหน้า (Front Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นยกลงจากพื้นล่างสู่เพดานปาก เช่น /♓▫, ♓, ♏, ✈/

2) สระกลาง (Central Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนกลางยกขึ้นระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น /★, ★▫, ✍, ✌▫/

3) สระหลัง (Back Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหลังหรือโคนลิ้นยกขึ้น ยกลงระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น /◆▫, ✞, ❷, ❷▫/

(2) สระประสม (Diphthongs) คือเสียงสระที่เกิดโดยการเปลี่ยนแปลงระดับของลิ้นและส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นระหว่างจุดที่เริ่มออกเสียงกับจุดจบของการออกเสียงหรือเสียงสระที่เกิดจากการที่สระตัวหนึ่งไปประสมกับสระอีกตัวหนึ่งทำให้เกิดเสียงใหม่ขึ้นมา ซึ่งเสียงสระที่เกิดใหม่นี้จะออกเสียงเป็นเสียงเดียวเหมือนสระเดี่ยวเสียงยาว เช่น /♋✋, ✋★, ♋◆, ❷✋/ ดังภาพ

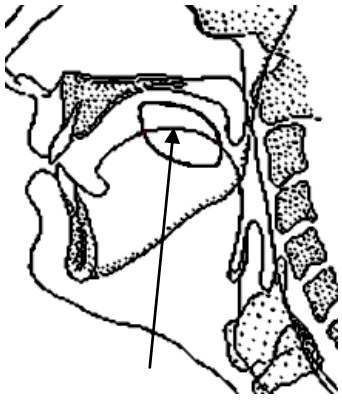

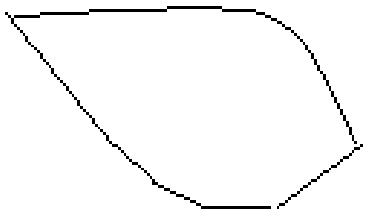

บริเวณที่เกิดเสียงสระ ตำแหน่งของลิ้น

ภาพแสดงลักษณะของลิ้นบริเวณที่เกิดเสียงสระ

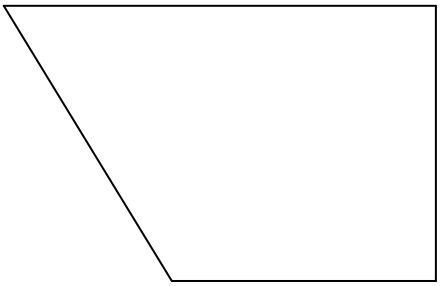

ภาพแสดงบริเวณลิ้นที่เขียนใหม่เป็นรูปสี่เหลี่ยม

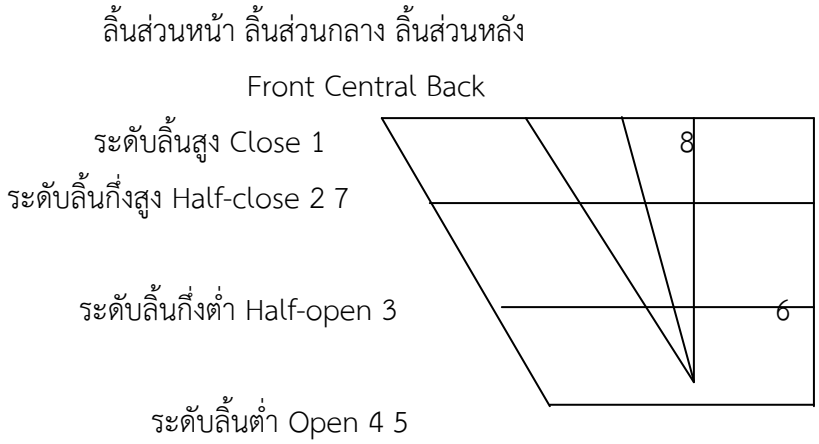

ภาพแสดงการทำงานของลิ้นในการออกเสียงสระ

คำอธิบายภาพ

เส้นแนวนอนทั้ง 4 เส้น แสดงระดับลิ้นที่ยกขึ้น ยกลง 4 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกึ่งสูง ระดับกึ่งต่ำ และระดับต่ำ ส่วนเส้นแนวตั้ง แสดงส่วนของลิ้นที่ใช้ยกขึ้น ยกลง มี 3 ส่วน คือ ลิ้นส่วนหน้า ลิ้นกส่วนกลาง และลิ้นส่วนหลัง

4.3) สระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels)

การอธิบายเปรียบเทียบเสียงสระในแต่ละภาษามีลักษณะเป็นอย่งไรเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก เนื่องจากอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงสระที่สำคัญคือ ลิ้น ในการยกขึ้น ยกลง ไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนแน่นอนว่ายกสูงเท่าไร ยกลงเท่าไร นอกจากนั้น การออกเสียงสระ ลิ้นจะไม่สัมผัสกับอวัยวะส่วนใดในปากเลย จึงไม่สามารถบอกว่าได้เสียงสระนั้น ๆ เกิดจากการใช้อวัยวะส่วนใดในการออกเสียง ซึ่งไม่เหมือนกับเสียงพยัญชนะ จะสามารถบอกได้อย่างชัดเจนมาก

ด้วยเหตุนี้ จึงมีมีผู้คิดค้นตารางสระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels) ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวเทียบในการอธิบายเสียงสระในให้แต่นอนชัดเจนลงไปในภาษาต่าง ๆ สระมาตรฐานที่มีระบบและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ สระมาตรฐานของ แดเนียล โจนส์ (Daniel Jones) นักสัทศาสตร์ชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งได้คิดค้นสระชุดนี้ขึ้นมาเพื่อเทียบเสียงสระในภาษาต่าง ๆ ผลงานของเขาได้เผยแพร่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายต่อ ๆ มา ซึ่งผลงานของเขาเป็นระบบที่แน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง สามารถใช้อธิบายในภาษาใด ๆ ก็ได้ โดยเทียบกับสระมาตรฐานที่เขาคิดค้นขึ้น

แดเนียล โจนส์ ได้คิดค้น Cardinal Vowels ประกอบด้วยเสียงสระชุดหนึ่ง สระเหล่านี้มีจุดของระดับลิ้นและส่วนของลิ้นที่ใช้ในการออกเสียงที่แน่นอน ซึ่งจะผลิตเสียงที่แน่นอนที่หูจะรับฟังได้อย่างเดียวทุกครั้ง โดยแดเนียว โจนส์ ได้คิดคิดค้นระบบเสียงสระขึ้น 2 ชุด คือ

(1) สระมาตรฐานชุดแรก (Primary Cardinal Vowels) มีสระทั้งหมด 8 เสียง คือ [♓] สระทั้ง 8 ตัวนี้มิได้ยืดจากสระใด ๆ แต่ได้กำหนดขอบเจตของลิ้นขึ้น โดยพิจารณาว่า สระที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด หน้าที่สุด ต่ำที่สุด และหลังที่สุด โดยไม่ทำให้เกิดการเสียดสีนั้น อยู่ในตำแหน่งใด

จากตำแหน่งที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด กำหนดให้เป็น Cardinal Vowel no. 1 [♓, ♏, ☜, ♋, ✌, ❷, ☐, ◆] ตำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำที่สุดกำหนดให้เป็น Cardinal no. 5 [♍] เมื่อกำหนดตำแหน่งสูงที่สุดแล้ว แดเนียล โจนส์ ได้แบ่งระยะห่างของตำแหน่งทั้งสองออกเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และจะเกิดตำแหน่งของลิ้นอีก 6 ตำแหน่ง รวมเป็น 8 ตำแหน่ง โดยกำหนดเสียงตามตารางข้างล่างนี้

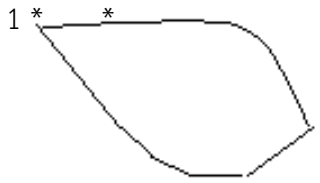

ภาพแสดงตำแหน่งของลิ้น

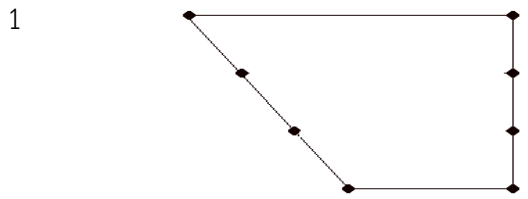

ภาพแสดงตำแหน่งของเสียงสระ

สระตัวที่ 1 ถึง 5 เป็นสระที่ริมฝีปากไม่ห่อขณะออกเสียง ส่วนสระตัวที่ 6 ถึง 8 เป็นสระที่ริมฝีปากจะห่อเข้า ดังนั้นคุณสมบัติของเสียงสระมาตรฐาน (Cardinal Vowels) มีชื่อเรียกทางสัทศาสตร์ ดังนี้

C.V.1 [♓] เป็นสระหน้า สูง ริมฝีปากไม่ห่อ (Close Front Unrounded Vowel)

C.V.2 [♏] เป็นสระหน้า กึ่ง-สูง ริมฝีปากไม่ห่อ(Half-Close Front Unrounded Vowel)

C.V.3 [☜] เป็นสระหน้า กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Half-Open Front Unrounded Vowel)

C.V.4 [♋] เป็นสระหน้า ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Open Front Unrounded Vowel)

C.V.5 [✌] เป็นสระหลัง ต่ำ ริมผีปากไม่ห่อ (Open Back Unrounded Vowel)

C.V.6 [❷] เป็นสระหลัง กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากห่อ (Half-Open Back rounded Vowel)

C.V.7 [□] เป็นสระหลัง กึ่ง-สูง ริมฝีปากห่อ (Half-Close Back rounded Vowel)

C.V.8 [◆] เป็นสระหลัง สูง ริมฝีปากห่อ (Close Back rounded Vowel)

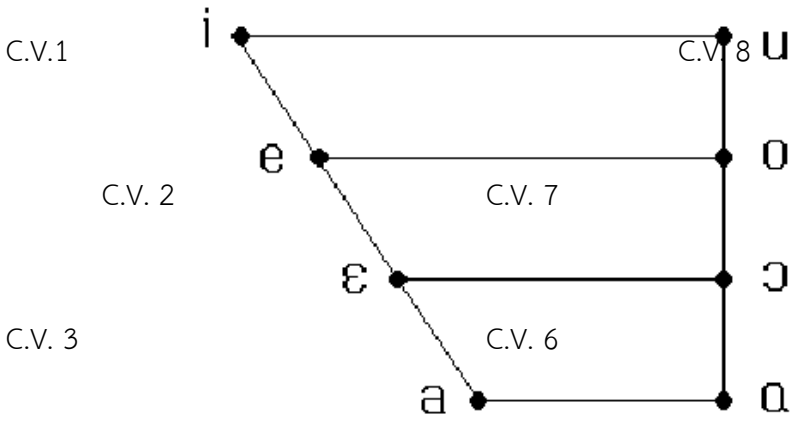

ภาพ แสดงสระมาตรฐานชุดแรกที่คิดค้นโดยแดเนียล โจนส์

(Primary Cardinal Vowels produced by Daniel Jones in1956)

(2) สระมาตรฐานชุดที่สอง (Secondary Cardinal Vowels) สระมาตรฐานชุดที่สอง มีเสียงสระ 8 เสียง C.V 9–16 คือ [ψ, 2, 9, ✵, Θ, ς, 7, M] จะเริ่มจากตำแหน่งที่ 9 ซึ่งอยู่ในตำแหน่งลิ้นยกสูงสุด และเสียงที่ 13 อยู่ในคำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำสุด สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างเสียงที่ 1–8 และเสียงที่ 9-16 คือ ลักษณะของริมฝีปาก กล่าวคือ ตำแหน่งลิ้นของเสียงสระที่ 9-13 นั้น จะอยู่ในตำแหน่งสระมาตรฐานส่วน C.V. 1, 2, 3, 4, 5 แต่ริมฝีปากจะห่อเข้า ซึ่งจะได้เสียงสระ C.V. 9, 10, 11, 12, 13 ตามลำดับ ดังนี้

C.V.9 : [ψ]

C.V.10 : [2]

C.V. 11 : [9]

C.V. 12 [✵]

C.V. 13 : [Θ]

ส่วนสระมาตรฐาน 6, 7, 8 ซึ่งออกเสียงโดยห่อริมฝีปากเข้านั้น ถ้าเปลี่ยนลักษณะรูปริมฝีปากเป็นเหยียดแผ่ออก จะได้สระมาตรฐาน C.V. 14, 15, 16 ดังนี้

C.V. 14 : [ς]

C.V. 15 : [7]

C.V. 16 :[M]

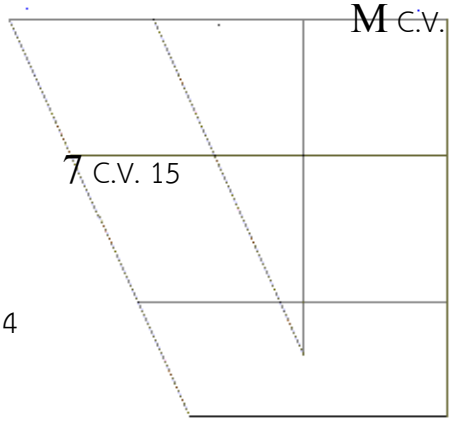

ภาพ สระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกจากนี้ ยังกำหนดสระเพิ่มอีก 6เสียง C.V. 17 – 22 [1, }, □, 8, 3, □] โดยที่ใช้ส่วนกลางของลิ้นอีก โดย C.V. 19 – 22 ไม่ค่อยนิยมใช้อ้างอิงเพราะเสียงนี้มีใช้น้อยมาก คือ

C.V.17 : [1] ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V.18 : [}] ริมฝีปากห่อ

C.V.19 : [□] ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 20 : [8] ริมฝีปากห่อ

C.V. 21 : [3] ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 22 : [☑] ริมฝีปากห่อ

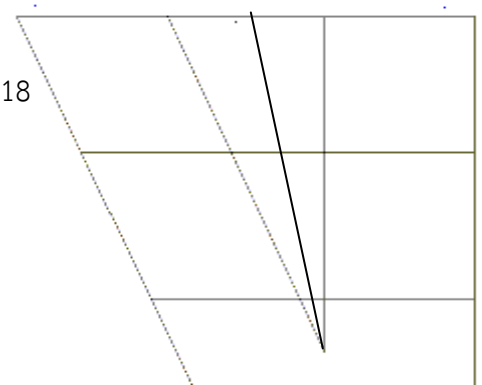

C.V.19 □ 8 C.V. 20

C.V. 21 3 ☑ C.V. 22

ภาพสระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกสระมาตรฐานทั้ง 22 เสียงนี้ สมาคมสัทศาสตร์สากล IPA ยังได้เพิ่มสัทอักษรสำหรับออกเสียงสระไว้อีก 6 เสียง ทั้งนี้เพราะสระทั้ง 6 นี้มีใช้ในภาษาที่มีระบบเสียงสระแตกต่างไปจากสระมาตรฐาน เสียงสระทั้ง 6 เสียงนี้คือ

[ɥ, ɯ, ɤ] สำหรับสระหน้า

[★, ɱ] สำหรับสระกลาง

[—] สำหรับสระหลัง

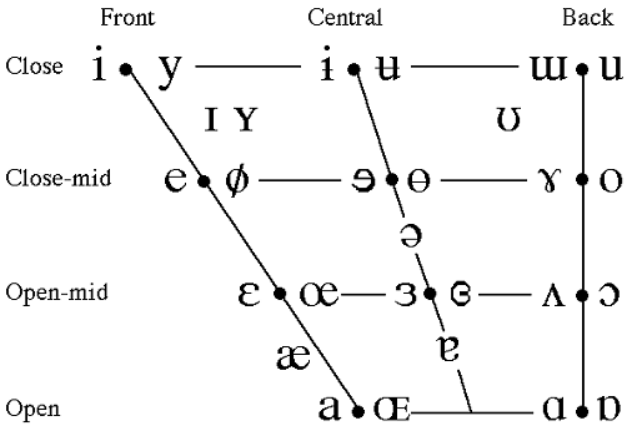

ภาพสระมาตรฐานทั้งหมด

2.3.4 คำและหน่วยคำ

เสียงที่มนุษย์เปล่งออกมานั้นเป็นเสียงที่ผลิตขึ้นโดยอวัยวะชุดหนึ่งของร่างกายโดยเฉพาะ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือว่า มนุษย์ไม่ได้มีอวัยวะชุดใดชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อไว้ใช้ในการออกเสียงพูดโดยเฉพาะแต่เพียงอย่างเดียว แต่อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่มนุษย์ใช้ในการออกเสียงพูดในภาษานั้นมีหน้าที่หลักทางชีววิทยา เพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการดำรงอยู่ของร่างกายทั้งสิ้น เช่น การหายใจ , การเคี้ยวอาหาร , การกลืน , การอม แต่การที่อวัยวะเหล่านั้นมาทำหน้าที่ในการออก

เสียงพูดนี้เป็นเพียงหน้าที่รอง หรือหน้าที่โดยอ้อมของอวัยวะเหล่านั้นเท่านั้น คือ ใช้ระบบการทำงานต่าง ๆ อยู่ แล้วดัดแปลงการทำงานเหล่านั้นให้เหมาะสมจนเกิดเป็นภาษาพูดขึ้นมา นั่นหมายความว่าการพูดได้พัฒนาขึ้นภายหลัง แต่ก็มีคนบางกลุ่มไม่เชื่อความคิดดังกล่าว จึงพยายามค้นคว้าหาข้อคัดค้านว่าการพูดกับการกินนั้นเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน

2.3.5 การวิเคราะห์โครงสร้างประโยค

เสียงในภาษาทั่วไป สามารถแบ่งเป็นประเภทของเสียงประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1) ประเภทอิสระ (Segmental Features) คือ เสียงที่คนเราสามารถเปล่งออกมาได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องมีเสียงอื่นมาช่วย ได้แก่ เสียงพยัญชนะ กับเสียงสระ

2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา

2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลง (change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (Nisbet, อ้างถึงใน สนิท สมัครการ , 2542, หน้า 2)ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค (ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ, 2543, หน้า 11-13) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (evolutionary theories of social change) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (structuralfunctional theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะทำสำเร็จได้โดยผ่านการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (นิเทศ ตินณะกุล, 2546, หน้า 6-27)

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดมีความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนิท สมัครการ, 2542, หน้า 3-5)

2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัว หรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (adaptation) ตามสารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา หมายถึงกระบวนการที่คนกระทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภท คือ (1) การดัดแปลงทางกายภาพ(physical adaptation) (2) การดัดแปลงทางอารมณ์ (emotional adaptation) (3) การดัดแปลงทางสติปัญญา (intelligence adaptation) และ (4) การดัดแปลงทางอุดมคติ (ideal adaptation)ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ย่อมมิอาจจะดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้ (อุทัย หิรัญโต, 2526, หน้า 2-3)

เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า adaptation คือการดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะใช้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการดัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532, หน้า 7)

การปรับตัว มักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว (อมรา พงศาพิชญ์ , 2547, หน้า 16) การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของตัวเองและให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Malm & Jamison อ้างถึงใน นิภา นิธยายน, 2530, หน้า 5-6)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่นวัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม (Bennett, 2001, p. 182)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Cohen (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ ,2547, หน้า 17-18) เสนอข้อคิดว่า ข้อหนึ่ง การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อข้อสอง องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ข้อสาม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ข้อสี่วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ข้อห้า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม ข้อหก พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และข้อเจ็ด การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมีส่วนส่งเสริมให้การปรับตัวเป็นไปได้ดีและเร็วขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ต่อสถานที่ไปอยู่ก็มีผลต่อการปรับตัวและยอมรับสังคมได้ดีด้วย (Kosic, 2002, pp. 180-181; Sodowsky & Plake,(1992, p. 55) ศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เกิดการยอมรับในกลุ่มที่ต่างกัน พบว่าชาวยุโรปสามารถปรับตัวมีวิถีชีวิตในประเทศอเมริกาได้ดีกว่าในประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หรืออเมริกา เช่นเดียวกับ Ward & Kennedy (1993, p. 175) ศึกษาพบว่า นักศึกษาชาวจีนที่ไปอยู่ในประเทศสิงคโปร์สามารถปรับตัวได้ดีและง่ายกว่าเมื่อย้ายไปอยู่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

การได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การให้ความรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมแก่ผู้ที่จะย้ายไปอยู่ในประเทศใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จะช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่ เพื่ออยู่อย่างมีความสุข ลดอัตราความเสียหายต่าง ๆ ไปได้มาก เช่นกรณีของคนไทยที่ไปทำงานในบอสตันได้กลับมาเมืองไทยหลายสัปดาห์ โดยคิดว่าเพื่อความประหยัดจึงได้ปิดเครื่องทำไฟฟ้า เครื่องทำความร้อนในบ้านหมด เมื่อกลับไปปรากฏว่าท่อน้ำ โถส้วม ได้รับความเสียหายเนื่องจากน้ำกลายเป็นน้ำแข็งต้องเสียเงินถึง 5,000เหรียญในการซ่อมแซมเป็นต้น (Copeland, 1995, p. 83)

สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน (โอลิเวอร์ , ดักลาส, 2528, หน้า 69) ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง (อรทัย ชื่นมนุษย์, 2542, หน้า 53) ภาษาจึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของประเทศเป็น

ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวในการอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (Blackwell, 1994; Kim, 1998, pp. 505-506; Tomich, McWhirter, & King, 2000, p. 38) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกรากถาวรขึ้นในประเทศไทยได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล , 2548, หน้า 157) การเรียนรู้ภาษาใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่อยู่เพียงการรู้ภาษาเท่านั้นแต่อยู่ที่การรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วย (Sjolie, 2004) จากการศึกษาของ Bronstein & Olstein (1994, p. 85) พบว่า ภาษาถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายมาอยู่จากหลากหลายประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอลผู้มาอยู่ใหม่ต้องรู้ภาษาฮีบรูเนื่องจากเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาราชการ ผู้ที่รู้ภาษาฮีบรู สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ Lybeck (2002, p. 185) ศึกษาคนอเมริกันที่ไปอยู่ในประเทศนอรเวย์ พบว่า ระดับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 สามารถกำหนดได้ว่าจะประสบความสำเร็จในการปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ดีเพียงใดด้วยเนื่องจากการรู้ภาษาและเข้าใจถึงการใช้ภาษาได้ดีทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมดีตามไปด้วยในกลุ่มเด็กก็พบว่าการเปลี่ยนแปลงการสอนในโรงเรียนจากการสอนโดยใช้สองภาษามาเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวและให้ภาษาที่สอง เป็นวิชาเลือกทำให้เด็กที่ย้ายมาอยู่ใหม่ปรับตัวในการเรียนได้ดีขึ้น (Amselle, 2000, pp. 70-71) เด็กที่ไม่ยอมใช้ภาษาของประเทศที่ไปอยู่ใหม่เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคย ทำให้เกิดโรคจิตทางสังคม เกิดความขัดแย้งในการปรับตัวส่งผลต่อสภาวะจิตใจ การเรียนตกต่ำ มีการเสพยาเสพติดและเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ (James, 1997, pp. 99-100)

ผลการศึกษาของ Poyrazli, Arbona, & Bullington (2001, p. 52) พบว่า นักศึกษาชาวตุรกีที่ไปศึกษาต่อในประเทศอเมริกาผู้ที่มีทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษได้ดี จะมีผลการเรียนเฉลี่ยสูง และคนที่ไปอยู่เมื่ออายุยังน้อยเมื่อมีการทดสอบด้านภาษาอังกฤษก็ทำคะแนนได้ดี ทำให้เห็นว่าภาษามีความสำคัญต่อการปรับตัวในการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้ เช่นเดียวกับที่ Dee & Henkin (1999, p. 55) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาชาวเกาหลีที่ไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ภาษาเป็นอุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของประเทศใหม่ทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ งานวิจัยในอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจยิ่งคือการที่ภาษาทำให้คนละทิ้งวัฒนธรรมเดิม เช่น เด็กอะบอริจินที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ การมุ่งเรียนภาษา เพื่อการสื่อสาร การเข้าสู่โรงเรียนที่เป็นสถานที่ขัดเกลา และการเข้าสู่โลกใหม่ทำให้ละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมไปเสีย (Reynolds, 2002, p. 20) หรือการไม่รู้ภาษาทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ทำให้เลิกใช้ภาษาเดิมเนื่องจากเกิดความอับอายเกิดความขัดแย้งในตนเอง (Sparks, 1998, p. 249)

การมีเพื่อนเป็นผู้ที่มาอยู่ก่อนหรือการได้อยู่รวมกลุ่มเดียวกับผู้ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกันช่วยทำให้ลดความตึงเครียดจากปัญหาในการปรับตัว การแยกตัวออกจากสังคมได้ (Zhang & Rentz, 1996, p. 323) จากการศึกษาของ Bar-Yosef (2001,p. 231) พบว่า ปัญหาของเด็กที่เป็นบุตรของผู้อพยพจากเอธิโอเปียเข้าไปอยู่ในประเทศอิสราเอล ซึ่งมีความแตกต่างด้านภาษา สีผิว และวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แต่การมีเพื่อนที่เป็นเด็กชาวอิสราเอลผู้เป็นเจ้าของประเทศทำให้เด็กเหล่านี้สามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น Sparks (1998, p. 248) ศึกษาเด็กชาวอเมริกันเชื้อสายแม็กซิกันที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษแทนภาษาสเปนในชั้นเรียนพบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ มีส่วนสำคัญมากในการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ในการปรับตัวเข้ากับครูและเด็กในห้องเรียนเดียวกัน

2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นภาวการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดเนื่องจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม นั่นคือบุคคลหรือกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมิใช่วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนซึ่งเป็นกระบวนการสองทาง คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่งในขณะเดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอดมาด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างช้าหรือเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการผสมผสานทางวัฒนธรรมนั่นเองว่าจะมีมากน้อยและมีความรุนแรงเพียงไร การผสมผสานวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทัศนคติของคนด้วย หากฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมเป็นไปได้น้อย (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ , 2543, หน้า 25) แต่อย่างไรก็ดี การขอยืมหรือการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ตามปกติแล้วคนเราจะไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่ตนถือว่ามีสถานภาพต่ำต้อยหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมของตน แต่จะมีความโน้มเอียงรับเอาแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าสูงกว่าหรือดีกว่าวัฒนธรรมของตนเข้ามา (สนิท สมัครการ , 2542, หน้า 8) ตัวอย่างเช่น การผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยของคนจีนที่เกิดในประเทศไทยในทุกระดับทางสังคมในยุคต้น ๆ ก่อนศตวรรษที่ 20 พบว่าไม่ค่อยมีปัญหายุ่งยาก เนื่องจากในเวลานั้นรัฐบาลไทยได้ให้ตำแหน่งทางสังคม ให้ยศถาบรรดาศักดิ์แก่คนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีทำให้กลายเป็นชนชั้นสูงในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น เป็นหนทางนำไปสู่การยอมรับในสังคม ได้รับการยกย่อง การมีอำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนเหล่านี้ยอมรับแสดงตนว่าเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ (Skinner, 1962, pp. 245-246)

ทฤษฎีนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ภาวะสุดท้ายตามแนวคิดของกอร์ดอน หรือที่ปาร์คและเบอร์เกสส์เรียกว่าสภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน คือไม่มีความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยกับคนส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่เลย กลุ่มที่เชื่อเช่นนี้เรียกว่าทฤษฎีเอกวัฒนธรรม (melting pot theory) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง

มีความคิดเห็นตรงกันข้ามคือไม่เชื่อว่ากระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ภาวการณ์สลายตัวของวัฒนธรรมเดิมจนหมดสิ้น แต่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดมีการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเข้าเป็นสมาชิกของประเทศเดียวกันขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากมีการลดอคติและการถือเขาถือเราลงแต่ไม่หมดไปทีเดียว เรียกว่าทฤษฎีพหุวัฒนธรรม (cultural pluralism theory) (สนิท สมัครการ, 2542, หน้า 26-27)

จากการศึกษาของอภิชาติ จำรัสฤทธิวงค์ และวาทินี บุญชะลักษี พบว่า ในการผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยของแรงงานต่างชาติที่มาจากประเทศพม่าและกัมพูชาในประเทศไทย พบว่าการได้เข้าไปอยู่กับชุมชนไทย ทำให้แรงงานเหล่านี้ค่อย ๆ กลมกลืนกับคนไทยได้เรื่อย ๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2548, หน้า 156-157)

นโยบายของรัฐบาลไทยต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือนั้นเป็นนโยบายสองด้านที่ซ่อนเร้น กล่าวคือ การเน้นทั้งด้านการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์เข้าสู่ความเป็นไทยและการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้เพื่อการท่องเที่ยว ทางด้านการผสมกลมกลืนกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นการขยายต่อจากนโยบายการสร้างชาตินิยมที่รัฐบาลไทยใช้ได้ผลมาแล้วกับกลุ่มชาวจีน ชาวมอญ และชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยการปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจ (technologies of power) ในสถาบันทางการศึกษาการปกครอง ศาสนา ทหาร และกฎหมาย(Cohn, Dirks, & McCaskill อ้างถึงใน ขวัญชีวัน บัวแดง , ปนัดดา บุณยสาระนัย และประสิทธิ์ ลีปรีชา , 2546, หน้า 31) ประเทศไทยเป็นแผ่นดินที่ลี้ภัยของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ผู้ลี้ภัยที่เข้ามามีปัญหาที่ต้องรับการช่วยเหลือทั้งในเหตุการณ์เฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวที่ต้องมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่ ทำให้ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบการเมือง ผู้ลี้ภัยเป็นชนกลุ่มน้อยถ้าหากมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่มีความสำนึกของความเป็นพลเมืองไทย ถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่อยู่ในลักษณะที่พอจะเข้ากันได้ เช่น กรณีของชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย อยู่กันกับหญิงไทย ลูกที่เกิดมาคือลูกจีนซึ่งมีแม่เป็นคนไทยได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบคนไทยรับเอาวัฒนธรรมไทยไว้เป็นของตัวเอง มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทยค่อนข้างสูง กลุ่มนี้คือกลุ่มที่ได้ผสมกลมกลืนเข้าในสังคมไทยแล้ว (อมรา พงศาพิชญ์และคนอื่น ๆ , 2525, หน้า 15) อีกประการหนึ่งคือการที่ได้นับถือพุทธศาสนาเหมือนกันและได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันมาเป็นเวลานาน จนผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันทั้งในด้านศิลปะ วรรณกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทยนั้นเป็นไปโดยราบรื่น มีการผสมกลมกลืนเข้ากับของไทยได้เป็นอย่างดี (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517, หน้า 141)

2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทางมานุษยวิทยาราวกลางทศวรรษ 1950 ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใครมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น ” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) , 2547, หน้า 8) กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ร่วมกัน คือมีค่านิยม ความคิดอุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกันที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหญ่และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่มักมีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) สูงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรก ๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นจนในที่สุดอาจละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545ค, หน้า 34-35)

ชาติพันธุ์ หมายถึง การสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปใช้คำว่า เผ่า เพื่อแยกกลุ่มชนที่แตกต่างอย่างชัดเจนออกจากกัน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2546, หน้า 4)

นอกจากคำว่าเชื้อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) แล้ว ยังมีคำอีกคำหนึ่งคือชาติ หรือประชาชาติ (nation) ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในตระกูลความคิดเดียวกัน และมีลักษณะคล้ายคลึงต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นแนวคิด 3 แนวที่มีศูนย์กลางลักษณะร่วมกันที่สำคัญก็คือความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกันในทั้งสามคำเราพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความ

เชื่อเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่มซึ่งอาจเป็น ภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ดังนั้นโดยนัยดังกล่าว กลุ่มชนจึงถือได้ว่าเป็น ประชาคมการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม(descent and culture communities) (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2548, หน้า 14-15)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544, หน้า 11-12) กล่าวถึงการที่ผู้คนที่มีเผ่าพันธุ์แตกต่างกัน ล้วนมีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยเริ่มจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานกับเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ (ethnic group) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลายชั่วคน

กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

ในสมัยโบราณประเทศต่าง ๆ ยังมิได้มีการตรากฎหมายข้อบังคับไว้อย่างแน่ชัดบุคคลได้มีการเคลื่อนย้ายไปมาอย่างเสรี สำหรับประเทศไทยในสมัยก่อนได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างด้าวเข้าประเทศได้โดยไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้เนื่องด้วยการแผ่พระเมตตาธรรมขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของปวงชนโดยไม่เลือกชาติศาสนา ภาษาใด ดังนั้นจึงมีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทยมากมาย ในระหว่างปีพ.ศ. 2483-2493 มีชาวจีนได้หลั่งไหลเข้ามาเฉลี่ยถึงปีละ 15,000 คน (Thompson & Adloff อ้างถึงใน ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517, หน้า 30-31)

โครงสร้างสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มองคนไทยในความหมายของคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาไทย ส่วนคนลาว คนพม่า คนเขมร ก็คือคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาลาว พม่า เขมร และเมื่อคนชาติอื่นเช่นคนอินเดีย หรือจีนเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณประเทศไทยก็ถูกมองว่าเป็น แขก เจ๊ก พราหมณ์ จับกัง หรือ เถ้าแก่ ตามสภาพและสถานภาพ ดังเช่น สมัยก่อน หลังการสู้รบถ้าไทยชนะก็จะกวาดต้อนผู้คนมาอาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย มีการชี้พื้นที่ให้ตั้งถิ่นฐาน เป็นบ้านญวน บ้านมอญ บ้านแขกคนที่มีชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ไทยก็ถูกมองและถูกเรียกว่าเป็นคนอื่น คนที่อยู่บนดอยก็ถูกมองว่าเป็นคนดอย (อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 138) กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยามาจากหลากชาติพันธุ์มีทั้ง มอญ ขอม ไท ลาว จีน ฯลฯ คนทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้างสังคมประเทศไทยขึ้น พวกเขาอยู่ที่นี่มานาน และโยกย้ายมาจากที่ต่าง ๆในเวลาต่าง ๆ และด้วยสาเหตุต่าง ๆ (กัญญา ลีลาลัย, 2544, หน้า 355)

ในสังคมไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่มอาศัยอยู่เช่น พวกชาวเขา ชาวเลชาวมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน เขมร มอญ พม่า ลาว และไทยโซ่ง (งามพิศ สัตย์สงวน , 2545ค, หน้า 35) ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอาจมีหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ดังเช่น การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าสู่ล้านนาเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้นว่าในจีนมีการเกิดกบฏไท้

ผิงและกบฏมุสลิมในช่วงปี พ.ศ.2349-2418 ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ และอื่น ๆ อพยพมาถึงดินแดนล้านนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ พม่าเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมจนถึงยุคเผด็จการทหาร ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ติดชายแดนภาคเหนือของไทย ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย (ขวัญชีวัน บัวแดง, ปนัดดา บุณยสาระนัย และประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2546,หน้า 30)

นอกจากนี้มีชาวต่างประเทศหลายชาติเช่น จีน ฮ่อ พม่า ญวน แขก ฯลฯ ชาวเขาเช่น ข่า มุ ข่าเมต แม้ว เย้า มูเซอ อีก้อ แข่รีซอ กุ๋ย ชาวเหนือที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิมมีจำนวนน้อย อาศัยพลเมืองที่อพยพมาจากจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน ชาวลื้อ ชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากเขตชานเสตทของพม่า เขตมณฑลยูนานของจีนและอินโดจีน ซึ่งได้กลายเป็นชาวเหนือ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของ บ้านเมือง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ , 2547, หน้า 2)

2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

ชนกลุ่มน้อยเป็นชนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชนส่วนใหญ่ของประชาคมการเมือง และเป็นชนที่มีความแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ในด้านต่าง ๆ แต่ถ้าชนกลุ่มน้อยนั้น ๆ มีอำนาจในทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวย่อมมีความสำคัญทางการเมืองเพราะอาจมีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจ รูปแบบการปกครอง รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลและการพัฒนาประเทศ ชนกลุ่มน้อยมีลักษณะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยด้วยกันดังนี้คือ แตกต่างในด้านเชื้อชาติ (race) เผ่าพันธุ์ (ethnicity) ศาสนาภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออุดมการณ์ทางการเมืองชนกลุ่มน้อยในประชาคมการเมืองหนึ่ง ๆ ถ้ามิได้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดตามมา ย่อมนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและการเมือง เช่น ผลทางสังคม ที่มีความมือคติและการเลือกปฏิบัติ ผลทางการเมือง เกิดความแตกแยกของคนที่อาจนำไปสู่การประหัตประหารกัน เกิดความแตกร้าว ขาดความสามัคคีและข้อสำคัญคือการขาดเสถียรภาพทางการเมือง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2521, หน้า 2-8)

ชนกลุ่มน้อย หมายถึงกลุ่มชนที่มีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน มีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มใหญ่ที่ตนไปอาศัยอยู่ด้วย (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2526, หน้า 2)

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายชนกลุ่มน้อยหมายถึงกลุ่มชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงภาคเหนือของประเทศไทยในลักษณะชั่วคราว มีการเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ระหว่างประเทศไทย สหภาพเมียนม่าและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาว ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ ไทยใหญ่ ปะหล่อง เป็นต้น(กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ,และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2546, หน้า 5)

ในสังคมที่มีชนกลุ่มน้อย สังคมหรือประเทศนั้นย่อมมีการจัดนโยบายขึ้นมาเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดตามมา แต่นโยบายไม่ว่าในรูปแบบใดไม่สามารถที่จะใช้ขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ อาจจะช่วยลดผ่อนคลายหรือแก้ปัญหาหนักให้เป็นเบาลงไปได้เท่านั้น หรือเพื่อใช้เป็นมาตรการประสานกลุ่มเข้าหากันก็ได้ การเลือกใช้นโยบายเพื่อแก้ปัญหากับชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมนั้นแตกต่างกัน ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์บางประการ เพื่อให้การเลือกใช้นโยบายเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ตรงตามหลักมนุษยธรรม และได้ผลดีมากที่สุด

การที่บุคคลในสังคมมีฐานะทางชนชั้นต่างกันมีผลต่อโอกาสที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต (life chance) และต่อวิธีการหรือแบบแผนในการดำรงชีวิต (life style)ในแง่ของโอกาสในชีวิตนับแต่เกิดจนตาย บุคคลที่มีฐานะทางชนชั้นต่ำกว่ามักมีความด้อยกว่าในเรื่องต่าง ๆ เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสได้รับบริการสาธารณสุข โอกาสที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัย เพราะสิ่งที่เป็นของดีมีคุณภาพสูงทั้งหลายในสังคมมักตกอยู่ในมือของผู้ที่มีฐานะทางชนชั้นสูงกว่า (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคนอื่น ๆ, 2543, หน้า 72)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 57-63) ว่าด้วยสถานภาพการศึกษาด้านชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ได้ให้ข้อสังเกตไว้ 5 ข้อด้วยกันคือ ข้อแรกการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีน้อย เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐและรัฐบาลไม่ยอมรับการคงอยู่ของคนกลุ่มน้อย ข้อสอง การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาจากข้างนอก ผู้ศึกษาเป็นชาวต่างประเทศ หรือเผ่าอื่น ยังไม่เป็นการศึกษาจากจุดยืนและแง่มุมของชนกลุ่มน้อยนั้นเอง ข้อสาม การศึกษาในเรื่องชนกลุ่มน้อยยังไม่ได้เน้นการศึกษาแบบเป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมอธิบายเบื้องหลังวัฒนธรรมได้ ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการให้ศักดิ์ศรี เข้าใจที่ยืนและบทบาทของกลุ่มชาติพันธ์นั้นข้อสี่ การศึกษาชนกลุ่มน้อยไม่ได้ศึกษาโยงไปถึงชนกลุ่มเดียวกันที่อยู่นอกประเทศไทยเพื่อความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์และทางนิรุกติศาสตร์ให้ดี ควรศึกษาชนชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันวัฒนธรรมเดียวกันที่อยู่ในประเทศเพื่อนบ้านด้วยจึงจะเข้าใจพื้นฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรม และภาษาอย่างลึกซึ่ง ข้อห้า การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยไม่ได้มองออกนอกกรอบประเทศไทย เช่น มองในกรอบเอเชียหรือของโลก ถ้าใช้กรอบของเอเชีย เราจะเห็นว่าในดินแดนตอนใต้ของจีนหรือเอเชียอาคเนย์ เราต่างเป็นชนกลุ่มน้อยด้วยกันทั้งนั้นในอดีตได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมานานแล้ว ในอนาคตจึงควรจะยอมรับให้ที่ซึ่งกันและกัน และสมานไมตรีกัน

นโยบายกรมการปกครอง พ.ศ. 2540-2544 ได้มีการจัดระเบียบการปกครองชาวเขาและชนกลุ่มน้อยให้มีประสิทธิภาพโดยดำเนินการเตรียมชุมชนชาวเขาเพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย สร้างจิตสำนึกในความเป็นไทย ให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิ หน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย รวมทั้งพิจารณาให้สถานะคนต่างด้าวแก่ชาวเขาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ตลอดจนดำเนินการสกัดกั้น ผลักดันชาวเขาออกนอกประเทศและควบคุมการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยภายในประเทศ

อีกทั้งเน้นการติดตามประเมินผลการปฏิบัติเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทุกระยะ (กระทรวงมหาดไทย,กรมการปกครอง, 2541, หน้า 15) ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มิได้มีสัญชาติไทยที่มีจำนวนน้อยกว่าคนไทยเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรือมาอยู่ในประเทศไทยโดยลักษณะวิธีการต่าง ๆ เช่น หลบหนีภัยสงครามหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาพักอาศัยชั่วคราว โดญปัจจุบันชนกลุ่มน้อยที่กรมการปกครองจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้มี 16 กลุ่ม ดังนี้

1) ญวนอพยพ คือ คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี 2488-2489อาศัยอยู่ใน 13 จังหวัดคือ นครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร อุดรธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู สกลนคร สุราษฎร์ธานี พัทลุง ปราจีนบุรี สระแก้ว ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติพ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ผู้อพยพเข้ามาตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาวขอบน้ำเงิน)

2) อดีตทหารจีนคณะชาติ (อดีต ทจช.) คือ อดีตทหารกองพล 93 ของจีนไต้หวันที่เข้ามาอยู่ในพม่าและเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากการสู้รบกันระหว่างจีนไต้หวันและจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเข้ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาว)

3) จีนฮ่ออพยพ คือ ครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติที่อพยพเข้ามาภายหลังสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติ (บัตรประจำตัวสีเหลือง)

4) จีนฮ่ออิสระ คือ กลุ่มคนจีนซึ่งเป็นญาติของอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2505-2521 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยาแม่ฮ่องสอน มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบสีส้ม)

5) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (อดีต จคม.) อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลานราธิวาส และสงขลา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

6) ไทยลื้อ อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีส้ม)

7) ลาวอพยพ คือ คนลาวที่มีพี่น้องอยู่ทางฝั่งไทย เมื่อลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลย นครพนมมุกดาหาร อุตรดิตถ์ พะเยา น่าน และเชียงราย ยังมิได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้าขอบน้ำเงิน)

8) เนปาลอพยพ คือ คนเนปาลที่เข้ามาอยู่ในพม่าก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2ญี่ปุ่นเกณฑ์ให้ขนสัมภาระเข้ามาในประเทศไทย อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

9) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า คือ ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในพม่า แต่มิใช่คนพม่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อน 9 มีนาคม 2519 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีชมพู)

10) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า คือ กลุ่มคนจากพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองมาหลังวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราว ยังมิได้กำหนดสถานะให้(บัตรประจำตัวมี 2 สี คือ สีส้มเป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีที่อยู่ถาวร สีม่วง เป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่อยู่กับนายจ้าง)

11) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย คือ กลุ่มคนที่เป็นคนไทยแต่แผ่นดินไทยที่เคยอยู่ได้ถูกแบ่งสมัยอังกฤษต่อมาตกเป็นของพม่า และได้เข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองมาอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และตาก มีมติคณะรัฐมนตรีให้แปลงสัญชาติเป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเหลืองขอบน้ำเงิน)

12) บุคคลบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มชาวเขาและชนกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่สูงใน 20 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา ตาก สุโขทัย น่าน แพร่กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

13) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา คือ คนไทยที่อยู่ที่เกาะกงซึ่งแต่เดิมเป็นคนไทยเพราะเกาะกงเป็นของไทย ต่อมาเกาะกงเป็นของฝรั่งเศสและกัมพูชา ภายหลังกัมพูชาเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจึงเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด มีมติคณะรัฐมนตรีแปลงสัญชาติให้เป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเขียว)

14) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา คือ กลุ่มคนกัมพูชา ที่มิใช่คนไทยจากเกาะกงได้หลบหนีเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด ยังไม่มีการกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบแดง)

15) เผ่าตองเหลือง (มลาบรี) ที่อยู่ที่จังหวัดแพร่ น่าน มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

16) ชุมชนบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มบุคคลที่อยู่บนพื้นที่สูง 20จังหวัด ที่ได้ทำการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2542 ถ้าเข้ามาถึงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียวขอบแดง) (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, 2544ข, หน้า 1-51)

2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ

คำว่า “สัญชาติ” เป็นถ้อยคำทางกฎหมายซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกชนคนหนึ่งกับรัฐ ๆ หนึ่ง ในลักษณะปัจเจกชนตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยในทางบุคคลของรัฐนั้น เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนที่ก่อให้เกิดสถานภาพ “คนชาติ” แก่บุคคล (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรา) สายสุนทร, 2544, หน้า 23)

“สัญชาติ” คือเครื่องมัดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย เป็นเหตุให้บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศที่บุคคลมีสัญชาติ การที่จะให้สัญชาติแก่บุคคลนั้นย่อมจะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หลักการได้สัญชาติอาจแยกโดยอาศัยหลักการ 2 อย่างคือ(1) หลักการได้สัญชาติโดยกำเนิดหรือการเกิด ที่หมายความถึงคลอดออกจากครรภ์มารดา ที่แบ่งเป็น 2 ลักษณะคืออาศัยการพิจารณาจากหลักดินแดน (jus soli) ที่ว่าบุคคลเกิดในอาณาเขตดินแดนของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้นโดยไม่คำนึงว่าบุตรที่เกิดนั้นจะเกิดจากคนมีสัญชาติของตนหรือคนต่างด้าว และ หลักสืบสายโลหิต(jus sanguinis) ที่พิจารณาว่าบุคคลเกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดในประเทศของตนหรือในต่างประเทศก็ตาม (2) หลักการได้สัญชาติหลังกำเนิด มีลักษณะดังนี้ หารได้สัญชาติมาโดยการแปลงสัญชาติมาเป็นสัญชาติประเทศนั้น หญิงที่ได้สัญชาติโดยการสมรสกับบุคคลต่างด้าวประเทศที่ตนมีสัญชาติเดิมเสียอาณาเขต ซึ่งทำให้บุคคลผู้อยู่ในอาณาเขตที่เสียไปต้องมีสัญชาติตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของประเทศที่ได้อาณาเขต ได้สัญชาติโดยการมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนั้น ได้สัญชาติโดยการเป็นข้าราชการของประเทศนั้น และ ได้สัญชาติโดยการถูกรับเป็นบุตรอันชอบด้วยกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย , 2527, หน้า 137-145)

หลักการได้สัญชาติไทย

ประเทศไทยได้กำหนดการได้สัญชาติไทย โดยพิจารณาการได้สัญชาติไทยโดยกำเนิดและหลังกำเนิดเช่นกัน โดยแยกหลักการได้สัญชาติไทยโดยการเกิด เป็น 3 กรณีคือ (1) ผู้ที่เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกอาณาจักรก็ตาม (2) ผู้ที่เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ (3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดน สำหรับหลักการได้สัญชาติไทยหลังกำเนิดนั้น แยกเป็น 2 กรณี คือ (1) การได้สัญชาติไทยของหญิงต่างด้าวที่ทำการสมรสกับชายไทย (2) การได้สัญชาติโดยการขอแปลงสัญชาติ ดังนั้นชนกลุ่มน้อยจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น จึงเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติไทยที่มีผลและข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้ได้สัญชาติหรือไม่ได้สัญชาติ (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรา) สายสุนทร, 2535, หน้า 17-33)

ข้อยกเว้นของการได้สัญชาติไทยโดยหลักดินแดนคือ ลักษณะการเข้าเมืองของบิดาหรือมารดา ที่เป็นข้อยกเว้นอยู่ในมาตรา 7 ทวิ วรรคที่ 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดาซึ่งมิได้มีการสมรสกับมารดาของผู้นั้นเป็น ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือเป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว หรือผู้ที่อพยพหลบหนีเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ” (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรา) สายสุนทร , 2535, หน้า 36) จึงเป็นไปตามกฎหมายทำให้บุตรหลานของชาวไทยใหญ่แม้จะมาเกิดบนผืนแผ่นดินไทย ก็ไม่สามารถมีสัญชาติไทยได้

ชนกลุ่มน้อย จะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2543 อนุมัติในหลักการให้สัญชาติไทยแก่บุตรของบุคคลบนพื้นที่สูง ที่เกิดในประเทศไทยระหว่างวันที่ 14 ธันวาคม 2515 ถึงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535 และรวมถึงบุตรของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า , เนปาลอพยพและจีนฮ่ออิสระด้วย บุตรของชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่ม ที่เกิดในประเทศไทยตามระยะเวลาดังกล่าว ชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่มนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เข้าเมืองมาถึงวันที่ 3 ตุลาคม 2528 ด้วยโดยมีหลักเกณฑ์ในการขอสัญชาติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 กำหนดไว้ 10 ประการ ดังนี้

1) รัฐบาลมีนโยบายให้สัญชาติ

2) ถ้าได้สัญชาติอื่นตามบิดา หรือมารดา ต้องแสดงความจำนงสละสัญชาติเดิม

3) เป็นบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทย มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวตามมาตรา 7 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

4) มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย หรืออาศัยอยู่ในเขตควบคุม หรือมีชื่ออยู่ในสำเนาทะเบียนบ้าน หรือหลักฐานตามที่ทางราชการกำหนด (ท.ร. 13)

5) จะต้องมีสูติบัตร หรือหนังสือรับรองการเกิด และจะต้องมีทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวที่ทางราชการกำหนด

6) ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรที่ทางราชการไทยกำหนด หรือสามารถพูดและฟังภาษาไทยเข้าใจได้ ยกเว้นกรณีเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี และยังไม่ได้เรียนหนังสือ

7) เลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่มพฤติการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ภายในระยะเวลาที่ทางราชการกำหนด

8) ประกอบอาชีพสุจริต และมีหลักฐานการเสียภาษี ยกเว้นบุคคลที่ยังไม่ประกอบอาชีพ

9) เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามแบบแผนที่ทางราชการกำหนด และไม่เคยต้องโทษคดีอาญา

10) ประกอบคุณงามความดี หรือทำประโยชน์ต่อราชการหรือสังคม

2.4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มสมาชิกของสังคม ตั้งแต่สองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกัน ติดต่อไปมาหาสู่กัน ซึ่งเป็นผลให้เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรม ถ้าการติดต่อเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมหนึ่งต่ออีกวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ (งามพิศ สัตย์สงวน , 2543, หน้า 38) การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมยังหมายถึง กระบวนการอันเกิดจากการไปมาหาสู่กันของสังคมต่างวัฒนธรรมจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านงานฝีมือ ประเพณี การปฏิบัติ และความเชื่อ (**麻国**庆, 2001, p. 303) รวมความหมายของคำว่า Acculturation ทางด้านมานุษยวิทยาจะมีความหมายมากถึง 8 ประการ ดังนี้

1) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรื่องราวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกัน

2) เป็นผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านกระบวนการติดต่อและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภายนอก

3) เป็นการกระจายทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว สู่สังคมที่เปิดรับและสังคมที่ถูกบังคับให้รับ

4) เป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ สิ่งนี้รวมไปถึงความรู้ ระบบความคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ และระบบการสื่อสารที่แตกต่างด้วย

5) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการติดต่อกันโดยตรงระหว่างกลุ่มอิสระ 2 กลุ่มหรือมากกว่านั้น

6) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพราะผลจากการติดต่อกันโดยตรงอย่างต่อเนื่องระหว่างวัฒนธรรมส่วนตัว (เฉพาะบุคคล) ที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะหมายถึง ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์มาก

7) เป็นการขัดเกลาทางสังคม (socialization) อย่างหนึ่งจากการยอมรับแบบอย่างทางพฤติกรรมของวัฒนธรรมที่อยู่รอบ ๆ หรือเป็นความรู้และค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของสังคม หรือเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนของความคิดในเรื่องใหม่ ๆ อย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดเป็นโครงสร้างของการรับรู้

8) เป็นการได้มาซึ่งวัฒนธรรมส่วนตัวหรือของกลุ่มชนที่ผิดแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมส่วนตัวหรือกลุ่มชนที่มีอยู่เดิม

ใน Dictionaries International des Terms Litteraires ได้กล่าวถึงความหมายของ Acculturation ว่าคือ สิ่งที่ได้มาจากหลากหลายรูปแบบของกลุ่มวัฒนธรรมและมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า Enculturation (การปะทะทางวัฒนธรรม) หรือเป็นกระบวนการของการรับเอารูปแบบทางวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่น หรือการยอมรับรูปแบบของวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้เข้ากับสังคมที่กำลังถูกผสมกลมกลืน หรือการยกเลิกวัฒนธรรมเดิมเพื่อรับวัฒนธรรมใหม่ที่ตนพอใจ หรือความต่อเนื่องของการดูดซับเอาวัฒนธรรมสากล (popular culture) หรือวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า อันเป็นวัฒนธรรมระดับชาติหรือระดับโลก ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือของส่วนภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อเหตุผลของการเข้าสู่ความทันสมัยมากกว่า หรือการขาดหายไปหรือการลดความเป็นวัฒนธรรมเดิมเพื่อให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Accuell Recherché, Dictionnaire International des Terms Literariness Mode Article “Acculturation”) (Rockerché, 1906)

จากความหมายของคำว่า Acculturation คือ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันนั้น การติดต่ออาจจะมีผลกระทบระหว่างกัน หรืออาจเป็นไปในด้านเดียวก็ได้ ไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับวัฒนธรรมใดเลย และกลุ่มแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น มีได้ตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัว กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ อย่างไรก็ดีความหมายของคำย่อมแตกต่างไปตามสาขาที่ทำการศึกษา

ความจริงแล้วนักมานุษยวิทยาเพิ่งจะนำคำว่า Acculturation มาใช้เมื่อศตวรรษกว่า ๆ นี้เอง ทั้งที่ Platoได้กล่าวถึงคำนี้มาตั้งแต่ 384 ปีก่อนคริสตศักราชแล้ว คำดังกล่าวปรากฏในการอภิปรายในความหมายว่า “Acculturation should be minimized but not to the extent of cultural isolation” (Rudmin, 2003) กล่าวกันว่า Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเป็นท่านแรกที่นำคำว่า Acculturation มาใช้ ซึ่งความจริงแล้ว Powell (1834-1902) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้ใช้คำนี้มาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1880 แล้ว (Inga Jasinskaja-

Lahti, 2000, p. 14) และคำนี้ได้รับการยอมรับให้เป็นคำศัพท์ของภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1911 (Rockerché, 1906; Rudmin, 2003)

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นแบบ (model) แรกสุดที่ใช้ในการตรวจสอบการกระทำระหว่างกันทางด้านวัฒนธรรม การนำรูปแบบของการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมาใช้ในยุคแรก ๆ นั้น ไม่มีความถูกต้อง เพราะเน้นไปในเรื่องของการกระจายอำนาจและการปฏิวัติ จึงทำให้การสังสรรค์ระหว่างทางวัฒนธรรมเป็นไปสายเดียว (unilinear) ทั้งนี้เพราะการตัดสินว่าเมื่อวัฒนธรรมนั้น ๆ กระจายไปถึงที่ใด แสดงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้รับชัยชนะแล้ว ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมนั้นได้เข้าไปแทนที่วัฒนธรรมเดิมแล้วนั่นเอง ซึ่ง Redfield, Smith, and Patricia (1936) ได้ติดตามทฤษฎีดังกล่าว และเรียกทฤษฎีนี้ว่าการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม สำหรับเงื่อนไขที่เกิดจากการติดต่อนั้นก็แตกต่างไปจากเดิม Redfield เน้นว่าเมื่อเกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มแล้วจะต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบทางวัฒนธรรมเดิมด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายเดียวก็ได้ แต่เนื่องจากกระบวนการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนถ่ายค่านิยมทางวัฒนธรรมจากผู้อุทิศให้ไปยังผู้รับ จึงทำให้กระบวนการนี้เกิดผล 3 ประการ คือ การยอมรับ (acceptance) การปรับตัวเข้าหา (adaptation) และการมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (reaction)

Redfield ได้ให้เหตุผลว่า พวกที่ยอมรับจะได้ส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อตน จากวัฒนธรรมของผู้ที่อุทิศให้ โดยที่ผู้รับก็จะสูญเสียวัฒนธรรมเดิม แต่สำหรับพวกที่ปรับตัวเข้าหาแล้ว การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมก็จะเป็นรูปแบบที่อยู่ระหว่างกลาง กล่าวคือ วัฒนธรรม ผู้อุทิศให้จะโอนอ่อนผ่อนตามวัฒนธรรมของผู้รับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ สำหรับกลุ่มที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบนั้นคือ การปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมดหรืออาจจะรับวัฒนธรรมบางส่วนของผู้อุทิศให้บ้าง แต่ยังคงวัฒนธรรมเก่าของตนอยู่ (Redfield et al., 1936, pp. 149-152) จากการมองเรื่องการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวของ Redfield จึงมีนักวิชาการรุ่นหลังกล่าวว่าการติดต่อทางด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นไปในด้านการให้มากกว่าการแลกเปลี่ยน ดังที่คำว่า Acculturation ให้ความหมายทางด้านลบของวัฒนธรรมแฝงอยู่ด้วย ดังนั้นในการเป็นผู้อุทิศให้หรือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นมีบทบาทในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนได้น้อยที่สุด

สำหรับนักสังคมวิทยาด้านจิตวิทยา เช่น Berry (1980) มีแนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เป็น 4 ประการดังนี้

1) –F +C หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับพอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้

2) +F –C หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับไม่พอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้

3) +F +C หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างพอใจพอใจซึ่งกันและกัน

4) –F –C หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างไม่พอใจพอใจซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีของ Berry เป็นที่ยอมรับและมีผู้ใช้ทฤษฎีของเขาในการวิจัยอย่างมาก Enouch Padolsky ได้เสนอทฤษฎีที่ต่อเนื่องจาก Berry โดยอธิบายผล 4 ประการของ Berry ให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้ (Berry, 1980, p. 5; Rudmin, 2003)

1. การผสมกลมกลืน แบ่งเป็นการผสมกลมกลืนตามประเพณี การผสมกลมกลืนในช่วงเปลี่ยนผ่าน แต่การผสมกลมกลืนในรูปแบบดังกล่าว ถือว่าเป็นผสมกลมกลืนเฉพาะภาพลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

2. การผสมผสานอย่างบูรณาการ แบ่งเป็นการผสมผสานตามประเพณี และตามศักยภาพ การผสมกลมกลืนดังกล่าวทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3) การปฏิเสธ แบ่งเป็นการถูกขับไล่ การจากไปโดยใจปรารถนาและการถูกบังคับให้จากไป

4) แบบชายขอบ แบ่งเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มสมาชิกและการปฏิบัติหรือความคิดแบบกลุ่มชายขอบ (Immigrants and culture identity, enouch padolsky's theory of acculturations) (Padolsky, 2007)

2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

ในบทก่อนหน้าผู้เรียบเรียงได้กล่าวถึงลักษณะของวิชามานุษยวิทยาว่าเป็นแขนงวิชาที่มีการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระกว้างมากสำหรับอีกสาขาหนึ่งของการศึกษาในหมวดสังคมศาสตร์ ในส่วนนี้ผู้เรียบเรียงจะนำเสนอต่อไปถึงทฤษฎีแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาได้มากมาย แต่ในที่นี้จะนำเสนอเพียง 8 ทฤษฎีสำคัญเท่านั้น ได้แก่

2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

นักมานุษยวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ เอ.อาร์ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ และ โบรนิสลอร์ มาลิเนาสกี (Bronislaw Malinowski) ให้ความเห็นว่า "การจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมก่อนและระบบเศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างสังคม " แนวคิดนี้เชื่อว่า "สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและก้าวหน้าขึ้น การศึกษาสังคมตามแนวคิดนี้มักจะให้ภาพนิ่งมากกว่าภาพที่เคลื่อนไหว สำหรับในเรื่องความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) จะทำให้มองภาพความขัดแย้งหรือเสียระเบียบทางสังคมว่าเป็นพยาธิสภาพทางสังคม (Social Pathological) และจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบมากขึ้น " เนื่องจากนักทฤษฎีในแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก เอมีล เดอร์คามส์ (Emile Durkheim) ผู้ซึ่งเน้นงานเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ให้ความสำคัญกับจิตใจเหนือวัตถุ (มนตรี กรรพุมมาลย์ 2539) งานส่วนใหญ่ของบราวน์ และนักคิดคนอื่นๆในสาย

เดียวกันจะเน้นศึกษาระบบเครือญาติโดยใช้ข้อมูลชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างคนที่มีความผูกพันทางสังคมแต่ขัดแย้งกันในความสัมพันธ์ มีการยอมรับความขัดแย้งและจัดการอย่างเป็นทางการจนทำให้ช่วยลดความขัดแย้งได้และสังคมก็จะดำรงอยู่ต่อไปได้ในที่สุด

โดยสรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สนใจความต้องการของปัจเจกบุคคล (ผู้กระทำ) และโครงสร้างขนาดใหญ่ เช่น สถาบัน สังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ รวมทั้งเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะกลไกเพื่อขจัดการความขัดแย้งในความสัมพันธ์ดังกล่าว

2.5.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ

นักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่รูธ เบเนดิกต์ (Ruth Benedict) และมาร์การ์เรต มี้ด (Margaret Mead) งานศึกษาชิ้นสำคัญของเบเนดิกต์ ชื่อ “Patterns of Culture” (1934) ศึกษาสังคมอเมริกัน-อินเดียน เน้นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมและการปรับตัวของปัจเจกบุคคล และได้เสนอความคิดเกี่ยวกับรูปลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Configuration) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถือว่าส่วนประกอบต่างๆของวัฒนธรรมมีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรวมเป็นหนึ่งเดียว เบเนดิกต์เชื่อว่า “ปัจเจกบุคคลและกระบวนการทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมด้วย”

ทฤษฎีนี้ใช้ได้ในการศึกษาสังคมสมัยใหม่ โดยศึกษาลักษณะประจำชาติ (National Character) ของสังคมต่างๆ เช่น อเมริกา ไทย ญี่ปุ่น ประเด็นที่พบจากการศึกษาและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง คือ บุคลิกภาพที่มีคุณค่าในสังคมหนึ่งอาจกลายเป็นความผิดปกติทางจิตหรือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอีกสังคมหนึ่งก็ได้

เอดเกอตัน (Edgerton) ได้ศึกษาชนเผ่าต่างๆ 4 เผ่าในแอฟริกาตะวันออก โดยแบ่งแต่ละเผ่าออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้ (1) กลุ่มเกษตรกร (2) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ โดยพบว่า ชนเผ่าทั้ง 4 ต่างมีความแตกต่างในบุคลิกภาพ และพบอีกว่ากลุ่มทั้งสองประเภทจากเผ่าเดียวกันก็ยังมีความแตกต่างกันด้วย เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์เป็นปัจเจกบุคคลมากกว่ากลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

มี้ด ได้เขียนหนังสือชื่อ “Coming of Age in Samon” (1928) โดยชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมส่วนรวมของชาวเกาะซามัวที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบ (Formalism) หรือการกำหนดพฤติกรรมอย่างเคร่งครัดแน่นอนตายตัว ทำให้ปัจเจกบุคคลมีทางเลือกน้อยลง

โดยสรุปแล้วเนื้อหาสาระของทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพ เพราะเชื่อว่าวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยในการ

ปรับตัวของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันบุคลิกภาพก็อาจเป็นเครื่องช่วยให้วัฒนธรรมและสังคมดำรงอยู่ได้

2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่จูเลียน เอช สจ็วต (Julian H. Steward), แดรี่ ฟอร์ด(Daryl Forde), คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geetz) และมาร์วิน แฮร์รีส (Marvin Harris)

สจ็วต ให้ความหมายนิเวศน์วิทยาว่า "คือการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม นิเวศน์วิทยาทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงวิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม (ของมนุษย์แต่ละสังคม) นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมจึงแตกต่างไปจากนิเวศน์วิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อม มากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม " สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ "แก่นวัฒนธรรม" (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง "กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ " ทั้งนี้จะมุ่งสนใจการนำวัฒนธรรมทางวัตถุ (ระบบเทคนิควิทยาที่ใช้หรือเครื่องมือเทคโนโลยี) มาใช้แตกต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดการจัดการทางด้านสังคมที่แตกต่างกันอย่างไรในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพราะสภาวะแวดล้อมแต่ละแห่งอาจเป็นตัวช่วยหรือข้อจำกัดใช้เทคนิควิทยาเหล่านี้ก็ได้

ในขณะที่แฮร์รีส ศึกษาการทำสงครามของชนบรรพกาล (Primitive Warfare) โดยอธิบายว่า "สงครามเป็นกลไกอันหนึ่งในการปรับจำนวนประชากรให้เหลือพอที่จะสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศน์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม"

ส่วนกรีทซ์ ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตรในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ "Agricultural Involution" (1963) ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศน์ที่มีต่อโครงสร้างสังคม หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ "การรวมเอาระบบสังคม วัฒนธรรมและสภาวะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม"

ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมเน้นว่า "ความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระ ไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุมีผลก็ได้ โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย " เช่น การกินเนื้อวัวเป็นของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดียนั้น แฮร์รีสอธิบายสิ่งเหล่านี้ว่า "การห้ามกินเนื้อวัวมีความหมายว่าวัวมีไว้ใช้ลากคันไถ หากไม่มีวัวก็จะไม่อาจทำการเกษตรได้ ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว"

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ ” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เอช.จี. บาร์เนท (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรม อื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวไว้ว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เนทเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้นโรเจอร์ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Refection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป”

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

นอกจากทฤษฎีมานุษยวิทยา 4 สายหลักๆข้างต้นแล้ว ยังมีแนวคิดทางมานุษยวิทยาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและสามารถนำมาปรับใช้ได้ดีในงานพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ดังนี้

2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลี่ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอกฎพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร E x T = C โดยที่

E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี (Energy)

T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้ (Technology or Efficiency of Tools)

C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม (Degree of Cultural Development)

2.5.6 แนวคิดความล้าหลังทางวัฒนธรรม

นักคิดในกลุ่มนี้ เช่น วิลเลียม อ็อก-เบอร์น (william Ogburn) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันมองว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ทันขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความเฉื่อยหรือความล้าหลังทางวัฒนธรรมขึ้น” เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุทำให้สังคมเจริญแล้ว เช่น การมีรถยนต์ขับ แต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ ค่านิยม ประเพณียังไม่ปรับตัวกลมกลืนกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรม ขาดการศึกษา แม้จะมีรถยนต์แต่การปฏิบัติตามกฎจราจรยังเกิดไม่เท่ากับปริมาณรถที่เพิ่มขึ้น

2.5.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ

เป็นแนวคิดที่นำความรู้ด้านเศรษฐกิจมาผสมผสานกับวิธีการทางการศึกษามานุษยวิทยาเพื่อใช้ศึกษาลักษณะเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมของคนในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น จึงสนใจในการใช้แบบแผนทางวัฒนธรรมในเรื่องกรรมสิทธิ์ของปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต (เทคโนโลยีที่ใช้) และการกระจายผลผลิตที่ได้จากผลิต (ระบบตลาด) มาเป็นกรอบในการพิจารณา

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมล บุญเขต (2551) ศึกษาการแสดงการละเล่นผีตาโม่ไทย -หล่ม และพัฒนาประเพณีประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม หมู่บ้านนาทราย อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย -หล่ม จะจัดขึ้นในเดือนหก นับตามจันทรคติ ของทุกปี ซึ่งผีตาโม่ไทย -หล่ม จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าโทนสีเทาดำ ไม่สดใส หน้ากากทำมาจากหวดนึ่งข้าว อยู่ในลักษณะคว่ำลงและเขียนลวดลายบนหน้าผากอย่างน่าเกลียดน่ากลัว การพัฒนาประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม ได้ทำการปรับเปลี่ยนใหม่โดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบง่ายต่อการและเก็บรักษา เพิ่มเครื่องดนตรีร่วมสมัยเข้ามาเพิ่มเติมและนำเพลงลูกทุ่งอีสานมาประยุกต์เข้ากับเพลงพื้นบ้านด้วยท่วงทำนองที่แปลกใหม่ ชวนฟัง เพื่อสร้างความสนุกสนาน ตลอดจนท่ารำประกอบการแสดงได้ทำการปรับกระบวนท่ารำประกอบจังหวะให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและมีแบบแผนที่แน่นอนสามารถสื่อความหมายให้กับผู้ชมได้ง่าย และสามารถถ่ายทอดกระบวนท่ารำได้อย่างครบถ้วน

สุวัฒน์ บุศย์เมือง (2551) ศึกษาแหล่งศิลปกรรมด้านจิตรกรรมและประติมากรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาพนังวัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในพื้นที่ ได้แก่เจ้าอาวาสวัด และชาวบ้านอาวุโสในท้องถิ่นและกรรมการองค์การบิหารส่วนตำบล ครูผู้สอนในโรงเรียนใกล้เคียงในบ้านนาทรายและบ้านวัดตาล ตำบลหล่มเก่า และ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลกานวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของวัดนาทราย และจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ไม่ปรากฏป้ายแสดงสถานที่ของวัดอย่างชัดเจนเป็นที่สังเกตได้ ทางเข้าวัดเป็นเส้นทางที่ค่อนข้างแคบ ผิวทางชำรุด ขรุขระ สภาพโบสถ์ภายนอกยังคงแข็งแรง แต่ทางเข้าโบสถ์ด้านหน้าอยู่ในสภาพทรุดโทรม โดยเฉพาะภาพเขียนภายในโบสถ์ที่ฝาพนังทั้ง 4 ด้านที่ต้องทำการซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรสำหรับการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดนาทราย ในปัจจุบันยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการบำรุงรักษา สภาพทั่วไปของวัดตาลและหลวงพ่อใหญ่ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ทางเข้าวัดเป็นทางแคบ เล็ก อยู่ตรงเสาไฟฟ้าพอดีและมีถังขยะสาธารณะตั้งอยู่ตรงทางเข้า ซึ่งเป็นรั้วบ้านของชาวบ้าน ป้ายแสดงชื่อวัดเป็นป้ายไม้แม้ว่าจะทำอย่างประณีต แต่ก็ไม่เหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานที่สำคัญ ภายในวัดยังไม่ได้รับการปรับปรุง มีอาคารทียังสร้างไม่เสร็จปรากฏอยู่ วิหารที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อใหญ่ได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี 2. แนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล

ประวัติความเป็นมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ คุณย่าหม่อน (โซ้น ปัด จันทร์ลา) เคยเล่าให้พังว่า จัดครั้งแรก เพื่อขอฟ้าขอฝนจากพญาแถน หลังๆ มาจัดเพื่อความสนุกสนาน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ และการค้าขายอาหารพื้นบ้าน เป็นร้อยปีมาแล้ว ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า ในวัดมีน้ำสร้าง หรือสร้างท่อสมัยก่อน เป็นบ่อน้ำที่ใช้กิน ใช้ดื่มมาแต่โบราณ ซึ่งชาวบ้านเฮาก็ไม่ได้ขุดไว้แต่เป็นบ่อน้ำที่เกิดจากบั้งไฟจากพญาขอมมาตกใส่ ทำให้เกิดเป็นบ่อน้ำขึ้นมา ให้ชาวบ้านตักไปกินไปใช้ เวลาชาวบ้านมาตักน้ำไปกิน ทำคุน้ำ หรือป่อมตกสร้างถ่อจะเอาขึ้นได้ต้องไปรอที่วัดหนองโคมหนองสว่าง หรือวัดศรีเจริญหล เป็นน่าอัศจรรย์ และเวลาน้ำขอดหรือแห้ง จะเกิดปรากฏการณ์แปลกประหลาด ให้พ่อแม่พี่น้องที่มีบุญได้เห็นเป็นนางล่อฝ้ายหรือนางวันคำ ปรากฏให้เห็นบ่อยๆ ก็จะแต่งขั้น ห้า ขันแปด รองรับ มาให้โชคให้ลาภให้พ่อแม่พี่น้องนาแซง นาแค อยู่ดีมีความสุข บ่มีเภทภัยสักครั้ง ไม่ว่า น้ำจะท่วมที่ไหน ๆ แต่นาแซงนาแคไม่เคยมีสักครั้ง เรื่องบ่อน้ำ ก็เหมือนมีบ่อฝาแฝด นาแซงมีน้ำสร้างท่อ นาแคมีน้ำดอนถ้าบ่อไหนแห้ง อีกบ่อก็เต็มสับเปลี่นให้น้ำให้ท่าอุดมสมบูรณ์ พี่น้องมีน้ำกินน้ำใช้ไม่ขาด การทำมาหากินก็ไม่ถึงอดอย่ากแร้นแค้น น้ำในห้วยโป่งก็มีให้ทำนาได้ทุกปี บุญกุศลอันนี้ก็มาจากบุญบารมีของชาวบ้านเฮาบุญบารมี เฮามีพระธาตุคู่บ้าน เฮามีหลวงปู่แดงและเจ้าพ่อนาแซง เพิ่มคุ้มครอง

บั้งไปสมัยก่อน มีปั้งไฟตะไล บั้งไฟหมื่น และบั้งไฟแสน ซึ่งบั้งจะทำจากลำไม้ไผ่ ตัดทะลุปล้องสัก 2-3 ปล้อง ยัดด้วยดินปืนหรือบ้านเฮาว่า มุ่ย กับขี้เกีย ตำให้ละเอียดยัดให้แน่น เต็มเลาไม้ ปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นท่อ พีวีซี ท่อ เอสล่อน เพื่อความสะดวกและที่ขาดไม่ได้คือการรำเซิ้งกาบค่อนแจ้ง รำเลาะบานนั้นบ้านนี้ โอ้ โอ้ ...มาละเด้อข้อยมาเซิ้งกาบ...แห่กันย้าบๆ ข้อยมาบอกบุญ...ขอเป็นทุนเอามาซื้นเหล้า...มาบอกเจ้าอีแม่ของใหญ่...ให้บ่ให้.... เคี่ยวตื่นขึ้นมา...อีน้องลูกลา...ซิขออยู่นี้...

ไผขี้ถี่ ซิขอโดนๆ ...โอ้โอ้...บุญบั้งไฟสมัยก่อนสนุกมากเพราะมีการตีกัน หยอกล้อกัน ไม่ถึงบาดเจ็บสาหัสหรือตาม ตีหยอกล้อ เพื่อความสามัคคี ความสนุกสนาน เวลาถูกผู้ใหญ่บ้านจับก็จะเอาขังคุกไม้ไผ่ งานเลิกก็ปล่อย การตีกันไม่ใช้แต่วันรุ่น วัยพ่อลูกพ่อเมือก็มีให้เห็นถือเป็นธรรมดา ไม่ใช้โกรธเคืองกัน

บทที่ 3
วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อมสลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี โดย วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality research) ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
2) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
4) การตรวจสอบข้อมูล
5) การวิเคราะห์ข้อมูล
6) การนำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนา

3.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เส้นทางคมนาคมพื้นที่ทำกิจและสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ครอบครัว ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะ ปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งการสร้างเครื่องมือไว้ดังนี้

3.2.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Studies) ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการศึกษา

3.2.2 การศึกษาภาคสนาม (Field studies) เป็นวิธีการหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการ ได้แก่ การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนในด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ

สำหรับการสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา

3) นำแบบสัมภาษณ์เสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยตรวจสอบก่อนนำไปเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) ความตรงตามโครงสร้าง (Construct valisity) ความเหมาะสมของภาษาและความชัดเจนของคำชี้แจง

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะแล้วจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์ ในส่วนของบริบทของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1) ข้อมูลทางด้านสภาพทั่วไป ได้แก่ ขนาดที่ตั้ง ลักษณะประชากร การศึกษา ศาสนา อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร เก็บข้อมูล โดยการศึกษาจากสำนักงานเทศบาลนครอุบลราชธานี และสำนักงานอธิการโบสถ์ อาสนวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานี และได้สัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจชุมชนเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในหมู่บ้าน

2) ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต ทำให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน

3) ข้อมูลด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ผู้วิจัยได้สังเกตจากสภาพความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ และยังได้สัมภาษณ์พูดคุยเมื่อไม่เข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ทราบข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ตามที่ต้องการรวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชุมชนด้วย

3.3.2 การเก็บรวมรวมข้อมูลสำหรับการตอบวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยได้วางแผนและกำหนดประเด็นคำถามไว้อย่างกว้างๆ เพื่อวางเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล โดยที่ประเด็นคำถามจะมุ่งตอบวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด ขณะสัมภาษณ์มีการบันทึกเสียงเพื่อเก็บข้อมูลและรายละเอียดทั้งหมด การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและมีลักษณะของการสนทนากันเป็นกลุ่มในบรรยากาศการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดไว้ว่า ต้องการข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อใด ดังนั้น เมื่อออกเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น แล้วตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแต่ละแห่งควบคู่กันไปตลอดมีความสอดคล้องกันหรือไม่ และข้อมูลที่ได้มานั้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้เพียงพอหรือไม่ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพควรตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาเพียงพอหรือยัง ข้อมูลนั้นตอบปัญหาและครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษาเพียงพอหรือไม่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2545: 129) ถ้าได้ข้อมูลไม่ตรงกันจะต้องตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร เพื่อให้ผู้วิจัยแน่ใจว่าข้อมูลหลักและคนอื่นๆ รวมทั้งการศึกษาหารือกับอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยและการศึกษาเอกสารงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันในลักษณะสามเส้า (Triangulation) คือ เป็นการตรวจสอบข้อมูลในการทำวิจัยจะกระทำพร้อมๆ กับที่เก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบทันที ในสนาม หรืออาจจะอยู่ในระหว่างวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสุดท้าย โดยผู้วิจัยย้อนไปตรวจสอบข้อมูลในส่วนที่เก็บมาตอนต้นได้อีก

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมย่อมจะมีเทคนิคเฉพาะที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างซึ่งย่อมมีความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป หลังจากที่รวบรวมข้อมูลได้แล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดระบบข้อมูล และหาความสัมพันธ์ของข้อมูล มีจุดมุ่งหมายที่จะแยกแยะและอธิบายองค์ประกอบ ความหมาย และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้หลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมองภาพองค์รวม การอธิบายเงื่อนไขและ

สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ การนำเอาทัศนะของผู้ให้ข้อมูลมาอธิบายปรากฏการณ์ โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปหรือการวิเคราะห์เนื้อหา ความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

3.6 การนำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนา

เราจะเห็นว่าการวิจัยความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมยังไม่ลึกซึ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยถึงระบบคิด การสร้างสรรค์ การปรับตัว และการแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชนที่มีความหลากหลายทาง ภาษาและ วัฒนธรรม ในการวิจัยครั้งนี้ได้จัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุม ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ

บทที่ 4
ผลการวิจัย

ผลการวิจัย การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะวิจัย ได้ลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นและใช้ เป็นส่วนหนึ่งในการ ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษา ได้ศึกษา ค้นคว้า และ ทดลอง เพื่อ หาแนวทางในการศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมขอชาติพันธุ์ตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะส่งผลให้นักศึกษาเรียนรู้และคุ้นเคยกับระบบการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ในการศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยอันจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำความรู้และทักษะในการปฏิบัติไปสู่ความเข็มแข็งของชุมชน ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี การร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยจัดประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรมและดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานจัดประชุม ระดับท้องถิ่น จากการศึกษามีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

เนื่องจากจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ–ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนาบกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอมรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือ

แอ่งกระทะประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกั้นทั้งสองด้าน มีอาณาเขตทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดชัยภูมิ ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่ากมากมาย

โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่ม ชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

4.1.1 ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบให้แก่ลูกหลาน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาจึงเป็นการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตน และชาวไทยภูเขาที่พูดภาษาของเผ่าตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย ภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

2. กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวในสาขาเวียงจันทร์ (Brown, 1965) ส่วนใหญ่ ผู้คนจะ อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น

3. กลุ่มภาษาไทยหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง

4. กลุ่มภาษาลาวเป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก โดยมากอาศัยกระจายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง

5. กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีน หมิ่น -หนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน

6. ภาษากลุ่มชาวบน หรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuoll) ชาวบนเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูดเป็นของตอนเอง จัดอยู่ในตระกูลมอญ -เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวาราวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

7. ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้าย กะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

4.1.1.1 ภาษาไทยถิ่นกลาง

ภาษาไทยถิ่นกลางเป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัด ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา โดยเฉพาะกลุ่มที่อพยพมาจากจังหวัดในภาคกลาง ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดลพบุรีซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง บริเวณที่มีแนวโน้มใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อำเภอเข้าค้อ อำเภอเมือง อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ ในบริเวณเหล่านี้ประชากรส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ ในทุกๆ ภาค นอกจากนี้จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทางรถยนต์มีทางหลวงแผ่นดินผ่านถึง 3 สาย เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเป็นสถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการที่สำคัญ ทำให้โอกาสที่ติดต่อกับผู้ใช้ภาษาถิ่นกลางมีสูงมาก

ระบบเสียงของภาษาถิ่นกลางประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง ได้แก่ / ◻ /, / ♦ /, / ♍ /, / ὧ /, / Ὠ /, / ◻ὧ /, / ♦ὧ /, / Ὠὧ /, / ♍ὧ /, / ♌ /, / ♎ /, / ❍ /, / ■ /, / Ὡ /, / Ὢ /, / ♦ /, / ὧ /, / ❒ /, / ● /, / ◆ /, / 🚪 / หน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ได้แก่ / -Ὠ /, / -■ /, / -Ὡ /, / -❍ /, / -🚪 /, / -◆ /, / -♦ /, / -◻ / และ / -Ὠ / หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ 12 หน่วยเสียง ได้แก่ / ◻● /, / ◻ὧ● /, / &●/, / Ὠὧ● /, / ◻❒ /, / ◻ὧ❒ /, / &❒ /, / Ὠὧ❒ /, / ♦❒ /, / ♦ὧ❒ /, / &◆ / และ / Ὠὧ◆ / หน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง ประกอบด้วย

หน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง / ♋ /, / ♋▫ /, / ♓ /, / ♓▫ /, / ✪ /, / ✪▫ /, / ◆ /, / ◆▫ /, / ♏ /, / ♏▫ /, / ☜ /, / ☜▫ /, / ★ /, / ★▫ /, / □ /, / □▫ /, / ❷ / และ / ❷▫ / และหน่วยเสียงสระประสม 3 หน่วยเสียง / ♓♋ /, / ✪♋ / และ / ◆♋ /

4.1.1.2 ภาษาไทยถิ่น อีสาน

ภาษาถิ่นไทย อีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไป เช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยถิ่นกลาง เป็นภาษาลาวสำเนียงหนึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาเวียงจันทร์ (Brown, 1965) ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น ภาษาถิ่นไทยอีสานของจังหวัดเพชรบูรณ์มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียงคือ /□ /, / ♦ /, / & /, / ☜ /, / □♒ /, / ♦♒ /, / &♒ /, / ♌ /, / ♎ /, / ♍ /, / ♐ /, / ♦ /, / ♒ /, / ❍ /, / ■ /, / ♘ /, / ☠ /, / ♈ /, / ◆ / และ / ● / พยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียงคือ /-□ /, / -♦ /, / -& /, / -☜ /, / -❍ /, / -■ /, / -☠ /, / -♈ / และ / -◆ / ไม่ปรากฏพยัญชนะควบกล้ำหน่วยเสียงสระเดี่ยวมี 18 หน่วยเสียงคือ /♓ /, / ♓▫ /, / ♏ /, / ♏▫ /, / ☜ /, / ☜▫ /, / ♐ /, / ♐▫ /, / ★ /, / ★▫ /, / ♋ /, / ♋▫ /, / ◆ /, / ◆▫ /, / □ /, / □▫ /, / ❷ / และ / ❷▫ / สระประสมมี 3 หน่วยเสียงคือ / ♓♋ /, / ♐♋ /, / ◆♋ / หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี 6 หน่วยเสียง ดังนี้ ว. 1 เสียงต่ำขึ้น (24) ว.2 เสียงกลางระดับ (33) ว.3 เสียงสูงระดับ (44) ว.4 เสียงสูงกลาง (43) ว.5 เสียงต่ำระดับ (22) ว.6 เสียงสูงตก (42) ดังแผนภูมิต่อไปนี้

4.1.1.3 ภาษาไทย หล่ม

ภาษาไทยหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กัน ทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง (Brown, 1965: 25) ภาษาไทยหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง จะออกเสียงค่อนข้างสูง ภาษา ไทย หล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง เนื่องจาก ประชากรในเขตพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม ที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2535: 35) กล่าวว่า ในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก และอำเภอน้ำหนาว เป็นท้องที่อาศัยของคนท้องถิ่นเดิมและใช้ภาษาซึ่งเป็นภาษาของท้องถิ่นอย่างแท้จริงเรียกกันโดยทั่วไปว่า ภาษาไทยหล่ม กลุ่มชนที่พูดภาษา ไทยหล่มนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์, 2524: 62-64) ได้สันนิษฐานว่าเป็นพวกลาวพุงดำสืบเชื้อสายมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว สันนิษฐานว่าน่าจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณก่อนสุโขทัย ภาษาพูดจัดเป็นตระกูลภาษาทางหลวงพระบาง

หน่วยเสียงในภาษาหล่มแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระและหน่วยเสียงวรรณยุกต์ หน่วยเสียงพยัญชนะประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะเดี่ยว 20 หน่วย เสียง

/ /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / / และ / / ซึ่งแบ่งออกได้ 5 ประเภท หน่วยเสียงระเบิด หน่วยเสียงนาสิก หน่วยเสียงเสียดแทรก หน่วยเสียงข้าง และหน่วยเสียงกึ่งสระ ในประเภทหนึ่ง ๆ นั้นยังมีลักษณะแตกต่างกันอีก คือ เป็นหน่วยเสียงก้องหน่วยเสียงไม่ก้อง หน่วยเสียงมรลมหรือหน่วยเสียงไม่มีลม นอกจากนั้นหน่วยเสียงพยัญชนะเหล่านี้ยังเกิดจากฐานกรณฑ์ต่าง ๆ กันคือ เกิดที่ริมฝีปากทั้งคู่ ริมฝีปากกลางและฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และช่องระหว่างเส้นเสียง ซึ่งได้กล่าวโดยเฉพาะทาแล้วข้างต้น

หน่วยเสียงสระพยัญชนะที่กล่าวมาทั้งหมดคือหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ภาษาหล่มยังมีหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายอีก 9 หน่วย คือ / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, และ / /

หน่วยเสียงสระที่ปรากฏในภาษาหล่มนั้น ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วย / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / /, / / และ / / แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ สระหน้า สระกลาง สระหลัง นอกจากนี้ในแต่ละประเภทยังมีลักษณะต่าง ๆ กัน คือ เป็นหน่วยเสียงสระสูง สระกลาง สระต่ำ ลักษณะริมฝีปากไม่ห่อ หรือ ริมฝีปากห่อ และมีลักษณะเป็นหน่วยเสียงสระสั้น และหน่วยเสียงสระยาว ซึ่งมีคู่ๆ แต่ละคู่นั้นแตกต่างกันเฉพาะเรื่องความสั้น-ยาว เท่านั้น ดังที่ได้อธิบายโดยเฉพาะแต่ละหน่วยมาแล้วข้างต้น

หน่วยเสียงสระประสมในภาษาหล่ม 5 หน่วย ได้แก่ / /, / /, / /, / / และ / / สระประสมเหล่านี้เกินจากหน่วยเสียงสระสูง ประสมกับหน่วยเสียงสระต่ำ ดังนี้คือ / / เกินจากหน่วยเสียง / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระสูง สระสั้น ประสมกับหน่วยเสียง / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระกลาง สระต่ำ สระสั้น / / เกิดจากหน่วยเสียง / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหน้า สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง / / ส่วน / / เกิดจาดหน่วยเสียง / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหน้า สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง / /, / / เกิดจากหน่วยเสียง / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหลัง สระสูง สระสั้น ประสมกับหน่วยเสียง / /, / / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหลัง สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง / / สระประสม 5 หน่วยนี้ หน่วยเสียง / / และ / / เป็นหน่วยเสียงสระสั้น ส่วนหน่วยเสียง / /, / / และ / / เป็นหน่วยเสียงยาว ดังที่ได้อธิบายโดยเฉพาะมาแล้วข้างต้น

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาหล่มมีทั้งหมด 5 หน่วย แต่เป็น 6 เสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ทั้ง 5 คือ หน่วยเสียงต่ำ - ขึ้น หน่วยเสียงต่ำ - ระดับ มี 2 เสียง คือ เสียง - ระดับและ เสียงต่ำกว่ากลาง - ระดับ หน่วยเสียงกลาง - ระดับ หน่วยเสียงสูง - ตก หน่วยเสียงสูง - ระดับ ซึ่งได้อธิบายโดยเฉพาะแต่ละหน่วยแล้ว

ตารางที่ 4.3 ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยหล่มของจังหวัดเพชรบูรณ์

<table>
<tr><th>Tone
Cons</th><th>A</th><th>B</th><th>C</th><th>DL</th><th>DS</th></tr>
<tr><td>1</td><td>ว.1</td><td rowspan="4">ว.4</td><td>ว.5</td><td rowspan="3">ว.5</td><td rowspan="3">ว.1</td></tr>
<tr><td>2</td><td rowspan="2">ว.2</td><td rowspan="3">ว.6</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
<tr><td>4</td><td>ว.3</td><td></td><td></td></tr>
</table>

ระบบคำภาษาหล่ม ถ้าพิจารณาจำนวนพยางค์สามารถจำแนกตามลักษณะโครงสร้างได้เป็น 2 ประเภท คือ คำพยางค์เดียว และ คำสองพยางค์ขึ้นไป ซึ่งคำสองพยางค์ขึ้นไปยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็น 3 ประเภท คือ คำประสม คำซ้ำ และ คำซ้อน ในส่วนของหมวดคำ แบ่งออกเป็น 21 หมวด คือ คำนาม คำสรรพนาม คำลำดับญาติ คำกริยา คำคุณศัพท์ คำลักษณนาม คำบ่งชี้ คำบอกจำนวน คำบอกลำดับที่ คำประมาณจำนวนประเภทที่ 1 คำประมาณจำนวนประเภทที่ 2 คำวิเศษณ์ คำกริยาช่วย คำอิสระวิเศษณ์ คำลงท้าย คำแสดงคำถาม คำปฏิเสธ คำบุพบท คำสันธาน คำเชื่อมหน้าอนุพากย์หรือโครงสร้างย่อย และ คำเพิ่มความเข้มข้น

4.1.1.4 ภาษาลาวพวน

ลาวพวนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์เดิมมีถิ่นฐานอยู่บนที่ราบสูงของเมืองเชียงขวาง (Chieng Khwang) หรือที่ฝรั่งเศษเรียกว่า ตรัน -นินท์ (Tran-ninh) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของหลวงพระบาง และตะวันออกเฉียงเหนือของเวียงจันทร์และได้อพยพเข้ามาอยู่ในไทยสมัยกรุงธนบุรี และตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏในพงศาวดาร และตามที่เล่าสืบต่อกันมาว่าเพราะบ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ต้องอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาบ้าน ถูกกวาดต้อนเข้ามาเพราะบ้านเมืองแพ้ศึกสงครามบ้าง อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจเพื่อเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในประเทศไทยบ้าง ครั้งสมัยพระสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กวาดต้อนพวกลาวพวนจากเมืองพวนและเขตใกล้เคียงลงมา และส่งไปตั้งบ้านเรือนที่จังหวัดลพบุรี และจังหวัดพิจิตร (ประภัสสร, 2530, หน้า 212-213) แล้วจึงอพยพย้ายถิ่น เข้ามาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพตามเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดพิจิตรและลพบุรี

ส่วนใหญ่ชาวลาวพวนในจังหวัดเพชรบูรณ์พูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาลาวพวน จะใช้ภาษาลาวพวนในชีวิตประจำวันกับคนเชื้อสายพวนด้วยกัน และใช้ภาษาไทยกับคนแปลกหน้าหรือคนที่ไม่ใช่เชื้อสายลาวพวน ภาษาพูดของชาวลาวพวนกับภาษาพูดของชาวไทยคล้ายคลึงกันมา พอจะเข้าใจกันได้ไม่ยากนักนอกจากคำศัพย์จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นศัพย์เฉพาะของลาวพวนเท่านั้นที่ต่างจากภาษาไทย ส่วนภาษาเขียนของลาวพวน แต่เดิมใช้อักษรที่มีลักษณะอย่างอักษรไทยน้อยหรืออักษรธรรมอีสาน ซึ่งพบในภาคตะวันออกเฉียงหนือ ปัจจุบันไม่มีผู้ใดจะศึกษาภาษาเขียนมากนัก จึงทำให้ภาษาเขียนเหล่านี้ปรากฏแต่ในสมุดข่อย และใบลานเท่านั้นเพราะชาวลาวพวนปัจจุบันใช้ภาษาเขียนของไทย

หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะ ในภาษาลาวพวนมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือ / ◘ /, / ♦ /, / ♣ /, / ☜ /, / ◘̃ /, / ♦̃ /, / ♣̃ /, / ♌ /, / ♎ /, / ♑ /, / ♦ /, / ♒ /, / ❍ /, / ■ /, / ♘ /, / ☠ /, / ● /, / ◆ / และ / ♓ / ตำแหน่งพยัญชนะในภาษาลาวพวน มี 3 ประเภท คือ พยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นคู่ และพยัญชนะท้ายพยางค์ พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวน ทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทุกหน่วยเสียง พยัญชนะต้นคู่ (พยัญชนะควบกล้ำ) ในภาษาลาวพวนมีเพียง 1 หน่วยเสียง คือ /khw-/ ปรากฏในคำว่า khwa:y1 “ควาย” เพียงคำเดียวเท่านั้น และพยัญชนะท้ายพยางค์ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวนทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายพยางค์ได้ 9 หน่วยเสียง คือ / -◘ /, / -♦ /, / -♣ /, / -☜ /, / -❍ /, / -■ /, / -☠ /, / -◆ / และ / -♓ / ในขณะที่หน่วยเสียงสระมี 2 ประเภท คือ หน่วยเสียงสระเดี่ยว และหน่วยเสียงสระประสม โดยที่หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาลาวพวนมี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว 9 คู่ คือ / ♓ - ♓▫ /, / ♏ - ♏▫ /, / ☜ - ☜▫ /, / ♐ - ♐▫ /, / ★ - ★▫ /, / ♋ - ♋▫ /, / ◆ - ◆▫ /, / ◘ - ◘▫ /, / ♂ - ♂▫ / หน่วยเสียงสระประสม ในภาษาลาวพวนมี 3 หน่วยเสียงคือ / ♓♋ /, / ♐♋ /, / ◆♋ /

4.1.1.5 ภาษาลาวแง้ว

ชาวลาวแง้ว เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกวาดต้อนมาจากอาณาจักรลาว เช่นเดียวกับลาวพวน เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในเขตชนบทชานเมืองเวียงจันทร์ หากเป็นพวกที่อยู่ในเขตเมืองเวียงจันทร์จะเรียกว่า “ลาวเวียง” หลักฐานทางประวัติศาสร์ กล่าวว่า บรรพบุรุษคนไทยเชื้อสายลาวอพยพเข้าสู่ประเทศไทย 3 ครั้งด้วยกัน และเนื่องมาจากสงครามทั้งสิ้น กล่าวคือ ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่ 2 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก และครั้งที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในครั้งที่ 3 นี้เกิดจากเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏทำให้ชาวลาวในอาณาจักรเวียงจันทน์และอาณาจักรหลวงพระบางถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองใกล้ๆ กรุงเทพฯ แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ ชาวลาวแง้วจะกระจายอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์บริเวณ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ เช่นเดียวกับชาวลาวพวน หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวแง้วมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือ / ◘ /, / ◘̃ /, / ♒ /, / ♦ /, / ♦̃ /, / ♎ /, / ♣ /, /

/, / /, / /, / /

เสมอนับแต่สงครามฝิ่น สงครามกบฏชาตินิยม เป็นเหตุให้ประชาชนในดินแดนดังกล่าวต้องอพยพลี้ภัยอยู่เป็นประจำ

4.1.1.8 ภาษา ชาวบน

ชาวบนหรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuoll) เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า ภาษาที่ชาวบนใช้เป็นภาษาเดียวกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทราวดีเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว จึงน่าเชื่อได้ว่า ชาวบนน่าจะเป็นลูกหลานของคนสมัยทราวดีที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นกลุ่มคนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่เดียวในเอเชียอาคเนย์ และเป็นกลุ่มสุดท้ายในโลกใบนี้ ภาษาของชาวบนจัดอยู่ในตระกูลภาษา ออสโตรเอเชียติก ตระกูลย่อย มอญ-เขมร สาขามอญ เพราะมีความใกล้เคียงกับภาษามอญโบราณ และภาษามอญปัจจุบัน มากกว่าเขมร (ปรีชา อุยตระกูล, 2529, หน้า 1-2) ซึ่งคำศัพท์แตกต่างไปจากภาษากลุ่มอื่น ๆ ปัจจุบันประชากรเชื้อสายชาวบนเป็นชนกลุ่มน้อย มีชุมชนอยู่ที่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ อำเภอเมือง และบ้านท่าด้วง บ้านวังรี บ้านไทรทอง อำเภอหนองไผ่ อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบนจะทำไร ทำนา เลี้ยงสัตว์ หาของป่า นอกจากนี้ชาวบนยังมีความสามารถในการจักสานโดยเฉพาะการสานเสื่อหวาย

4.1.1.9 ภาษาม้ง

ม้งเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามภูเขาสูง ส่วนมากจะรวมตัวกันอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็อาศัยอยู่ที่ภูทับเบิก และบ้านเล่าลือ อำเภอเขาค้อ ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย มี 2 แบบ มีกำนันเป็นคนดูแลและผู้ใหญ่บ้าน และมีผู้นำตระกูลแซ่ อาชีพของคนส่วนมาก จะมีการปลูกขิง ข้าว และนิยมปลูกข้าวกันเองถ้าซื้อข้าวกินมันจะรู้ว่าข้าวไม่อร่อยเหมือนข้าวที่ตัวเองปลูก ชาวเขาเผ่าม้งแบ่งออกได้เป็นม้งขาว และม้งเขียว ถ้าฝ่ายหญิงเป็นม้งเขียว แต่งงานกับคนม้งขาว ภาษาที่ใช้สื่อสารในครอบครัวตัวเองจะสื่อสารกันโดยใช้ภาษาม้งเขียว ส่วนทางครอบครัวสามีจะใช้ภาษาม้งขาวในการสื่อสาร ถ้าเวลาเจอทักทายกับชาวบ้านจะพูดกันเป็นภาษาม้งขาว เพราะม้งขาวจะมีจำนวนมากกว่าโดยมีบางคำที่แตกต่างกัน

4.1.1.10 ภาษาเย้า

ชาวเมี่ยนหรือเย้า มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่มณฑลกวางสี หูหนาน และกุ้ยโจย ประเทศจีน และในเวลาต่อมามีบางส่วนอพยพไปยังมณฑลยูนนาน เวียดนาม ลาว ไทย หลังสงครามอินโดจีนได้เดินทางไปอยู่ประเทศที่ 3 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนนาดา และฝรั่งเศส ชาวเมี่ยนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยในจังหวัดเชียงรายและน่าน เมื่อประมาณ 160 ปีมาแล้ว โดยเข้ามาทางจังหวัดน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ณัฏฐวี ทศรฐ และ วีระพงศ์ มีสถาน, 2540 และ พูเรต์ เจสส์ จี, 2546) ภาษาเย้า เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลม้ง -เมี่ยน (Hmong-Mien) หรือ แม้ว-เย้า เป็นภาษามีวรรณยุกต์เหมือนกับภาษาม้ง

4.1.1.11ภาษาลีซอ

ชาวเขาเผ่าลีซอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รวมตัวอาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต –พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซ ออยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน อยู่เหนือหุบเขาสาละวินในเขตมณฑลยูนนานตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ชาวเขาเผ่าลีซอแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ลีซอลาย (Flowery, variegated) ลีซอดำ (Black, independent lisu) และลีซอขาว (White lisu, pai) ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นชนเผาลีซอขาว อพยพเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกจากประเทศพม่าในช่วงปี พ.ศ. 2462 – 2464 ทางจังหวัดเชียงราย ภาษาที่ลีซอใช้เป็นภาษากลุ่มธิเบต –พม่า (Tibeton-burman) ซึ่งสัมพันธ์กับภาษามูเซอและอีก้อแต่มีเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น ไม่มีภาษาเขียน เคยมีหมอสอนศาสนาคริสต์ได้ประดิษฐ์เขียนภาษาลีซอ โดยดัดแปลงจากตัวอักขระโรมัน ซึ่งยากที่จะบันทึกเพราะมีหลายเสียงหลายรูป เมื่อเทียบกับภาษาไทยแล้ว หน่วยพยัญชนะลีซอมีอยู่ 67 เสียง แยกเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว 25 เสียง เสียงพยัญชนะควบกล้ำ 42 เสียง นอกจากนี้สระเมื่อเทียบเสียงกับภาษาไทยมี 19 เสียง เมื่อเทียบเสียงวรรณยุกต์ได้ 6 เสียง

4.1.1.12 ภาษามูเซอ

ภาษามูเซออยู่ในกลุ่มโลโล ซึ่งเป็นสาขาย่อยของตระกูลภาษาธิเบต-พม่า (Tibet-Burman) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของตระกูลภาษาจีน -ธิเบต (Sino-Tibetan) จึงมีผู้เสนอว่า ชาวมูเซอมีต้นกำเนิดมาจากธิเบต โดยใช้หลักฐานทางภาษาและตำนานการอพยพมาจากทางเหนือของมูเซอ (Davies, 1909: 365-6; Rose and Goggin Brown, 1909: 269) แต่หลักฐานเรื่องราวเกี่ยวกับมูเซอเพิ่งจะปรากฏในบันทึกของชาวจีนและชาวตะวันตกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี่เอง ซึ่งก็เป็นช่วงเวลาที่ชาวมูเซอได้ตั้งถิ่นฐานมั่นคงแล้วในยูนนานตะวันตกเฉียงใต้ระหว่างลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวิน โดยตั้งชุมชนกระจัดกระจายปะปนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นบนพื้นที่สูงตามแนวเทือกเขา ทุกหนทุกแห่งที่มีหมู่บ้านมูเซอก็จะมีหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นปะปนด้วย

4.1.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืมของผู้คนหลากเผ่าพันธุ์ ต่างประเพณี มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปรับตัวแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน หลายครั้งปัญหาใน จังหวัดเพชรบูรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่เข้าใจกันของคนต่างวัฒนธรรม การทำความเข้าใจปัญหาอย่างไม่ลุ่มลึกเพียงพอ อาจจะก่อให้เกิดความซับซ้อนของปัญหามากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ่งดีขึ้น เราอาจจะกล่าวว่ามีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ **“ความหลากหลาย”** และ **“วัฒนธรรม”** ความหลากหลาย

คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณ์ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทรรศนะนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2538:5) กล่าวถึงวัฒนธรรมหมายถึงองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ในขณะที่ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536:4) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลายหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั้นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมองเราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ และความหลากหลายของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน เราอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือ ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายในความหลากหลายอาจมีมุมมองในวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปนั้นเอง

4.1.2.1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวเมืองเพชรบูรณ์

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย ซึ่งปรากฏมีหลักฐานป้อมปราการสร้างไว้แต่โบราณ ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม สลักหักพังเกือบหมดสภาพ เดิมอยู่ในความปกครองของมณฑลพิษณุโลก ต่อมาได้แยกมาตั้งเป็นมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อ พ.ศ.2442 จนถึงวันที่ 1 เมษายน 2458 จึงยุบมณฑลเพชรบูรณ์ ไปขึ้นกับมณฑลพิษณุโลกตามเดิม ต่อมาเมื่อทางราชการให้ยุบเลิกมณฑล จึงมีฐานะเป็นจังหวัดเพชรบูรณ์เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ เมื่อ พ.ศ.2487 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกำหนดระเบียบทางราชการ นครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.2487 เมืองเพชรบูรณ์จึงถูกยกฐานะเป็น “นครบาลเพชรบูรณ์ ” ซึ่งได้ย้ายที่ทำการของรัฐบาล

บางส่วนมาตั้งที่เมืองเพชรบูรณ์เป็นการชั่วคราว ครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง รัฐสภาไม่ผ่านพระราชกำหนดนี้ เมืองเพชรบูรณ์จึงกลับมามีฐานะเป็นจังหวัดเพชรบูรณ์ตลอดมาตราบจนทุกวันนี้

รูปที่ 4.6 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เป็น วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ สามารถจับต้องสัมผัสได้ ที่สำคัญได้แก่ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ประดิษฐานอยู่ที่ศาลเทพารักษ์หลักเมือง สันนิษฐานว่าเสาหลักเมืองมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-12 มาถึงพุทธศตวรรษที่ 17-18 จึงถือว่าเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ อยู่ตรงข้ามกับศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ วัดไตรภูมิ เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่มีอายุประมาณ 435 ปี เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยลพบุรี คือ พระพุทธมหาธรรมราชา ซึ่งเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยต่างๆ ต้องอัญเชิญไปประกอบพิธี "อุ้มพระดำน้ำ" ที่บริเวณวังมะขามแฟบหน้าวัดโบสถ์ชนะมาร เป็นประจำทุกปี วัดช้างเผือก เป็นวัดซึ่งปัจจุบันเป็นที่บรรจุศพของพระครูพัชราจารย์(หลวงพ่อทบ) ซึ่งไม่เน่าเปื่อยประดิษฐานอยู่ในโลงแก้ว เป็นที่เคารพสักการะของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และประชาชนทั่วไป ตำราพิชัยสงคราม เครื่องดนตรีตุ๊บเก่ง ไก่ย่างข้าวเบื่อ การทำปี่แต้ (เครื่องไม้)

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ที่สำคัญได้แก่ ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหามพระดำน้ำ ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวชนาค ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานบวชนาค ประเพณีงานศพ ระบำสัตตปทุมมา การละเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่อง นิทานพื้นบ้าน งานประเพณีบุญบั้งไฟ

ที่มา http://m67.krupuchong.com/15/images/stories/5.jpg

รูปที่ 4.7 ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน

ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน เป็นงานเทศกาลชิมมะขามหวานเพชรบูรณ์ ได้เริ่มจัดขึ้นในปี 2516 ในลักษณะประจำท้องถิ่น อำเภอหล่มเก่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดการปลูก มะขามหวาน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดงาน ได้จัดติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2521 จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้จัดการประกวดมะขามหวาน ในงานเทศกาลฉลองรอยพระพุทธบาท วัดภูเขาดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาปี 2525 องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้สนับสนุนให้มีการประกวดธิดามะขามหวาน พร้อมจัดให้มีการออกร้านขายมะขามหวานขึ้นในงาน การจัดงานเทศกาลชิมมะขามหวาน ได้จัดระหว่างวันที่ 17-25 มกราคม ติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2542 ได้เปลี่ยนชื่องานเป็นกาชาดมะขามหวาน นครบาลเพชรบูรณ์ และได้ย้ายสถานที่จัดงานมาถึงปัจจุบันได้ จัดที่ ณ สนามสถานที่ก่อสร้างศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นงานประเพณีเก่าแก่ของ ชาวจังหวัดดเพชรบูรณ์ ที่สืบทอด กันมายาวนานชั่วอายุคน เป็นประเพณี ที่แปลกไม่มีปรากฏในที่อื่น ๆ ในวันสารทไทยของทุกปี ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เมื่อก่อนมีการ เรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น อุ้มพระดำน้ำ อุ้มพระสรงน้ำ บางคนก็เรียกว่างานประเพณีสารทไทย วัดไตรภูมิ หรือ ประเพณีอัญเชิญ พระพุทธรูปสรงน้ำก็มี จนกระทั่งเดือนตุลาคม 2528 ทางคณะกรรมการได้ร่วมประชุมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดงานเป็นทางการ และมีมติให้ใช้ชื่องานว่า งานประเพณี “อุ้มพระดำน้ำ” งานประเพณีดังกล่าวนี้ จะจัดขึ้นบริเวณวัดไตรภูมิ

ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอัญเชิญพระพุทธมหาธรรมราชา ไปประกอบพิธี "อุ้มพระดำน้ำ" ที่บริเวณวังมะขามแฟบหน้าวัดโบสถ์ชนะมาร

ตามประวัติเล่าสืบกันต่อมาหลายชั่วอายุคนแล้ว เมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา มีชาวเพชรบูรณ์ กลุ่มหนึ่งมีอาชีพ ในการจับสัตว์น้ำ อยู่ในลำน้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งงงชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติ เช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ไม่มีใครจับปลาได้เลยสักตัวคล้ายดังกับว่าใต้พื้นน้ำ ไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เลย สร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่ง ปรึกษาว่าจะทำประการใดดี ณ บริเวณที่ชายเหล่านั้นนั่งปรึกษากันอยู่นั้น ปัจจุบันคือ บริเวณ วังมะขาม แฟบ คำว่า มะขามแฟบ นั้น หมายถึง ไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าว อยู่ทางทิศเหนือของ เมืองเพชรบูรณ์ ทันใดนั้น กระแสน้ำ ในแม่น้ำแห่งนั้น หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อย ๆ มีพราย น้ำผุดขึ้นมาที ละฟอง ทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกันน้ำกำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคน ต่างมองดู ด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบว่าเกิดขึ้นจากอะไร เหตุการณ์ ดำเนินต่อไป จนกระทั่ง กระแสวังวนแห่งนั้น ได้เริ่มคืนสู่สภาพเดิม และดูดเอา พระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา จากใต้พื้นน้ำแห่งนั้น ลอยขึ้นมาอยู่ เหนือผิวนั้น มีการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของ เด็กเล็ก ที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนว่าชาวประมง กลุ่มนั้นได้ประจักษ์ ถึงความ ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ลงไปอัญเชิญ ขึ้นมาประดิษฐาน บนบกให้ผู้คนทั้งหลาย ได้กราบไหว้สักการะบูชา และพร้อมใจกันอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ วัดไตรภูมิ ในปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูล นางสวาท ภาลิประหาส์ อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 4/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีหามพระดำน้ำเป็นที่ชาวบ้านตำบลป่าเลา ได้ปฏิบัติสืบต่อกันประมาณหลายร้อยปี และมีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่าได้มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ในแม่น้ำป่าสัก หน้าวัดไตรภูมิ ชาวบ้านจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิ ต่อมาพบว่าได้มีน้ำไหลออกมาจากพระเนตรของพระพุทธรูป จึงได้มีการเข้าทรงจึงทราบว่าพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวต้องการที่จะมาอยู่เหนือน้ำ จึงได้อัญเชิญมาไว้ที่วัดโพธิ์กลาง บ้านป่าแดง ต.ป่าเลา โดยเชื่อกันว่าท่านมีความศักดิ์สิทธิ์และปกปัก

รักษาชาวบ้านตำบลป่าเลา หากมีบุคคลจากต่างถิ่นมามีเรื่องและทำร้ายชาวตำบลป่าเลา ถ้าหากไม่มาขอขมาต่อ "หลวงพ่อห้ามญาติ" บุคคลนั้นก็จะมีอันเป็นไป และทุกวันแรม 14 ค่ำ เดือน 5 ชาวบ้านจะพร้อมใจกันแห่ "หลวงพ่อห้ามญาติ" จากวัดโพธิ์กลางไปรอบหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำพระและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน จากนั้น จะนำไปดำน้ำที่บริเวณ "วังศาลพ่อปู่" บริเวณนั้นจะเป็นต้นน้ำที่จะไหลลงไปตามลำคลองไปสู่หมู่บ้าน แต่หลังจากที่ได้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำป่าแดงแล้ว เปลี่ยนไปประกอบพิธีภายในบริเวณอ่างเก็บน้ำแทน จนกระทั่งปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูล นางสวาท ภาลิประหาส์ อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 4/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุเป็นงานประเพณีของชาวตำบลในเมืองและตำบลสะเดียง จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี จัดที่วัดทุ่งสะเดียงและวัดช้างเผือก ชาวบ้านจะนำธาตุหรืออัฐิของญาติพี่น้อง บรรพบุรุษที่เสียชีวิตภายในระยะเวลา 3 ปีมาทำพิธีกลบธาตุ โดยบรรดาญาติพี่น้องจะนำธาตุหรืออัฐิดังกล่าวไปล้างทำความสะอาดและใช้น้ำอบน้ำหอม มาประพรมให้สะอาดก่อน จากนั้นวันรุ่งขึ้น จะนำธาตุพร้อมกับทรายไปก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ โดยแต่เดิมนั้น อัฐิจะถูกนำไปใส่ในหม้อใบเล็ก แล้วนำทรายมาก่อกลบหม้ออัฐิจนมิดหมดแล้วตกแต่งเป็นรูปเจดีย์ แต่ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนเป็นนำอัฐิเก็บใส่โกศและวางไว้ข้างเจดีย์ทรายแทน หลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์แล้ว ในช่วงบ่าย ชาวบ้านจะนำโกศบรรจุธาตุวางไว้ข้างเจดีย์ เปิดฝาพร้อมจุดธูปหนึ่งดอก ปักลงไปในโกศบรรจุธาตุ เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับทราบและอนุโมทนาบุญกุศลที่บรรดาญาติได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้ไว้ในช่วงเทศกาลวันตรุษ หลังจากที่ได้ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุเสร็จสิ้น พระภิกษุสงฆ์ ทำพิธีสวดบังกุศลและเจริญพระพุทธมนต์เย็น เช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด

ผู้ให้ข้อมูล นางสวาท ภาลิประหาส์ อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 4/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีการแต่งงาน ฝ่ายชายจะเป็นผู้ทาบทาม ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงที่พ่อแม่ฝ่ายชายถูกใจ ซึ่งการสู่ขอในสมัยก่อน ขอกันอย่างแพงก็ 40 บาท ถ้าไม่มีเงิน 40 บาท ก็ไม่เรียกสู่ขอและขันหมากจะต้องมี โต๊ะ โตก ขันโตก ต้องมีใบเงิน ใบทอง ถั่ว งา เพื่อไปหว่านทำกิตจะได้อุดมสมบูรณ์ และหลังจากสู่ขอจะหาฤกษ์แต่ง คือ ต้องหาวันดีในตอนวิธีรดน้ำมีพระ 9 องค์ แต่ถือว่าวันพฤหัสเป็นวันดี แต่ต้องแล้วแต่บุคคล ในส่วนของการบวชนาค ต้องมีการเตรียมของจัดที่ทางเพื่อทำพิธีทางบ้านหรือที่วัดก็ได้จากนั้นผู้เป็นเจ้าของงาน ก็จะไปหาพระอุปฌาชย์ เพื่อเตรียมพระคู่สวดอีก 2 องค์พอถึงพิธีทำ

ขวัญนาคที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ แล้วแห่ในตอนบ่ายหรือตอนเย็น ผู้เป็นพ่อแม่อยู่หน้าอุ้มบาตร แม่อุ้มผ้าไกรแล้ววนรอบโบสถ์ 3 รอบ แล้วพานาคเข้าโบสถ์ มีงานฉลองด้วยในการบวชที่ถือที่สุดคือ นาคจะมีเมียก่อนไม่ได้ เพราะถือว่าแม่จะได้บุญเพียงครึ่งเดียว อีกครึ่งเป็นของเมีย แล้วพ่อแม่ไม่ปรี้มใจเหมือนนาคบริสุทธิ์ พิธีการโกนจุก สำหรับเด็กจะโกนได้ประมาณ อายุ 9-15 ขวบ จะมีพิธีเล็กน้อยบางครั้งผู้ที่นำลูกไปโกนจุก มีอาหาร หวาน คาว ไปถวายพระ พิธีงานศพ จะมีพระ รูปตอนเย็นพระมาสวดมนต์เย็น หรือมีเทศน์ 1 กัน ในสมัยก่อนนิยมเอาเด็กฝัง

ผู้ให้ข้อมูล นายเปลี่ยน เกศสีสังข์ อายุ 86 ปี ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

การละเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่องเป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่กระจายอยู่ในแถบภาคกลางของประเทศไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ ลักษณะการเล่นเพลงฉ่อยจะเริ่มด้วยบทร้องไหว้ครูบทเพลงต้น บทปะ บทตีหมากหัว นอกจากนั้นยังมีการเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่อง เรื่องที่นิยมเล่น คือ ขุนช้าง-ขุนแผน พราหมณ์เกสร นางนกกระจาบ และศุภมิตร คณะแม่ตะเหลี่ยม ภาชนะทอง เคยได้ถูกเชิญไปแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และร่วมงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติและนานาชาติ อยู่หลายครั้งตลอดจนงานประเพณีต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ให้ข้อมูล นางจิ๋ว ทองมา อายุ 90 ปี และนางสวาท ภาลิประหาส์ อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 4/1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

4.1.2.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอชนแดน

อำเภอชนแดน มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยมีภูเขาน้ำพุเป็นเส้นกั้นอาณาเขต เนื่องจากมีราษฎรอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนทำมาหากินในระหว่างเขตแดนทั้งสองจังหวัดมากขึ้น จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านชนแดน ” ต่อมาทางราชการได้พิจารณาจัดตั้งขึ้นเป็นตำบล เนื่องจากท้องที่ตำบลชนแดน อยู่ห่างไกลจากอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทำให้ยากแก่การปกครอง

การตรวจและการดูแลทุกข์สุขของราษฎร ไม่สามารถทำได้ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้ยกฐานะตำบลชนแดนขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเมื่อปี พ.ศ.2460 โดยตั้งที่ว่าการอำเภอขึ้นในหมู่บ้านชนแดน เดิมที่ตั้งที่ทำการกิ่งอำเภอชนแดนเป็นที่ลุ่ม เมื่อถึงฤดูฝนน้ำไหลหลากท่วมที่ทำการกิ่งอำเภออยู่บ่อย ๆ ไม่สะดวกในการปฏิบัติราชการ จึงได้ย้ายที่ทำการกิ่งอำเภอมาตั้งอยู่ ณ ที่ทำการปัจจุบัน พ.ศ. 2499 ทางราชการได้ยกฐานะกิ่งอำเภอชนแดน ตั้งขึ้นเป็นอำเภอชนแดน ตามพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2499

ที่มา http://www.chondaen.org/pop_news.php?news_id=187&pageNum_pop_news=6

รูปที่ 4.8 งานประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา 2 อำเภอ ชนแดน-วังโป่ง

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของสามารถจับต้องสัมผัสได้ ได้แก่ การปลูกมะขามหวานและการขยายพันธุ์มะขามหวานที่มีรสหวานและฝักใหญ่ มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบูรณ์คือ มะขามหวานพันธุ์ตาแป๊ะ การทำเครื่องดนตรี ทำขลุ่ยไม้ชิงชัน การทำเครื่องจักสาน การทำโต๊ะด้วยไม้ไผ่ การแกะสลักต่าง ๆ การปั้นหน้าบันโบสถ์ การทอผ้า การแกะสลักครกหินที่บ้านวังลาด การทำเครื่องเรือน ประตูหน้าต่างทรงสเปน เฟี้ยม โต๊ะ ไม้สัก ดอกไม้จันทน์จากเปลือกข้าวโพด การสานของใช้ต่าง ๆ จากวัสดุไม้ไผ่ที่หาง่ายในท้องถิ่น สำหรับใช้ในครัวเรือน การสานสุ่มไก่จากไม้ไผ่ และการปรุงยาจากสมุนไพรพื้นบ้าน การสานกระติบใส่ข้าว การสานกระด้ง การสานไซ และการสานข้องใส่ปลา

4.1.2.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอหล่มสัก

อำเภอหล่มสักเป็นอำเภอที่ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด เพชรบูรณ์ มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอหล่มเก่าและอำเภอน้ำหนาวทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอน้ำหนาว และอำเภอคอนสาร (จังหวัดชัยภูมิ) ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเขาค้อเมือง

หล่มสักตั้งขึ้นมาเมื่อใดไม่มีหลักฐานชัดเจน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พอสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมี 2 ยุค คือ ยุคแรกเกิดมาพร้อม ๆ กับกรุงสุโขทัย และยุคที่ 2 เกิดขึ้นในสมัยตอนต้นกรุงธนบุรี

ในยุคแรก พบว่า มีหลักฐานอยู่ที่บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันซึ่งสันนิษฐานเป็นที่ตั้งของเมืองราด เมืองของพ่อขุนผาเมือง ผู้ซึ่งร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง (นครไทย) ขับไล่ขอมและสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทยครั้งแรก เมืองราดล่มสลายกลายเป็นเมืองร้างหลังจากนางสิงขรเทวีเกิดความน้อยใจต่อสามีและเผาเมืองเกิด ตำนานข้าวสารดำขึ้นที่ตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองราดในอดีต ตำนานเมืองราดเล่าสืบต่อกันมาว่า เป็นเมืองของพ่อขุนผาเมือง ซึ่งเป็นหัวหน้าคนไทยในอดีตที่อพยพมาเป็นกลุ่มใหญ่ มาตั้งรกรากอยู่บริเวณบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านหวายในปัจจุบัน ในสมัยนั้นกรุงสุโขทัยอยู่ภายใต้การปกครองของขอม ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ขอม พ่อขุนนาวนัมถมได้จัดให้พ่อขุนบางกลางหาว ซ่องสุมผู้คนในเมืองบางยาง และพ่อขุนผาเมืองซ่องสุมผู้คนในเมืองราด เพื่อรวมกำลังขับไล่ขอม ออกจากกรุงสุโขทัย พอกษัตริย์ขอมทราบเรื่องเห็นว่าพ่อขุนผาเมืองมีกำลังและฝีมือเข้มแข็งจึงต้องการให้มาเป็นพวกตน จึงยก “นางสิงขรเทวี” พระธิดาให้เป็นมเหสี พร้อมทั้งพระราชทานบรรดาศักดิ์ “กมรเต็งอัญศรีอินทรบดินอินทราทิพย์” หากแต่พ่อขุนผาเมืองมิได้ลุ่มหลงไปกับสิ่งเหล่านี้ เพราะความเจ็บแค้นที่ขอมข่มขี่คนไทยตลอดมา จึงได้วางแผนร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาวโจมตีขอมด้วยแผนล่อเสือออกจากถ้ำเป็นผลสำเร็จ

จึงเกิดปัญหาว่า ตำแหน่งกษัตริย์ของกรุงสุโขทัยจะยกให้ผู้ใด ซึ่งพิจารณาตามความเป็นธรรมแล้วน่าจะยกให้พ่อขุนผาเมือง หากแต่พ่อขุนผาเมืองมิได้ยินดีรับด้วยเหตุผลสำคัญคือ นางสิงขรเทวีพระมเหสีของพระองค์เป็นขอม ทายาทที่จะครองแผ่นดินสืบต่อไปสายเลือดจะไม่เป็นไทยแท้ พระองค์จึงยกตำแหน่งกษัตริย์ให้แก่ พ่อขุนบางกลางหาว พร้อมทั้งยก “นางเสือง” น้องสาวให้เป็นมเหสีของพ่อขุนบางกลางหาว และถวายนามพ่อขุนบางกลางหาวว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ด้วยน้ำพระทัยและความเสียสละอันยิ่งใหญ่ เพื่อบ้านเมืองทำให้เกิดตำนานอันยิ่งใหญ่แก่ชาวเพชรบูรณ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ จากความภาคภูมิใจดังกล่าว ชาวอำเภอหล่มสักและชาวเพชรบูรณ์ได้ร่วมกันสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีของท่านขึ้นที่ตำบลน้ำชุน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นที่กราบไหว้สักการะของประชาชนในอำเภอหล่มสักและประชาชนทั่วประเทศ

รูปที่ 4.4 อนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง

ยุคที่ 2 เกิดขึ้นในสมัยตอนต้นกรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้มี พระบรมราชโองการให้เจ้าพระยาจักรี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ยกกองทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงค์และได้ชัยชนะ ได้นำพระแก้วมรกตและกวาดต้อนผู้คนจากเวียงจันทน์มาด้วย และให้ตั้งหลักแหล่งที่เมืองลพบุรี ซึ่งชาวเวียงจันทน์ที่อพยพติดตามมานั้น ได้ตั้งชุมชนขึ้นที่เมืองหล่มเก่า เป็นเมืองที่สร้างขึ้นเนื่องจากชาวเวียงจันทน์ได้ติดตามมามากขึ้น และมาตั้งถิ่นฐานที่ “บ้านขี้ควาย” (บ้านหินกลิ้ง) ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่าปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสถานที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำพุไหลผ่าน เหมาะแก่การเกษตรกลายเป็นชุมชนใหญ่ เจ้าเมืองคนแรก ได้แก่ ปู่เฒ่า เป็นคนเชื้อสายเวียงจันทน์มีเจ้าเมืองปกครอง ประมาณ 5 คน จนถึงสมัยพระสุริยวงศาเห็นว่าที่ตั้งเมืองคับแคบไม่เหมาะสม จึงย้ายมาตั้งใหม่ที่บ้านโพธิ์ (บ้านท่ากกโพธิ์) และตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า “เมืองหล่มสัก” เพราะตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำป่าสัก ประชาชนชาวเวียงจันทน์ที่ลพบุรีได้อพยพมาเพิ่มเติมจนกลายเป็นเมืองใหญ่ขึ้น เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “อำเภอวัดป่า”

กรมพระยาดำรงราชานุภาพสันนิษฐานว่า เมืองหล่มสักตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีเจ้าเมืองคนแรก คือ พระสุริยวงศา (คง) ได้มาตั้งเมืองขึ้นใกล้ริมแม่น้ำป่าสัก ต่อมาวันที่ 20 มกราคม 2411 ได้มีการยกฐานะเมืองเพชรบูรณ์เป็นมณฑลเพชรบูรณ์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้โอนมณฑลหล่มสักซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับมณฑลอุดรมาขึ้นอยู่กับมณฑลเพชรบูรณ์และได้ให้พระแก้วอาสา (ทองดี) นายอำเภอด่านซ้ายมาเป็นผู้ว่าราชการเมืองหล่มสัก ต่อมาเมืองหล่มสักถูกลดฐานะเป็นอำเภอ ขึ้นอยู่กับจังหวัดเพชรบูรณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2459 เรียกชื่อว่า “ อำเภอวัดป่า “ และได้มีพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2481 เปลี่ยนชื่อมาเป็น “ อำเภอหล่มสัก “ จนถึงปัจจุบัน จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า อำเภอหล่มสักเป็นอำเภอที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนานก่อนสมัยสุโขทัยและมีความเป็นมาของบรรพบุรุษที่มีความสัมพันธ์กับประเทศลาว ทำให้ความเป็นมาของวัฒนธรรมทางด้านภาษา การแต่งกายและความเป็นอยู่

ประชาชนในอำเภอหล่มสัก มีความคล้ายคลึงกับ ประชาชน ประเทศลาวในปัจจุบันมาก ตลอดจนประเพณีความเป็นอยู่มีความคล้ายคลึงกันในทุกหมู่บ้าน มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองอย่างเห็นได้ชัด จึงน่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง โดยมีคำขวัญประจำ อำเภอหล่มสัก ว่า ถิ่นพ่อขุนผาเมือง ลือเลื่องมะขามหวาน ที่ตั้งศาลหลักเมืองนครบาล น้ำตกธารทิพย์ มนต์ขลังท้องพระคลังถ้ำสมบัติ

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของสามารถจับต้องสัมผัสได้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ผ้ามุก ผ้าขิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก ผ้าฝ้ายต่างๆ และผ้าราชวัตร ผลิตภัณฑ์จากมะขาม เช่น มะขามแก้ว มะขามกวน มะขามคลุก มะขามแช่อิ่ม มะขามอบน้ำผึ้ง ผลไม้ดอง ผลไม้แช่อิ่ม การทำข้าวนางเล็ดและน้ำพริกต่างๆ

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีจัดทำบุญบ้านและรื่นเริงปีใหม่ ประเพณีงานบุญเข้ากรรม (พระเข้ากรรมฐาน) เลี้ยงผีแถน ประเพณีงานบุญข้าวจี่ ประเพณีงานบุญพะเวด ประเพณีงานบุญสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน ประเพณีการทำบุญข้าวสารท ประเพณีทำบุญออกพรรษา ตักบาตรเทโว ล่องเรือไฟ จ้ำดอกผึ้ง และแข่งเรือสั้น ประเพณีทำบุญทอดกฐินและงานลอยกระทง ประเพณีทำบุญผ้าป่า ประเพณีงานศพ พิธีสู่ขวัญกินดอง พิธีเสดาะเคราะห์ (เฮ็ดเวียก) การละเล่นแมงตับเต่า การฟ้อนเสื้อแขบลาน การละเล่นผีตะหลก

พิธีเสดาะเคราะห์ (เฮ็ดเวียก) ของชาวบ้านสักงอย กระทำโดยใช้ ข้าวดำ ข้าวแดง แกงส้มแกงหวาน ข้าวเหลืองข้าวขาว ข้าวเปลือก ข้าวสาร กล้วย อ้อย ข้าวดอก เมี่ยงหมาก ชิ้นปา เทียนเวียนหัวย่าคิ่ง พร้าวหาบ ตาลหาบ ธงเคดสัตร รูปแฮ้ง กา หมู หมา รูปคน เครื่องคายมี ขัน 5 เหล้าก้องไข่หน่วย เทียนเล่มบาทคู่หนึ่ง เทียนอูดคู่อายุ ฝ้ายในหนึ่ง เงินอีก 6 บาท เครื่องเฮ็ดน้ำมนต์ก๊ะมี น้ำหาบหนึ่ง ใบเงินใบทอง มักกรูด ใบนาค ส้มป่อย เครื่องบูชาเทวดา หมาก 7 คำ ยา 9 โต ขันน้ำ กระโถนหมอนหน่วยหนึ่ง พิธีกรรมเฮ็ดเวียกนี่ก๊ะเอาก๊ะทงไปวางไว้เทิงเสื้อผ้า ของผู้เฮ็ดเวียก เอาคุน้ำมนต์มาตั้งไว้แล้วก๊ะ พิธีกรก๊ะเริ่มสูตร เอาผ้ามงคลมาอ้อม ให้ผู้เฮ็ดเวียกนั่งอยู่ (ไหว้ครูลูกไหว้ครู เรียกชุมนุมครู ไหว้ครูไหว้อาจารย์ก่อน อีๆ ..ฮิ มานี่อีเว้าให้ฟังมะลูกมา พ่อต้องดาดหนุ่นดาดก่อนลี้ ตั้งดาดหนุนดาดเรียกชุมนุมครู อาจารย์ เฮ้าก่อนลี้ลูก บ่ได้อันเฮ็ดอยู่น้าหมู่นี่บ่ได้ดอก บ่มีอู้ได้ดอก พิธีเฮ็ดเซีย)

<u>ผู้ให้ข้อมูล</u> สมบูรณ์ สิสิยัน ณ บ้านเลขที่ 70 หมู่1 ต.วัดป่า อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

4.1.2.4 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอหล่มเก่า

อำเภอหล่มเก่าตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด เพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอด่านซ้าย (จังหวัดเลย) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอภูหลวง (จังหวัดเลย) และอำเภอน้ำหนาว ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหล่มสักและอำเภอเขาค้อ และทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอด่านซ้าย (จังหวัดเลย) อำเภอหล่มเก่า เดิมชื่อ “เมืองหล่ม ” หรือ “เมืองลุ่ม ” ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า เมืองหล่มนี้มิใช่เป็นที่ราชการตั้งขึ้นแต่เป็นเมืองที่ประชาชนร่วมกันสร้าง สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและขุนวิจิตรมาตรา (หนังสือหลักไทยฉบับขุนวิจิตรมาตรา) เมื่อย่างเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ เมืองหล่มเก่านี้เป็นกลายเป็นเมืองของชาวลาวขนาดใหญ่ และเมื่อมีอพยพมายิ่งขึ้นจากหลวงพระบาง จึงได้มีการตั้งเมืองใหม่บริเวณทางใต้ของเมืองหล่มเก่า ซึ่งก็คือ เมืองหล่มสักในปัจจุบัน ส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณีความเป็นอยู่ ตลอดจนสำเนียงภาษาเหมือนกับชาวหลวงพระบางทุกประการ ประเพณีที่สำคัญของอำเภอหล่มเก่าได้แก่ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญ เข้าพรรษา ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวช ประเพณีเลี้ยงบ้าน ประเพณีแห่นางแมว ประเพณีปัว ประเพณีบุญบั้งไฟ “ไหว้เจ้าพ่ออู่คำ เจ้าแม่อู่แก้ว ประเพณีบุญบั้งไฟ ไหว้เจ้าพ่อสุริวงศ์ งานประเพณี “ลานบุญ ลานปัญญา” การเซิ้งกาบ งานบุญเผวส งานเทศกาล ขนมจีน ประเพณีการแข่งเรือยาว การละเล่นผีตาโม่ การละเล่นลูกช่วง การละเล่นแม่นางด้ง การละเล่นแม่นางกวัก การละเล่นลูกเสือกินวัว การละเล่นลักควาย (ลักเอาลูกสาว)

<u>ประเพณีสงกรานต์</u>

สงกรานต์ มี 3 วัน วันตรุษก็ไปสรงน้ำพระกันที่วัด วันแรก เอาพระลงสระน้ำ ต่อจากนั้น ก็ไปเล่นน้ำตามบ้านกลางคืนก็เล่นลูกช่วง เล่นแม่นางค้ง แม่นางกวัก ลูกเสือกินงัว ลักควาย (ลักเอกลูกสาว) เวลาเล่นก็จะมีคนเอาสาวไปซ่อนไว้ พวกผู้ชายก็ไปตามหา คู่ใครคู่มัน แล้วก็เล่นงูกินหาง มีหัวมีหาง ตัดออกไปทีละคน กลางวันเข้าวัดสรงน้ำพระทุกวัน วันที่ 3 ก็ไปอาบน้ำห้าคนเฒ่าคนแก่ ไปอาบน้ำก็ไปหลายๆ คน แต่กันไป เอาคนเฒ่าคนแก่นั่งรวมกันแล้วก็อาบน้ำให้ 3 วันก็เล่นตลอดไม่มีการทำงาน เล่นในวันที่ 13 – 14 – 15 เมษายน

<u>ผู้ให้ข้อมูล</u> นายทองขาว พิมพ์เสน บ้านเลขที่ 19 หมู่ 2 ต.หินกลิ้ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

<u>เลี้ยงบ้าน</u>

การเลี้ยงบ้านเป็นการเลี้ยงผี ที่คนในหมู่บ้านนับถือ โดยการที่จะมีผู้ทำพิธีใส่ชุดสีแดง เรียกว่าเจ้าพ่อ ซึ่งทุกคนจะต้องใส่ชุดสีแดง เวลาเจ้าพ่อเทียม แล้วจะรำ อุปกรณ์มีดังนี้ ภาเข้า หมู เหล้า ยา เพื่อจะเอาไว้เลี้ยงผู้คน เลี้ยงบ้านเพื่อให้อยู่ดี มีแฮง

<u>ผู้ให้ข้อมูล</u> คุณยายขิง อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 63 หมู่2 ต.นาแซง อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

แห่นางแมว

การแห่นางแมวเป็นการแห่เพื่อขอฟ้าขอฝน เนื่องจากฝนแล้ง อุปกรณ์ในการแห่ก็คือ จับแมวมา 1 ตัวแล้วนำไปใส่ในเข่ง หรือ หับ แล้วเอาใบไม้คลุม จากนั้นก็จะแห่ไปเรื่อยๆ ตลอดระยะทางของการแห่จะมีการร้องรำกันไปเรื่อยๆ พอผ่านบ้านใคร เจ้าของบ้านก็จะเอาน้ำสาดออกมาใส่หับแมว โดยมีบทแห่นางแมว ดังนี้ แม่นางแมวขอฟ้าขอฝน ขอน้ำมนต์หดหัวแมวข้า ขอน้ำฟ้าล้างหน้าแมวโพง ฝนบ่ตกข้าวไห่ตายคา ฝนบ่ตกข้าวนาตายแล้ง แหม่หม้ายเอ๊ยอย่าฟ้าวขายหลาน แม่มานเอ๊ย อย่าฟ้าวขายลูก ข้าวอีถือกลูกไม้อีแพง ทำตาแดงๆ ฝนก่าเทลงมา ฝนก่าเทลงมา ๆ ๆ ๆ ทราบจาก

ผู้ให้ข้อมูลคุณตาพี อายุ 80 ปี หมู่ 4 ต.หล่มเก่า อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

เซิ้งกาบ

เซิ้งกาบนี้จะเป็นการร้องรำสืบเนื่องจากงานบุญบ้องไฟ ตอนแรกจะมีการเข้าทรงเสียก่อน โดยการเข้าทรงจะมี ขันห้า คือมี ดอกไม้ 5 คู่ เหล้า เงิน 5 บาท พอเสร็จแล้วคนเข้าทรงจะจุดเทียนบูชา แล้วยกจานขัน 5 ขึ้นบนหัว จากนั้นเขาก็จะสั่นทั้งตัว ซึ่งแสดงพิธีการเข้าทรงแล้ว หลังจากนั้นก็จะมีการสัมภาษณ์ในขณะเข้าทรงจะมีผู้ที่รำไปด้วย แล้วเป่าแคนพร้อม ขณะรำจะมีคนคอยสอยด้วย คือ การแทรกแซงนั้นเอง โดยมีคำเซิ้งกาบ ดังนี้ กุ๊กกรูๆ เย่อย่า หว่าสู่คนเอาทว่าสู่คนๆ อย่าให้จนคำสัตย์คำสื่อๆ แหม่เฒ่าเอ๊ยลูกสาวมาแล้วๆ แหม่เฒ่าแก้วไปลี้อยู่ใด๋ อยู่เฮือนไปตาใสม่องก้อง เปิดหน้าต่างให้เจ้าออกมาดู เขยปักตูให้เจ้าออกมาเบิ่ง มาเบิ่งแล้วแมนลูกของเฮา แม่ลูกแม่นหลาน ขอกินแก่เหล้าน้ำเด็ดให้ไดลักโอ เหล้าสาโทให้ได้จัดถ้วย หวานจ้วยๆ เอามาฝาก หลายชายๆ เอามายาย หลายชายให้มันคู่ คันบ่คูโตข้อยซิบ่หนี ตายเป็นผีก่าซินำไปหลอก ออกจากบ้านซิหว่านดินนำ ตายเป็นปลวกก่าซิกัดเดือผุ ตายเป็นหนูซิไปเคือหูก ตายเป็นลูกอ่อนน้อยซิคอยจ่องกินโดน กุ๊กกรูๆ เย่ออย่าไมบ่หว่า บ่ให้มันกิน

ทราบจาก คุณยายศรี จันทร์ลา บ้านเลขที่ 40 หมู่ 2 ต.นาแซง อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

บุญเผวส

ก่อนมีงานบุญเผวสหลายวัน ชาวบ้านก็จะเตรียมทำข้าวเกรียม และเตรียมทำขนมจีนที่วัดก็จัดแต่งประดับประดา ศาลาด้วยดอกไม้ พวงมาลัยและชงทัว พวกผู้หญิงก็จะทำหมากพันคำ เมี่ยงพันคำ เทียนพันธูปพัน บินดาบและข้าวตอก ดอกไม้ไว้บูชาคาถาพัน ดอกไม้ที่จัดมี ดอกบัว ดอกผักตบ ดอกกางของ (ดอกบิ่ม) ธงทำด้วยเศษผ้า กระดาษสี ใบลาน เสร็จจากการจัดดอกไม้ ธูปเทียน และสิ่งดังกล่าวแล้ว ขึงด้วยด้ายสายสิญจน์ ตั้งหม้อน้ำมนต์ มีขันหมากเบ็ง (บายศรีประดับด้วยหมาก) มีโอ่งน้ำ ตั้งไว้มุมธรรมมาสน์ ในโอ่งน้ำมีจอง แหน (สาหร่าย) ดอกไม้ชนิดต่างๆ เช่น ดอกลิงดอกผึ้ง ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรย ปั้นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น รูปนก รูปวัว รูปควาย รูปช้าง รูปม้า เอาไว้ใต้ธรรมมาสน์ เอา

ธงใหญ่แปดธง ปักรอบโรงธรรมนอกศาลาในทิศทั้งแปด เพื่อหมายว่าเป็นเขตปลอดภัย ป้องกันพญามารไม่ให้ล้ำเข้ามาตามเสาธงที่ใส่ข้าวพันก้อน และมีบาตร ร่ม กระโถน พาน้ำ สบงจีวร สำหรับถวายพระอุปคุต การจัดตกแต่งจัดให้เสร็จก่อนวันงานพอดี วันโอม (วันแรม) แต่ละบ้านก็จะทำขนมจีน และประชาชนตามละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะมาเพาะ (มาบริจาคเงิน) ตามบ้านแต่ละหลังตามที่เป็นญาติกันรู้จักกัน แต่ละบ้านก็จะยกขนมจีนมาให้กัน และเอาข้าวเกรียบใส่ถุงกลับบ้านให้ด้วย

ผู้ให้ข้อมูล แม่ดา จันทร์เพชร อายุ 53 ปี บ้านนาแซง อ.หล่มเก่า

บุญสงกรานต์

งานสงกรานต์ นิยมทำกันในฤดูร้อนเดือน 5 รวม 3 วัน คือประมาณเดือนเมษายน ก่อนจะถึงวันสงกรานต์ จะต้องมีการสรงน้ำพระก่อนเรียกว่า “เอาพระเจ้าลง คือ การเอาลงจากโบสถ์ เอาออกมาไว้ร้านที่ทำไว้ข้างนอก พอถึงวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะพากันตื่นแต่เช้า ก่อนสว่างแล้วจะปลุกทุกคนในบ้านให้ตื่นด้วย เพราะถ้าตื่นสายมันจุ “เน่า” ซึ่งชาวบ้านเรียกวันสงกรานต์นี้ว่า วันพักวันเน่า ทุกคนในหมู่บ้านจะหยุดออกทำงาน แล้วจะมีการเล่นน้ำ ทำบุญตักบาตร เล่นเกมส์ อะไร ๆ ต่างๆ รวม ถึงการพนันทุกชนิด จะต้องเปิดการละเล่นขึ้นวันนี้ พอตกตอนกลางคืน ก็จะมีการไปขโมยอาบน้ำของเพื่อนบ้านที่ตักไว้จนเต็มแล้วก็จับเจ้าของบ้านมัดเอาเขม่าไฟตามก้นกะทะมาทาหน้าตา จนดำ ซึ่งเป็นการเล่นที่สนุกมาก ผู้น้อยก็มีการ หาบน้ำไปสรงคนที่ตัวเองนับถือ และมีการไปไหว้ญาติผู้ใหญ่ด้วย

ผู้ให้ข้อมูล แม่ดา จันทร์เพชร อายุ 53 ปี บ้านนาแซง อ.หล่มเก่า

บุญบ้องไฟ

งานบุญบ้องไฟเป็นงานประจำหมู่บ้าน มาตั้งแต่สมัยบรมโบราณ แล้วโดยที่พอทุกคนเกิดมาก็จะเห็นจัดอยู่อย่างนี้ทุกปี เป็นการจัดงานเพื่อถวาย เจ้าพ่อ เจ้าฟ้า เพื่อขอฝน ในการจัดแต่ละปีจะต้องมีบ้องไฟหมื่น บ้องไฟแสน ที่บ้อง-ลำใหญ่กว่า อันอื่นๆ ทั้งหมด ก่อนจะถึงวันงานบ้านจะช่วยกันไปทำดินประสิวที่จะทำบ้องไฟ พอเสร็จก็จะทำการตกแต่งบ้องไฟด้วยกระดาษสีต่างๆ อย่างสวยงาม สำหรับลำบ้องไฟจะใช้เหล็กท่อ ทางมันใช้ลำไม้ไผ่ ความยาวแล้วแต่สมควร ก่อนจะจุดต้องทำการแห่รอบวัด 3 รอบแล้วนำไป “มอบ” คือถวายน้ำบ่อที่ชาวบ้านนับถือ กันมาแต่โบราณเสียก่อนการจุด จะจุดตอนเย็นประมาณ นิดหน่อย แล้วเหลือไว้จุดตอนเช้า ชุดที่มีใบลานติดตั้งเสื้อ กางเกง–ผู้พุ่ง พอกลางคืน จะต้องมีการเชิ้งกาบ เลาะไปตามหมู่บ้าน

4.1.2.5 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอวิเชียรบุรี

อำเภอวิเชียรบุรีเดิมเรียกว่า “เมืองท่าโรง” ตามประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าอาจจะมาจากคำว่า “ท่าลง” หรือ “ท่าลงเรือแม่น้ำป่าสัก ” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าให้เปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “เมืองวิเชียรบุรี ” เรียกฐานะเป็นเมืองตรี และรวม “เมืองชัยบาดาลและเมืองบัวชุม ” ขึ้นตรงต่อเมืองวิเชียรบุรี จนกระทั่งตั้งมณฑลเพชรบูรณ์ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยยกฐานะเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2441 ต่อมามีพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 17 เมษายน 2482 เปลี่ยนชื่ออำเภอวิเชียรบุรี เป็น “อำเภอท่าโรง ” จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2487 จึงได้กลับมาใช้ชื่ออำเภอวิเชียรบุรี จนมาถึงทุกวันนี้ประชาชนชาวอำเภอวิเชียรบุรีจึงได้ตกลงใจตั้งชื่อตำบลนี้เพื่อไม่ให้ลืมเมืองท่าโรงว่า “ตำบลท่าโรง ”เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจ โดยมีคำขวัญของ อำเภอวิเชียรบุรี คือ ศาลนเรศวรรวมใจ ถิ่นไก่ย่างอร่อย สุสานหอยล้านปี พุน้ำร้อนมีใต้ดิน อุทยานหินโบราณ บ่อน้ำมันล้ำค่า

<u>ประเพณีรำโจ่ง</u>

การละเล่นรำโทนหรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “รำโจ่ง” เป็นการเล่นที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้ที่คิดค้นขึ้น แต่พอมีเค้าว่าในสมัยก่อนนั้นชาวเมืองวิเชียรบุรีมักติดต่อค้าขาย กับกรุงศรีอยุธยาหรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำป่าสักอยู่เนือง ๆ จึงนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจาการละเล่นรำวงการแสดงกลองยาวหรือลิเกของพื้นภาคกลางแล้วคิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เมื่อยามหน้าแล้งว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา เด็ก ๆ หนุ่มและสาว ๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่ายมักต้อนวัวและควายจากคอกปล่อยออกไปและเล็มกินหญ้ากินน้ำตามทุ่งไร่ทุ่งนา ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยกันเล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในชายป่าที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อหาเก็บผักหักฟืน พอวัวควายอิ่มพลีแล้วจึงแยกย้ายกันต้อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดท่าร่ายรำเยื้องย่างช้า มีกลองโทนและฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ

<u>ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ</u>

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำวันสารทไทย ของอำเภอวิเชียรบุรี จัดขึ้นในวันแรม 11 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติกันมาเป็นเวลาร่วม 100 กว่าปี เป็นความเชื่อและศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่น

เทศกาลกินไก่วิเชียรบุรี

ไก่ย่างวิเชียรบุรี เป็นไก่ย่างที่มีรสชาดอร่อยเนื้อนุ่มหนังกรอบรับประทานกับน้ำจิ้มรสเด็ด ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านสามแยกวิเชียรบุรี มักนิยมแวะรับประทาน พร้อมทั้งซื้อติดมือกลับบ้านเป็นของฝากอยู่เสมอ ซึ่งในช่วงเทศกาลดังกล่าว ชาวอำเภอวิเชียรบุรีจะมีการประกวดไก่ย่างรสเด็ด พร้อมทั้งออกร้านจำหน่ายไก่ย่างและร่วมกิจกรรมต่างๆ ไก่ย่าง ข้าวเหนียว ส้มตำ นับว่าเป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งที่นิยมรับประทานกันทั่วประเทศ ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีไก่ย่างที่อร่อยขึ้นชื่อลือชาคือไก่ย่างวิเชียรบุรีซึ่งมีความอร่อยผิดแปลก ไปจากไก่ย่างที่เคยรับประทานกันทั่วไป ทั้งรสชาติ และกรอบเนื้อนุ่ม น้ำจิ้มที่รสชาติแปลกๆ หลายรสร้านจำหน่ายไก่ย่างเหล่านี้จะตั้งอยู่ริมถนนสายสระบุรี-หล่มสักทางแยกเข้าอำเภอวิเชียรบุรีเจ้า ดั้งเดิมที่สร้างชื่อเสียงและมีคนนิยมไปรับประทานมากที่สุด ได้แก่ ไก่ย่างของนายทรวง ซึ่งจ่าย หรือ "ตาแป๊ะ" ซึ่งตั้งร้านอยู่ถนนสายแยกเข้าอำเภอวิเชียรบุรีถ ห่างจากถนนใหญ่ประมาณ 150 เมตร อยู่ด้านซ้ายมือ นับว่าเป็นไก่ย่างวิเชียรบุรีต้นตำหรับอย่างแท้จริง ได้เริ่มขายไก่ย่างมาจนปัจจุบันเป็น เวลา 50 ปีเศษ และเมื่อปี พ.ศ.2526 "แม่ช้อย นางรำ" หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้จัดลำดับให้ ไก่ย่างวิเชียรบุรี ของตาแป๊ะ เป็นหนึ่งในสิบของอาหารยอดอร่อยประจำปี 2526 อีกด้วย ไก่ย่างร้านนี้จะหยุดขาย ในวันพระ ส่วนในวันปกติจะมีลูกค้าในวิเชียรบุรี ศรีเทพ หนองไผ่ เพชรบูรณ์ และผู้ที่เดินทางผ่านไปมา แวะอุดหนุนเป็นจำนวนมาก

งานเทศกาลบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

งานประเพณีบวงสรวงดวงวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จัดขึ้นระหว่างวันที่ 25 - 27 ธันวาคม ของทุกปี ณ บริเวณศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอวิเชียรบุรี ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่า จะนำอาหารคาวหวานและเครื่องสักการะต่าง ๆ มาร่วมพิธีบวงสรวงโดยจัดพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์ การอ่าน ประวัติความเป็นมากล่าวถวายสดุดี มีการรำโจ๋งถวาย มีการแสดงศิลปะฟันดาบของวิทยาลัยพลศึกษามีการชนได้ ถวายและอื่น ๆ อีกมากส่วนกลางคืนมีมหรสพสมโภชตลอดคืน เช่น การตักมัจฉากาชาดลิเก มวย ดนตรี การแข่นขันเปตอง และประกวดวงดนตรีพื้นบ้าน การจัดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รายได้จากการจัดงาน เพื่อนำเงินเข้ามูลนิธิศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

4.1.2.6 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอศรีเทพ

อำเภอศรีเทพเดิมเป็นท้องที่ขึ้นอยู่กับอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาได้แยกจากอำเภอวิเชียรบุรี มาตั้งเป็นกิ่งอำเภอศรีเทพ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2513 และได้ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2519 ที่ว่าการอำเภอศรีเทพ เป็นอาคารสองชั้นสร้างตามแบบแปลนของกรมการปกครอง อำเภอศรีเทพอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากตัวจังหวัด 122 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอวิเชียรบุรี ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ พื้นที่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำป่าสักจะเป็นพื้นที่ราบสูง ส่วนทางทิศตะวันออกของแม่น้ำ จะเป็นที่ราบลุ่มในฤดูฝนน้ำจะไหลป่ามาอย่างรวดเร็ว ส่วนในฤดูแล้งแม่น้ำจะแห้งขอดเป็นช่วงๆ ไม่สามารถจะกักเก็บน้ำได้ แม่น้ำป่าสักไหลผ่านตอนกลางของอำเภอจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ ที่สำคัญของอำเภอศรีเทพได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี ภายในประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ปรางค์ศรีเทพ สระแก้วสระขวัญ โบราณสถานเขาคลังใน ปรางค์สองพี่น้อง นอกจากนั้นยังมีถ้ำเขาถมอรัตน์ อยู่ในตำบลโคกสะอาด อำเภอศรีเทพ ห่างจากเมืองศรีเทพไปทางด้านทิศตะวันออกประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นโบราณสถานที่ดัดแปลงจากถ้ำธรรมชาติ บนยอดเขาถมอรัตน์ ภายในถ้ำมีคูหาเดียวหันหน้าไปทางทิศเหนือ ปากถ้ำ กว้างประมาณ ๕ เมตร สูง ๑๓ เมตร ลึก ๒๐ เมตร บริเวณเกือบกลางห้องมีผนังหินปูนธรรมชาติขนาดใหญ่ กว้าง ๗ เมตร ยาว ๕ เมตร สูง ๓ เมตร ที่ผนังมีประติมากรรมรูปเคารพในพระพุทธศาสนา ทั้งแบบเถรวาท และแบบมหายาน สลักอยู่ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน ศิลปะทวารวดี มีภาพพระโพธิสัตว์ สถูป และพระธรรมจักร ลักษณะพระโพธิสัตว์บางองค์ มีรูปแบบคล้ายกลุ่มพระโพธิสัตว์ ที่พบในที่ราบสูงโคราช แถบอำเภอประโคนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านโตนด อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นศิลปะร่วมแบบเขมรแบบกำพงพระ และยังมีลักษณะคล้ายประติมากรรมที่พบในกลุ่มเมืองทวารวดี แถบภาคกลางตอนล่าง เช่น เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ประเพณีการแห่นางแม่ ประเพณีสารพ ประเพณีการไว้ผมของเด็ก ประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการคลอดลูก ประเพณีการทำศพ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่าตายาย

เมืองเก่าศรีเทพ เดิมชื่อ "เมืองอภัยสาลี" ภายหลังจึงเปลี่ยนเป็น" เมืองศรีเทพ" เป็นเมืองที่สร้างขึ้นในยุคของขอมเรืองอำนาจ ซึ่งคาดว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี เมืองศรีเทพ เป็นเมืองที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ มีเนื้อที่ประมาณ 2,889 ไร่ หรือ 4.7 ตรกม.. ภายในตัวเมืองศรีเทพแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เมืองส่วนใน มีลักษณะเป็นรูปเกือบกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 กม. มีช่องทางเข้าออก 8 ช่องทาง พื้นที่ภายในเป็นที่ราบลอนคลื่น มีสระน้ำและหนองน้ำกระจายอยู่ทั่วไป และมีโบราณสถานที่ขุดแต่งแล้ว และยังไม่ได้ขุดแต่งประมาณ 70 แห่ง เมืองส่วนนอก มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าต่อกับเมืองส่วนใน มีขนาดเป็น 2 เท่าของเมืองส่วนใน มีช่องทางเข้าออก 7 ช่องทาง มีสระน้ำกระจายอยู่ทั่วไป และมีโบราณสถานกระจายอยู่แบบเดียวกับเมืองส่วนใน

รูปที่ 4.9 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ

อยู่ห่างจากประตูทางเข้าเล็กน้อยทางด้านขวามือ ศาลเจ้าพ่อศรีเทพไม่ใช่โบราณสถาน แต่เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านทั่วไป โดยทุกปีจะมีงานบวงสรวง ในราวเดือนกุมภาพันธ์ (ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3)

ปรางค์ศรีเทพ

เป็นสถาปัตยกรรมแบบศิลปะเขมรหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ลักษณะของปรางค์สร้างด้วยอิฐและศิลาแลง ฐานล่างก่อด้วยศิลาแลงเป็นฐานบัวลูกฟัก แบบเดียวกับสถาปัตยกรรมเขมรทั่วๆ ไป เรือนธาตุก่อด้วยอิฐ ในการขุดค้นบริเวณนี้พบชิ้นส่วนทับหลังรูปลายสลักราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างเพิ่มหลังจากโบราณสถานเขาคลังใน ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 มีการพยายามจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่แต่ไม่สำเร็จ โดยได้พบชิ้นส่วนทิ้งกระจัดกระจาย

โบราณสถานอื่น ๆ

นอกจากโบราณสถานหลักแล้วยังมีโบราณสถานย่อยๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ทิศใต้ของเขาคลังใน พบโบสถ์ก่อด้วยศิลาแลง พบใบเสมาหินบริเวณใกล้หลุมขุดค้น และพบโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสมัยทวารวดี ซึ่งได้มีการก่อสร้างทับในระยะที่รับเอาศาสนาพราหมณ์เข้ามา จึงเห็นได้ว่าบริเวณเมืองชั้นในเดิมน่าจะเป็นเมืองแบบทวารวดีและมีการสร้างสถาปัตยกรรมเขมรในระยะหลังเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ทางทิศใต้ยังพบอาคารมณฑปแบบทวารวดีขนาดใหญ่ และมีการพยายามเปลี่ยนแปลงให้เป็นเทวาลัยประมาณต้นศตวรรษที่ 18 แต่ไม่สำเร็จ เช่นเดียวกับปรางค์ศรีเทพ

สระแก้วสระขวัญ

สระแก้วจะอยู่นอกเมืองไปทิศเหนือ ส่วนสระขวัญจะอยู่ในบริเวณเมืองส่วนนอก สระน้ำทั้งสองสระนี้มีน้ำขังตลอดปี และเชื่อกันว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ มีการนำน้ำทั้งสองสระนี้ไปทำน้ำพิพัฒน์สัตยา ตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน

โบราณสถานเขาคลังใน

เชื่อกันว่าเป็นที่เก็บอาวุธและทรัพย์สมบัติต่างๆ จึงเรียกว่า "เขาคลัง" การก่อสร้างประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ที่ฐานมีรูปปูนปั้นบุคคล และสัตว์ประดับเป็นศิลปะแบบทวารวดีมีลักษณะศิลปะแบบเดียวกับที่พบที่เมืองคูบัว โบราณสถานบ้านโคกไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์ และวัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี จะเห็นว่าเขาคลังในตั้งอยู่เกือบกลางเมือง ลักษณะทางผังเมืองจะคล้ายกับเมืองทวารวดีอื่นๆ เช่นนครปฐมโบราณเมืองคูบัว ราชบุรี และจากรายละเอียดปูนปั้นบุคคลหรือลวดลาย แบบเดียวกับที่พบที่เมืองคูคล้าย

ปรางค์สองพี่น้อง

ลักษณะเป็นปรางค์ 2 องค์ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงขนาดใหญ่ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เช่นเดียวกับปรางค์ศรีเทพ มีประตูทางเข้าทางเดียวและจากการขุดแต่งทางโบราณคดี พบทับหลังที่มีจำหลักเป็นรูปพระอิศวรอุ้มนางปารพตี ประทับนั่งอยู่เหนือโคอศุภราช ซึ่งลักษณะของทับหลังและเสาประดับกรอบประตูเป็นสิ่งกำหนดอายุของปรางค์ ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 เป็นศิลปะขอม

แบบบาปวนต่อนครวัด และได้มีการสร้างปรางค์องค์เล็กเพิ่ม โดยพบร่องรอยการสร้างทับกำแพงแก้วที่ล้อมรอบปรางค์องค์ใหญ่ ซึ่งอยู่ใต้ปรางค์องค์เล็ก และยังมีการก่อปิดทางขึ้นโดยเสริมทางด้านหน้าให้ยื่นออกมา และก่อสร้างอาคารขนาดเล็กทางทิศเหนือเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ระหว่างองค์ปรางค์ทั้งสองแห่งคือปรางค์สองพี่น้อง และปรางค์ศรีเทพจะมีกำแพงล้อมรอบ และมีอาคารปะรำพิธีขนาดเล็กกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงลักษณะการวางผังในรูปของศาสนสถานศิลปะเขมรแบบเดียวกับที่พบในภาคอีสานของประเทศไทย

อำเภอศรีเทพ ศรีเทพเมืองประวัติศาสตร์ราษฎร์เชิดชู ประตูสู่ภาคอุดร น้ำพุร้อนวังขาม งามเขาถมอรัตน์รื่นรมย์ กรมพระยาดำรงฯ ทรงค้นพบ

<u>ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ</u>

ประเพณีนี้จะกระทำกันที่บริเวณเมืองเก่าศรีเทพในช่วงเดือน 3 หรือเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปีในวันขึ้น 1-3 ค่ำ ในวันขึ้น 1 ค่ำพวกแม่หมอเข้าทรงก็จะทำพิธีต่างๆ ตามสถานที่สำคัญเช่น บริเวณปรางค์ หรือสถานที่สำคัญในเมืองเก่าคล้ายกับเป็นการบอกกล่าว ในวันขึ้น 2 ค่ำ จะทำพิธีกันจริงจัง ณ บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ในวันขึ้น 3 ค่ำ จะทำการบวงสรวงเลี้ยงผีกันในบริเวณตัวเมืองตามาปรางค์ต่างๆ เช่น ปรางค์สองพี่น้อง และเขาพัง

การทำพิธีบวงสรวงนี้จะมีผู้คนจำนวนมากมายมาร่วมพิธี สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีนั้นมีอาทิ เช่น เครื่องดื่มจำพวกเหล้า น้ำ อาหารและขนมต่างๆ ดอกไม้ธูปเทียน ฯลฯ จะมีคนเข้าทรงอัญเชิญดวงวิญญาฯของเจ้าพ่อให้มาปรากฏในพิธี คือ ประทับทรง พร้อมกับจะมีการรำบวงสรวงเจ้าพ่อด้วย ชาวบ้านเชื่อกันว่าในเดือน 10 ขึ้น 2 ค่ำ เป็นวันที่เจ้าพ่อนำทหารออกรบพอถึงเดือน 11 จะทำพิธีไปรับเข้าพ่อกลับจากสนามรบอีกทีหนึ่ง พอผู้เข้าทรงรำเสร็จ ก็จะมีการจัดนางเรือเชิด ซึ่งเป็นเรือจำลองลำเล็กๆ แสดงถึงว่าเจ้าพ่อศรีเทพลงเรือไปรบกับข้าศึก ขณะเดียวกันผู้เข้าทรงจะใช้ดาบ ช้าง ม้าจำลองล่อผู้คนที่เข้ามาร่วมพิธี เมื่อใครแบ่งได้ก็จะทำการไถ่ถอนเช่น ให้ขนมต่างๆ

จุดประสงค์ของการทำพิธีนี้ถือว่าเป็นงานประเพณีที่ใหญ่มากของชาวบ้าน เพื่อหวังว่าจะทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านการประกอบอาชีพ และเป็นการขอความคุ้มครองจากเจ้าพ่อศรีเทพ ด้วย ซึ่งชาวบ้านได้มีความเชื่อถือในอภินิหารของเจ้าพ่อมากดังที่ปรากฏเป็นเรื่องเล่า

<u>ประเพณีการแห่นางแมว</u>

ประเพณีการขอฝนแห่นางแมวจะทำกันในราวเดือน 5 หรือเดือน 6 เพื่อขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล เป็นประเพณีที่ไม่ทำกันทุกปี แต่จะทำเฉพาะปีที่ฝนฟ้าไม่ตกเท่านั้น วิธีการคือ มีผู้ริเริ่มคนหนึ่งชักจูงเพื่อนบ้านให้มาร่วมพิธีขอฝน แล้วจับแมวมาใส่ตะกร้าหรือเฉลวขังแมวไว้ไม่ให้หนี แล้วมีผ้ามัดผูกปากแมวไว้ แล้วนำไม้มาสอดหาม 2 คน จากนั้นก็ร้องเพลงนางแมว

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี

- การแต่งงาน จะนิยมแต่งเดือนคู่ (ยกเว้นเดือน 9) เพราะกลัวว่าจะอยู่ด้วยกันไม่ได้นาน แต่ถ้าเดือน 9 จะไม่เป็นไร เพราะถือว่าก้าวหน้า

- ประเพณีการเกิด เมื่อคลอดบุตร จะทำการตัดสายรก แล้วนำเด็กใส่กระด้ง พร้อมกับกล่าววา “สามวันเป็นลูกผี สี่วันเป็นลูกคน” 3 ครั้ง ถ้าเป็นชายจะนำมีดขวาน สมุดดินสอ ไปวางไว้ข้างๆ ถ้าเป็นหญิงจะนำสมุดและดินสอไปวางไว้ข้างๆ เพื่อจะได้เป็นผู้รักการต่อสู้และการศึกษา

- การเรียกขวัญ เป็นการเรียกขวัญในการเข้าทรงผีโรง ซึ่งมีการเข้าทรงปีละครั้ง หลังจากเลี้ยงเจ้าพ่อศรีเทพแล้ว เพื่อเป็นการเชิญผีปู่ย่า ตายาย มาประทับทรง แล้วไต่ถามทุกข์สุข ในการเรียกขวัญนี้ จะมีพิธีเซ่นบูชา และเชิญเสียก่อน แล้วจึงมีการเรียกขวัญว่า “ขวัญทองแม่เอ๋ย ขวัญเจ้าไปอยู่ในน้ำ แม่จะตามไปงม ขวัญแม่ไปอยู่ในตม พ่อจะตามไปเรียกให้ขวัญทองแม่มา จะมาแม่มา เอย”

- การเรียกขวัญข้าว ทำ 2 ครั้ง คือ ตอนเดือน 10 กับตอนเอาข้าวขึ้นยุ้งแล้ว

ทำตอนเดือน 10 วิธีการคือ นำของหล่นจากการใส่บาตรในวันสารท ของที่ใช้คือ ทอง กล้วย อ้อย ส้ม หมากพลู ยา โดยเอาไปเรียกที่มุมนา

ทำขวัญข้าวตอนเอาข้าวขึ้นยุ้งแล้ว จะโขลกข้าวโปง นั้นเป็นอุปกรณ์การทำนา เช่น แอก ไถ ควาย ฯลฯ เอาใส่กระบุง มีไม้คอฉายอันหนึ่ง เอาผ้าปิด หาบไปตามบิ้งนาแล้วไว้ที่ยุ้ง ทำพิธีเรียกขวัญข้าว เพื่อให้มิ่งให้ขวัญแม่โพสพ มาขึ้นยุ้งขึ้นฉาง แล้วทำพิธีตักข้าว คือ นำขันลูกบาตรมา แล้วตักข้าวเปลือกใส่ 3 ช้อน จึงจะขายได้ กำหนดวันคือ เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ

ความเชื่อเรื่องผีและไสยศาสตร์

- มีความเชื่อในเรื่องผี วิญญาณ และเชื่อสถานที่ว่า มีความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อภูมิผีวิญญาณก็มี เช่น ผีลิงลม ผีนางสาก ผีนางควาย ผีมอญ ผีโรง และผีบ้านผีเรือน

- เชื่อว่าน้ำมนต์จะขจัดปัดเป่าภูมิผีปีศาจได้

- มีการสักยันต์เพื่อความอยู่ยงคงกระพัน

- การเจอของในเมืองเก่าห้ามทักห้ามจับ

- ถ้าเจอผีแสดงว่าเจอญาติ ถ้าไม่ใช่ญาติจะไม่เจอผี

- การเลี้ยงผีมอญ ผีโรง เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ทำพิธีที่บ้าน มีการเข้าทรงเรียกผีปู่ย่า ตายาย มากินเครื่องเซ่นสังเวย ถ้าไม่ทำพิธีเลี้ยง จะมีความเดือดร้อน เจ็บป่วยไม่สบาย มี 3-4 บ้านที่เลี้ยงผี และต้องทำต่อๆ กันไปเป็นทอดๆ ไม่ขาดระยะ ผีโรง เป็นผีปู่ย่า ตายาย ผีมอญ เป็นการกระทำของพวกผีบรรพบุรษมอญ ในหมู่บ้านมีหมอผีชื่อ “คาม” วิธีการรักษาใช้ต้นไพลรีคนป่วย

- ผีที่เข้าเล่นช่วงสงกรานต์ ถือว่ายิ่งใหญ่กว่าผีทั้งหลายในบริเวณนี้ คือ “เจ้าพ่อศรีเทพ” เราต้องการอะไรก็ขอได้

- เดินทางให้ดูยามอุบากอง

- ผีโรง ผีโรงเป็นผีประจำตระกูลของแต่ละตระกูล เช่น ผีปู่ย่า ตายาย ทุกปีหลังจากที่ทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพแล้ว จะมีการเลี้ยงผีโรง เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและให้ผีช่วยคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ในการทำพิธีบรรดาเครือญาติจะนำเครื่องเซ่น มารวมกันได้แก่ ข้าวนางเจ็ด ข้าวโป่ง ข้าวเปล่า เหล้า ด้ายสายสิญจน์ ผูกทำขวัญ เมื่อนำมาแล้วก็จะมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ก่อน แล้วเป็นการรำดาบสองมือ เพื่อทรงผีปู่ย่า ตายาย ให้มาเข้าทรงหลังเข้าทรงแล้ว จะมีการซักถามสารทุกข์สุกดิบ หรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคตต่างๆ เมื่อซักถามสารทุกข์สุขดิบกันแล้ว เพื่อเป็นศิริมงคล ในขณะที่ผูก จะมีคำกล่าวดังนี้ ขวัญทองพ่อเอย พ่อไปอยู่ในน้ำ แม่จะตามไปงม ขวัญแม่ไปอยู่ในตม พ่อจะตามไปเรียก ให้ขวัญทองแม่มา ขวัญทองแม่เอย แม่ไปอยู่ในน้ำ พ่อจะตามไปงม ขวัญแม่ไปอยู่ในตม พ่อจะตามไปเรียกให้ขวัญทองแม่มา หลังทำขวัญแล้วผีจะลอก เป็นเสร็จพิธี

- การเลี้ยงผีมอญ

การเลี้ยงผีมอญ เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของคนมอญ หรือผู้มีเชื้อสายมอญในหมู่บ้าน โดยลูกหลาน จะเอาขนมที่บรรพบุรุษชอบกินไปรวมกัน วางไว้บนร้านไม้ สูงประมาณ 2-3 ฟุต มีคนทำพิธี (นายเละ ทูลแก้ว) จะเชิญหัวหน้าใหญ่ของผีมอญทั้งหมดมา แล้วเขาจะเชิญผู้ที่เป็นลูกน้องมาในลักษณะต่างๆ อาการที่ผีเข้าถือ สั่นแล้วจะเปลี่ยนผ้า กินเหล้า รำ เวลาจะไปก็เปลี่ยนผ้าทิ้ง ผู้ทรงจะต้องเป็นหญิง เครื่องแต่งตัวของหัวหน้าผีมอญทั้งหลาย จะแต่งชุดมอญผ้าขาวขลิบแดง ขณะทรงนอกจากจะมีเครื่องเซ่น แล้วยังต้องมี โทษ มีคนตี ลูกหลาน ที่มาจะดู หรือร่วมพิธีให้ผีเข้าด้วยก็ได้ ชื่อบรรพบุรุษมอญ และขนมที่กินมีดังนี้ (เขียนตามต้นฉบับของนายเละ ทูลแก้ว ผู้ทรง)

ฯ เจ้าหัว เจ้าโรงชื่อพระยาจันทันฯ

บ้านนาตะกรุด แม่โมนมะพร้าวโค้งๆ พ่อเกลียดเข้านมเทียนฯ แม่บุญเข้านมงา ล้าฯ แม่ปิ้นเข้านมเปียกแป้ง พ่อยาเข้านมเนี่ยวแดงๆ แม่พลอยเข้านมลิ้นหมา เข้าเนียวหัวงอก ยา 2 ตัว เข้า 2 ชาม แม่เอี่ยม พ่อแก่ขาวฯ นายแสงนายดาฯ นายสุดฯ นายดำฯ นางเละฯ นางปอกฯ นางเตะฯ นางนูฯ นายโลดฯ นายลีฯ แม่มอนฯ นางกลับฯ นางแทนฯ นางนูปุกฯ นายพ้องฯ เจ้าหอเข้าโรง เจ้าของเดิมชื่อ เนีย เมียชื่อ สี

4.1.2.7 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอหนองไผ่

อำเภอหนองไผ่ เดิมเคยเป็นป่ามีสัตว์ป่า เช่น เสือ เก้ง กวาง สัตว์ป่าอื่นๆ แทบทุกชนิด และเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ ต่อมารัฐบาลได้ตัดถนนเป็นเส้นทางจาก ตำบลวังชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ไป อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งต่อมาเรียกถนนสายสระบุรี-หล่มสัก (ทางหลวงหมายเลข 12) บ้านหนองไผ่อยู่ติดถนนสายนี้ ในหมู่บ้านมีหนองน้ำเล็กๆ เดิมมีต้นไผ่ขึ้นปกคลุมหนาแน่นจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านหนองไผ่” ปัจจุบันหนองน้ำดังกล่าวอยู่กลางตลาด และปรับปรุงเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชน มีชื่อเรียกว่า“สระหลวง” อำเภอหนองไผ่เดิมขึ้นกับอำเภอวิเชียรบุรี ได้ยกฐานเป็นกิ่งอำเภอเมื่อปี พ.ศ.2505 มีเขตการปกครอง 3 ตำบล ได้แก่ ต.กองทูล ต.กันจุ และ ต.บ้านโภชน์ ต่อมาได้โอน ต.ท่าแดง และ ต.นาเฉลียงมาขึ้นกับกิ่งอำเภอหนองไผ่ และได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นอำเภอหนองไผ่เมื่อปี พ.ศ.2506

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของสามารถจับต้องสัมผัสได้ ได้แก่ สระหลวงคู่หนองไผ่ พระปรางค์เก่าบ้านโภชน์ ผ้าทอพื้นบ้านวังโบสถ์ ศิลปกรรมวัดลำบัววัฒนา เขื่อนคลองยาง ผลิตภัณฑ์แชมพูสมุนไพร

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์และขึ้นปีใหม่ไทย ประเพณีทำบุญเบิกบ้าน ประเพณีกวนข้าวทิพย์ งานมะม่วงหนองไผ่ งานวันข้าวโพดและของดีอำเภอหนองไผ่ ผ้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบูรณ์ ผ้าทอที่สวยงามขึ้นชื่อและเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

1. ผ้าทอบ้านเฉลียงลับ หมู่บ้านเฉลียงลับ อำเภอเมือง เป็นการทอด้วยวิธีการมัดหมี่ มีทั้งผ้าไหม และผ้าฝ้าย ลักษณะเด่น คือลวดลายที่ สวยงามฝีมือปราณีตและละเอียดมีการใช้สีธรรมชาติควบคู่ไปกับสีสังเคราะห์

2. ผ้าทอบ้านวังโบสถ์ อำเภอหนองไผ่เป็นการทอด้วยวิธีการมัดหมี่ และยกดอก มีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าที่ทอจากด้ายสำเร็จรูป

งานมะม่วงหนองไผ่ หนองไผ่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่สามารถปลูกมะม่วงได้ผลดี มีรสอร่อย โดยทุกปีชาวอำเภอหนองไผ่จะร่วมกันจัดงานมะม่วงหนองไผ่ขึ้น โดยจัดให้มีการออกร้าน จำหน่ายมะม่วง ขบวนแห่รถมะม่วง การประกวดมะม่วงพันธุ์ดี การประกวดการถนอมอาหารจากมะม่วง การจัดนิทรรศการ พร้อมทั้งมีมหรรพเฉลิมฉลองทุกคืน

งานวันข้าวโพด และของดีอำเภอหนองไผ่

อำเภอหนองไผ่ จัดงานวันข้าวโพดและของดีอำเภอหนองไผ่ เป็นประจำปีทุกปี เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ได้รับทราบเทคโนโลยีใหม่ๆเพื่อนำมาปรับปรุงผลผลิต ส่งเสริมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี หัตถกรรมพื้นบ้าน และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ สร้างกิจกรรมสันทนาการ ความบันเทิง และสร้างความสมัครสมานสามัคคี

4.1.2.8 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอบึงสามพัน

อำเภอบึงสามพันมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานที่น่าสนใจ โดยก่อนที่จะเรียกเป็นชื่ออำเภอบึงสามพันคนทั่วไปรู้จักบริเวณที่ตั้งของอำเภอในชื่อของ “ซับสมอทอด” ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการเรียกขานชื่อซับสมอทอดมานานเพียงใด เพราะบริเวณดังกล่าวนี้ยังไม่มีชุมชนมาตั้งอยู่แต่ก่อน ด้วยเป็นสภาพของป่าดงดิบ มีความอุดมสมบูรณ์ และรกชัฏเป็นอย่างยิ่งประกอบไปด้วยแมกไม้นานาพันธุ์ และเต็มไปด้วยสัตว์ป่าน้อยใหญ่มากมายหลายชนิด เช่น ช้าง เสือ กระทิง เก้ง กวาง เป็นต้น ซึ่งเป็นห้วงระยะเวลาก่อนปีพุทธศักราช 2484 โดยการเดินทางสัญจรไปมาในขณะนั้นลำบากเป็นอย่างมาก เพราะยังไม่มีถนนเป็นเพียงเส้นทางที่ลัดเลาะผ่านบริเวณป่าผ่านจากทางเหนือไปทางใต้เท่านั้น ซึ่งปกติจะเป็นเส้นทางค้าขายของพ่อค้าโคกระบือในอดีตด้วยคือเป็นเส้นทางสัญจรไปมาเป็นครั้งคราว อาทิเช่น นายกา ราษฎรจากภาคอีสานคือจังหวัดอุบลราชธานี เป็นพ่อค้าโคกระบือเรียกตามภาษาอีสานว่า “พ่อฮ้อยกา” ได้นำโคกระบือต้อนมาตามแนว ถนนคชเสนีย์ (คือถนนสายสระบุรี-หล่มสัก ในปัจจุบัน ซึ่งถนนคชเสนีย์เพิ่งจะมาสร้างในช่วงระยะเวลาประมาณปี พ.ศ. 2484-2489 หรือในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา) เป็นเวลาอยู่หลายปี เพื่อนำมาขายให้กับชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ และชาวจังหวัดนครสวรรค์ บางครั้งยังนำไปขายถึงจังหวัดพิจิตร และพิษณุโลกอีกด้วย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2494 นายกา นายทอง และครอบครัว รวม 4 ครัวเรือนได้พาครอบครัวมาตั้งรกรากเป็นกลุ่มแรกโดยมาตั้งอยู่บริเวณซึ่งเรียกว่าบ้านซับเกษตร ตำบลบึงสามพันในปัจจุบัน เพราะเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีดินดี และมีน้ำท่าบริบูรณ์ เหมาะสำหรับทำการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง หรือเรียกได้ว่ามี “ดินดำ น้ำชุ่ม” นั่นเอง

ส่วนสาเหตุที่ได้ชื่อว่า “ซับสมอทอด” เพราะว่ามีต้นสมอใหญ่มากอยู่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ที่ริมคลองซับสมอทอดพร้อมกับเอนลงไปในคลอง ดูโดดเด่นกว่าต้นไม้อื่น ซึ่งคลองนี้จะไหลจากทิศตะวันตกไปลงสู่บึงสามพัน สมัยนั้นคลองมีความลึก มีน้ำใสสะอาด และมีต้นไม้ขึ้นอยู่ริมคลองอย่างหนาแน่นจนกระทั่งปี พ.ศ. 2513 ต้นสมอต้นดังกล่าวได้ถูกน้ำเซาะและได้ล้มลง จึงเป็นตำนานของคำว่า “ซับสมอทอด” ซึ่งแปลเป็นภาษาอย่างง่ายว่า “แหล่งน้ำซึ่งมีต้นสมอยืนต้นอยู่หรือทอดเอนอยู่ ” ปัจจุบันคลองซับสมอทอดได้ตื้นเขินขึ้นมาก

คำว่า “บึงสามพัน” เป็นชื่อเรียกบึงแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ตั้งที่ว่าการอำเภอบึงสามพัน ประมาณ 3 กิโลเมตร โดยบึงสามพันมีขนาดความกว้างประมาณ 150 เมตร และมีความยามประมาณ 3 กิโลเมตร และมีลักษณะทอดตัวจากทางทิศเหนือไปยังทิศใต้ บึงสามพันเมื่อก่อนนั้น (ก่อนปี พ.ศ. 2500) อุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะมีจระเข้ชุกชุมมาก ประมาณกันว่าไม่ต่ำกว่า 3,000 ตัว ปัจจุบันยังมีหลักฐานยืนยันได้จากระดูกจระเข้จำนวนมากอยู่ที่วิหารวัดบึงสามพันล่าง บ้านบึงสามพันล่าง หมู่ที่ 5 ต.บึงสามพัน และบุคคลเก่าแก่ที่อ้างอิงได้ คือ นายเย้า เจริญสุข อายุ 90 ปีได้เสียชีวิตแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยนายเย้าเคยมีอาชีพจับจระเข้ที่บึงสามพันเพื่อเอาหนังไปขายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 โดยขายได้นิ้วละ 12 บาท วัดจากด้านทางกว้างของตัว

จระเข้ นายเย้า เจริญสุข เคยเป็นบุคคลสำคัญของฟาร์มจระเข้จังหวัดสมุทรปราการ ในการแสดงการจับจระเข้ให้ผู้ชมที่มาชมจระเข้ในฟาร์มแห่งนี้ทุกวัน โดยบุคคลทุกคนในฟาร์มจระเข้ เรียกว่าอาจารย์ เพราะมีความเชี่ยวชาญมาก โดยนายเย้า ยังเคยถูกเชิญมาออกรายการทีวีของคุณไตรภพ ลิมปะภัทร ในรายการทไวไลโชว์ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มาแล้วโดยนายเย้าเคยเล่าประสบการณ์ชีวิตให้ฟังว่า เมื่อเด็กแกจะเป็นคนเกเรไม่ยอมช่วยพ่อแม่ทำนา ไม่ทำการงานเร่ร่อนไปอยู่ในที่ต่าง ๆ จนย่างเข้าวัยหนุ่ม วันหนึ่งไปพบพระธุดงค์รูปหนึ่งเข้า พระธุดงค์ถูกอัธยาศัย และเมตตาให้ประสิทธิประสาทวิชาให้ คือ วิชาปราบจระเข้ วิชาจับสัตว์ดุร้าย พร้อมให้มีดหมอติดตัวมาเล่มหนึ่ง ดังนั้นต่อมาแกจึงได้มีอาชีพล่าจระเข้ทุกท้องที่ที่มีจระเข้ มาอีกหลายสิบปี ก่อนผันชีวิตตนเองในบั้นปลายมีอาชีพประจำอยู่ที่ฟาร์มจระเข้จังหวัดสมุทรปราการจนตลอดชีวิต โดยลุงเย้า ได้เคยฟังเสียงเล่าลือเป็นครั้งแรกมาก่อน เมื่อปีพุทธศักราช 2493 ว่า ณ บึงสามพันแห่งนี้มีจระเข้กว่า 3,000 ตัว โดยได้เดินทางมาทางเรือตามแม่น้ำป่าสักผ่านจังหวัดอ่างทอง ลพบุรี อำเภอชัยบาดาล อำเภอวิเชียรบุรี จนเข้าเขตอำเภอบึงสามพัน สามารถจับจระเข้ได้เป็นจำนวนมาก ประมาณว่าจระเข้ในบึงมีมากกว่า 3000 ตัวอีก สมกับคำล่ำลือกันว่าบึงสามพัน โดยถูกเรียกชื่อว่าเป็นบึงสามพันมานานแล้ว จนกระทั่งถูกนำใช้มาเป็นชื่อของอำเภอบึงสามพันในปัจจุบัน

การคมนาคมในอำเภอบึงสามพัน ในสมัยที่ยังขึ้นอยู่กับอำเภอวิเชียรบุรี (ต่อมาอำเภอหนองไผ่แยกออกจากอำเภอวิเชียรบุรี ขณะนั้นอำเภอบึงสามพันจึงขึ้นอยู่กับตำบลบ้านโภชน์อำเภอหนองไผ่ตามมาด้วย) นั้นทุรกันดารเป็นอย่างยิ่ง ถนนสายหลักคือถนนคชเสนีย์(คือถนนสายสระบุรี-หล่มสักในปัจจุบัน) ได้เริ่มดำเนินการสร้างในสมัยสงครามโลก ครั้งที่ 2 (ระหว่าง พ.ศ 2484-2489) จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามแนวนโยบายที่จะย้ายเมืองหลวง จากกรุงเทพมหานคร มายังจังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์ มีภูเขาล้อมรอบอยู่ถึงสามด้าน เว้นแต่ด้านทิศใต้เท่านั้นยากแก่การบุกรุกของข้าศึก “เหมาะสมกับการก่อสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ขึ้นในชื่อว่านครบาลเพชรบูรณ์ ” ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยจำยอมให้ ประเทศญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยได้ โดยได้เกณฑ์แรงงานราชฎรมาจากจังหวัดต่างๆในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานเป็นจำนวนมาก ประมาณ 5000 คน สมัยนั้นผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก อันเกิดจากการได้รับเชื้อไข้ป่า(ไข้มาลาเรีย) หรือไม่ก็ตกเป็นอาหารของเสือและสัตว์ร้าย คนโบราณกล่าวว่า เมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองเนรเทศข้าราชการ ข้าราชการคนใดโกงบ้านโกงเมืองหรือทำผิดวินัยราชการ จะถูกเนรเทศมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมักจะเสียชีวิตด้วยไข้ป่า จนมีคำอุปมามาแต่ครั้งโบราณว่า “หากผู้ใดจะมาเมืองเพชรบูรณ์ให้เตรียมหม้อดินมาด้วย คนละ 1 หม้อ เพื่อเตรียมใส่กระดูกของตนเองกลับไปด้วย ” ซึ่งถนนสายนี้ถือเป็นสายเอกของอำเภอบึงสามพัน ก่อนที่จะมีถนนสายวังพิกุล และสายจังหวัดนครสวรรค์เชื่อมกับจังหวัดชัยภูมิในเวลาต่อมา

กลุ่มราษฎรที่เข้ามาอาศัยอยู่รุ่นแรก เริ่มตั้งแต่ครอบครัวนายกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา เริ่มมีราษฎรจากต่างจังหวัดข้างเคียงอพยพมามากขึ้นได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร ลพบุรี สระบุรีชัยภูมิ เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ซับสมอทอดมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้นานาพันธุ์และชุกชุมด้วยสัตว์

ป่าและสัตว์น้ำ จึงเป็นพื้นที่บุกเบิก และหักล้างถางพงของราษฎรต่างพื้นที่ บางส่วนมักมีคดีติดตัวมาต่างขนบธรรมเนียมประเพณี ต่างถือดีทำให้เกิดการแย่งที่ทำมาหากินและแย่งกันเป็นใหญ่ในหมู่บ้าน จึงตัดสินและลงเอยด้วยการฆ่ากันเป็นประจำ ประมาณเดือนละ 4 ศพ ดังมีคำกล่าวมาแต่ก่อนว่า “อยากรวยให้ไปอยู่ที่ลำนารายณ์ อยากตายให้ไปอยู่ที่ซับสมอทอด”

สิ่งศักดิ์สิทธ์ที่เคารพนับถือของชาวอำเภอบึงสามพัน ซึ่งมีประวัติความเป็นมาน่าสนใจคือพระพุทธรูป “หลวงพ่อบึงสามพัน” โดยมีเรื่องเล่าต่อๆกันมาว่า วันหนึ่งราษฎรบ้านโภชน์กลุ่มหนึ่งมียายมอญรวมอยู่ด้วยได้พากันมาหาปลาที่บึงสามพัน ซึ่งในขณะนั้นมีปลาชุกชุมมาก) โดยวิธีการยกยอ โดยยายมอญยกยอทั้งวันจนเหน็ดเหนื่อยไม่ได้ปลาแม้แต่ตัวเดียวจึงเกิดความท้อแท้ใจมองดูดวงอาทิตย์ก็บ่ายคล้อยลงทุกที ทันใดนั้นก็เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้น เพราะยอของยายมอญเกิดไปเกี่ยวกับวัตถุอะไรบางอย่างไม่ทราบได้และไม่สามารถยกยอขึ้นได้จึงให้เพื่อนบ้านหลายคนช่วยกันยกยายอแต่ยกยออย่างไรก็ไม่ขึ้นเป็นเวลาหลายครั้ง ซึ่งช่วงแรกไม่มีใครกล้าดำน้ำลงไปดูใต้น้ำเพราะขณะนั้นจระเข้ชุกชุมมาก แต่ในที่สุดเพื่อนบ้านเห็นว่าไม่มีทางดึงขึ้นได้แน่จึงเสี่ยงดำน้ำลงไปดูให้แน่ใจและจะได้ปลดยอออกให้ จึงพบว่าวัตถุที่ติดยออยู่นั้นเป็นพระพุทธรูปสมัยเก่า แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถนำพระพุทธรูปขึ้นจากบึงได้ทั้งที่พระพุทธรูปองค์ไม่ใหญ่นัก จนต้องทำบุญอธิษฐานจิตว่า “จะเทิดทูลยิ่งชีวิต” จึงอัญเชิญขึ้นมาได้ ปัจจุบันหลวงพ่อบึงสามพันประดิษฐานที่วัดบ้านโภชน์อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง และมีประวัติการปล้นพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันขึ้นครั้งหนึ่งเมื่อปีพุทธศักราช 2504 พวกโจรได้บุกเข้ามาโจรกรรมหลวงพ่อบึงสามพัน หลวงพ่อคงเจ้าอาวาสวัดบ้านโภชน์ในขณะนั้นเข้าขัดขวางจึงถูกพวกโจรทุบด้วยฆ้อน จนหลวงพ่อคงสลบไป พวกโจรคิดว่าหลวงพ่อคงตายแล้ว จึงหันกลับมาที่พระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันพากันอุ้มพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงสามพันออกจากพระอุโบสถ แต่พวกโจรไม่สามารถอุ้มหลวงพ่อบึงสามพันออกจากอุโบสถได้เพราะหลวงพ่อบึงสามพันได้แสดงปาฏิหาริย์ให้องค์ใหญ่กว่าประตูพระอุโบสถ หลวงพ่อบึงสามพันเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง 19 นิ้ว สูง 31 นิ้ว) ต่อมาพวกโจรที่ปล้นวัดบ้านโภชน์ครั้งนั้น ก็เกิดฆ่าฟันกันเองจนตายหมด และเมื่อถึงช่วงเวลาระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคมของทุกปีราษฎรบ้านโภชน์จะต้องนำองค์หลวงพ่อบึงสามพัน ออกมาให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา และทำการสรงน้ำกัน โดยมีความเชื่อกันว่าถ้าได้นำหลวงพ่อบึงสามพันแห่และทำพิธีสรงน้ำกันจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

เมื่อปี พ.ศ. 2509 ตำบลซับสมอทอด ได้แยกออกจากตำบลบ้านโภชน์ อำเภอหนองไผ่ เมื่อถึงปี พ.ศ 2518 ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอบางส่วนเห็นควรใช้ชื่อกิ่งอำเภอซับสมอทอดตามชื่อตำบลเดิม แต่ในที่สุดที่ประชุมเห็นด้วยกับการใช้ชื่อว่า “กิ่งอำเภอบึงสามพัน” โดยให้เหตุผลว่าในพื้นที่มีบึงสามพันซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและน่าจะเป็นเอกลักษณ์เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปจนจำได้ง่าย เมื่อกล่าวถึงชื่อกิ่งอำเภอก็จะทำให้นึกถึงบึงสามพันได้ทันที

4.1.2.9 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอน้ำหนาว

อำเภอน้ำหนาว เดิมเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นหลังจากการตั้งบ้านหลักด่าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลน้ำหนาว ผู้ขึ้นมาตั้งหมู่บ้านครั้งแรกเป็นนายพรานชื่อพรานเข้ม มีบุตรชายชื่อนายสอง เป็นชาวภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ขึ้นมาล่าสัตว์ และตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ต่อมาในปี พ.ศ. 2460 เกิดโรคระบาดประชาชนได้อพยพหนีไปตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ รวม 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาพ่อสอง บ้านภูฮี (ทัพสว่าง) บ้านป่าเป้า บ้านห้วยหญ้าเครือในปัจจุบัน พ.ศ. 2457 ได้ประกาศแยกพื้นที่อำเภอน้ำหนาวออกจากอำเภอหล่มเก่า ตั้งเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอหล่มเก่าเรียกตำบลน้ำหนาว ปี พ.ศ. 2521 ได้ประกาศให้ตำบลน้ำหนาว ตำบลหลักด่าน แยกเป็นกิ่งอำเภอน้ำหนาว โดยให้ขึ้นอยู่กับอำเภอหล่มเก่า และในปี 2524 ได้ตราพระราชกฤษฎีกา เป็นอำเภอน้ำหนาว (สุเทพ จันทร์หว่าง, 2541 : 3)

ประชาชนอำเภอน้ำหนาวเดิมเป็นชาวบ้านตำบลท่าอีบุญ อำเภอหล่มสัก ตำบลศิลา ตำบลตาดกลอย อำเภอหล่มเก่า และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ลักษระทางสังคมของชาวบ้านจึงมีวัฒนธรรมประเพณีของทั้งทางอีสานและทางหล่มสัก ถือเป็นมรดกทางสังคมของชาวบ้านคือการถ่ายทอดความเชื่อทางศาสนาวัฒนธรรม ความเชื่อคือการยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม เป็นความจริงหรือมีอยู่จริงก็ตาม แบ่งออกดังนี้

ความเชื่อของชาวบ้านอำเภอน้ำหนาว มีความเชื่อโดยทั่วไปที่นับถือความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ เรื่องบาป บุญคุณโทษ เชื่ออำนาจวาสนา สิ่งลี้ลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อฤกษ์ยาม ความฝัน ความเชื่อเรื่องสุขภาพ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภคอาหารจากป่าเป็นต้น ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับ การเกิด การตาย เช่น หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ ผีตายโหงห้ามนำเข้าบ้าน

2) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง บอกเหตุล่วงหน้า เช่น จิ้งจกร้องทักห้ามออกนอกบ้าน ขเม่นตาซ้ายจะได้ลาภ ขณะเดินทางมีสัตว์วิ่งตัดหน้าก็เป็นลางร้าย

3) ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ฝันว่าได้แหวน สร้อย จะได้ลูก ฝันเห็นพระเจ้าแผ่นดินจะมีโชค ฝันว่าตายจะอายุยืน

4) ความเชื่อเกี่ยวกับ ฤกษ์ยาม เช่น ห้ามตัดผมในวันพุธ ตัดผมในวันอาทิตย์จะดี ถ้าจะทำงานมงคลต้องทำวันศุกร์

5) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ปีไหนอากาศหนาวมากปีนั้นน้ำจะมีมาก

6) ความเชื่อเกี่ยวกับ เคล็ดลับ และการแก้เคล็ด เช่น ถ้าฟันหักและอยากให้ฟันขึ้นชิดติดกันให้ยืนขาชิดกัน ฟันบนให้เหวี่ยงลงใต้ถุนบ้าน ฟันล่างให้โยนขึ้นบนหลังคา

7) ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล เช่น วันแต่งงานถ้าเจ้าสาวใส่ชุดสีม่วง หรือคนทะเลาะหันจะเป็นอัปมงคล

8) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ต้นไม้ใหญ่มีเทวดา ถ้าจะโค่น ต้องทำพิธีบอกกล่าวก่อน บ้านจะต้องมีศาลพระภูมิให้เจ้ามาสิงสถิตจึงจะดี

9) ความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์คาถา เครื่องราง ของขลังไสยศาสตร์ เช่น มีพระเครื่อง ตะกรุด ว่าน ยันต์ พิสมร ลูกประคำ จะช่วยให้อยู่ยงคงกระพัน ยิงไม่เข้า ฟันไม่เข้า

10) ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะ ดี ชั่ว ของสัตว์ เช่น ผู้หญิงที่เสียงห้าวเหมือน ชายไม่ดี มีไฝจะพูดเก่ง หูยานจะอายุยืน แมวหางกวักจะกวักเงินกวักทองเลี้ยงไว้จะดี

11) ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เช่น แผลพุ พอง ห้ามกินข้าวเหนียว หญิงเป็นประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว

12) ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติอื่น ภพอื่น เช่น ทำดีในชาตินี้จะได้เกิดมาพบกันอีก ดมดอกไม้ที่นำมาถวายพระจมูกจะโหว่

ความเชื่อเป็นรากเหง้าของความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกจากแนวคิดพื้นฐานของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้เป็นประการสำคัญเมื่อได้พบกับเหตุการณ์ธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าคนตาย แผ่นดินถล่มก็เกิดความคิดขึ้นมาว่าจะต้องมีสิ่งบันดาลให้เกิดอย่างนั้นเป็นอย่างนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะคุ้มครองป้องกันอันตรายอาจเกิดขึ้นกับตัวเองและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวงจึงพากันสร้างวิญญาณเทพารักษ์ขึ้นเป็นการสมมติว่าเทพเจ้า หรือผีจะมีรูปร่างเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามจินตนาการของตนเอง หรือสังคม และจัดกระทำพิธีต่างๆ บูชาสักการะ เช่น บวงสรวงเพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้นได้ผ่านคลายความรุนแรง โหดร้ายลงบ้าง

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชาวอำเภอน้ำหนาวนับถือ ส่งผลให้วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ สามารถจับต้องสัมผัสได้ ส่วนใหญ่แล้วจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ วัดใหม่ทรัพย์สว่าง วัดป่าซุ้มก่อ วัดป่าสุทธาราม โดยชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านของตัวเอง นอกจากนั้นก็จะมี ข้าวพญาลืมแกง

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัดครองยุต (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลของชาวบ้าน สำหรับวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติกันมาช้านานส่วนมากจะเป็นคือ ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับ วิถีชีวิต เช่น การกินดอง (แต่งงาน) งานบวช งานทำบุญแจกข้าว (ทำบุญให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว) ประเพณีงานเลี้ยงปีเจ้าพ่อถ้ำใหญ่และงานบุญบั้งไฟ ประเพณีเผาข้าวหลาม

1) เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เป็นประเพณีการปลงอาบัติสังฆาทิเสสของพระสงฆ์ที่เรียกว่าอยู่ปริวาสกรรม ซึ่งเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันในเดือนอ้ายหรือเดือน 1 ทางจันทรคติ ชาวบ้านทั่วไปมีหน้าที่คอยรับใช้และสงเคราะห์ถวายภัตราหารแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสกรรมเชื่อกันว่าได้อานิสงส์แรง โดยชาวบ้านจะหยุดงานสงเคราะห์พระสงฆ์นาน 6-8 วัน

2) เดือนยี่บุญคูณลานหรือบุญสู่ขวัญเล้าข้าวเมื่อทำไร่นาเสร็จจะนำข้าวเปลือกมากองไว้ที่ลานบ้าน นิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตราหารบนกองข้าว พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมพิธี ทุกครอบครัว ภายในหมู่บ้านจะหยุดเตรียมงาน 3-4 วัน

3) เดือนสามบุญข้าวจี่ในวันแรมสามค่ำเดือนสามทุกครอบครัวจะทำข้าวจี่โดยปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนกลมขนาดเท่ากำมือโรยเกลือทาไข่ดิบนำไปปิ้งไฟจนสุกเหลือง แล้วนำไปตักบาตรข้าวจี่หรือถวายพระสงฆ์ ชาวบ้านจะหยุดงาน 1-2 วัน

4) เดือนสี่บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติถือเป็นบุญใหญ่ของหมู่บ้านทุกครอบครับจะช่วยจัดเตรียมงานที่วัดจะไปนอนเตรียมงาน 4-5 วัน

5) เดือนห้าบุญสงกรานต์เป็นงานบุญใหญ่ถือว่า เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนกลุ่มนี้เรียกงานบุญสงกรานต์อีกอย่างหนึ่งว่า บุญล่วงสังขาร ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี วันที่ 14 เป็นวันเนา วันที่ 15 เป็นวันเถลิงศก เดิมถือเอาวันที่ 13 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ชาวบ้านจะสรงน้ำพระเป็นการแสดงความเคารพและคารวะพระพุทธรูปซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า เสร็จพิธีการสรงน้ำพระพุทธรูปแล้วจะอาราธนาพระภิกษุสามเณรทำพิธีลงสรงน้ำ ในวันที่สองของงานเรียกว่า วันเนา ชาวบ้านทั้งจะพากันหยุดงานเรียกวันนี้ตามคำพื้นเมืองว่า มื้อพัก บางท้องที่จะหยุดพักกันสามวัน ชาวบ้านจะไปแสดงการละเล่นพื้นเมืองต่างๆ และจะพากันไปทำพิธีรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ของตน เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาและแสดงความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่

6) เดือนหกบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเคารพสักการะพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง ตลอดถึงอารักษ์หลักเมืองให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุขข้าวปลาอาหารบริบูรณ์จะจัดประเพณีบุญบั้งไฟเคร่งครัดทุกๆ ปีหากไม่จัดงานบุญบั้งไฟเกรงจะเกิดเภทภัยต่างๆ เช่น ฝนไม่ตก ข้าวในไม่สมบูรณ์ ประเพณีการทำบุญเดือนหก นอกจากการทำบุญบั้งไฟแล้วยังมีการทำบุญวันวิสาขบูชาคือวันเพ็ญเดือนหก มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตราหารแด่พระสงฆ์ ฟังเทศน์ และเวียนเทียน ประเพณีบุญบั้งไฟชาวบ้านจะหยุดงานเพื่อจัดทำบั้งไฟและพิธีงานบุญ 5-10 วัน

7) เดือนเจ็ดบุญเบิกบ้าน ประเพณีบุญเบิกบ้านเป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างความไม่ดีเสนียดจัญไร ความมัวหมอง หรือเหตุเภทภัยต่างๆ ที่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้คนในหมู่บ้าน เช่น เกิดคดีความ เกิดฟ้าผ่า เกิดโรคระบาดสัตว์เลี้ยงล้มตาม เป็นต้น จึงต้องชำระเหตุเภทภัยที่เป็นอัปมงคลให้หมดสิ้นไปด้วยการทำบุญเบิกบ้านพิธีงานบุญเบิกบ้านมี 2 วัน วันแรกในตอนบ่ายชาวบ้านทุกครัวเรือนจะหาตะกร้าสำหรับใส่ทราย ขวดน้ำ ด้ายสายสิญจน์ ดอกไม้ ธูปเทียน ใส่ตะกร้านำไปวัดใน

ตอนเย็นจะมีการเจริญพระพุทธมนต์โยงด้ายสายสิญจน์รอบตะกร้าของชาวบ้าน พระสงฆ์จะสวดคาถาในรัตนสูตร ส่วนประชาชนในหมู่บ้านทุกครัวเรือนจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนและบริเวณหมู่บ้าน ถนนหนทาง วัดวาอารามให้สะอาดเรียบร้อยตอนเช้าของวันรุ่งขึ้นเป็นพิธีทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์มีการฟังเทศน์จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป จะทำพิธีสวดถอดถอนทำกระทงกาบกล้วย 4 อัน เย็บเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสใส่ข้าวปลาอาหาร หมากพลู บุหรี่ ดอกไม้ ธูป เทียนโยงด้ายสายสิญจน์ให้พระสงฆ์ 4 รูปสวดถอดถอนเสร็จแล้วจะสวดชะยะปริตตังประพรมน้ำพุทธมนต์ ที่ตะกร้าทรายของชาวบ้านเสร็จพิธีจะนำตะกร้าของตนกลับบ้าน นำทราย ไปโปรยให้ทั่วบริเวณบ้าน ใช้ด้ายสายสิญจน์จนรอบบ้าน และผูกข้อมือให้กับทุก ๆ คนในบ้าน ส่วนน้ำพระพุทธมนต์จะนำไปประพมบนเรือนและผสมน้ำอาบ เป็นการป้องกันเสนียดจัญไรต่าง ๆ ชาวบ้านจะเกิดความมั่นใจในการประกอบกิจการเพราะได้กำลังใจจากประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีประจำเดือนเจ็ด (สงคราม ทองริ้ว สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2555)

8) เดือนแปดบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีการทำบุญเนื่องในพุทธศาสนาโดยมากจะทำบุญเข้าพรรษากันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา จะมีการทำบุณตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนจำนำพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระสงฆ์หยุดพักในฤดูฝน หรือจำนำพรรษา ณ ที่ใดที่หนึ่งเมื่อ ครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวันกลันทกะนิวาปสถานเมืองราชคฤห์มีพระสงฆ์ในพุทธศาสนาพวหนึ่งเรียกว่า “ฉัพพัคคีย์” เที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาลไม่ได้หยุดพัก เมื่อคราวฝนตกประชาชนปลูกพืชและข้าวกล้าในนาก็เหยียบย่ำข้าวกล้า และสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้เกิดความเสียหาย ประชาชนพากันติเตียนเปรียบเทียบว่าในฤดูฝนพวกเดียรถีย์ปริพาชกเขายังหยุดพักกัน พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องจึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุอยู่ประจำที่ในฤดูฝนเป็นเวลา 3 เดือน นับตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในระหว่างเข้าพรรษาห้ามไปพักค้างแรมอยู่ที่อื่นก็ขาดพรรษาจะต้องอาบัติบุญเข้าพรรษาชาวบ้านจะช่วยกันหล่อเทียนจำพรรษา ประดับตกแต่งให้สวยงาม ทำพิธีแห่ไปถวายติดตามด้วยขบวนฟ้อนรำ จึงนำเทียนไปถวายแด่พระสงฆ์ การถวายเทียนจำนำพรรษาถือเป็นการถวายแสงสว่างและให้แสงประทีปบูชาพระธรรมจะได้บุญอานิสงส์แรง

9) เดือนเก้าบุญข้าวประดับดินเป็นประเพณีพื้นเมืองที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปีในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาญาติที่ล่วงลับไป ตลอดทั้งเปรต อสุรกาย แร้ง กา และสัตว์อื่นๆ ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานที่เป็นของแห้ง เช่น เนื้อ ปลา น้ำอ้อย น้ำตาล หมากพลู บุหรี่ เป็นต้น และที่ชาวบ้านขาดมิได้คือ ขนมจีน เล่ากันว่าเปรตมีรูปร่างผอมสูง ปากของเปรตโตเท่ารูเข็ม อาหารที่เปรต ชอบคือขนมจีน ชาวบ้านจะนำอาหารดังกล่าวห่อใบตองมัดด้วยตอกเป็นเปราะ ให้มีหางผูกติดกันเป็นสองข้างสำหรับห้อย บางคนทำเป็นกระทงใส่อาหาร พอเช้าตรู่ของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะจัดเตรียมภัตตาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ เมื่อไปถึงเขตวัดจะนำห่อข้าวประดับดินไปแขวนไว้ตามกิ่งไม้ ต้นไม้ พื้นดิน หรือรอบๆ พระอุโบสถ

จากนั้นจะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ฟังเทศน์ และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลส่วนบุญไปให้ญาติที่ล่วงลับและถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี

10) เดือนสิบบุญข้าวสากเป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการทำบุญให้แก่เปรต อสุรกาย อีกครั้งหนึ่งหลังจากการทำบุญข้าวประดับดินแล้ว 15 วัน กำหนดการทำบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เนื่องจากความเชื่อว่าระยะนี้ เป็นระยะที่ยมบาลปล่อยเปรตให้มาเยี่ยมบ้าน หรือถิ่นเดิมของตนเพื่อรับส่วนบุญส่วนกุศลที่ญาติจะอุทิศให้ลูกหลาน และญาติพี่น้องก็ยังเชื่อว่าญาติของตนที่ตายไปแล้วอาจไปเกิดในอบายภูมิที่อดยาก จึงทำบุญอุทิศไปให้เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทรมานในอบายภูมินั้น ในตอนเช้าจะจัดเตรียมภัตตาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ ทุกครอบครัวจะจัดทำกะทอ (ตะกร้า) เล็กๆ ใส่เครื่องสังฆทาน ปิ้งปลา ห่อข้าว น้ำพริก แล้วนำไปวัด เสร็จพิธีทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มรรคทายกจะจัดทำสลาก และหมายเลขผูกับกะทอให้เจ้าของเขียนทำอธิษฐานใส่ขออุทิศส่วนบุญนี้ให้แก่ญาติของผู้เขียนที่ล่วงลับไปแล้วนำสลากไปถวายพระสงฆ์ ให้ครบทุกรูป มรรคทายกจะเปิดสลากอ่านรายชื่อเจ้าของกะทอ เจ้าของจะนำไปถวายพระภิกษุรูปนั้นๆ แล้วอ่านคำอธิษฐานกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไป แล้วนำกะทอไปวางไว้ตามกำแพงหรือที่ใดที่หนึ่งในบริเวณวัดจุดธูปเทียนบอกกล่าวญาติที่ล่วงลับให้มารับอาหารเหล่านี้

11) เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา วันออกพรรษาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันสิ้นสุดการอยู่ประจำที่ของพระสงฆ์และเป็นวัน ปวารณา ตามพระวินัยบัญญัติซึ่งกำหนดให้พระสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือนกันโดยไม่ต้องเกรงใจหรือโกรธกันจะได้รู้ว่าตนกระทำความผิดบกพร่องเกี่ยวกับวินัยอย่างไร การทำบุญในวันออกพรรษาของชาวน้ำหนาวจะจัดพิธีงานนี้รวม 3 วัน นับตั้งแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไป มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในตอนเช้า การจุดประทีปจะจุดไว้ตามหิ้งบูชา ยุ้งข้าว บันได ตามกำแพงวัดหรือรอบๆ พระอุโบสถบางแห่งใช้ภาชนะจุดประทีปแขวนไว้ตามกิ่งไม้แลดูสว่างไสวตลอดทั้ง 3 คืน

12) เดือนสิบสองบุญกฐินเป็นประเพณีการถวายผ้าไตรจีวร ให้แก่พระที่จำพรรษาครบไตรมาสซึ่งเป็นพุทธานุญาติพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดให้พระสงฆ์แสวงหาผ้าใหม่ได้เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน นับตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ในวันพระวินัยบัญญัติห้ามพระสงฆ์ออกปากขอผ้าไตรจีวร หรือแสดงอาการของไตรจีวรเมื่อชาวบ้าน รู้ความจริงจึงจัดพิธีถวายผ้ากบินแต่พระสงฆ์จะเห็นได้ว่าในพื้นที่อำเภอน้ำหนาว จะมีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ผู้คนแต่ละกลุ่มถือปฏิบัติอย่างหลากหลายและแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆ ที่ชาวบ้านในเขตอำเภอน้ำหนาว ได้ปฏิบัติทั้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคมส่วนรวม เช่น ประเพณีการบายสีสู่ขวัญ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย การละเล่นต่างๆ ในเทศกาลสำคัญ เช่น การลงแขกปลูกข้าวไร่ ปลูกข้าวโพด เป็นต้น

4.1.2.10 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอวังโป่ง

ข้อมูลตามหลักฐานทางเอกสารจากการสำรวจทางโบราณคดีของกรมศิลปากร หน่วยภาคเหนือ ที่มีอยู่ยืนยันว่า ชุมชนบ้านวังโป่ง เดิมเป็นป่าดงพงไพรอยู่ห่างไกลจากแหล่งชุมชนอื่นๆ มากไม่มีหมู่บ้านหรือชุมชน คงมีแต่เพียงพวกที่เข้ามาล่าสัตว์ ได้เข้ามาพบเห็นพื้นที่ก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านวังโป่ง แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน พืชพันธุ์ธัญญาหารและสัตว์ป่านานาชนิด ก่อนที่จะมาเป็นวังโป่งนั้น มีผู้เล่าสืบต่อ ๆ กันมาว่าเมื่อครั้งที่ชาวเวียงจันท์แตกทัพ นายสุดจินดา แม่ทัพได้จับเอาเชลยศึกไป มีลาว เขมร ไล่ต้อนมาพักอยู่ที่เพชรบูรณ์ ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นส่วนมากโดยให้หลวงโยธานิเทศน์ เป็นผู้ดูแล ต่อมาพวกเชลยไม่มีที่ทำมาหากิน หลวงโยธานิเทศนึกขึ้นมาได้ว่าเคยรู้จักกับนายพรานป่าผู้หนึ่ง ชื่อนายพรานประดิษฐ์ คนบ้านยางหัวลม ตำบลนายม ซึ่งเป็นผู้รู้จักภูมิประเทศดี จึงได้ไปสอบถามดู นายพรานก็บอกว่า เคยได้พบที่แห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างไกลจากมณฑลเพชรบูรณ์ ต้องข้ามเขาลงไปทางทิศตะวันตก ดังนั้นหลวงโยธานิเทศ จึงเดินทางมาสำรวจดูภูมิประเทศพร้อมกับนายพรานประดิษฐ์ ด้วยตนเอง เมื่อสำรวจแล้วเห็นว่าเป็นที่ที่มีทำเลอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่จะตั้งเป็นที่ทำมาหากิน จึงกลับไปชี้แจงให้กับราษฎรฟัง และสอบถามความสมัครใจว่าใครจะอพยพไปอยู่ที่แห่งใหม่ และต่อมาได้ออกเดินทางจากตำบลนายม ออกเดินทางมาราว ๆ ร.ศ.120 (พ.ศ.2344) มีราษฎรมาด้วยทั้งหมดเกือบ 40 ครอบครัว โดยให้นายพรานประดิษฐ์เป็นผู้ควบคุมดูแลไป สมัยก่อนเรียกบ้านวังโป่งว่า บ้าน “วังดินโป่ง” ต่อมาได้ดัดคำว่า “ดิน” ออก คงเหลือแต่คำว่า “วังโป่ง”

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2436 เมื่อได้มีการจัดตั้งมณฑลพิษณุโลกขึ้น บ้านวังโป่งจึงได้โอนไปขึ้นกับการปกครองอยู่กับเมืองพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2438 ขึ้นการปกครองกับอำเภอนครป่าหมาก จังหวัดพิษณุโลก (ปัจจุบันนครป่าหมาก เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอวังทอง) เมื่อ พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะตำบลชนแดน อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ขึ้นเป็น กิ่งอำเภอชนแดน อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จึงได้ตัดเขตตำบลวังโป่งซึ่งขณะนั้นขึ้นกับอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก มาขึ้นกับกิ่งอำเภอชนแดน จนกระทั่งตำบลวังโป่ง และหมู่บ้านข้างเคียงมีจำนวนประชากรมากขึ้น มีการคมนาคมสะดวกขึ้นและมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจพอสมควร ประกอบกับระยะทางจากตัวอำเภอชนแดนมาตำบลวังโป่งค่อนข้างไกลและมีพื้นที่กว้างขวางเกินไป กระทรวงมหาดไทยจึงได้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอวังโป่ง เมื่อปี พ.ศ. 2526 ซึ่งมีอาคารที่ว่าการอำเภอชั่วคราวอยู่ในตลาดวังโป่ง

ในปี พ.ศ. 2531 ชุมชนบ้านวังโป่งได้รับการจัดตั้งเป็นหน่วยการบริหารท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาลวังโป่ง และกิ่งอำเภอวังโป่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น อำเภอวังโป่ง เมื่อปี พ.ศ. 2533

ปัจจุบัน ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้กับเทือกเขาใหญ่น้อยเรียงรายสลับกับ ที่ราบลุ่ม อันเป็นทำเลที่เหมาะ สำหรับการตั้งถิ่นฐานและการเพาะปลูก จึงได้ดึงดูดผู้คนจากท้องถิ่นใกล้เคียงเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในชุมชนแห่งนี้มากขึ้นเรื่อยๆ อาทิจากอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอ

ด่านซ้าย จังหวัดเลย อำเภอบางมูลนากและอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร โดยผู้คนจากท้องถิ่นดังกล่าวยังคงรักษาวัฒนธรรมและภาษาพูดไว้เช่นเดิม

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของสามารถจับต้องสัมผัสได้ ได้แก่ แหล่งโบราณคดี อำเภอวังโป่ง

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟออกพรรษา ประเพณีเลี้ยงศาลเจ้าปู่วังกระดาษ

<u>แหล่งโบราณคดี อำเภอวังโป่ง</u>

เมื่อปี พ.ศ.2527 ชาวบ้านโนนตูม อำเภอวังโป่ง ได้พบโบราณวัตถุจากการไถที่ดินเพื่อทำไร่ มีลักษณะเป็นแผ่นหินกลม คล้ายงบน้ำอ้อย หรือแกนกำไลหิน เป็นจำนวนมาก จากหลักฐานที่พบนักโบราณคดีกรมศิลปากร ได้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ ซึ่งมีอายุประมาณ 3,000-4,000 ปี

แหล่งโบราณคดีอำเภอวังโป่ง มีพื้นที่ติดต่อกันและพบโบราณวัตถุหลายตำบล เช่น พบขวานหิน ที่บ้านวังหินซอง พบลิ่มหินที่บ้านวังทรายทอง พบขวานหิน สิ่วหินที่บ้านวังสะพุง บ้านวังหิน บ้านซับเปิบ แต่ที่พบมากและมีการสำรวจก็คือที่บ้านโนนตูม อำเภอวังโป่ง ซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาของเทือกเขาเพชรบูรณ์ มีลักษณะเป็นเนินดินน้อยใหญ่มากมาย และที่สำคัญมีแหล่งน้ำคือ คลองวังโป่ง มีเพิงผาและถ้ำ เหมาะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในอดีต นอกจากพบหลักฐานตามถ้ำแล้ว ตามเนินดินที่มีลักษณะคล้ายดินลูกรังที่ใต้ดินและผิวดิน พบขวานหินและแกนกำไลหิน กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป แหล่งที่พบ ได้แก่ ที่ไร่บริเวณใกล้บ้านของ นายเดช รองกลั่นและไร่นายโอน วังคีรี ถ้ำเขาขาด 3-5 ถ้ำ และ บริเวณวัดเกตุสามัคคีธรรม

หลักฐานที่พบได้แก่ งบอ้อยหรือแกนกำไลหิน เศษกำไลหินและกำไลหิน ลูกปัดหิน ขวานหินขัด เครื่องมือสะเก็ดหิน ที่ทำจากหินชะนวนและหินดินดาน เครื่องมือหินเจาะรูที่ทำมาจากหินทรายและเศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผาลายเชือกคาด ลาดขีด ลายเรขาคณิต

4.1.2.11 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวอำเภอเขาค้อ

จากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย จึงทำให้เกิดสงครามก่อการร้ายขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2508 โดยเฉพาะเขตพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ซึ่งฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพิจารณาแล้วเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม สภาพทั่วไปเป็นป่าเขาสลับซับซ้อนยากที่รัฐบาลจะปราบปราบได้โดยใช้เขาค้อเป็นศูนย์กลาง

ต่อมากองทัพบกได้มอบหมายให้กองทัพภาคที่ 3 รับผิดชอบในการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยจัดตั้งกองบัญชาการผสม 394 ขึ้นที่สนามบินอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2511 ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของชุดควบคุมที่ 33 และได้ดำเนินการต่อสู้อย่างต่อเนื่องกันมาก โดยผ่านยุทธการที่สำคัญๆ รวม 13 ครั้ง เช่น ยุทธการภูเขาเถ้า ยุทธการรามสูร ยุทธการผาเมือง- เผด็จศึก 1-3 ยุทธการผาเมืองเกรียงไกร ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2514-2515 กองทัพภาคที่ 3 ได้เริ่มสร้างถนนแยกจากสายพิษณุโลก-หล่มสัก ตรงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 100 บ้านแคมป์สนไปยังบ้านเล่าลือ และในปี พ.ศ.2517 ได้มีแนวความคิดที่จะลดความกดดันขัดขวางคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท) โดยสร้างถนนอีกหลายสายบ้านบ้านนางั่ว-สะเดาพง เพื่อเชื่อมกับถนนสายแรกที่บ้านสะเดาะพง แต่ได้รับการขัดขวางต่อต้านอย่างรุนแรง จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ.2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมกองรบพิเศษค่ายสฤษดิ์เสนา จังหวัดพิษณุโลก และทรงมีพระราชดำริให้ใช้ “แผนยุทธศาสตร์พัฒนา ” เพื่อยุติสถานการณ์สู้รบ โดยที่จะใช้พื้นที่สองข้างทางเป็นประโยชน์กับราษฎรทั่วๆไป มิใช่เฉพาะทหารเท่านั้น กองทัพภาคที่ 3 จึงได้จัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาขึ้น โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง เป็นทุนในการก่อสร้างทางครั้งแรก โดยตั้งเป็น “กองอำนวยการโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเช็ก” โดยมีงานหลักคือการก่อสร้างทางลาดยางสาย ทุ่งสมอ-เขาค้อ ตลอดสาย การฝึกราษฎรอาสาสมัคร การจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎร การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเรียกโครงการนี้ว่า “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเช็ก ” ดำเนินการโดยเริ่มเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2520 เป็นต้นมา

ต่อมากระทรวงมหาดไทย เล็งเห็นความสำคัญของบริเวณพื้นที่ดังกล่าว จึงได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอเขาค้อ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2527 โดยมีผลใช้บังคับวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2527 โดยรวมเอาพื้นที่ตำบลแคมป์สน จำนวน 12 หมู่บ้าน ต.ทุ่งสมอ จำนวน 8 หมู่บ้าน ซึ่งแยกมาจากอำเภอหล่มสัก และพื้นที่ตำบลนางั่ว อำเภอเมือง อีก 3 หมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวทั้งหมดเป็นพื้นที่ โครงการตามพระราชดำริโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเช็กเดิม จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอเขาค้อ ขึ้นกับอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

สำหรับเหตุผลการจัดตั้งชื่อกิ่งอำเภอเขาค้อ มีอยู่ว่า เนื่องจากบริเวณที่ตั้งกิ่งอำเภออยู่ในบริเวณเขาค้อ สภาพพื้นที่ทางธรรมชาติเป็นภูเขาและมีต้นค้ออยู่มาก และเหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ ชื่อเขาค้อเป็นที่รู้จักทั่วไป ในฐานะเป็นพื้นที่ที่มีพลเรือน ตำรวจ ทหาร ได้พลีชีพเพื่อชาติไทย ในการกวาดล้างผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ อันเป็นวีรกรรมที่ทราบโดยทั่วกัน

กิ่งอำเภอเขาค้อ ได้มีความเจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วตลอดมา โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยว เขาค้อได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญระดับประเทศ กระทรวงมหาดไทยจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอเขาค้อ ขึ้นเป็นอำเภอเขาค้อ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 108 ตอนที่ 107 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2534 โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 กรกฎาคม 2534 เป็นต้นไป ทั้งนี้โดยมุ่งหมายที่จะให้อำเภอเขาค้อเป็นหน่วยงานของทางราชการที่จะอำนวยบริการของรัฐบาลไปสู่ประชาชนได้กว้างขวาง รวดเร็วและมีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาความเจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ สามารถจับต้องสัมผัสได้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ชาใบหม่อน ของที่ระลึกจากรังไหม ไม้กวาดดอกตอกง

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอก หากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือภูเขาบ้านมาตุลี

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านบ้านมาตุลี ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ ในวันที่ 13 ชาวบ้านจะจัดทำบุญงานวันสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และการขนทรายเข้าวัดก่อเจดีย์ทราย ซึ่งจะจัดงานที่วัดป่าไชยชุมพล (เสลียงแห้ง)

ประเพณีแข่งขันเรือภูเขาบ้านมาตุลี

ประมาณต้นเดือนธันวาคมของทุกปี ชาวบ้านมาตุลีจะมีประเพณีแข่งขันเรือในลำน้ำเข็ก เรือที่แข่งจะมีจำนวน ฝีพายลำละ 5 คน ลำน้ำเข็กจะไหลผ่านหมู่บ้านในตำบลหนองแม่นา ดังนั้นนอกจากชาวบ้านมาตุลีแล้วจะมีเรือของหมู่บ้านอื่นในตำบลหนองแม่นาเข้าร่วมแข่งขันเพื่อเชื่อมความสามัคคี ถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาหลายสิบปีแล้ว

4.1.2.12 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวพวน

สำหรับประวัติความเป็นมาของชาวลาวพวนที่อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น โดยเฉพาะที่ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรีนั้น ไม่สามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แน่นอนว่าอพยพมาจากเมืองใดของลาวแน่ เพียงแต่ได้รับการบอกเล่าจากผู้บอกภาษา และสอบถามผู้ผู้สูงอายุในอำเภอหนองไผ่ ส่วนมากเล่าว่า บรรพบุรุษของตนอพยพมาจากเวียงจันทน์ เมื่อครั้งกรุงเวียงจันทน์แตกประมาณ 200 ปีมาแล้ว และได้อพยพเข้ามาอยู่กระจัดกระจายใน อำเภอหนองไผ่ อำเภอ บึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรีแต่พระปลัดสมนึก มหายโส รองเจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง (อำเภอวิเชียรบุรี) เล่าว่าบรรพบุรุษของชาวพวนที่นี่ อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางและเมืองเชียงขวาง เมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้ว ในสมัยที่เจ้าอนุวงศ์ก่อการกบฏจึงถูกกองทัพของรัชกาลที่ 3 ไปปราบปราม และได้กวาดต้อนครอบครัวชาวพวนมาไว้ที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ต่อมาก็มีครอบครัวแตกแยกกันออกไปบริเวณใกล้เคียง ถึงแม้ว่าชาวรวนจะอพยพมาจากประเทศลาว แต่ก็ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้เป็นอย่างดี มีความสามัคคีรักพวกพ้องของตน จะเห็นได้จากการที่ชาวพวนมีการจัดงานไทย –พวน ขึ้นทุกปีเพื่อที่จะให้ชาวพวนในท้องที่ต่างๆ ในประเทศไทยได้มารวมตัวกันพบปะสังสรรค์กันแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพวนทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม ประวัติความเป็นมาของชาวพวนที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงข้อมูลที่ได้จากผู้บอกภา ยังไม่มีเอกสารหรือหลักฐานใดๆ ที่แน่ชัดมาสนับสนุนในขณะนี้

ชาวลาวพวนที่อพยพมาอยู่ใน อำเภอหนองไผ่ อำเภอ บึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความเป็นอยู่และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่น่าสนใจดังนี้

1) การทำมาหากิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ดังนั้นอาชีพหลักของชาวลาวพวนกลุ่มนี้คือ การทำนา อาชีพรองลงมาคือ การปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์อีกด้วย เช่น ไก่เป็ด สุกร เป็นต้น โดยเลี้ยงไว้ขาย และเพื่อประกอบอาหาร ถ้ามีเวลาว่างก็จะไปจับปลาตามแหล่งน้ำต่างๆ เพื่อประกอบอาหาร ส่วนนอกฤดูเก็บเกี่ยวผู้ชายมักออกไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง

2) ความเป็นอยู่ ชาวลาวพวนส่วนใหญ่มีอัธยาศัยไมตรีเป็นมิตรกับคนทั่วไป มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่กันและกัน มีความสามัคคี รักพวกพ้องของตนเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้านก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี รักความก้าวหน้า และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนจนได้รับรางวัลการประกวดหมู่บ้านดีเด่นของทางราชการ ชาวลาวพวนส่วนมากเป็นคนใจบุญสุนทาน มักไปทำบุญที่วัดกันเป็นประจำ และยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไว้อย่างเหนียวแน่น

3. การแต่งกาย ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อคอกระเช้าอยู่กับบ้านเวลาออกไปทำงานนอกบ้านมักจะใส่เสื้อเชิ้ตแขนยาวสีดำหรือน้ำเงิน ถ้าเป็นผู้ชายอยู่กับบ้านจะนุ่งผ้าขาวม้าหรือกางเกงขาสั้นไม่นิยมสวมเสื้อ เมื่อออกไปนอกบ้านจะนุ่งกางเกงขายาว ใส่เสื้อเชิ้ตขนยาวสีดำหรือน้ำเงิน สำหรับเด็กก็ใส่เสื้อผ้าต่างๆ เช่นเดียวกับเด็กไทยทั่วๆ ไป ชาวลาวพวนนี้ไม่มีเครื่องแต่งกาย หรือการแต่งตัวที่แสดงสัญลักษณ์ว่าเป็นลาวพวน สิ่งที่บอกได้ว่าเป็นลาวพวน ก็คือ สำเนียงภาษาที่พูดและความเชื่อบางอย่างเท่านั้น

4. ภาษาและวัฒนธรรม ชาวไทยเชื้อสายพวนในอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรีพูดได้ทั้งภาไทยและภาษาลาว จะใช้ภาษาลาวพวนในชีวิตประจำวันกับคนเชื้อสายลาวพวนด้วยกัน และใช้ภาษาไทยกับคนแปลกหน้าหรือคนที่ไม่ใช่เชื้อสายลาวพวน ภาษาพูดของชาวลาวพวนกับภาษาพูดของชาวไทยคล้ายคลึงกันมาก พอจะเข้าใจกันได้ไม่ยากนักนอกจากคำศัพท์จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะของลาวพวนเท่านั้นที่ต่างจากภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ไปไหนมา ไปกะเลอมา ตอบบ้านใต้ บ้านเหนือ ซึ่งภาษาพรวนจะแตกต่างกับไทยค้อนข้างเยอะ ตั วย่างประโยค ยะเออคือ โมโหมาก ไปทำพิเรอมา คือ ไปทำธุระอะไรมา กินข้าวเช้า คือ กินงาย ตะวัน คือตะเวน กินข้าวเย็นคือ กินข้าวมือแลง มืออื่น คือ พรุ่งนี้ มื่ออื่อ วันมะรื่น

การใช้ภาษาปรับตัวให้เข้ากับคนที่พูดและสภาพแวดล้อมและถ้าไม่เข้าใจจะใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาที่ามเป้นมาของชาวพรวน ย้ายมาจาก รัชกาลที่ 1 เมื่อก่อนคนพรวนจะเป็นนักรบจากประเทศลาว โดนต้อนมาที่สุพรรณ ลพบุรี อำเภอศรีสัตย์ การแสดงของชาวพรวณจะเหมือนกับชองชาวพรวนที่ประเทศลาว ทำอาชีพทำไร่ทำนา ในส่วนนึงก้อเป็นทหารในสมัยนั้น ก้อยังมีประเพณีคำฟ้าใหญ่ๆก้อ ที่ลพบุรี พิจิตร อาหารประจำก้อคือ แกงนางหวาน หรือ แกงบอน ขนมจีน หรือข้าวปุ่น จะทำในงานสำคัญ งานบวช การเกิดการแต่งเหมือนชาวไทย

ส่วนภาษาเขียนของลาวพวน แต่เดิมใช้อักษรที่มีลักษณะอย่างอักษรไทยน้อยและอักษรธรรมอีสาน ซึ่งพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันไม่มีผู้ใดจะศึกษาภาษาเขียนมากนัก จึงทำให้ภาษาเขียนเหล่านี้ปรากฏแต่ในสมุดข่อย และใบลานเท่านั้น เพราะชาวลาวพวนปัจจุบันใช้ภาษาเขียนของไทย

5. ศาสนา ชาวพวนที่ตำบลหนองแสงนี้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และจะนับถือกันอย่างเคร่งครัด สังเกตได้จากชาวบ้านจะไปทำบุญและฟังเทศน์ที่วัดกันเป็นประจำทุกวันพระ และถ้าหากเป็นงานบุญในเทศกาลต่างๆ ชาวลาวพวนจะทำข้าวปลาอาหาราไปถวายพระอย่างมากมายไม่ว่าจะสิ้นเปลืองสักเท่าใดก็ไม่เสียดาย

6. ความเชื่อ ชาวลาวพวนยังมีความเชื่อและนับถือผีอยู่ ทุกหมู่บ้านจะต้องมีศาลเจ้าที่เรียกกันว่า “ศาลตาปู่” ซึ่งถือกันว่าเป็นศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง ช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย มิให้เจ็บป่วย ดังนั้นทุกๆ ปี จะมีการเซ่นไหว้ศาลตาปู่กันในเดือนหก อันเป็นเดือนที่เริ่มขึ้นปีใหม่ และเป็นเดือนที่ชาวนาเริ่มออกไปทำไร่ทำนา การเลี้ยงตาปู่ก็เพื่อจะได้ขอพรอย่าให้ได้เจ็บป่วย มีกำลังใจเมทำงานอย่างแข็งขันนั่นเอง สำหรับเครื่องเซ่นไหว้ตาปู่นั้นเรียกว่า “ข้าวหวาน” คือจะนำข้าวมาคลุกกับน้ำตาล แล้วนำไปไหว้ที่ศาลตาปู่

7. ประเพณี ประเพณีต่างๆ ของชาวลาวพวนที่ถือปฏิบัติสิบต่อกันมามีดังนี้ คือ เดือนอ้ายบุญข้าวจี่ เดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญกำฟ้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบายศรีเจ้าหัว เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อข้าว (สารทพวน) เดือนสิบบุญข้าวสะ (สลากภัตต์) เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา (ตักบาตรเทโว) เดือนสิบสองบุญข้าวเมา ในที่นี้จะกล่าวถึงประเพณีที่แตกต่างไปจากประเพณีของชาวไทยเผ่าอื่นๆ เท่านั้น

ประเพณีบุญข้าวจี่ วิธีการทำข้าวจี่ในสมัยก่อนจะนำข้าวเหนี่ยวไปนึ่ง แล้วใส่ไส้มะพร้าวคลุกกับน้ำตาลที่คั่วเข้ากัน แล้วปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนกลมๆ ยาวๆ นำไปเสียบไม้ แล้วเอาไปจี่ (ย่างไฟ) แต่ในปัจจุบันนี้การทำข้าวจี่จะแตกต่างจากสมัยก่อน คือ จะนึ่งข้าวเหนี่ยวแล้วนำไปตำให้ละเอียด ปั้นเป็นก้อนกลมๆ แล้วยัดไส้มะพร้าวและคลุกน้ำตาลที่คั่วเข้ากัน นำไปชุบไข่ที่ตีไว้ แล้วนำไปทอดใช้น้ำมันน้อยๆ เมื่อเสร็จแล้วจะนำข้าวจี่นี้นำไปใส่ขันที่มีข้าวสุก แล้วจึงนำเอาไปทำบุญที่วัด

ประเพณีข้าวหลาม ทำกันในเดือนยี่ ซึ่งเป็นเดือนที่มีข้าวเหนียงใหม่ ชาวลาวพวนจึงนำมาเผาข้าวหลามโดยนัดมาทำพร้อมๆ กันทุกบ้านในวันเดียวกัน และจะนำข้าวหลามนี้ไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น ทำให้มีข้าวหลามมากมายที่วัด พระท่านมักจะแบ่งปันไปถวายพระภิกษุและสามเณรที่วัดอื่นๆ ด้วย วิธีนำข้าวหลามไปถวายที่วัดคือ จะนำข้าวหลามที่ปอกแล้วมาหั่นเป็นท่อนๆ ยาวพอประมาณนำไปใส่ขันที่มีข้าวสุกแล้วจึงนำไปตักบาตรที่วัด

ประเพณีบุญกำฟ้า “กำฟ้า” ตามความหมายในทางปฏิบัติ ได้แก่ การหยุดพักไม่ทำการทำงาน คือ เมื่อถึงเดือน วัน และเวลากำฟ้า ชาวบ้านทุกคนจะพากันหยุดพักผ่อน ไม่ทำงานกันเลย สำหรับพวกเด็กเล็ก และหนุ่มสาวจะเล่นกันอย่างสนุกสนานตามวิธีการเล่นของท้องถิ่นนั้น เช่น เวลากลางคืนจะเล่นทรงเจ้าเข้าผีต่างๆ เช่น ผีนางสาก ผีนางด้ง (กระด้ง) ผีนางหวิง (สวิง) ส่วนกลางวันก็จะเล่นไม้หิ่มกัน ประเพณีบุญกำฟ้าจะทำกันในเดือนสาม ออกสามค่ำ คือเมื่อได้ยินฟ้าร้องแล้วก็จะหยุดทำงานทำการไป 3 วัน เมื่อครบ 3 วัน แล้วจึงจะออกไปทำงานได้ เหตุที่มีกำฟ้านี้เชื่อว่าเมื่อทำแล้วฟ้าจะไม่ผ่า เมื่อกำฟ้าครบ 3 วันแล้วก็มีการ “เสียแสง” โดยนำถ่านไฟที่ลุกแดงออกไปกลางทุ่งนา โดยพูดว่า “กำฟ้าก็แดง กำแสงก็แล้ว” แล้วนำน้ำราดไฟที่ถ่านให้ดับ

ประเพณีบุญห่อข้าว (สารทพวน) จะตรงกับวันสิ้นเดือน 9 วิธีทำ คือ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหาร เช่น ข้าวต้ม ข้าวปาด (ขนมตัด) พยาสารท (กระยาสารท) พร้อมทั้งหมากพลูเอาไปวางไว้หน้าโบสถ์ หรือตามใต้ต้นไม้รอบๆ โบสถ์ ในเวลาเข้ามืดก่อนรุ่งอรุณ เพื่อเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ พอรุ่งเช้าก็จะนำเอาอาหารพร้อมทั้งกระยาสารทไปทำบุญที่วัด หลังจากที่พระฉันแล้วก็จะบังสุกุลให้กับปู่ ย่า ตา ยาย โดยจะเขียนชื่อญาติที่ตายไปแล้วลงในกระดาษ เมื่อพระทำพิธีเสร็จแล้วจึงนำกระดาษนั้นไปเผาชาวพวนถือว่าหากผู้ใดไม่ทำบุญห่อข้าวให้บรรพบุรุษ บรรพบุรุษจะอดยาก จะสาปแช่งให้เจ็บป่วยมีอันเป็นไป ยากจน เพราะเป็นคนอกตัญญู

ประเพณีข้าวสะ (สลากภัตต์) ทำกันในเดือน 10 แรม 15 ค่ำ วิธีทำคือจะจัดตะกร้า 1 ใบ ในตะกร้านั้นใส่ กล้วยดิบ มัน เผือก อ้อย ดอกไม้ธูปเทียน แล้วนำไปถวายพระที่วัดโดยไม่เจาะจงว่าจะถวายพระรูปใด จะใช้วิธีเขียนฉลากหมายเลขกำกับ แล้วใช้วิธีการจับฉลาก ถ้าพระรูปใดจับได้หมายเลขของเรา เราจึงนำตะกร้านั้นไปถวายพระรูปนั้น

ประเพณีบุญข้าวเมา ทำกันในเดือน 12 วิธีทำคือ นำข้าวเหนียวเปลือกไปคั่วไฟ แล้วนำไปตำด้วยครกกระเดื่อง นำไปคลุกมะพร้าว ห่อใส่ใบตอง และนำไปตักบาตรที่วัด

4.1.2.13 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวแง้ว

ชาวลาวแง้ว เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกวาดต้อนมาจากอาณาจักรลาว เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในเขตชนบทชานเมืองเวียงจันทน์ หากเป็นพวกที่อยู่ในเขตเมืองเวียงจันทน์จะเรียกว่า “ลาวเวียง” (จากคำบอกเล่าของ พ่อเฒ่ายอด พรหมสโร)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวว่า บรรพบุรุษคนไทยเชื้อสายลาวอพยพเข้าสู่ประเทศไทย 3 ครั้งด้วยกัน และเนื่องมาจากสงครามทั้งสิ้น กล่าวคือ ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่ 2 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และครั้งที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในครั้งที่ 3 นี้เกิดจากเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏทำให้ชาวลาวในอาณาจักรเวียงจันทน์ และอาณาจักรหลวงพระบางถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองใกล้ๆ กรุงเทพมหานคร แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ เช่น สระบุรี ลพบุรี เมืองพนัสนิคม เมืองนครไชยศรี และเมืองสุพรรณบุรี

พ่อเฒ่ายอด พรหมสโร อายุ 95 ปี เป็นผู้อาวุโสสูงสุดของหมู่บ้าน เป็นที่เคารพนับถือของชาวทองเอน และยังได้มีความรู้เรื่องความเป็นมาของลาวแง้ว ที่ตำบลทองเอน โดยปู่ของท่านซึ่งเป็นชาวลาวแง้วรุ่นแรกที่อพยพมาจากประเทศลาว ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับสงครามจนต้องอพยพจากถิ่นฐานเดิมมาอยู่เมืองไทย นอกจากนี้พ่อเฒ่ายอด ท่าเป็นผู้มีสติปัญญาดีเฉลียวฉลาดช่างจดช่างจำ ไม่เคยหลงลืม ท่านได้ถ่ายทอดเรื่องราวแก้ผู้เขียนพอสรุปได้ว่า ลาวแง้วที่ตำบลทองเอน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ชนบทนอกเขตเมืองเวียงจันทน์ จึงเรียกว่า “แง้ว” หากอยู่ในเวียงจันทน์ เรียกว่า “พวกลาวเวียง” ลาวแง้วกลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนมาในครั้งเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏฝ่ายไทยคือ พระยาราชสุภาวดี เป็นแม่ทัพยกไปปราบ ได้ชัยชนะแล้วทำลายเมืองเวียงจันทน์เสีย พร้อมกับกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย และเพื่อป้องกันมิให้พวกลาวแข็งเมืองอีก พวกลาวถูกกวาดต้อนมาครั้งนั้นมีหลายกลุ่ม หลายสาย และหลายคราว ทยอยกันเดินทางมา สู่ประเทศไทยแล้วแยกย้ายกันไปตามที่ต่างๆ เช่นที่ ลพบุรี สระบุรี ราชบุรี พสกลาวแง้วในจังหวัดสิงห์บุรี ครั้งแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลโพงหางเสือ บ้านสิงห์ (อยู่ในแถบวัดสาธุ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในปัจจุบันนี้) ต่อมาบางส่วนก็อพยพแยกย้ายลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อำเภออินทร์บุรี แถบวัดม่วง วัดโพธิ์ศรี แล้วเลยย้ายมาอยู่ที่ตำบลบ่อไร่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบันนี้ จากการสัมภาษณ์คนเม่าคนแก่ในหมู่บ้านก็กล่าวตรงกันว่า บรรพบุรุษของตนถูกกวาดต้อนมาจากประเทศลาว บ้างก็ว่ามาจากเมืองเวียงจันทน์ บ้างก็ว่ามาจากเมืองหลวงพระบาง แต่ให้รายละเอียดได้ไม่มากนัก

ท่านพระครู ปลัด กัลป์ยาณวัฒน์ (รด ถาวโร) จำพรรษา ณ วัดโพธิ์ศรี ตำบล บ่อไร อำเภอวิเชียรบุรี ท่าได้เล่าประวัติของชาวลาวแง้วไว้ว่า “เดิมอยู่ตำบลพังดี แขวงเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ประมาณ ปี พ.ศ. 2370 ลาวเวียงจันทน์ และลาวหลวงพระบาง เกิดกบฏต่อไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดให้ยกกองทัพไปปราบปรามหัวเมืองลาว สงบราบคาบ และกวาดต้อนมาด้วย คุณยายของผมชื่อ แม่เฒ่าแดง ซึ่งมีอายุถึง 100 ปี ได้เล่าให้ผลฟังว่า ครอบครัวชาวบ้านพังดีที่ถูกกวาดต้อนอพยพมาคราวนั้นมีหัวหน้าใหญ่ ชื่อพ่อเฒ่าบักจา แม่ของแม่เฒ่าแดง ซึ่งอพยพมาด้วยครั้งนั้นชื่อ แม่เฒ่าขวด เวลานั้นอายุได้ 11 ขวบ เขาให้ถือกระบั้งน้ำกับแบกดุ้นไฟ

อันหนึ่งเท่านั้น เดินทางรอนแรมมาประมาณ 2 เดือนเศษจึงถึงเมืองอินทร์บุรีนี้ มาเห็นที่ตรงนี้ทำเลดีเหมาะสมที่จะพักอาศัยเป็นที่ทำมาหากินต่อไป ครอบครัวพ่อบักจาจึงขอร้องหัวหน้าของไทยขอตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ เมืองอินทร์บุรี ครอบครัวบักจาเขาตั้งที่พักที่บ้านบางกะปิ คือ วัดโพธิ์ศรีนี้ ส่วนครอบครัวอื่นเช่นครอบครัวเซียงจำปา ไปตั้งรกรากอยู่บ้านทองเอนบ้าง บ้านปลาไหลบ้าง บ้านสิงห์ อำเภอบางระจัน บัดนี้บ้าง”

คำบอกเล่านี้มีข้อมูลตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ. 2369 –2370 เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบถึง 2 ครั้ง เมื่อได้ชัยชนะก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำลายอาณาจักรเวียงจันทน์เสียเพื่อมิให้ตั้งตัวได้อีก จึงกวาดต้อนผู้คนมาไว้ตามหัวเมืองต่างๆ รอบๆ กรุงเทพฯ และทรงโปรดแจ้งให้รวมอาณาจักรเวียงจันทน์เข้ากับอาณาจักรสยาม

ดังนั้นชาวลาวแง้วยังคงเข้ามาอยู่เมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2369 –2370 นี้เอง เมื่อตรวจสอบระยะเวลาขึ้นไปก็ระหว่างจากปัจจุบัน 2 –3 ชั่วอายุคน ซึ่งก็ใกล้เคียงกับคำบอกเล่าของพ่อเฒ่ายอด พรหมสโร พระครูปลัด กัลป์ยาณวัฒน์ และผู้สูงอายุชาวลาวแง้วที่บอกว่าบรรพบุรุษของตนมาอยู่ครั้งรุ่นปู่ และรุ่นทวด

ส่วนถิ่นฐานเดิมของชาวลาวแง้วนั้น เดิมอยู่ในนครหลวงพระบาง หรือเมืองเวียงจันทน์นั้นยังไม่ทราบแน่นอน อย่างไรก็ตามเรื่องถิ่นฐานเดิมของชาวลาวแง้วในงานวิจัยนี้ ยังไม่ยุติหากต่อไปมีหลักฐานและข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยก็อาจเปลี่ยนแปลงได้

การประกอบอาชีพ อาชีพของชาวลาวแง้วในตำบลทองเอนคือ ทำนา รองลงมา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ค้าขาย ยามว่างจากฤดูกาลทำนาจะเย็บงอบ ซึ่งการเย็บงอบเป็นอุตสาหกรรมภายในครอบครัวที่สำคัญ

ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ชาวลาวแง้ว นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องบุญ –กรรม นอกจากนี้ยังเชื่อเรื่อง ผีสาง ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ แม่โพสพ เป็นต้น

ประเพณีต่างๆของชาวลาวแง้ว คล้ายกับคนไทยทั่วไป กล่าวคือ งานเทศกาลต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันสารท มีการเล่น และทำบุญตักบาตร สำหรับวันสารทชาวลาวแง้วทำบุญสารท 2 ครั้ง ในกลางเดือนสิบ ทำบุญ “สารทลาว” เชื่อว่าประเพณีสืบเนื่องมาจากเมืองลาว และสิ้นเดือนสิบทำบุญ “สารทไทย” อีกครั้งหนึ่ง ขนมที่สำคัญในวันสารท คือ กระยาสารท

การดำเนินชีวิตของลาวแง้วที่ตำบลทองเอน เป็นไปอย่างง่ายๆ และสงบ พอถึงวันพระชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร หากเป็นเทศกาลเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่ก็รักษาอุโบสถศีล คนในหมู่บ้านมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกันหมด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอย่างดียิ่ง

การแต่งกาย ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย สีดำ เสื้อแขนยาว มีผ้าขาวม้าคาดพุงหญิงทั่วไปนุ่งผ้าซิ่นเมื่ออายุ 40 – 50 ปีขึ้นไปนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกระเช้า หรือเสื้อมีแขน

4.1.2.14 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวครั่ง

ในการศึกษาพบว่าความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ การนับถือเทวดาและภูตผีต่างๆ ยังคงมีอิทธิพลอยู่เหนือความคิดของ ชาวลาวครั่งเป็นส่วนใหญ่ คนลาวครั่งนับถือผีประจำหมู่บ้าน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเทวดาและฝ่ายเจ้านาย ศาลของผีแต่ละฝ่ายนั้น ตั้งอยู่ในบริเวณที่ร่มรื่นและเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ห่างจากบริเวณตัวหมู่บ้านอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน การบูชาผีทั้งสองฝ่าย จะกระทำเป็นประจำในเดือน 7 หรือเดือนมิถุนายนของทุกปี ในพิธีบูชานั้นชาวบ้านจะนำเครื่องเซ่นไหว้มากันอย่างมากมาย เพื่อบูชาผีของแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายผีเจ้านายจะทำพิธีและจัดเลี้ยงก่อน หลังจากนั้นฝ่ายนับถือผีเทวดาจึงจัดงานเลี้ยงของตน การจัดงานเลี้ยงนั้น เมื่อทำพิธีเส้นไหว้ผีของตนเสร็จแล้ว จะนำอาหารมาเลี้ยงกันในหมู่ชาวบ้านที่มาร่วมงาน มีการดื่นสุราและร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสานา จึงเป็นโอกาสที่สำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกือบทั้งหมู่บ้านได้มากระทำกิจกรรมร่วมกัน มีความคิดและเป้าหมายร่วมกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สามารถสร้างพลังอันเหนียวแน่น ภายในชุมชนบ้านโคกได้ส่วนหนึ่ง

สำหรับความเชื่อเรื่องผีเทวดาและผีเจ้านายนั้น ในส่วนของผีเทวดานั้นมีความเชื่อกันว่านายกองแดง ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มอพยพของลาวครั่งในอดีต ได้มีการนำกลุ่มลาวครั่งอพยพโยกย้ายไปที่ต่างๆ ในสมัยนั้น ลาวครั่งยังไม่ได้อยู่เป็นหลักแหล่งในที่ใด นายกองแดงเป็นผู้อัญเชิญผีเทวดาจากศาลเทวดาใหญ่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้มาอยู่ที่ศาลที่สร้างไว้ที่บ้านนายกองแดง ในบริเวณหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะเชื่อว่าวิญญาณของเทวดาที่เคยคุ้มครองรักษาบ้านเมืองของตนมาตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่หลวงพระบาง ยังคงปกป้องตนและชาวลาวครั่งทั้งหลายอยู่ การติดต่อกับวิญญาณและการเลี้ยงผีนี้จะเป็นหน้าที่ของบุคคลเพียงคนเดียว เรียกว่า “คนต้น” เป็นตำแหน่งที่ตกทอดสืบต่อกันมา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย มาสู่ลูกหลานในสายตระกูลเดียวกัน

ส่วนวนความเชื่อในผีเจ้านาย ชาวบ้านส่วนหนึ่งลงความเห็นว่าเป็นผีของเจ้าขุนมูลนาย หรือกษัตริย์ราชวงศ์ที่เคยปกครองเมืองหลวงมาตั้งแต่อดีต บ้างก็ว่าเป็นวิญญาณของนายทัพกองแดงที่เป็นผู้นำชาวบ้าน แต่มีหลายคนให้ความเห็นว่าผีเจ้านายคือวิญญาณผีปู่ย่าตายายของพวกเขาเอง ซึ่งนับถือกันมาช้านานจนจำชื่อไม่ได้ ตำแหน่งของผู้ทำหน้าที่เลี้ยงผีเจ้านาย เรียกว่า “กวน” เป็นความที่ชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อฟังเป็นอย่างมากในอดีตนั้น มีความสำคัญเท่าๆ กับตำแหน่งกำนันในปัจจุบัน

ในพิธีแต่งงานของลาวครั่ง จะต้องทำพิธีบูชาผีเทวดา โดยใช้ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 4 บาท ข้าวต้มมัดไม่มีไส้ กล้วย เกลือ มะพร้าว เทียน ข้าวสุกโรยน้ำตาล ดอกไม้และสุรา 1 ขวด สำหรับชายหญิงที่แอบได้เสียกัน หรือพากันหนีแล้วกลับมา จะต้องทำพิธีเสียผีที่บ้านของฝ่ายหญิง โดยการเซ่นไหว้ผีเจ้านายด้วยเหล้า 8 ไห ไก่ 8 ตัว นำไปฆ่าที่ศาลเจ้านายให้เลือดไก่หยดลงบนท่าบูชาเจ้านาย เป็นต้น (สมศักดิ์ : 2530 : 41 - 42)

ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับผีเทวดา และผีเจ้านายนั้นได้เจือจาง กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเซ่นไหว้ต่างๆ มีความเคร่งครัดน้อยลง เด็กๆ และคนรุ่นใหม่จะไม่มีความเชื่อในเรื่องนี้เลย อย่างไรก็ตาม ประเพณีการเซ่นไหว้ก็ยังคงกระทำกันเป็นประจำทุกปีตราบเท่าทุกวันนี้

ในด้านศาสนานั้น มีเรื่องเล่าว่า ได้มีพระสงฆ์ในศาสนาพุทธรูปหนึ่ง ชื่อว่า หลวงตาสี ได้เข้ามาพำนักที่สำนักสงฆ์หนองตาสาม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2505 สำนักสงฆ์นี้ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ และได้รับการพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นวัดตามระเบียบของกรมศาสนา มีชื่อว่า “วัดหนองตาสาม” ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่ที่ 4 ตำบลอู่ทอง วัดนี้เป็นวัดที่มีชาวบ้านจากหมู่ที่ 3 บ้านโคก หมู่ที่ 4 บ้านหนองตาสาม หมู่ที่ 7 บ้านท่าม้า หมู่ที่ 8 บ้านหนองเสือ มาทำบุญกันเป็นประจำ แต่จะมีผู้คนจากบ้านโคก มากันอย่างหนาแน่นและบ่อยครั้งที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกๆ วันพระ จะพบว่าชาวบ้านโคกจะนั่งรถบิ๊คอัพกันไปคราวละ 2 – 3 คัน บ้างก็นั่งซ้อนรถมอเตอร์ไซด์พากันไปวัด เพื่อตักบาตร นำอาหารไปเลี้ยงพระ ฟังพระสวดมนต์และฟังเทศน์กันอยู่เสมอ วัดจึงเป็นจุดรวมที่ดึงดูดคนจากต่างหมู่บ้าน ให้ได้มาติดต่อกันทำกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน วัดหนองตาสาม นอกจากเป็นวัดของหมู่บ้านโคกแล้ว ยังเป็นวัดของบ้านอื่นอีกหลายหมู่บ้าน นับเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีต่างๆ ทั้งยังเป็นสถานที่พูดคุย สังสรรค์ และแลกเปลี่ยนข่าวสารกันระหว่างชาวบ้านและวัด ยังเปรียบเสมือนเป็นที่บำบัดทางจิตใจ เมื่อชาวบ้านคนใดเกิดความทุกข์ ร้อนใจ วิตกกังวล เมื่อพบกับความไม่สมหวังในชีวิตในด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะไปพูดคุยกับพระสงฆ์ พระจะปลอบโยนโดยใช้หลักธรรมสั่งสอนก็สามารถผ่อนคลายความเครียดและความวิตกกังวลได้บ้าง พระภิกษุบางรูปมีความเชียวชาญทางโหรศาสตร์ สามารถดูฤกษ์ยาม สะเดาะเคราะห์ และต่อชะตาอายุ นอกจากนั้นวัดยังเป็นแหล่งที่ให้ความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ เมื่อมีการจัดงานตามเทศกาลขึ้น เช่น มหรสพ การฉายภาพยนตร์ หมอลำ ลิเกลาว วงดนตรีลูกทุ่ง ชิงช้า ม้าหมุน รถซิ่ง ยิงปืนอัดลม ฯลฯ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในบ้านโคกและหมู่บ้านใกล้เคียงนิยมมาเที่ยวที่วัดเมื่อมีการจัดงานเทศกาลเช่นนี้ในความคิดของชาวบ้านแล้ว วักถือเป็นแหล่งรวมบุญกุศลต่าง ชาวบ้านมักสละทรัพย์ แรงกายแรงใจ เพื่อช่วยกิจกรรมใดๆ ของวัด เช่น การสร้างโบสถ์ ศาลา กุฏิสงฆ์ ผู้คนในหมู่บ้านหรือชุมชน อาจมาช่วยกันเป็นแรงงานให้วัด อีกทั้งถวายในรูปของเงินทอง หรือข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ แก่วัด เช่น ผ้าจีวร สบง ร่ม รองเท้า หมอนที่นอน ผ้าห่มและยารักษาโรคต่างๆ เป็นต้น ในคราวที่ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมเนื่องด้วยชีวิตหากขาดอุปกรณ์ใดๆ ชาวบ้านจะสามารถหยิบยืมจากวัดไปใช้ได้ เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนกลางของชุมชน

พระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดจะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา ทั้งที่จัดขึ้นภายในวัดและในพิธีกรรมเนื่องด้วยชีวิตที่จัดขึ้นตามบ้านต่างๆ ในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงาน และงานศพจะต้องมีการนิมนต์พระให้ไปสวดพระพุทธมนต์ ประกอบในพิธีกรรมนั้นด้วย

กิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นตามประเพณีทางพุทธศาสนา นอกจากการทำบุญใส่บาตรในวันพระมีเป็นประจำทุกปีดังนี้

<u>งานบุญประจำปี</u>

เป็นงานที่ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อหารายได้เข้าวัด การจัดงานนี้จะจัดขึ้นใน 1 วัน หรือช่วงเวลาใด ขึ้นอยู่กับกรรมการวัดจากหมู่บ้านทั้งหลายมาประชุมปรึกษาหารือร่วมกับเจ้าอาวาส และพระชั้นผู้ใหญ่ แล้วลงความเห็นร่วมกัน งานนี้มักนิยมจัดขึ้นในเดือนมีนาคมหรือเมษายน อันเป็นช่วยเวลาที่ชาวบ้านเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตและขายผลผลิตได้เรียบร้อยแล้ว

เมื่อได้เงินมาจะทพบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากมีการทำบุญตามประเพณีแล้ว ในช่วงเวลากลางคืนมีการจัดเป็นงานฉลอง มีมหรสพสมโภช เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี ลิเก หมอลำ และมีเครื่องเล่นสำหรับเด็ก เช่น ชิงช้า ม้าหมุน ปาเป้า ฯลฯ

งานสงกรานต์

งานนี้มีการฉลองกันอย่างสนุกสนาน ถือเป็นเทศกาลที่สำคัญที่สุดของชาวลาวครั่ง วันสงกรานต์มิถือเฉพาะวันที่ 13 เมษายน แต่วันสงกรานต์ของชาวลาวครั่ง จะกินเวลานานถึง 15 วัน เป็นช่วงเวลาที่เล่นกันอย่างสนุกสนานเฮฮา ทั้งผู้ใหญ่ หนุ่มสาว และเด็กๆ ส่วนผู้ที่ออกไปทำงานนอกชุมชน และอยู่ในที่ห่างไกลเท่าไรก็ตาม มักพยายามกลับมายังบ้านโคกให้ทันงานเทศกาลนี้ ถือว่า เป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดงานหนึ่งของลาวครั่ง ในระหว่างวันที่ 13 – 15 เมษายน ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด และมีการสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ มีการแห่ธง โดยชาวบ้านร่วมกันสละทรัพย์นำมาเสียบไม้ปักต้นไผ่ที่มีธงอยู่ข้างบน ให้ได้เงินมากที่สุด จะแสดงถึงความสามัคคีของชาวบ้าน แล้วนำไปถวายพระ และรดน้ำอวยพรผู้เฒ่าผู้แก่ รวมทั้งมีการสาดน้ำกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งจะมีคนจากบ้านโคก และหมู่บ้านอื่นๆ มาเล่นกันทั้งวัดและในบ้านโคกเอง

งานวันเข้าพรรษา

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ตอนเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ฟังเทศน์ ในตอนค่ำจะมีการเวียนเทียน และในวันรุ่งขึ้น ผู้เฒ่าผู้แก่จะไปถืออุโบสถศีลที่วัด โดยจะนุ่งขาวห่มขาว บางคนสวมเสื้อผ้าสีสันตามปกติ แต่มีผ้าสไบสีขาวห่มไปถือศีลที่วัดด้วยการทำเช่นนี้ทุกวันพระ ตลอดระยะเวลา 3 เดือนของการเข้าพรรษา

งานวันสารลาว

เป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 อยู่ในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม โดยชาวบ้านจะกวนข้าวกระยาสารท แล้วนำไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศให้ปู่ย่าตายาย และญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว

งานวันออกพรรษา

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (เดือนตุลาคม) มีการทำบุญตักบาตรเทโว

งานกฐิน

ในช่วงเดือน 12 (เดือนพฤศจิกายน) ชาวบ้านจะนำข้าวของเครื่องใช้สำหรับพระภิกษุไปถวายพระ ได้แก่ ผ้าจีวร สบง ผ้าอาบ หมอนเสื่อ ยารักษาโรค ข้าวสาร เงิน ฯลฯ ตอนกลางคืนมักมีงานมหรสพฉลองกฐิน บางปีมีการรับกฐินที่มาจากชุมชนภายนอกอีกด้วย

ความเชื่อในศาสนาได้สะท้อนออกถึงความประพฤติของชาวบ้านที่มีต่อกัน ในเรื่องของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความรักใคร่ปรองดองกัน ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับบุญบาปได้ครอบพฤติกรรมของชาวบ้านให้ดำเนินไปด้วยความสงบสุขราบรื่นเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งกว่านั้นวัดและชุมชนกับความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันมาตลอด ก่อให้เกิดอุดมการณ์ทางสังคมอันเหนียวแน่น ในวิถีชีวิตชาวบ้านโคก

4.1.2.17 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวบน

ขนบธรรมเนียมของชาวบ้านบนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างจากคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างเด่นชัด คือ การแต่งกาย ชาวบนไม่รู้วิธีการทอผ้าขึ้นเอง ในอดีตต้องหาของปกหรือนำผลผลิตในไร่ที่เหลือกินไปแลกผ้ามาจากคนไทยคนลาวในที่ราบ แล้วนำเอาผ้ามาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม แต่ก่อนผู้ชายชาวบนมักนุ่งกางเกงแบบไทยหรือไม่ก็โจงกระเบนแบบเขมรไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงชาวบนจะแต่งกายแตกต่างคนกลุ่มชาตอพันธุ์อื่นอย่างเด่นชัดคือ จะนุ่งผ้าผืนสีสด เช่น สีแดง หรือแดงเข้ม หรือน้ำเงินเข้ม ลักษณะผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า พันอ่อมร่าง แล้วเหน็บชายไว้ด้านข้างทำเป็นกังพกโต ๆ สวมเสื่อที่เรียกว่าเสื้อเก๊าะ สีน้ำเงินเข้มหรือสีดำ แขนสั้นกุดบักกุ๊น รอบแขนและรอบคอเสื้อด้วย ด้ายสีแดงหรือสีอื่น คอเสื้อด้านหลังจะมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วปล่อยเศษด้ายเส้นยาว ๆ ทิ้งไว้ประมาณ 3-4 เส้น ซึ่งจะใช้เฉพาะในงานพิธี ปัจจุบันมีแต่ชาวบนที่เป็นผู้หญิงวัยกลางคนขึ้นไปเท่านั้นที่ยังแต่งกายด้วยผ้าผืนและ เสื้อเก๊าะอยู่ ชาวบนวันรุ่นและเด็กจะซื้อเสื้อผ้ามาจากตลาดและแต่งเหมือนคนไทยคนลาวในบริเวณใกล้เคียง

เครื่องประดับของชาวบน นิยมเครื่องเงิน เช่น สายสร้อย กำไล และต่างหู ต่างหูของชาวบนมีทั้งต่างหูที่ทำด้วยเงินและต่างหูกระจก แต่ก่อนหญิงชายชาวบนนิยมเจาะใบหูเป็นรูกว้าง ๆ ใช้ใบลานกลม ๆ ใส่รู้หูไว้แล้วเอากระจกอุดรูใบลาน เพื่อให้มีแสงแวววาว มักจะใช้แต่งในงานบุญ คนแต่งหันหน้าไปทางไหนแสงกระจกจะสะท้อนไปทางนั้นเป็นสัญญาณให้ชายหญิงที่ถูกมองบ่อย ๆ รู้ตัวว่ามีคนสนใจ ชาวบนที่ยังไม่แต่งงานจะใช้กระจอนกระจก

ชาวบนรู้จักใช้เปลือกไม้ในปามาทำรองเท้า คือ เปลือกกระโดน เพื่อป้องกันหนาม หือของมีคมในเวลาเดินทาง แต่ปัจจุบันไม่มีการทำรองเท้าจากเปลือกไม้อีกแล้วรองเท้าที่ใส่อยู่เป็นรองเท้าที่ซื้อจากตลาด

<u>ประเพณีการเกิด</u>

การคลอดบุตรของชาวบนอาศัยหมอตำแย ชาวบนที่จำกันต่อ ๆ มา เวลาทำคลอดหมอจะใช้น้ำมันทามือคลำท้อง เมื่อทารกคลอดก็จะใช้ผิวไม้ไผ่ลนไฟตัดสายรก การฝังรกส่วยมากจะฝังที่ข้างบันไดและก่อไฟบนหลุมที่ฝังรกเด็ก ถ้ารกไม่ออกก็จะใช้หมอนหนุนหลังแม่ แล้วตีหมอน 3 ครั้ง เพื่อให้รกออก ถ้าไม่ออกก็ถือว่าผีทำ ต้องบนบานผีปู่ย่าตายายและหาหมอเวทมนต์มาเสกเป่าให้รกออก

เด็กที่คลอดจะนอนในกระด้งที่มีใบตองปูรองอยู่ มีเครื่องเส้นผีทำขวัญเด็ก เช่น กระจก ข้าวสาร 1 ขัน กลวนกันแหล่มใส่หมากพู 1 คำ เงิน 10 สลึง เต้าปูน 1 ลูก ด้านขาว 1 ม้วนกำไลองเหลือง 1 วง การตั้งชื่อเด้กจะใช้อาวุโสที่มีอายุมากที่สุดตั้งให้ เพื่อเด็กจะได้อายุยืน ผู้ชายมักชื่อคล้องกับแม่ ผู้หญิงมักชื่อคล้องกับพ่อ ปัจจุบันมีชื่อภาชาวบนน้อย (บางครอบครัวตั้งชื่อลูกตามศิลปินหมอเพลงที่ตนชื่นชอบ)

แม่ที่คลอดจะอยู่ไฟ ประมาณ 7 วัน ช่วงนี้จะกินข้าวต้มกะเกลือ ซึ่งปัจจุบันจะมีคนที่คลิดในหมู่บ้าน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะไปคลิดที่สถานีอนามัยประจำตำบลก็จะไม่มีการอยู่ไฟ

ประเพรีการโกนจุก

เด็กชาวบ้านไว้ผมจุกเรียกว่า โชงโปย หรือ ชวกโปย เวลาโกนจุไม่มีพิธีกรรมอะไร เขาจะโกนตอนเกอายุ 11-12 โดยมากมักโกนตอนกลางคืน เดือนสูญ คือคนที่เกินจันทรุปราคา

ประเพณีงานศพ

เมื่อมีคนตายในบ้านเขาจะไม่เอาศพลงทางบันไดบ้าน เพราะถือว่าผีจะแรงหรือดุเขาจะเอาศพออกทางข้างบ้านโดย รื้อฝาบ้านออก เวลานำไปฝันจะใช้ฟากไม้ไผ่ห่อศพใช้เถาวัลย์มัด 3 แห่ง คือ ตรงด้านหัว ตรงกลางและตรงเท้า แล้วหามไปฝังในป่าช้าเวลาฝังจะขุดหลุมลึกพอประมาณ โรยหนามแล้วอธิฐาน “ให้คนตายไปเกิดในที่ดีสีสุขให้มีปัญญาเฉียบแหลม ถ้าบวชเรียนก็ให้เป็นอาจารย์ใหญ่ ” แล้วเอาใบไม่ลองเอาศพลงหลุม โดยคว่ำหน้าหันหัวไปทางทิศตะวันตก เอาดินกลบชั้นหนึ่งแล้วเอาท่อนไม้วางสะกดสาดข้าวสารฝากศพไว้กับนางธรณี แล้วว่าข้าวสารงอกค่อยปล่อยผีออก เอากลบอีชั้นหนึ่งเอาหนามสะ หากเป็นศพเด็กก็จะฝังไว้ตลอดไป ศพผู้ใหญ่จะฝังไว้ประมาณ 2-5 ปี จึงจะขุดขึ้นมาเผา แต่ก่อนบ้านน้ำราดหรือหมู่บ้านชาวบนอื่นๆ ไม่มีวัด นานๆ พระสงฆ์จะธุดงส์ผ่านมาสักครั้ง เมื่อมีพระธุดงส์ผ่านมาเขาจะทำพิธีทางศาสนา เช่น การขุดศพญาติขึ้นมาเผา ให้พระบังสุกุลกระดูกแล้วเอากระดูกใส่หมอดิน เอาผ้าขาวปิด แล้วเอาไปไว้ตามลีมถ้ำ ตามโพรงไม้ หลืบหิน โคกไม้เอน หรือที่วัด หม้อกระดูก เรียกว่าหม้อธาตุ ในหมู่บ้านมักจะเอาหน้อธาตุไว้รวมกัน ในหม้อธาตุบางทีก็จะมีเครื่องประดับเหล่านี้ออกมาแต่งเล่นสงกรานต์ เมื่อเลิกแล้วก็จะเอาไปคืนที่เดิม

ในปีที่ขายผลผลิตได้ราคาดี ชาวบนจะทำบุญกระดูกให้ญาติพี่น้องที่เสียชีวิตประมาณเดือน 4 ข้างขึ้น โดยจะนิมนต์พระไปสวดมนต์เย็นกลางคืน มีมหรสพ ตอนเช้าทำบุญตักบาตร

ถ้าบ้านไหนมีคนตาย จะต้องลือบ้านไปปลูกใหม่ เพราะถือว่าผีแรง ที่ ๆ ปลูกบ้านใหม่อาจใกล้กับที่เดิม เมื่อก่อนชาวบนปลูกบ้านเป็นกระท่อมไม้ไผ่ จึงง่ายต่อการย้ายที่ปลูกใหม่ ถ้าคนตายตายด้วยโรคระบาด ก็จะอพยพย้ายหนีกันทั้งหมู่บ้านไปหาหลักแหล่งที่ทำกินใหม่ แต่ปัจจุบันนี้ชาวบนมักปลูกบ้านเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยไม้กระดาน การรื้อและปลูกใหม่ เป็นเรื่องยากที่ชาวบนไม่ถนัดคุ้นเคย ประกอบกับถิ่นที่อยู่ของชาวบนในปัจจุบันมีคนไทย คนลาวเขาไปจับจองเป็ฯเจ้าของชาวบ้านจึงจำเป็นต้องปักหลักตั้งหลักแหล่งอยู่กับที่ การลื้อย้ายบ้านและการอพยพทั้งหมู่บ้านเพื่อหนีภัยจากโรคร้ายจึงไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน

ประเพรีสงกรานต์

ชาวบนจะเล่นสงกรานต์ตั้งแต่แรม 15 ค่ำ เดือน 4 ไปจนตลอดเดือน 5 สถานที่เล่นสงกรานต์อาจเป็นลานบ้านของคนใดคนหนึ่งที่ราบโล่งเตียน หรือไม่ก็เล่นที่ถ้ำที่เก็บหม้อธาตุหลวงปูโต แผลงปัญญา เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต ซึ่งเคนธุดงส์ไปในหมู่บ้านชาวบนเล่าให้ฟังว่า ชาวบนจะเล่นสงกรานต์ที่ถ้ำที่เก็บกระดูกซึ่งมีเครื่องประดับของโบราณที่เขาฝากไว้กับผีปูย่าตายาย พวกชาวบนจะเอามาแต่งเล่นสงกรานต์ เช่นที่ถ้ำเขานางรักษ์ เวลาเล่นสงกรานต์ มีการเล่นสะบ้า ลูกข่าง เล่นกระแจ๊ะ หรือป๊ะเรเร เล่นเข้าทรงผม เช่น ผีนางดัง ผีนางสาก ผีนางช้าง ผีนางไทร วันสงกรานต์มีการแห่ดอกไม้

แห่หอดอกผึ้ง ลักษณะหอดอกผึ้งจะใช้กราบกล้วยทำโครงเป็นรูปเรือ 4 จั่ว ใช่ขี้ผึ้งบริสุทธิ์หลิ่เป็นรูปดอกไม้ประดับตามโครง ในหอดอกผึ้งจะมีหมากกับพุอยู่ด้วย

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการเล่นสงกรานต์ขิงชาวบน ที่แตกต่างจากคนไทยคนลาวในหมู่บ้านข้างเคียง นอกเหนือจากการเล่นกระแจ๊ะ หรือป๊ะเรเร แล้วยังมีการเล่นสะบ้า ซึ่งเจราล ดิฟฟล็อธ (Diffloth, G. 1984 : 34-40) ให้ข้อสังเกตว่าเป็นการละเล่นของชาวบนที่สืบทอดมาจากสมัยทราวดี

การเล่นกระแจ๊ของชาวบนเป็นการเล่นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างชายและหญิงผู้เล่นและคนดูจะนั้งล้อมวง ผู้หญิงจะเป็นฝายตีโทนคุมจังหวะ เนื้อเพลงที่ร้องส่วนใหญ่จะเป็นการเกี้ยวพาราสี โดยชะพรรมชาติรอบกายมาเป็นตัวเปรียบให้เห็นถึงอารมณ์รัก อารมณ์เศร้าของผู้ร้องนอกจากนี้ยังมีการเล่นเป็นเรื่องโดยนำนิทานพื้นบ้านของไทยไปเล่น โดยผู้ชายจะเป็นผู้เล่า เช่น เรื่องศุภมิตรเกศินี ลิ้นทอง นางประทุม พระรถเมรี

ประเพณีการเลี้ยงผีปูตา

ชาวบ้านจะทำพิธีเลี้ยงผีปูตาประมาณเดือน 5 และ เดือน 6 ก่อนจะทำพิธีจะซ่อมศาลพี่เจ้าบ้าน เอาไม้ทำเป็นรูป ช้าง ม้า หอก ดาบ ปืน ไว้ที่ศาล ผู้ใหญ่บ้านจะนัดลูกบ้านทุกคนว่าจะเลี้ยงผี เครื่องดนตรีใช้ โทน ปี่แก้ว แคน เครื่องเซ่นมี ข้าวดำ (ย้อมดินหม้อ) ข้าวแดง (ย้อมน้ำหมาก) ไข่ต้ม ดอกไม้ ธูป เทียน ยาสูบ ไก่ต้ม ผ้าแพร ผ้าไหม ชาวบ้านจะไปรวมกันที่ศาล หมอโทนจะเริ่มพิธีโดยตีโทน ชาวบ้านจะเชิญคนทรงว่า “ถ้าผีเข้าแล้วก็ให้แสดงฝีไม้ลายมือ” การฟ้อนร้องรำทำเพลง และบอกให้กินขิงที่นำมาเซ่นถ้าผีดงเข้า คนทรงจะร้องเป็นภาษาชาวบ้าน ถ้าผีลาวก็จะร้องรำเป็นภาษาลาว ถ้าผีไทยก็จะร้องรำเป็นภาษาไทย ขณะร้อง ชาวบ้านจะตีโทน เป่าปี่ เป่าแคน เสร็จแล้วชาวบ้านจะถามผีว่ามาจากไหน ผีจะบอกว่ามาจากเขาอะไร อยากกินอะไร บางทีก็ถามถึงญาติที่ตายไปแล้วว่าอยู่สุขสบายดีหรือไม่ แล้วเชิยผีกินเครื่องเซ่น เสร็จแล้วผีก็จะออกไป ผีตัวใหม่ก็จะเข้ามาเลื่อย ๆ ตลอดวัน เช่น ผีป่า ผีดง ผีลาว ผีไทย ผีงูเหลือม ผีเจ้าพอพะยาแล เป็นต้น ระหว่างไหว้ผีจะมีการเสี่ยงทายคางไก่ ถ้าคางไก่ตรง แปลว่าจะมี การทมาหากินดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าคางเอียงหรือคดถือว่าไม่ดี

4.1.2.20 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลีซอ

การที่มีเด็กเกิดมาในบ้านย่อมเป็นที่ยินดีของคนในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเพิ่มสมาชิกใหม่ ทำให้มีจำนวนผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมทำงานสร้างฐานะและความมั่นคงแก่ครอบครัว ในสำนึกที่แท้จริงของมนุษย์คือ ความยินดีที่ได้มีผู้สืบสกุลต่อไป ทดแทนกับชีวิตเขาที่จะแก่ชรา และตายไป ประเพณีของชาวลีซอคือการสืบสายเลือดทางพ่อ ดังนั้น เพศชายจึงจะเป็นฝายสืบสกุลแต่เพศหญิงต้องเปลี่ยนสกุล เป็นสกุลฝ่ายชายหลังการแต่งงานแล้ว ความนิยมยินดีที่จะมีบุตรชายจึงมีมากกว่า กระนั้นแม้เด็กที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชาย พ่อแม่ชาวลีซอก็มีความยินดี เช่นกัน

เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้ว หัวหน้าครอบครัวนำเครื่องเซ่นไหว้ไปกระทำพิธีที่ศาลผี ประจำหมู่บ้าน เพื่อบอกกล่าวให้ได้ทราบว่าได้มีสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้ว ขอให้คุ้มครองป้องกันอันตรายและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีชีวิตที่ดีและมีความสุข เสร็จแล้วกลับไปทำพิธี เซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่หิ้งผีบรรพบุรุษในบ้าน เพื่อบอกกล่าวถึงการมีสมาชิกใสสกุลเพิ่มขึ้น

เครื่องเซ่นไหว้ผีในพิธีกรรมนี้ ประกอบด้วยข้าวสุก น้ำ เนื้อหมู่หรือไก่ซึ่งต้มสุกแล้วการตั้งชื่อ

ชาวลีซอมีระเบียบแบบแผนในการตั้งชื่อบุตร โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามเพศและลำดับที่เกิด จากลำดับ 1-10 การเรียงลำดับนี้แยกตามเพศด้วย เพศชาย “ผะ” และ เพศหญิง “มะ”

ตารางที่ 4 แสดงแบบแผนการตั้งชื่อบุตรของชาวลีซอ จำแนกลำดับที่และเพศ

บุตรลำดับที่	เพศชาย	เพศหญิง
1	อะเบผะ	อะหมี่มะ
2	อะเลผะ	อะเลมะ
3	อะซาผะ	อะซามะ
4	อะซึผะ	อะซึมะ
5	อะหวู่ผะ	อะหวู่มะ
6	อะโลผะ	อะโลมะ
7	อสฉึผะ	อะหวู่มะ
8	อะปาผะ	อะจุมะ
9	อะจุผะ	อะจุมะ
10	อะสฉึผะ	อะสฉึมะ

ตามรูปแบบการตั้งชื่อดังกล่าวข้างต้นนี้ ไม่ได้ถือเรียงลำดับการคลอด แต่จะแยกลำดับตามเพศ ตัวอย่าง เช่น ลูกคนแรกเป็นชายจะมีชื่อว่า “อะเบผะ” ลูกคนที่ 2 เป็นชายอีกก็จะได้รับชื่อว่า “อะเลผะ” ลูกคนที่ 3 เป็นหญิงจะได้รับชื่อเรียกว่า “อะหมี่มะ” ลูกคนที่ 4 เป็นชายมีชื่อเรียกว่า “อะซาผะ” และลูกคนที่ 5 เป็นหญิงมีชื่อเรียกว่า “อะเลมะ” เป็นต้น

การที่ชื่อบุตรทั้งชายหญิงของชาวลีซอมีกำหนดไว้ถึงเพศละ 10 ชื่อนั้น นับเป็นจำนวนที่มากทีเดียว และในความเป็นจริงก็เป็นไปตามนั้น ชาวลีซอมีบุตรมากกว่า 4 คนขึ้นไป บางรายมีถึง 11 คน ดังเช่น แม่เฒ่าวัย 53 ปี ชื่อนางอะซึมะ สินจ้าง อยู่บ้านเลขที่ 175 มีบุตรชาย 6 คน ตั้งแต่ อะเบผะ จนถึง อะโลผะ มีบุตรสาว 5 คน จาก อะหมี่มะ ถึง อะหวู่ผะ แต่ในปัจจุบัน แม่เฒ่ามาบุตรคงเหลือเพียง 4 คน เป็นบุตรสาวทั้งหมด คือ อะหมี่มะ อะเลมะ อะซามะ และ อะหวู่มะ นอกนั้นเสียชีวิตทั้งหมดด้วยโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่วันเด็ก คือ บุตรชายทั้ง 6 คน และบุตรสาว 1 คน คือ อะซึมะ

จากการที่มีชื่อเรียกเป็นหลักเกณฑ์ดังที่ได้กล่าวมา จะทำให้มีคนชื่อซ้ำกันอยู่เต็มหมู่บ้านคนนั้นก็อะเบผะ คนนี้ก็อะหมี่มะ ทางเลี่ยงสำหรับกรณีนี้ จึงมีการระบุรายละเอียดพร้อมกับการกล่าวถึงชื่อนี้ว่าลูกเต้าเหล่าใคร บ้านอยู่ที่ไหนเป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีวิธีการเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่ง เป็นคล้ายกับชื่อเล่น โดยนำเอาลักษณะเด่นของเจ้าตัวมาเรียก ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งลักษณะที่เป็นปมด้อยหรือปมเด่น ชื่อที่ตั้งนี้จึงเป็นทั้งชื่อเล่นและสมญาได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น นายเมียะฉ่าย ขาขาดข้างหนึ่ง เพราะเหยียบกับระเบิด ชื่อเรียก “ขาขาด” ก็จะเป็นที่รู้จักทั่วไปว่าหมายถึงเขาหรือ อย่างอะหมี่มะ หูกาง หากเรียกว่า “อะหมี่นะโหนะ” ก็จะเป็นที่รู้จักว่าเป็นใคร “อะหมี่มะขะแหละ” ก็หมายถึงอะหมี่มะที่ติ่งหูขาด นอกจากนี้ก็เป็นการเรียกชื่อตามบุคคลิกลักษณะที่คล้ายสัตว์ เช่น เสื่อ สอกสอย (สัตว์ป่าตัวเล็กหน้าแหลม) หรือเรียกตามลักษณะทางสรีระ เช่น ขายาว ผอม ดำ ขาว ตัวอย่างเช่น อะหมี่ซีซี คือ อะหมี่มะแดงๆ หรือ “อะคำ” คือ ผอมเหมือนตุ๊กแก “ขะเล” เหมือนสว่านเจาะ เป็นต้น บางคนมีชื่อเรียกตามรูปลักษณะที่เหมือนคนต่างชาติ เช่น พม่า ฝรั่ง บางคนมีชื่อเรียกตามลักษณะเด่น เช่นตาโต จมูกโด่ง บางคนมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น ครอบครัวของนายอะซึผะ สินจ้าง มีบุตรสาวชื่ออะหวู่มะ เป็นคนที่มีจมูกโด่งแหลมสวยงาม ครอบครัวเรียกเธอว่า “นะแถ๊” แต่ในหมู่เพื่อนฝูงแล้ว “แนแถ๊” ถูกเรียกว่า “จาดิ” มีความหมายว่าตาชั้นเดียว ด้วยเหตุนี้ชื่อเล่นหรือสมญาเหล่านี้มักเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มเพื่อนฝูงบางทีคนในครอบครัวของตนเองอาจจะไม่รู้จักเลยก็ได้

การตั้งชื่อสืบเนื่องมาจากความเชื่อเกี่ยวกับการถือผี คือ การตั้งชื่อบุตรที่เกิดหลังจากผู้พี่ที่ติดกันถึงแก่ความตายไปแล้ว ตัวอย่างเช่น บุตรคนที่ 1 เกิดเสียชีวิตในขณะที่ยังเล็กอยู่ เมื่อมารดาตั้งครรภ์บุตรคนที่สองและคลอดออกมา บุตรที่คลอดออกมานี้ หากเป็นชายจะถูกครอบด้วยหม้อนึ่งและมีชื่อเรียกว่า “จ๊อปุ” ไม่มีสิทธิ์ใช้ชื่อ “อะเบผะ” หากเป็นหญิงจะถูกครอบด้วยตะกร้าและมีชื่อเรียกว่า “จอเมะ” ไม่มีสิทธิ์ใช้ชื่อ “อะหมี่มะ” ส่วนบุตรที่คลอดในลำดับต่อไปถือว่า เป็นบุตรในอันดับที่ 3 จะมีชื่อเรียกว่า “อะชาผะ” หรือ “อะซามะ” ก็แล้วแต่เพศของเด็ก การที่นำเอาหม้อนึ่งหรือตะกร้าครอบเด็กไว้เมื่อแรกเกิด เป็นการกระทำเพื่อถือเคล็ดตามความเชื่อเกี่ยวกับผี ว่าจะทำให้เด็กไม่ต้องตาย

การตั้งชื่ออีกประเภทหนึ่ง มีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะของบุตรที่ยังเล็กอยู่ ชาวลีซอมีความเชื่อว่าเด็กเจ็บป่วยแบบนี้อาจเป็นเพราะผีประจำตระกูลไม่ต้องการให้เด็กร่วมสกุลได้ จึงต้องทำพิธียกให้เป็นบุตรบุญธรรมของคนในสกุลอื่น ซึ่งมีความรักนับถือกันเป็นอย่างดี จากนั้นเด็กก็

จะเปลี่ยนชื่อใหม่ เช่น จาก “อะเบผะ” หรือบุตรชายคนโต เปลี่ยนไปเป็น “เบี่ยะไฉ่” และต้องนับถือผีตามสกุลของบิดาบุญธรรมด้วย ตัวอย่างจากบุตรชายคนโตของ นายอะเบผะ สินจ้าง บ้านเลขที่ 320 เด็กที่ถูกตั้งชื่อใหม่ด้วยวิธีนี้มักจะหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างน่าพิศวง

การตั้งชื่อแบบสุดท้าย เป็นการก้าวตามสมัย คือ การตั้งชื่อเป็นภาษาไทย เพื่อให้พ้นจากความจำเจจากกฎเกณฑ์การตั้งชื่อ ตามประเพณีแบบต่างๆ ซึ่งเขาเห็นว่ามีความไพเราะ จำง่ายและเป็นชื่อเฉพาะ เมื่อเอ่ยถึงแล้วรู้จักได้ในทันที ชื่อที่ตั้งมักนำมาจากบุคคลที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นต้น ว่าชื่อของดารา ชื่อนายทหาร และชื่อผู้นำรัฐบาล เป็นต้น ชาวลีซอบ้านเพชรดำบางรายที่เคยไปเรียนหนังสือตามโรงเรียนในจังหวัดต่างๆ มักจะตั้งชื่อบุตรตามชื่อเพื่อนบ้าง อาจารย์บ้าง

<u>พิธีกรรมเกี่ยวกับการตั้งชื่อเด็ก</u>

“เด็กแรกเกิดภายใน 7 วัน พ่อแม่หรือญาติพี่น้องหรือคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจะทำพิธีตั้งชื่อให้เด็ก การตั้งชื่อเด็กเริ่มด้วยผู้ตั้งชื่อเด็กไว้ในใจ ไปที่ศาลผีประจำหมู่บ้านบอกให้ผีประจำหมู่บ้านทราบว่ามีเด็กเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ขอให้ผีจงปกป้องคุ้มครองดูแลให้เจริญเติบโตปราศจากโรคร้ายทั้งปวงด้วย จะตั้งชื่อเด็กโดยการเปล่งวาจาออกมา จากนั้นก็โยนไม้เสี่ยงทาย 2 อัน (ยาวเท่ากัน) ลงบนพื้นดินหน้าหิ้งบูชาผี ถ้าไม้คว่ำหงายติดต่อกัน 3 ครั้ง ก็จะใช้ชื่อนั้นเป็นชื่อของเด็ก หากไม่ครบก็จะตั้งชื่อใหม่อธิษฐานแล้วโยนไม้เสี่ยงทายอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าไม้จะคว่ำหงายติดต่อกันครบ 3 ครั้งแล้วเอาชื่อนั้นเป็นชื่อตัวเด็ก

เมื่อได้ชื่อเด็กแล้วผู้ทำพิธีที่ศาลผีประจำหมู่บ้านจะมาทำพิธีเซ่นไหว้ บูชา ณ หิ้งผีบรรพบุรุษภายในบ้านของเขาอีกและมีพิธีตามประเพณี โดยเชิญเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง ที่สนิทสนมกันมาร่วมพิธีและกินเลี้ยงฉลองกัน โดยสมาชิกในครอบครัวนั้นจะหยุดงาน 1 วัน

ชื่อที่ตั้งให้เป็นชื่อเด็ก อาจจะใช้เรียกตามลำดับญาติพี่น้อง 2 คำ และผสมด้วยคำอื่น อีก 1 คำ เช่น อะเบ๊โบะ อะเลโปะ อะหมี่เมะ อะเล้ปามะ หรืออาจจะใช้คำนำหน้าเป็นชื่อเรียกแซ่สกุล 1 คำ และต่อท้ายด้วยคำอื่น เช่น หย่าจีตา เบี่ยไฉ่ งัวะไฉ่ เป็นต้น” (ประเสริฐ ชัยพิกุสิต 2528 : 28)

เมื่อครอบครัวใดมีเด็กเกิดใหม่ สมาชิกในครอบครัวจะหยุดงาน 1 วัน หัวหน้าครอบครัว ที่เป็นชาย หากเป็นครอบครัวเดี่ยวคือ พ่อ ครอบครัวขยายคือ ปู่ จะเป็นผู้นำสำรับอาหารประกอบด้วยข้าวสุก เนื้อหมู่ ไก่ และน้ำ ไปทำพิธีเซ่นไหว้ผีที่ศาลผีประจำหมู่บ้าน บอกกล่าวให้ผีประจำหมู่บ้านได้รับทราบว่าหมู่บ้านได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ขอให้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองให้พ้นจากผองภัยทั้งปวงด้วย เสร็จพิธีแล้วก็กลับบ้านมาทำพิธีที่หิ้งผีบรรพบุรุษประจำบ้านอีก ด้วยพิธีกรรมและจุดประสงค์เช่น เดียวกัน จากนั้นก็เป็นการเลี้ยงฉลองใหญ่ญาติสนิทมิตรสหายที่เชิญมา

การตั้งชื่อเด็กใช้การปรึกษาหารือ เจ้าของบ้านนำถ้วยใส่น้ำในนั้นมีด้ายดำ 1 เส้น เอามาวางไว้กลางวง แขกที่ได้รับเชิญเริ่มหย่อนเงินเหรียญลงในถ้วยน้ำจนครบทุกคน บิดาของเด็ก จะเก็บ

รวบรวมเงินใส่ถุงและใช้ด้ายดำเส้นนั้นผูกปากถุงไว้ เพื่อเก็บไว้เป็นเงินก้นถุงสำหรับเด็กส่วนน้ำในถ้วยใช้รดหน้าเด็กเป็นสวัสดิมงคล

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ในกลุ่มชาวลีซอบ้านเพชรดำมีการอบรมเลี้ยงเด็กที่ทำให้เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเด็กเกิดมามารดาของเด็กเลี้ยงบุตรด้วยนมของตนเอง เลี้ยงดูจนกระทั้งเด็กแข็งแรงดีแล้ว มารดาฝากบุตรไว้กับคนแก่ในครอบครัว ที่ไม่ได้ไปทำไร่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ของเด็กจะเป็นใครคนใดคนหนึ่งก็ได้ให้ช่วยดูแลเด็ก หากครอบครัวไม่มีผู้ใหญ่ ก็จะฝากบุตรคนโตที่สุดในบรรดาบุตรที่ยังไปทำไร่ไม่ได้ให้ช่วยเลี้ยงดูขณะที่บิดามารดาไปทำไร่ และหากครอบครัวไม่มีใครเลย บิดามารดาก็จะนำลูกอ่อนไปไร่ด้วย กรณีที่เกิดคลอดบุตรในหน้าที่มีงานในไร่ที่จะต้องทำให้ทันเวลา แต่ในหน้าที่งานไร่หมดภาระไปมากแล้วเช่น หลังฤดูการเก็บเกี่ยว มารดาผู้คลอดบุตรในระยะนี้สามารถเลี้ยงดูลูกอ่อนด้วยตนเองได้อย่างเต็มที่

การเลี้ยงดูเด็กดังกล่าวข้างต้น ทำให้เด็กอ่อนมีพัฒนาการทางด้านสรีระรวดเร็ว สุขภาพแข็งแรง และพี่ที่คอยเลี้ยงดูน้องมีความรับผิดชอบต่องานมากขึ้น ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การเป็นพ่อตัวน้อยๆ หรือแม่ตัวน้อยๆ ขณะที่อยู่เฝ้าบ้านให้พ่อแม่ที่ไปทำไร่ วัยเด็กๆ ที่ควรจะได้ละเล่นตามพัฒนาการของวัย กลับต้องเล่นไปด้วยกระเตงอุ้มน้องไปด้วยอีกทั้งต้องตระเตรียมทำงานบ้านทุกอย่างไว้รอคอยพ่อแม่ที่กลับไร่ในตอนเย็น จึงเป็นภาระที่น่ารักและเมตตาสงสาร การที่ต้องดิ้นรนเอาชนะสภาพแวดล้อมดังกล่าว ทำให้เด็กอ่อนแข็งแรงเร็ว และทำให้พี่คอยเลี้ยงดูน้องมีความเป็นผู้ใหญ่เกินตัว

เมื่อเด็กเติบโตขึ้นสามารถที่จะไปช่วยงานในไร่แล้ว เขาต้องไปไร่กับบิดามารดา เริ่มจากงานเล็กๆ น้อยๆ ตามความสามารถของวัยและแรงงาน มีพัฒนาการการทำงานเพิ่มขึ้นไปตามวัย และประสบการณ์ ตามวัฏจักรการดำเนินชีวิตของชาวลีซอ ทำให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งด้านชีวิตครอบครัวและการทำงาน

ด้วยเหตุนี้ บิดามารดาเด็กจึงมีความรู้สึกเชื่อมั่นให้กับบุตรของตนเองในส่วนลึก แสดงออกโดยการรับฟังเหตุผลและการโต้แย้งจากบุตร ประกอบกับอุปนิสัยความรักในอิสระของชาวลีซอ ทำให้เขามีความมั่นใจในตัวเอง ทั้งในความรู้และประสบการณ์การทำงาน การต่อสู้เพื่อการมีชีวิตอยู่ บุคลิกภาพ “ปัจเจกบุคคล” จึงมีปรากฏในชาวลีซอทั่วไป

สัมพันธ์ภาพในการเลี้ยงดูที่น่ารักอีกแบบหนึ่ง คือ สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เป็น ปู่ หรือ ย่า หรือ ตา หรือ ยาย ซึ่งถือว่าได้ปลอดภัยภาระ จากการทำงานหนักในไร่ ซึ่งเขาได้ทำมาตลอดในช่วงชีวิตที่ยังมีกำลังวังชา การที่ได้อยู่เฝ้าบ้านนับว่าเป็นงานที่น่าเบื่อหน่ายไม่น้อยสำหรับผู้ที่เคยทำงานทั้งวันมาก่อน ดังนั้นเมื่อมีหลานตัวน้อยๆ ให้คอยดูแลเลี้ยงดูจึงเป็นความสุขอย่างหนึ่งในบั้นปลายชีวิตของเขา สัมพันธภาพระหว่างเขากับหลานจึงมีความรักใคร่เอ็นดูเมตตา เขาจึงค่อนข้างรักและตามใจหลาน และหลานก็รักใคร่สนิทสนมกับเขาเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การอบรมสั่งสอนเด็กยังได้นำนิทานเป็นคติในการสอนใจ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ตามทัศนคติและค่านิยมของสังคมด้วย ดังตัวอย่างนิทานสอนเด็ก 2 เรื่อง คือ เรื่อง เสือกับกระต่าย และเรื่องการกินผัก

นิทานคติสอนใจ

เสือกับกระต่ายแข่งกันเก็บมันเทศ เสือเก่งกว่าจึงเก็บได้มากกว่ากระต่าย แต่เมื่อนำมันเทศนั้นไปล้าง เสือไปล้างอยู่บนต้นไม้ แต่กระต่ายล้างอยู่ใต้น้ำ มันเทศจึงลอยลงไปตามน้ำเป็นจำนวนมาก กระต่ายก็เก็บมันเทศที่ลอยตามน้ำมา ผลที่สุดก็ปรากฏว่ามันเทศเป็นของกระต่ายมากกว่าเสือ กระต่ายจึงเป็นฝ่ายชนะไป

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า กระต่ายมีความฉลาดเฉลียวกว่าเสือ จึงได้เป็นฝ่ายได้เปรียบเอาชนะไปได้ ทั้งๆ ที่ตกเป็นฝ่ายแพ้อยู่แล้ว แต่ใช้สติปัญญาเอาตัวรอดไปได้

นิทานเกี่ยวกับเด็กและการกินผัก

มีเด็กกำพร้า ผู้เป็นอารับเลี้ยงแต่มีความลำเอียง เมื่อถึงเวลาอาหารให้หลานกินผักขมแต่ให้ลูกตัวเองกินผักกาด ปรากฏว่าหลานมีร่างกายอ้วนท้วน แต่ลูกมีร่างกายผ่ายผอม ทำให้มีความเชื่อว่ากินผักขมแล้วทำให้อ้วน เพราะผักขมมียาบำรุง

ค่านิยมของชาวลีซอ ผักขมเป็นอาหารของคนจน ผักกาดเป็นอาหารของคนรวย

พิธีกรรมการรักษาพยาบาล

การรักษาพยาบาลในสังคมแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันออกไป แต่จะมีลักษณะร่วมกัน คือในสังคมที่ล้าหลังหรือยังไม่พัฒนา ผู้คนในสังคมต้องพึ่งพาหมอผี ยาสมุนไพร แต่ในสังคมที่เจริญแล้ว การรักษาพยาบาลกระทำโดยวิชาการแพทย์แผนปัจจุบัน มีหมอหรือนายแพทย์เป็นผู้ให้การรักษาพยาบาล มีสถาบันที่ให้การรักษาพยาบาลโดยเฉพาะ คือ โรงพยาบาล อย่างไรก็ตาม ในบางสังคมจะมีลักษณะของการักษาพยาบาลที่ผสมผสานระหว่าง หมอผีกับหมอโรงพยาบาล ตัวอย่าง เช่น ชาววีซอบ้านเพชรดำมีการักษาพยาบาลดั้งเดิมโดยหมอผีและพิธีกรรมความเชื่อ แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงตามวิทยาการสมัยใหม่ของสังคมภายนอก หันมานิยมการักษาพยาบาลตามการแพทย์แผนใหม่ การรักษาพยาบาลของชาวลีซอบ้านเพชรดำ กระทำโดยหมอผีหากไม่หายจึงไปหาหมอที่โรงพยาบาล หรือจะไปรักษาที่โรงพยาบาลหากไม่หายก็จะกลับมาหาหมอผี การไปโรงพยาบาลซึ่งอยู่ในเมือง ชาวลีซอต้องมีค่าใช้จ่ายเพียงพอสำหรับเป็นค่ารถ ค่าอาหาร และค่ารักษาพยาบาลบ้าง หากให้หมอผีรักษาจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่ามาก ดังนั้น การรักษาพยาบาล โดยวิธีใดนั้น ชาวลีซอต้องคำนึงถึงเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจก่อน

การรักษาพยาบาลด้วยพิธีกรรมความเชื่อของลีซอเรียกว่า พิธีเรียกขวัญและทำบุญต่ออายุ เชื่อว่าผีทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขวัญจึงไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ถูกผีรบกวนจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญและเป็นการต่ออายุให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

<u>พิธี “อูยกั๊วะ”</u>

พิธีเรียกขวัญ (อูยุกั๊วะ) ผู้ที่ประสงค์ทำพิธีเรียกขวัญเป็นผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งจะเป็นกำลังเจ็บป่วย หรือหายป่วยแล้ว รวมทั้งผู้ที่สุขภาพไม่ค่อยดี เจ็บออดแอด ฝันไม่ค่อยดี หรือใจคอไม่ค่อยดี เป็นต้นว่าฝันว่ามีคนตายมาหา มาเข้าฝัน ถือว่าเป็นลางไม่ดี ทำให้ไม่ค่อยสบายใจ ขวัญหายไม่อยู่กับเนื้อกับตัว

การเรียกขวัญ หรือ “อูยุกั๊วะ” นี้ เป็นการสร้างสะพานเป็นทางเดินขนาดเล็กสำหรับทำพิธีเชิญผีประจำทางหรือถนนที่อยู่ใกล้บ้านเข้ามากินเครื่องเซ่น เพื่อให้หายป่วยและเรียกขวัญกลับคืนมา ความหมายของ “อูยุ” ในภาษาไทยคือ “สะพาน” นั่นเอง ชื่อพิธีกรรมนี้มีชื่อเรียกชื่อตามรูปแบบการกระทำ สะพานที่สร้างพิธีทำได้ 2 แบบ แบบแรกสร้างด้วยไม้ เป็นการสร้างแบบถาวร เมื่อเสร็จพิธีแล้วใช้ประโยชน์ได้ และแบบที่สองเป็นแบบใช้ในพิธีชั่วคราวเท่านั้น หลังจากเสร็จพิธีแล้วรื้อทิ้งได้ เพราะเป็นการสร้างแบบง่ายๆ

แม้ลักษณะของการสร้างสะพานเพื่อใช้ในพิธีจะแตกต่างกันถึง 2 แบบคือ แบบถาวร และแบบชั่วคราว แต่รูปแบบและขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรมยังคงเหมือนกันทุกประการ

เริ่มจากการเลือกสถานที่ประกอบพิธีกรรม “อูยกั๊วะ” ซึ่งจะเลือกบริเวณทางเดินจากตัวบ้านออกสู่ถนนใหญ่ เมื่อหมอผีกำหนดสถานที่แล้ว เจ้าบ้านหรือคนในบ้านนั้นช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ กวาดเศษขยะ ใบไม้ และแผ้วถางหญ้าบริเวณทางเดินจนออกสู่ถนนใหญ่ให้สะอาด เก็บเศษไม้กิ่งไม้ที่กีดขวางทางออกให้หมด เพื่อเปิดทางให้วิญญาณผีประจำถนนหรือทางสายนั้นที่หมอผีได้กล่าวเชิญในขณะกระทำพิธีได้เข้ามาโดยสะดวก

หลังจากได้ตระเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมแล้วจึงมาถึงขั้นตอนการสร้างสะพาน การสร้างสะพานระบบแรกที่สร้างแบบถาวร เป็นสะพานไม้เล็กๆ ไม้ที่นำมาเป็นวัสดุประกอบการก่อสร้างเป็นไม้เนื้ออ่อนเลื่อยเป็นไม้กระดานขนาดความกว้างโดยประมาณ 25 x50 ซ.ม. อาจจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่านี้ก็ได้ แล้วแต่ขนาดของไม้ที่หามาได้ หรือ มีความประสงค์ที่จะกระทำขนาดใด ลักษณะของสะพานไม้แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงกลางทอดยาวเชื่อมทางเดินที่ลาดลง 2 ข้าง จำนวนไม้เสาที่สร้างแบบสะพานไม้รวมจำนวน 2 คู่ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้าง คือ ผู้ที่ถูกเรียกขวัญนั้น หากเป็นผู้ที่มีชีวิตคู่สามีภรรยา การวางไม้สะพานแต่ละช่วงต้องวางเป็นแผ่นคู่ และไม้เสาจะใช้เป็นเสาไม้ทั้งต้นเพื่อแสดงว่าขณะนั้นการมีชีวิตคู่ในปัจจุบัน เป็นผู้ที่แต่งงานแล้วและคู่สมรสยังไม่เสียชีวิตหรือหย่าขาดจากกัน หากผู้นั้นเป็นโสดหรือม่ายจะใช้ไม้กระดานแผ่นเดียวต่อกันในแต่ละช่วง และใช้เสาผ่าครึ่งแทนเสาคู่

การสร้างสะพานในพิธีกรรม “อูยุกั๊วะ” อีกแบบหนึ่งเป็นการสร้างแบบชั่วคราวเพื่อใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น การกำหนดสถานที่และเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมดำเนินการเช่นเดียวกันกับการสร้างสะพานแบบแรก แต่ลักษณะการสร้างแตกต่างกันออกไป การสร้างเป็นการขีดเส้นลงบนดินรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 15 x45 ซ.ม. ปักเสาไว้ 2 ต้น ๆ ละมุมอยู่ตรงด้านล่างของสี่เหลี่ยม เป็นเสาที่ทำจากกิ่งไม้เป็นๆ ริดกิ่งใบทิ้งหมดเหลือลำต้นตรงยาวประมาณ 50 ซ.ม. การขีดพื้นดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและการปักเสาก็ขึ้นอยู่กับสถานภาพการสมรสของผู้ที่ถูกเรียกขวัญเช่นเดียวกับ “อูยุกั๊วะ” แบบแรก คือ หากเป็นผู้ที่ยังครองคู่เป็นสามีภรรยาใน ปัจจุบันก็ใช้จำนวนต้นเสาเป็น 2 ต้น ที่ยังไม่ผ่าครึ่ง และขีดพื้นดินเป็นตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซ้อนขึ้น ไปข้างสี่เหลี่ยมเดิม เป็นรูปตารางสี่เหลี่ยมพื้นผ้า 2 ช่อง และ หากเป็นผู้ที่เป็นโสดหรือเป็นม่ายที่อยู่เดียวเดี่ยวๆ ก็ใช้ตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้าตารางเดียว และ เสาต้นเดียวแต่นำมาผ่าครึ่งเป็นเสา 2 ต้น

เครื่องเซ่นที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม “อูยุกั๊วะ” มีรูปแบบคล้ายกับการเลี้ยงด้วยเหล้าไหไก่ตัวของชาวไทยพื้นราบทั่วไป เพราะประกอบด้วย ไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ถ้วย น้ำ 1 ถ้วย ข้าวสวย 3 ถ้วย สายสิญจน์ 1 ม้วน และเสื้อผ้าของผู้ที่ถูกเรียกขวัญ 1 ชิ้น เช่น ผ้าขาวม้า ซึ่งจะนำไปใช้โพกศีรษะเมื่อไปไร่หรือทำไร่ ไก่ตัวนั้นเป็นไก่ที่ถอนขนและเอาเครื่องในออกหมดแล้วจึงนำไปต้มทั้งตัว และนำเครื่องในประเภทตับ ไต และลำไส้ไปต้มด้วย

เครื่องเซ่นนี้ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนี้จัดวางมาบนถาดเดียวกัน ถ้วยที่บรรจุข้าว เหล้า และน้ำใช้ถ้วยกระเบื้องตะไลใบเล็กๆ ใส่มา ลักษณะการจัดวางเครื่องเซ่นบนถาดมีลักษณะเป็นดังนี้ คือ ไก่ต้มวางอยู่ตรงกลางถาด ตรงที่ว่างเหนือตัวไก่วางม้วนผ้ามีถ้วยข้าว 1 ถ้วยข้าว 1 ถ้วย วางบนผ้าและม้วนด้วยสายสิญจน์จนวางบนถ้วยข้าวอีกครั้งหนึ่ง ปลายของด้ายสายสิญจน์ต่อยาวไปพันโคนเสาทั้งสองต้นเป็นเส้นเดียวกัน ด้านข้างตัวไก่วางถ้วยข้าวข้างละ 1 ถ้วย ถ้วยเหล้าและถ้วยน้ำวางข้างถ้วยข้าวแต่ละข้าง ถาดนี้วางอยู่ตรงกับเสาทางด้านตัวบ้าน หันหัวไก่ออกไปทางฝั่งถนน ปลายด้ายสายสิญจน์ที่วางอยู่บนโยงออกจากถาดไปพันรอบโดนเสาที่อยู่ใกล้และโยง ไปพันที่โคนเสาต้นถัดไปปลายเสาแต่ละต้นมีกรวยใบไม้วางเสียบและเอาข้าวสวยใส่ลงไป

ผู้นำในการทำพิธีกรรม “อูยุกั๊วะ” จะเป็นหมอผีหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมนี้ก็ได้ โดยจะมาเป็นผู้นำตั้งแต่การกำหนดสถานที่ การสร้างสะพาน และมาถึงขั้นตอนสำคัญ คือ การประกอบพิธี หมอผีหรือผู้ทำพิธีจะยกถาดเครื่องเซ่นมาวางที่ปลายสะพานด้านตัวบ้านไหว้แบบกำมือประสานวนเข้าออกเป็นวงกลมเบื้องหน้าก่อนนั่งคุกเข่าลงกับพื้นโดยวางเข่าด้านหนึ่งกับพื้นแล้วคำนับ 1 ครั้ง กล่าวถึงจุดประสงค์ของการกระทำพิธีในวันนี้ ขอให้ช่วยปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ ความเคราะห์ร้ายให้ด้วย และ กล่าวเชิญผีประจำทางหรือถนนสายนั้น ให้เข้ามารับประทานเครื่องเซ่นที่ได้นำมาในวันนี้ ขณะที่กำลังกล่าวเชิญผีให้เข้ามารับประทานเครื่องเซ่นจะบิเนื้อไก่หรือเครื่องในและข้าววางไว้บนพื้นดินโคนเสาทั้งสองเสา เมื่อกล่าวเสร็จแล้วผู้ทำพิธีก็จะเทราดน้ำและเหล้า

บนพื้นดินโคนเสาทั้งสองเสา ดึงด้านสายสิญจน์ออกจากโคนเสาพันทบไปทบมาจนหมดด้ายสายสิญจน์ที่วางอยู่บนถ้วยข้าวได้ประมาณ 6-7 ทบ ความยาวของด้ายสายสิญจน์ที่พันทบนี้ประมาณ 1 ฟุต

หมอผีหรือผู้ทำพิธียกถาดเครื่องเซ่น เข้าไปในบ้านอีกครั้ง ซึ่งผู้ที่ถูกเรียกขวัญรออยู่ หมอผีวางถาดลง หยิบถ้วยข้าวที่วางอยู่บนผ้าขาวม้าส่งให้ผู้ที่ถูกเรียกขวัญก่อนที่จะหยิบผ้าขาวม้าวางลงศรีษะผู้ที่ถูกเรียกขวัญ หยิบด้ายสายสิญจน์ที่พันทบแล้วมาคล้องคอผู้ที่ถูกเรียกขวัญพลางกล่าวอวยชัยให้พรเสร็จแล้วผู้ที่ถูกเรียกขวัญจะนำเอาถ้วยข้าวที่รับไว้เข้าไปเก็บในห้องนอนของตนเอง หากผู้ที่ถูกเรียกขวัญเป็นผู้ที่มีสามีหรือภรรยา ผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยานั้นต้องมาคล้องคอด้วยสายสิญจน์ และรับการอวยชัยให้พรด้วยเช่นกัน จากนั้นก็เสร็จการประกอบพิธีกรรมนี้ เจ้าภาพเชิญผู้ที่มาร่วมพิธีร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน ไก่ต้มที่นำใช้ประกอบในพิธีก็จะถูกนำมาใช้ประกอบอาหารในการเลี้ยงแขกด้วยเช่นกัน

พิธี “ปะเต๋อฉาก๊ว”

เป็นพิธีเรียกขวัญและทำบุญต่ออายุแบบเดียวกับพิธี “อูยุก๊ะวะ” เครื่องใช้และพิธีการเหมือนกัน แต่ตอนสร้างนั้น เปลี่ยนจากการสร้างสะพานมาเป็นที่พักนั่งริมทางสำหรับผู้ที่เดินทางผ่านไปมามีทั้งมุงหลังค่าแดดกันและฝน และแบบไม่มุงหลังคา

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน

การเกี้ยวพา

เมื่อชาวลีซอเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว วิสัยของคนหนุ่มสาวต่างมองเพศตรงข้ามเพื่อเตรียมตัวมีครอบครัว มีบุตรหลานสืบสกุลต่อไป เริ่มวัยหนุ่มสาวแล้วทั้งสองเพศเริ่มหัดเกี้ยวพากับบุคคลที่ตนพึงพอใจไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบคนที่ถูกใจจริงๆ แล้วทำการฉุดและให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอเพื่อแต่งงานตามประเพณีต่อไป

โอกาสที่จะให้หนุ่มสาวลีซอได้เกี้ยวพากันและกันมีค่อนข้างน้อย เพราะทุกคนต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อไปทำไร่ก่อนกลับถึงบ้านในเวลาที่พระอาทิตย์ตกดินแล้ว ประกอบกับชาวลีซอมีประเพณีเคร่งครัด เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศในวัยหนุ่มสาว หนุ่มสาวจึงมักตกอยู่ในสายตาดูแลควบคุมของบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อยู่ตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในบ้าน หรืออยู่ในไร่

อย่างไรก็ตาม โอกาสที่จะอำนวยให้หนุ่มสาวชาวลีซอได้เกี้ยวพากันก็มีได้ เช่น ขณะเดินทางไปทำไร่ทั้งไปและกลับส่วนใหญ่ไร่มักอยู่ไกลจากหมู่บ้าน การเดินทางไปทำไร่จึงต้องใช้เวลาในการเดินทาง แม้จะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แต่เขาอาจพูดคุยกันได้บ้าง ด้วยความพึงใจในกันและกัน รวมถึงการทำงานในไร่ที่อยู่ใกล้กัน และการไปช่วยแรงกันบ้าง โอกาสเหล่านี้เป็นการเกี้ยวพากันนอกหมู่บ้าน

การเกี้ยวพาในหมู่บ้านนั้น เป็นการเกี้ยวพาที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น หนุ่มต้องเข้าไปนั่งพูดคุยกับสาวภายในบ้านของสาวอย่างเป็นกิจจะลักษณะ บิดามารดาหรือญาติของหนุ่มสาวร่วมนั่งสนทนาด้วย สำหรับการเกี้ยวพากนอกตัวบ้าน มีการเกี้ยวพาที่ครกกระเดื่องตำข้าว เนื่องจากฝ่ายสาวนำข้าวตำและหนุ่มที่หมายปองก็ไปช่วยตำข้าวด้วย หรือ การที่หญิงสาวนั่งทำงานเย็บปักถักร้อยหนุ่มจะได้โอกาสเข้ามาพูดคุยสนทนาเป็นการสร้างความคุ้นเคยเพื่อเป็นรายละเอียดในการพิจารณาเลือกคู่ครองต่อไป

อีกแบบหนึ่ง เป็นการเกี้ยวพาขณะเต้นรำล้อมรอบกองไฟในประเพณีปีใหม่ หนุ่มที่หมายปองสาวใดก็จะได้โอกาสไปอยู่ใกล้ชิด จับมือเต้นรำและพูดคุยกระซิบกระซาบโดยที่ผู้ใหญ่ไม่ขวางหูขวางตาแต่อย่างใด

การเกี้ยวพาโดยการร้องเพลงลีซอโต้ตอบกันนับเป็นศิลปะหนึ่งของการเกี้ยวพา เมื่อมีหนุ่มจากหมู่บ้านไปเยี่ยมเยียน ซึ่งมักกระทำหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว ในตอนกลางคืนหนุ่มสาวต่างนัดหมายไปพบกันที่ลานช้างหมู่บ้านจำนวนชายหญิงให้ครบคู่กัน เช่น ชายหญิงฝ่ายละ 4 คน ทั้งหมดนั่งล้อมรอบกองไฟแยกชายหญิงอยู่คนละด้าน แล้วเริ่มต้นร้องเพลงทีละคน ชายร้องมาหญิงร้องตอบสลับกันไปจนหมดแล้ววนต่อมาเรื่อยๆ กว่าจะยุติได้บางทีก็ดึกดื่นเที่ยงคืนไปแล้ว การร้องโต้ตอบด้วยเพลงเช่นนี้ เป็นการแสดงความพิเศษเฉพาะตัวในลีลาน้ำเสียง การใช้ภาษาและสติปัญญาในการโต้ตอบ หลังจากการเกี้ยวพานี้ อาจมีการแต่งงานกันได้

การฉุดพา

การฉุดพาเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีแต่งงานของลีซอ เมื่อหนุ่มสาวทั้งสองได้ตกลงปลงใจกันแล้ว หนุ่มจะฉุดตัวสาวไปอยู่ที่บ้านของตนเอง เป็นการกระทำในเวลากลางวัน ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ก็จะร่วมกันโจษขานเซ็งแซ่ในเชิงการแสดงความยินดีที่จะได้มีการแต่งงานอีก 1 คู่แล้ว เพราะการฉุดพาถือเป็นพิธีการ

การเจรจาสู่ขอ

เมื่อมีการฉุดพาแล้ว ทางฝ่ายชายจะมอบให้เถ้าแก่เป็นคนกลางในการติดต่อเจรจาสู่ขอกับฝ่ายหญิง ในขั้นตอนนี้เป็นการตกลงกันในเรื่องสินสอดแต่งงาน ซึ่งมักไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท มากกว่านี้เท่าใดนั้นต้องดูฐานะทางเศรษฐกิจของชายและหญิง ในระหว่างการเจรจาตกลงค่าสินสอดแต่งงานนี้ฝ่ายหญิงจะยังคงอยู่บ้านฝ่ายชายจนกว่าการเจรจาตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยและกำหนดวันแต่งงานแล้ว หญิงสาวจึงจะกลับบ้านตนเองเตรียมตัวเข้าพิธีแต่งงานต่อไป

พิธีแต่งงาน

ในวันแต่งงานเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีการฆ่าหมูเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และใช้เลี้ยงแขกในหมู่บ้านที่เชิญมาร่วมกินเลี้ยงฉลองด้วย และมีการเต้นรำหน้าบ้านเป็นการแสดงความรื่นเริงยินดีกับคู่บ่าวสาวด้วย

พิธีกระทำที่บ้านของเจ้าบ่าว เริ่มจากการจุดธูปบูชา ที่หิ้งผีบรรพบุรุษ คู่บ่าวสาวยืนตรงหน้าหิ้ง โดยฝ่ายเจ้าสาวลงนั่งพับเพียบหน้าหมอบติดดิน ฝ่ายเจ้าบ่าวยื่นมือประสานยกขึ้นเหนือศรีษะแล้วโค้งลงต่ำในลักษณะการคำนับติดต่อกัน 4 ครั้ง แล้วนั่งลงให้เจ้าสาวลุกขึ้นทำความเคารพแบบเดียวกัน 3 ครั้ง แล้วนั่งลงเปลี่ยนเจ้าบ่าวลุกขึ้นทำความเคารพต่อ ทำสลับกันแบบนี้ไปครึ่งชั่วโมง จากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะทำความเคารพต่อ แขกโดยวางถ้วยสุรา 1 ถ้วย ไว้ตรงหน้าและทำความเคารพเช่นเดียวกับทำความเคารพผีบรรพบุรุษแต่ทำเพียงครั้งเดียว แขกจะนำเงินใส่ลงในถ้วยสุรา ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวใช้คารวะตนเอง เพื่อให้เป็นของขวัญวันแต่งงาน

พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ

เมื่อมีคนในครอบครัวตาย ศพคนตายจะถูกพันด้วยผ้าขาวมัดติดกับแคร่หามไม้ไผ่วางไว้ตรงหน้าหิ้งผีบรรพบุรุษให้หันศรีษะไปทางทิศตะวันตก ศพตั้งไว้ที่บ้าน 3 คืน ระหว่างกลางคืนเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องจะมาอยู่ร่วมเป็นเพื่อนกับญาติผู้ตาย มีการเล่นสนุกเช่นเล่นไพ่ เลนเสี่ยงทาย กันจนเกือบสว่าง เพราะจะไม่มีการไปไร่ในขณะที่มีศพคนตายอยู่ภายในหมู่บ้าน

หลังจากครบ 3 วัน ศพจะถูกเคลื่อนที่ออกจากบ้านไปเผาหรือฝังที่ไร่นอกหมู่บ้าน หากเป็นศพผู้ใหญ่จะนำออกทางประตูบ้านไม่ได้ ต้องพังฝาข้างประตูบ้านออกไปด้วยความเชื่อว่าเมื่อผีกลับมาจะหาทางเข้าบ้านไม่พบ การเข้าออกทางประตูบ้านนั้นถือเป็นประตูสำหรับคนที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น

การนำศพออกจากบ้านนั้น พวกผู้ชายช่วยกันแบกหาม หมอเมืองเดินตามและถือเครื่องเซ่นไหว้ตามด้วยญาติผู้ตาย และเพื่อนบ้าน เมื่อนำศพไปถึงสถานที่ที่จะฝังศพ หมอเมืองจุดธูปบูชาผีประจำที่ดินแห่งนั้น สวดเสร็จแล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันตกโยนไข่ไก่ข้ามศรีษะ ไปข้างหลัง หากไข่แตกตรงใดแสดงว่าผู้ตายต้องการจะอยู่ที่ตรงนั้น หากไข่ไม่แตกต้องทำการโยนใหม่จนกว่าไข่จะแตก เมื่อได้ที่แล้วก็จะขุดหลุมลึกประมาณเกือบ 2 เมตร นำศพวางในหลุมให้หันหัวไปทางทิศตะวันตก เปิดผ้าพันศรีษะศพออก จุดไฟกับมัดไม้ไผ่ซี่เล็กๆ นำมาลนใต้คางศพ เสร็จแล้วจึงกลบดินฝังศพให้ปากลหลุมนูนเป็นหลังเต่า และฝังเสื้อผ้า เครื่องใช้ของผู้ตายไว้ใกล้หลุมศพนั้น

เสร็จแล้วผู้ที่ไปร่วมพิธีฝังศพเดินทางกลับบ้านระหว่างทางจะเอาน้ำมันหมู่ ดินโคลนและเขม่าไฟมาป้ายกันเป็นที่สนุกสนาน หากจะป้ายคนแก่ต้องขอโทษเสียก่อน

พิธีเซ่นไหว้ผีคนตาย

เป็นพิธีที่กระทำในกรณีที่ผู้ตายมีบุตรชายตายยังไม่ครบ 3 ปี ต้องทำพิธีเซ่นไหว้ 3 ครั้ง ครั้งแรกในวันรนำศพไปฝังหรือเผาแล้ว ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ทำหลังจากวันปีใหม่ 2 เดือน 2 วัน อีกปีละครั้ง โดยการนำหมู่และไก่ไปทำพิธีเซ่นไหว้ที่สุสาน เสร็จพิธีแล้วเลี้ยงอาหารแขก ณ ที่นั้นตอนเดินกลับหมู่บ้าน ก็ใช้น้ำมันหมู ดินโคลนและเขม่าไฟทาป้ายกันเป็นที่สนุกสนานอีก ในกรณีที่บุตรชายผู้ตายแต่งงานแยกครอบครัวออกไปแล้ว ให้นำไก่ตัวผู้และสุราไปเซ่นไหว้ผีผู้ตายด้วย

พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีในรอบปี

พิธีปีใหม่

การนับวันปีใหม่ของลีซอตรงกับวันตรุษจีนหรือวันปีใหม่ของจีน แต่อาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง เพราะการกำหนดวันเป็นหน้าที่ของหมอเมือง จึงขึ้นอยู่กับว่าหมดเมืองจะนับวันได้ถูกต้องหรือไม่ แต่ถ้าหมอเมืองกำหนดวันแล้วทุกคนต้องปฏิบัติตาม

ก่อนถึงวันปีใหม่ซึ่งมักอยู่ระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ซึ่งอยู่ในช่วงที่ชาวลีซอกำลังปลอดโปร่งสบายใจ อยู่ในระหว่างช่วงพักจากการทำไร่ ผลผลิตเก็บเกี่ยวแล้ว รอเวลาที่จะเริ่มต้นงาไร่ประมาณเดือนมีนาคมต่อไป

ผู้หญิงลีซอมีหน้าที่ตระเตรียมเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายสำหรับวันนั้นอย่างขะมักเขม้น ทั้งเสื้อผ้าของตนเองและของคนในครอบครัว ซึ่งแต่ละคนต้องมี 2 ชุด เป็นอย่างน้อย นับเป็นความวุ่นวาย แต่ทุกคนต่างเตรียมการด้วยความเบิกบานใจ

ก่อนวันปีใหม่ 3 วัน แต่ละครอบครัวต่างเริ่มแช่ข้าวเหนียวเพื่อเตรียมการทำขนมปีใหม่ “เบี่ยปาปา” และจุดประทัดเป็นสัญญาณให้เพื่อนบ้านทราบ รุ่งขึ้นแล้วจึงนำข้าวเหนียวที่แช่ไว้มานึ่งให้สุก นำลงตำในรางไม้ขนาดใหญ่ จุดธูป 3 ดอกปักข้างรางไม้เพื่อบอกกล่าวให้ผีทราบ จากนั้นเป็นการตำข้าวโดยผู้ชาย 2 คน ตำ 2 ข้าง และมีคนมาผลัดกันตำจนกว่าข้าวแหลกละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน ขณะตำก็ใส่งาลงไปด้วย เสร็จแล้วนำมาปั้นเป็นแผ่นกลมห่อด้วยใบตองเป็นอันเสร็จพร้อมที่จะรับประทานได้ ขนมแบบนี้ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือเรียกว่า “ข้าวปุก” และมาถึงก่อนปีใหม่ 1 วัน เป็นวันที่ฆ่าหมูเพื่อเตรียมเซ่นไหว้ในพิธีปีใหม่ ในวันรุ่งขึ้นเพราะในวันปีใหม่เป็นวันพระซึ่งตามประเพณีลีซอห้ามใช้ของมีคมหลังจากนั้นเป็นการทำความสะอาดหน้าบ้าน นำต้นไม้มาปักไว้ตรงหน้าบ้านให้ตรงกับประตูบ้านและหิ้งผีบรรพบุรุษเตรียมทำพิธีเซ่นไหว้ในตอนบ่าย วันนี้ทุกคนในหมู่บ้านต่างอาบน้ำชำระร่างกายเป็นอย่างดี

ในบ่ายวันนั้น หัวหน้าครอบครัวทำพิธีเซ่นไหว้ผีนอกบ้าน ตรงต้นไม้ที่ปักไว้ เครื่องเซ่นไหว้ มีข้าวสุก เนื้อหมูต้ม และน้ำ เสร็จการเซ่นไหว้แล้วเขาจะเข้าไปในบ้านเอาหมวกมาถือหงายไว้บนฝ่ามือใส่ข้าวสุกและไข่ต้มลงในหมวกเพื่อทำพิธีเรียกขวัญเด็ก เสร็จแล้วใช้ด้ายขาวผูกคล้องเด็กในบ้านทุกคนและให้กินไข่คนละฟอง

ตกเย็นชาวลีซอจะไปชุมนุมที่บ้านหมอผีซึ่งจะทำพิธีเข้าทรงเพื่อปัดเปาผีร้ายออกไป อย่าให้โรคร้ายมากรายใกล้ ในหมู่บ้านเพชรดำไม่มีหมอผีจึงไม่มีพิธีกรรมดังกล่าวนี้ ทุกคนจะไปชุมนุมที่หน้าบ้านหมอเมืองเพื่อเริ่มต้นเต้นรำเป็นบ้านแรก เป็นการเต้นรอบต้นไม้ที่ปักไว้หน้าบ้าน จากนั้นก็ไปเต้นรำหน้าบ้านอื่นจนครบทุกบ้าน เมื่อไปเต้นหน้าบ้านใคร เจ้าของบ้านจะนำสุราอาหารออกมารับรอง เต้นไปเรื่อยๆ กว่าจะครบทุกบ้านก็สว่างพอดี ในคืนนี้กฎข้อห้ามประการหนึ่ง คือ ห้ามคนภายนอกครอบครัวเข้าไปในบ้านหลังเที่ยงคืนมิฉะนั้นจะเป็นการผิดผี

วันปีใหม่ หัวหน้าครอบครัวพากันไปทำพิธีเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านและผีประจำภูเขา ที่ศาลผีประจำหมู่บ้าน เสร็จแล้วหนุ่มสาวพากันเต้นรำประมาณ 1 ชั่วโมง จึงย้ายไปเต้นรำหน้าบ้านหมอเมือง หากบ้านใดมีพิธีเรียกขวัญ ก็จะเชิญไปเต้นรำหน้าบ้านพร้อมรับเลี้ยงสุรา การเต้นรำปีใหม่จะมาสิ้นสุดที่บ้านหมดเมือง

พิธีปีใหม่น้อย

ความเชื่อในการทำพิธี

เป็นพิธีปัดเปารังความภายในหมู่บ้าน ให้สิ่งที่ชั่วร้ายที่จะมาทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือกระทบกระเทือนถึงชีวิตความเป็นอยู่ หรือการทำมาหากิน เมื่อมีสิ่งใดที่บอกเหตุร้ายที่จะทำให้เกิดภัยอันตรายดังกล่าวขึ้น หมอผีก็จะเป็นผู้ทำพิธีปัดรังควานโดยจะทำพิธีเข้าทรง เพื่อจะทราบว่าสิ่งชั่วร้ายนั้นจะต้องทำพิธีแก้อย่างไร เป็นต้นว่า ทำพิธีลอยเคราะห์อีกครั้ง หรือต้องฆ่าหมูฆ่าไก่เซ่นถวาย ส่วนกำหนดวันพิธีแก้นี้มักจะกระทำในภายหลัง โดยกำหนดวันตามความเหมาะสมผ่านการเข้าทรงของหมอผี แต่หากหมู่บ้านใดไม่มีหมอผี ผู้มีความรู้ทางด้านนี้ก็จะเป็นผู้กระทำแทนเช่น ในหมู่บ้านลีซอ เพชรดำ ในการทำพิธีเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2530 ผู้ทำพิธีแทนหมอผีคือนายหลงนาแก สินเช้า เป็นขวัญและกำลังใจแก่ชาวบ้านผู้นับถือผี ว่า หมู่บ้านจะสงบสุขร่มเย็นไม่มีภัยอันตรายใดๆ มาแผ้วพาน เพราะหากจะมีเกิดขึ้นก็ได้ทำพิธีปัดเป่าไปแล้ว และการทำมาหากินก็จะได้ผลดี เพราะได้มีพิธีขจัดปัดเปาไปแล้ว เช่นกัน

การทำพิธีกรรมปีใหม่น้อย

พิธีปีใหม่น้อยเป็นพิธีของผู้ชาย ทุกครอบครัวจะส่งตัวแทน 1 คนไปร่วมพิธี นำเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสาร น้ำ ธูป 2 คู่ไปด้วย โดยมีหมูและไก่เป็นส่วนรวมของทุกครอบครัวหมอเมืองเป็นผู้ในการเซ่นไหว้ ก่อนนำหมูและไก่ฆ่าและต้มให้สุก ข้าวสารหุงไว้นำมาใส่ถาดเซ่นไหว้ ส่วนน้ำในถ้วยเททิ้งใส่น้ำใหม่ลงไป จุดธูป 2 คู่นั้น หมอเมืองนำพิธีเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านก่อน และเคลื่อนย้ายไปทำพิธีเซ่นไหว้ปีประจำภูเขา ซึ่งการเซ่นไหว้นี้ผู้ไปร่วมพิธีช่วยกันสวดบูชา เสร็จพิธีแล้วกินเลี้ยงร่วมกัน ตกกลางคืนมีการเต้นรำหน้าบ้านหมอเมืองจนถึงประมาณเที่ยงคืน ผู้ไปร่วมมีไม่มากนักและการแต่งตัวไม่สวยงามเท่าการเต้นรำปีใหม่ ในพิธีปีใหม่น้อยปี 2530 กระทำตอนเดือนพฤศจิกายน มีการเรี่ยไรเงินจากสมาชิก ครอบครัวที่ถือผีครอบครัวละ 20 บาท นำไปซื้อลวดหนามมาล้อมรั้วศาลผีประจำหมู่บ้านด้วย

พิธีกินข้าวโพดใหม่

เนื่องจากผลิตผลพืชไร่ที่ปลูกกันเป็นประจำปีได้ผลิตดอกออกผล จึงต้องกระทำการสักการะเพื่อเป็นการขอบคุณเป็นสิริมงคลต่อไป เป็นพิธีกระทำมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เป็นเรื่องพิธีภายในสกุลเดียวกัน

พิธีกินข้าวใหม่

พิธีกินข้าวใหม่กระทำประมาณต้นเดือนธันวาคม ของทุกปี และเป็นเรื่องพิธีกรรมเฉพาะในสกุลเดียวกัน เช่นเดียวกับพิธีกินข้าวโพดใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ของแต่ละหมู่บ้านไม่ตรงกันและในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ละครอบครัวก็จะกำหนดไม่ตรงกัน แต่ที่นิยมกันมากคือเลือกวันวัว และต้องเกี่ยวเนื่องกับข้าวที่สุกในไร่ด้วย เพื่อจะได้นำมาใช้ในพิธี

พืชผลที่ใช้ในการเซ่นไหว้ได้แก่ ข้าว เผือก และมัน พิธีการและขั้นตอนก็คล้ายกับพิธีกินปีใหม่ข้าวโพด เพียงแต่พืชผลที่นำไปเซ่นไหว้แตกต่างกันตามความเหมาะสมของพิธี แต่หลังจากการเซ่นไหว้แล้วนั้น จะนำข้าว เผือก และมัน ให้สุนัขกินก่อนเพราะถือว่าสุนัขมีบุญคุณแก่มนุษย์ตามนิยามปรำปราว่า สุนัขได้นำเมล็ดข้าวติดหางมาเป็นพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกให้คนได้มีกินในปัจจุบัน จากนั้นผู้อาวุโสในสกุลเป็นผู้นำข้าวและมัน ปั้นผสมเป็นก้อนเดียวกันแบ่งครึ่งให้สมาชิกในครอบครัวนั้นและครึ่งหนึ่งสำหรับตนเองต่างกินเพื่อเป็นสิริมงคล

การเลี้ยงผีไร่

โอกาสในการประกอบพิธีกรรมภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว แต่ต้องเป็นเดือนคู่ และเวลาจะเป็นตอนเช้า หรือ เที่ยง หรือบ่ายก็ได้ สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม บริเวณไร่ จะเป็นไร่ปลูกอะไรก็แล้วแต่ผู้จะประกอบพิธีกรรมเห็นว่าเหมาะสม หรือสะดวกต่อการประกอบพิธี บริเวณที่จะทำหิ้งเลี้ยงผีต้องหันหน้าเข้าหาเนินที่สูงกว่า ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเป็นหัวหน้าครอบครัว

ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม เริ่มจาก จัดเตรียมเครื่องใช้และสัตว์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม หลักจากนั้น จัดทำสถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธีกรรม คือ ปักต้นไม้ว่า และทำหิ้งไว้ตรงหน้าต้นไม้ ลักษณะของหิ้งเป็นเสา 4 ต้น ความสูงขนาด 40 ซม. หิ้งที่วางเป็นไม้ไผ่ขัดแตะจักสาน มีความกว้างขนาดที่จะใช้วางกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำใส่ข้าว และวางไก่ 1 ตัว เป็นเครื่องเซ่นบูชาได้ ตามเสาทั้ง 2 ด้านบนบากด้วยมีดติดธงเป็นระยะ และนำเสาไม้ไผ่ทำเป็นหิ้งปักอยู่เป็นพื้นที่สูงกว่าหิ้งวางเครื่องเซ่นไหว้ แต่เยื้องไปทางซ้ายมือ บนยอดเสาจะปักธงทิวและร่ม 1 คัน ทำด้วยกระดาษสา และมีชั้นทำด้วยกาบกล้วยพาดเป็นที่วางเทียน ห่อยาเส้น 2 ห่อ (ห่อด้วยกระดาษสา) และข้าวสาร หลังจากนั้น ผู้ประกอบพิธีทำการบอกกล่าวผีก่อนโดยทำที่หิ้งผีหน้าต้นไม้ และผู้ประกอบพิธีนำไก่ตัวผู้ไปบอกกล่าวทำพิธีเซ่นไหว้ผี เมื่อเสร็จแล้วใช้มีดเชือดคอไก่และเอาเลือดไก่ทาตามเสาหิ้งผี แล้วดึงขนไก่ เสียบตามรอยบากเสาหิ้งผี 2 ต้นล่าง

4.1.2.21 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวมูเซอ

ความคิดและการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมูเซอได้รับอิทธิพลจากชาวพื้นราบมานานกว่าร้อยปีแล้ว แต่อิทธิพลความคิดและการปฏิบัติทางศาสนาของคนพื้นราบที่ปรากฏในสังคมมูเซอ ก็มีระดับความเข้มข้นไม่เท่ากัน จะแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่และเวลา ดังนั้นชุมชนมูเซอแต่ละแห่งจึงมีความเชื่อและการปฏิบัติหลากหลายไม่เหมือนกัน เช่น มูเซอในยูนานได้รับอิทธิพล ความคิดและการปฏิบัติจากจีน ส่วนมูเซอในรัฐฉานและภาคเหนือของไทยได้รับอิทธิพลพุทธศาสนานิกายเถรวาท ในขณะที่มูเซอบางกลุ่มในพม่าและจีนหันไปนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเวอร์คเกอร์เห็นว่า ลักษณะเช่นนี้ทำให้ หาระบบความเชื่อของมูเซอทั่วไปได้ยาก

ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของมูเซอ คือ การนับถือผี ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ พระเจ้า ผี และวิญญาณหรือขวัญ มูเซอเชื่อว่า G'ui-sha เป็นเทพเจ้าที่มีอำนาจสูงสุดและเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง รวมทั้งสวรรค์ ชาวมูเซอเชื่อว่าผีมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ประเภทตามคุณสมบัติของผี คือ ประเภทแรกเป็นผีดี ได้แก่ ผีเจ้าที่ ผีบ้าน ประเภทที่สองเป็นผีที่ไม่ร้ายไม่ดี โดยปกติไม่ทำร้ายผู้คน แต่ถ้าคนใดทำไม่ดีไปล่วงเกินเข้าก็เป็นอันตรายได้ ผีประเภทนี้ได้แก่ ผีที่อยู่ในธรรมชาติตามป่าเขา ลำห้วย ประเภทที่สามเป็นผีร้าย ได้แก่ ผีที่เข้าสิงร่างกายคนทำให้คนเจ็บป่วย และวิญญาณของคนที่ตายไม่ปกติ เช่น อุบัติเหตุ ฆ่าตัวตายหรือถูกฆ่าวิญญาณของคนที่ตายไม่ปกตินี้จะกลายเป็นผีร้ายทำอันตรายผู้คน ผีร้ายเหล่านี้เป็นอันตรายต้องขับไล่

วิญญาณหรือขวัญ เป็นผีอีกประเภทหนึ่งที่มูเซอเชื่อว่าอยู่ประจำในร่างกายคน ซึ่งเหมือนกะเหรี่ยงและคนไทย ทุกคนจะต้องมีขวัญประจำตัว คนที่ไม่มีขวัญประจำตัวคือคนที่ตายแล้ว ขณะที่นอนหลับขวัญจะออกจากร่างกายไปท่องเที่ยว และเมื่อตื่นขวัญก็จะกลับเข้าร่าง การที่คนฝันยามหลับก็เพราะขวัญออกไปเที่ยวนั้นเอง ถ้าคนใดเกิดเจ็บป่วยโดยไม่ปรากฏอาการของโรคก็เชื่อว่าเนื่องมาจากวิญญาณออกจากร่างกายแล้วหลงทางหรือถูกผีร้ายกระทำ ซึ่งรักษาให้หายได้โดยการเรียกขวัญที่หลงทางให้กลับเข้าร่าง หรือเซ่นไหว้ผีร้ายที่ทำอันตรายขวัญนั้น นอกจากนี้ยังเชื่อว่า มีดินแดนของคนตายสำหรับให้วิญญาณอยู่อาศัย ถ้าคนใดมิได้ตายด้วยโรคปกติเช่น เจ็บป่วย หรือแก่ตาย แต่ตายเนื่องจากอุบัติเหตุ วิญญาณของคนนั้นจะไม่ได้เดินทางไปสู่ดินแดนแห่งความตายซึ่งเป็นดินแดนของวิญญาณ หากจะกลายเป็นผีร้ายล่องลอยอยู่ในโลกคอยทำร้ายผู้คน

ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อของมูเซอมี 3 ประเภทได้แก่ พระ (Paw-khu) หมอผี (Maw-pa) และหมอยา (Sheh-hpa) คนทั้ง 3 ประเภทนี้มีฐานะและลำดับความสำคัญไม่เท่ากัน พระมีฐานะสูงที่สุด หน้าที่หลักคือเป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้า (G'ui-sha) กับชาวบ้าน และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีบูชาพระเจ้าที่วัด หมอผีมีตำแหน่งฐานะสำคัญรองลงมา เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษ สามารถมองเห็นผีได้ จึงทำให้สามารถแยกผีที่มาทำร้ายผู้คนได้ ส่วนหมอยาเป็นผู้ที่มีฐานะความสำคัญต่ำที่สุด ทำหน้าที่รักษาคนเจ็บป่วย ด้วยวิธีไสยศาสตร์

สำหรับมูเซอในประเทศไทยนั้น มีทั้งกลุ่มที่นับถือผี และนับถือคริสต์ มูเซอกลุ่มที่นับถือผีส่วนมากเป็นพวกที่เข้ามาประเทศไทยรุ่นแรก ซึ่งในการสำรวจชาวเขาในประเทศไทยของยังก์กอร์ดอนที่กล่าวถึงมูเซอในประเทศไทย 4 กลุ่มคือ มูเซอแดง มูเซอดำ มูเซอเฌเลและมูเซอเหลือง ก็ล้วนแต่นับถือผีทั้งสิ้น (Young, 1962, pp.9-24) มูเซอพวกที่นับถือคริสต์เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังจากพม่าและลาวตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสแล้ว ซึ่งในช่วงนี้เองคณะมิชชันนารีตะวันตกได้เข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวเขา และก็ประสบความสำเร็จมีชาวเขาหันมานับถือศาสนาคริสต์จำนวนมาก สำหรับมูเซอที่นับถือศาสนาคริสต์ในประเทศไทยนั้นประมาณว่ามีหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมดที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นมูเซอดำและมูเซอเหลืองเกือบทั้งหมด มีจำนวนน้อยที่เป็นมูเซอแดงและมูเซอเฌเล (Lewis. 1989. p.188)

แม้มูเซอจะได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาอื่นและบางกลุ่มก็หันไปยอมรับศาสนาอื่นแต่มูเซอก็ยังคงความเชื่อดั้งเดิมบางประการไว้ ในบรรดามูเซอทั้ง 4 กลุ่มในประเทศไทย มูเซอเฌเลเป็นกลุ่มเดียวที่ยังคงรูปแบบความเชื่อดั้งเดิมของมูเซอไว้มากที่สุด

<u>พิธีกรรม</u>

พิธีกรรมใดๆ ที่กระทำไม่ว่าจะเป็นการบูชาที่พระเจ้าหรือเซ่นไหว้ผีล้วนทำเพื่อสุขภาพร่างกาย การอยู่ดีกินดี และเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน หรือระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าหรือมนุษย์กับผี พิธีกรรมเหล่านี้ได้แก่

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร
- พิธีกรรมเกี่ยวกับการล่าสัตว์
- พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต
- พิธีกรรมการรักษาอาการเจ็บป่วย

พิธีกรรมการเกษตร เริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่เพาะปลูก ถางเผาไร่ จนถึงการเก็บเกี่ยวพืชผล (สนิท วงศ์ประเสริฐ, 2531, น.73-87) โดยเรียงตามลำดับเวลาดังนี้

- พิธีหมายไร่ข้าว เป็นการบอกกล่าวผีดอยที่สิงสถิตอยู่ในบริเวณที่ทำเครื่องหมายจับจองพื้นที่เพาะปลูก

- พิธีขอให้ปลอดภัยจากอันตรายในการตัดฟันต้นไม้ใหญ่ เพราะมูเซอเชื่อว่าผีร้ายมักจะสิงสถิตอยู่ในต้นไม้ใหญ่และคอยทำร้ายผู้ตัดฟันต้นไม้ ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยจึงต้องมีพิธีไล่ผีร้ายออกจากต้นไม้ หมอผีจะทำตุ๊กตาช้างและม้าให้ผีดอยใช้เป็นพาหนะขี่ออกไป และทำแพให้ผีน้ำล่องลงไปตามลำห้วย

- พิธีเผาไร่ พิธีนี้จะกระทำเฉพาะไร่ข้าวเท่านั้น ประมาณเดือนมีนาคมถึงต้นเมษายน ไร่ชนิดอื่นก็ทำการเผาเช่นกัน แต่ไม่มีพิธีนี้

- พิธีป้องกันศัตรูพืชและขอให้ข้าวเจริญงอกงาม พิธีนี้ทำหลังจากปลูกข้าวแล้วจนถึงเดือนสิงหาคม

- พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยวอย่างอุดมสมบูรณ์ เป็นพิธีระดับหมู่บ้าน ทำหลังวันเข้าพรรษาหนึ่งวัน

- พิธีขอบคุณผู้ให้ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พิธีกินข้าวใหม่ พิธีนี้เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากพิธีหนึ่งสำหรับมูเซอ แม้แต่มูเซอที่นับถือคริสต์ก็ยังคงปฏิบัติพิธีนี้อยู่ วันทำพิธีกำหนดโดยผู้นำทางศาสนา เป็นพิธีระดับหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะทำพิธีรวมกัน

พิธีกรรมเกี่ยวกับการล่าสัตว์ พิธีนี้จะทำก่อนออกไปล่าสัตว์ เพราะมูเซอเชื่อว่า สัตว์ป่าทุกชนิดเป็นของผีดอย ก่อนออกไปล่าต้องทำพิธีเซ่นไหว้ ขออนุญาตผีดอยก่อน

พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต พิธีประเภทนี้ในสังคมบางแห่งมีความสำคัญมาก แต่ในสังคมมูเซอให้ความสำคัญกับพิธีนี้น้อย การทำพิธีเปลี่ยนภาวะของชีวิตแต่ละช่วงแทบไม่ปรากฏ ไม่มีพิธีเกิดหรือตั้งชื่อ เมื่อเด็กคลอดออกมาก็จะนำด้ายสีขาวหรือสีดำมาผูกสายสะดือ ไม่ใช้ด้ายแดงเพราะเป็นด้ายสีที่ใช้ในพิธีเกี่ยวกับผี ถ้าใช้สีแดง ก็เกรงว่าผีจะมานำวิญญาณเด็กไป แต่ถ้าคลอดยากก็จะเซ่นไหว้ผี เมื่อเด็กย่างเข้าวัยหนุ่มสาวก็ไม่มีพิธีเปลี่ยนผ่านภาวะเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ แม้กระทั่งพิธีแต่งงานก็จัดง่ายๆ ในพิธีแต่งงานมูเซอแดงหลังจากกินเลี้ยงแล้ว เจ้าบ่าวและเจ้าสาวผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาว และดื่มน้ำอวยพรจากถ้วยเดียวกัน ก็เสร็จพิธี แต่ในมูเซอที่นับถือคริสต์ พิธีแต่งงานก็จะทำในโบสถ์มีดนตรี การแลกคำมั่นสัญญาต่อหน้าพระ และการกินเลี้ยง (Lewis, 1984, p.190) สำหรับพิธีศพจะมีการสวดและเซ่นไหว้ เพื่อส่งวิญญาณของคนตายไปสู่ดินแดนแห่งความตาย มูเซอแดง มูเซอดำ และมูเซอเหลืองฝังศพ ขณะที่มูเซอเฌเลเผาศพแทนซึ่งจะยกเว้นเมื่อศพนั้นตายด้วยอุบัติเหตุ

พิธีกรรมการรักษาอาการเจ็บป่วย การเจ็บป่วยถ้าไม่มีอาการหรือสาเหตุ มูเซอเชื่อว่าเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของผีร้าย ซึ่งจะต้องรักษาโดยการเซ่นไหว้ผีร้ายที่มาทำอันตรายตนนั้น ผู้ที่จะกระทำพิธีต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้ความชำนาญ

แอนโทนี วอร์คเกอร์ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิธีกรรมของมูเซอแดงที่เขาศึกษาว่า พิธีบูชาพระเจ้าประจำเดือนและพิธีกรรมการเกษตรเน้นย้ำความสอดคล้องกลมกลืนทางศาสนาและสังคม ทุกครัวเรือนร่วมกันแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพากันและการพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนพิธีกรรมที่กระทำเฉพาะภายในครัวเรือน เช่น การเรียกขวัญหรือเซ่นไหว้ผี มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่ดีกินดี ซึ่งความปรารถนาเหล่านี้ก็มีความสำคัญเหมือนกับในพิธีกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันทุกครัวเรือน

นอกจากนี้ วอร์คเกอร์ยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพระเจ้าและผีในทัศนะของมูเซอด้วยว่า ปรากฏให้เห็นในการจัดระเบียบพิธีกรรมของหมู่บ้าน ผู้ประกอบพิธีทางศาสนาในหมู่บ้านมี 3

ประเภท แต่ละประเภทแยกหน้าที่กันชัดเจน ได้แก่ พระ (paw-hku) หมอผี (maw-pa) และหมอยา (sheh-pa) ในจำนวนหมอทั้ง 3 ประเภทนี้ พระมีความสำคัญที่มีหน้าที่หลักคือ การทำพิธีสวดบูชาพระเจ้า หมอผีมีความสำคัญรองลงมาเป็นผู้มีอำนาจพิเศษสามารถมองเห็นผีได้ ดังนั้นจึงจำแนกผีที่เป็นอันตรายให้ชาวบ้านได้ ส่วนหมอยามีตำแหน่งต่ำสุด มีหน้าที่รักษาผู้เจ็บป่วยโดยวิธีไสยาศาสตร์ ในหมู่บ้านที่มีขนาดเล็กพระและหมอผีอาจเป็นคนเดียวกันได้ แต่พระจะไม่ทำหน้าที่หมอยารักษาคน

<u>พิธีฉลองปีใหม่</u>

พิธีนี้เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากสำหรับมูเซอ ระยะเวลาที่จัดงานแต่ละปีจะไม่ตรงกัน ตามปกติจะจัดในช่วงเดียวกับตรุษจีน แต่สำหรับมูเซอที่นับถือคริสต์ จะจัดตรงกับปีใหม่สากล การกำหนดวันจัดงานจะขึ้นอยู่กับผู้นำทางศาสนาแต่ว่าส่วนมากจะกำหนดวันจัดงานโดยดูว่า เวลาที่จัดนั้นเป็นช่วงที่วิญญาณบรรพบุรุษมางานฉลองปีใหม่ออกจากหมู่บ้านได้ และช่วงเวลาที่จัดนั้นต้องเป็นช่วงที่สมาชิกในหมู่บ้านเสร็จงานในไร่นาแล้ว เพราะในช่วงนี้จะห้ามทุกคนทำงานในไร่นาและถ้าในบริเวณใกล้เคียงมีหมู่บ้านมูเซออื่นๆ ก็จะจัดงานในช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อว่ามูเซอที่หมู่บ้านอื่นจะได้มาร่วมงานฉลองในหมู่บ้านของตนได้ และขณะเดียวกันคนในหมู่บ้านก็จะได้ไปร่วมงานปีใหม่ของหมู่บ้านอื่นได้

พิธีฉลองปีใหม่นี้รายละเอียดของงานจะแตกต่างกันไปในมูเซอแต่ละกลุ่ม แต่พอล ลูอิส ซึ่งเป็นมัชชันนารีและเคยทำงานกับมูเซอมานาน ได้กล่าวถึงรายละเอียดของพิธีนี้ไว้ดังนี้

งานฉลองปีใหม่ประกอบด้วย 2 ช่วงคือ ปีใหม่ผู้หญิงหรือปีใหม่ใหญ่และปีใหม่ผู้ชายหรือปีใหม่เล็ก เป็นพิธีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในวัฒนธรรมมูเซอ งานฉลองปีใหม่ของมูเซอในวันเริ่มต้นปี ทุกครัวเรือนจะเอาข้าวเหนียวไปให้เพื่อนบ้านเป็นการแลกเปลี่ยนกัน แล้วแต่ละครัวเรือนจะนำข้าวเหนียวที่ได้จากเพื่อนบ้านไปรวมกับของตนนำไปนึ่งตำผสมกับงาเป็นข้าวปุก ข้าวปุกแต่ละชิ้นจะมีข้าวเหนียวของเพื่อนบ้านรวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเอกภาพและอิสระของสมาชิกในชุมชน

ภายในเรือนแต่ละหลังจะมีแท่นวางข้าวปุก ซึ่งประดับด้วยธงยาวและกระดาษที่ตัดเป็นรูปผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนข้าวปุกจะวางอยู่บนใบสน ทั้งสองอย่างนี้เป็นการรำลึกถึงคำพูดของพระเจ้าที่เขียนบนข้าวปุก ต้นสนเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตใหม่หรือการเริ่มต้น เพราะช่วงปีใหม่เป็นเวลาที่สนเริ่มแตกใบ

วันต่อมาทุกครอบครัวจะเอาเทียน 2 แท่งที่มัดเข้าด้วยกันและข้าวปุก 2 แผ่นไปให้เพื่อนบ้าน ซึ่งหมายถึงสามีภรรยาที่เสียสละให้กัน ส่วนเทียนที่มัดรวมกันหมายถึง พันธะการแต่งงานของคู่สมรส

4.2 การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

การจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการศึกษา รวบรวม และจัดเก็บข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม เป็นการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นมีความสนใจและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ด้วยความรัก ความผูกพัน ได้ร่วมกันสืบสาน สร้างสรรค์และพัฒนาสังคมวัฒนธรรม และข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษารวบรวบ สามารถนำมาใช้ประกอบการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ตลอดจนผู้ที่สนใจสามารถสืบค้นข้อมูลชุมชนหรือศึกษาเรื่องราวของมรดกศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะวัฒนธรรมท้องถิ่นถือเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมโดยรวมของชาติ ซึ่งเกิดมาจากปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปกรรม ของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม เลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข พัฒนาแล้วว่ามีความเหมาะสมไปตามเหตุและปัจจัยแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศตลอดจนกลุ่มคนชาติพันธ์ที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ มาเป็นแนวทางในการออกแบบระบบฐานข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การออกแบบผลลัพธ์ (Output design) ดังแสดงในรูปประกอบที่ 4 ซึ่งประกอบด้วย

1.1 เมนูหลัก ทำหน้าที่ รวบรวมชุดคำสั่ง คำอธิบายการใช้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้จัดทำ การสืบค้นข้อมูล การเพิ่มข้อมูล การแก้ไขและลบข้อมูล

1.2 คำอธิบายการใช้ฐานข้อมูล เป็นรายการแสดงรายละเอียด เกี่ยวกับคำอธิบายการใช้ฐานข้อมูล

1.3 สืบค้นข้อมูล เป็นรายการสืบค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถสืบค้นได้จากการเลือกเมนูสาขาวัฒนธรรมท้องถิ่น และการใส่คำค้นชื่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.4 การเพิ่มข้อมูล เป็นรายการทำงานเกี่ยวกับการเพิ่มรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นลงในฐานข้อมูล

1.5 การแก้ไขข้อมูล เป็นรายการทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นลงในฐานข้อมูล

1.6 การลบข้อมูล รายการนี้ทำงานเกี่ยวกับการลบข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในฐานข้อมูล

2. การออกแบบข้อมูลนำเข้า หมายถึง การออกแบบเพื่อจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย เลขทะเบียน ชื่อวัฒนธรรมท้องถิ่น สาขาวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื้อหาโดยสังเขป หมายเหตุ รูปภาพ ดังตัวอย่างในรูปประกอบที่ 5

3. การออกแบบแฟ้มข้อมูล หมายถึง การออกแบบแฟ้มเพื่อจัดเก็บข้อมูล โครงสร้างแฟ้มข้อมูล เป็นการออกแบบโครงสร้างแฟ้มข้อมูลเพื่อจัดเก็บข้อมูล วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังตัวอย่างในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ลักษณะโครงสร้างข้อมูลที่จัดเก็บ

รายการข้อมูล	ชื่อเขตข้อมูล	ชนิดของข้อมูล	ความยาว
เลขทะเบียน	RecNo	Text	10
ชื่อวัฒนธรรม	Name	Text	50
สาขาวัฒนธรรม	CulType	Text	50
เนื้อหาโดยสังเขป	Subtance	Memo	-
หมายเหตุ	Note	Memo	-
รูปภาพ 1	Small Pic	OLE	-
รูปภาพ 2	Middle Pic	OLE	-
รูปภาพ 3	Large Pic	OLE	-

4. การออกแบบฟังก์ชั่นการทำงานของระบบ เป็นขั้นตอนการเขียนผังงาน ในส่วนต่างๆ ของระบบฐานข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนชุดคำสั่ง โดยมีการออกแบบ เมนูหลัก คำอธิบายวิธีการใช้ระบบฐานข้อมูล การสืบค้นข้อมูล การเพิ่มข้อมูลใหม่ การแก้ไขข้อมูลเดิม และการลบข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 รายการเลือกสืบค้นข้อมูล ทำงานเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูล โดยค้นหาจากการเลือกเมนูสาขาวัฒนธรรม และการพิมพ์คำค้นจากชื่อวัฒนธรรม

4.2 รายการเพิ่มข้อมูลใหม่ ทำงานเกี่ยวกับการเพิ่มรายการข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นลงในฐานข้อมูล

4.3 รายการเลือกแก้ไขข้อมูล ทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขข้อมูลและปรับปรุงข้อมูลวัฒนธรรมในฐานข้อมูล

4.4 รายการลบข้อมูล ทำงานเกี่ยวกับการลบข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นออกจากฐานข้อมูล

4.5 จบการทำงาน หมายถึง ยกเลิกการทำงานทั้งหมด

การพัฒนาระบบ

การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. การเขียนผังงานและเขียนชุดคำสั่งส่วนที่ใช้สำหรับติดต่อกับผู้ใช้ เป็นการสร้างระบบการสืบค้น ซึ่งสามารถค้นได้จากการเลือกเมนูสาขาวัฒนธรรม หรือพิมพ์คำค้นชื่อวัฒนธรรมลงในช่องค้นหา ดังแสดงขั้นตอนในรูปที่

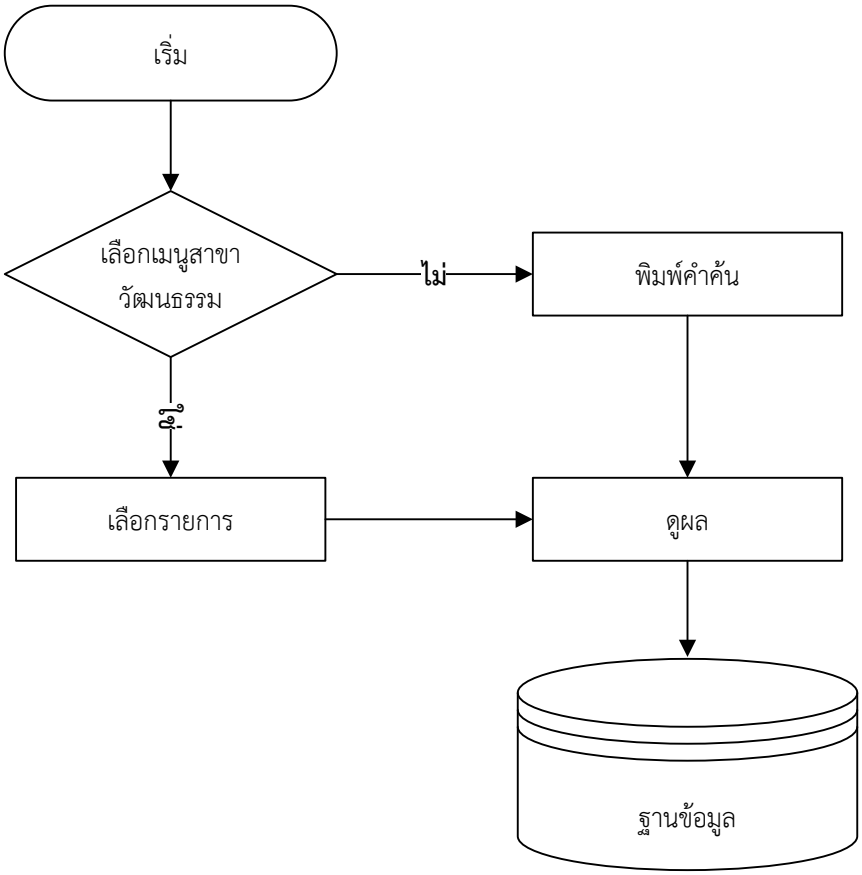

รูปที่ 4.10 แผนภูมิวิธีการสืบค้นข้อมูลสำหรับผู้ใช้

เมื่อเขียนผังงานส่วนผู้ใช้เสร็จแล้ว ก็มาสร้างชุดคำสั่งตามที่ได้ออกแบบไว้ เช่น การสืบค้นข้อมูลของผู้ใช้ เมื่อผู้ใช้ติดต่อกับระบบฐานข้อมูลโดยใช้โปรแกรมค้นดู Internet Explorer โปรแกรมจะเปิดหน้าจอแรกของระบบฐานข้อมูลเพื่อให้ผู้ใช้เลือกรายการ ดังภาพประกอบ 7

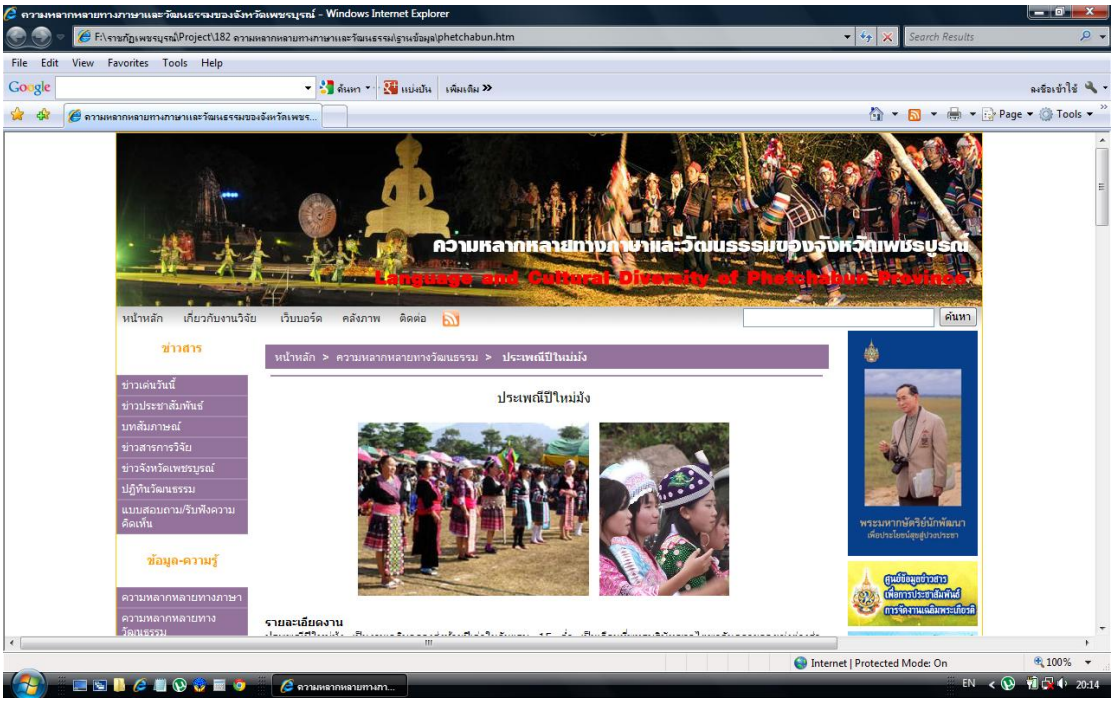

รูปที่ 4.11 หน้าจอแรก

ผู้ใช้สามารถเลือกรูปแบบการสืบค้นข้อมูล ได้จากการเลือกเมนูสาขาวัฒนธรรมทางด้านซ้ายมือ มีลำดับขั้นตอนดังนี้ เมื่อผู้ใช้เลือกเมนูสาขาวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว โปรแกรมจะแสดงหน้าจอให้ผู้ใช้เลือกรายการดังภาพประกอบ 8 เลือกรายการใดรายการหนึ่งแล้วกดปุ่ม “รายละเอียด” เพื่อดูรายละเอียดของข้อมูล ดังภาพประกอบ 10 และกดปุ่ม ← เมื่อผู้ใช้ต้องการยกเลิกรายการ โปรแกรมจะกลับไปยังหน้าจอแสดงรายการอื่นๆ แต่ถ้าผู้ใช้เลือกวิธีการสืบค้นข้อมูลจากการพิมพ์คำค้นชื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นลงในช่องค้นหาด้านขวามือ เมื่อผู้ใช้พิมพ์คำค้นลงไปแล้วกดปุ่ม “ค้นหา” โปรแกรมจะค้นหาข้อมูลแล้วแสดงผลการค้นหาดังภาพประกอบ 9 เมื่อผู้ใช้เลือกรายการเพื่อดูรายละเอียดของข้อมูล ดังภาพประกอบ 10 และกดปุ่ม ← เมื่อต้องการยกเลิกรายการ

การจัดทำชุดคำสั่งส่วนที่ใช้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่นั้น จะมีการกำจัดเฉพาะผู้ใช้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลระบบ เช่น การเพิ่มข้อมูล การแก้ไขข้อมูล การลบข้อมูล การจัดทำคำสั่งในชัดนี้จึงต้องให้ผู้ใช้ใส่รหัสผ่านด้วย โดยมีขั้นตอนดังนี้ เมื่อผู้ใช้สามารถติดต่อกับฐานข้อมูลได้แล้ว โปรแกรมจะแสดงหน้าจอเป็นรายการแรก (รูปที่ 7) เลือกปุ่ม 🔒 แล้วจะปรากฏหน้าจอให้ผู้ใช้ใส่รหัสผ่าน (Password) ดังรูปที่ 12 ตามแผนภูมลำดับขั้นตอนในรูปที่ 10

2. การเขียนผังงานและเขียนชุดคำสั่งส่วนที่ใช้สำหรับติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นชุดคำสั่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การเพิ่มข้อมูล Append/Add

2.2 การแก้ไขข้อมูล Edit

2.3 การลบข้อมูล Delete

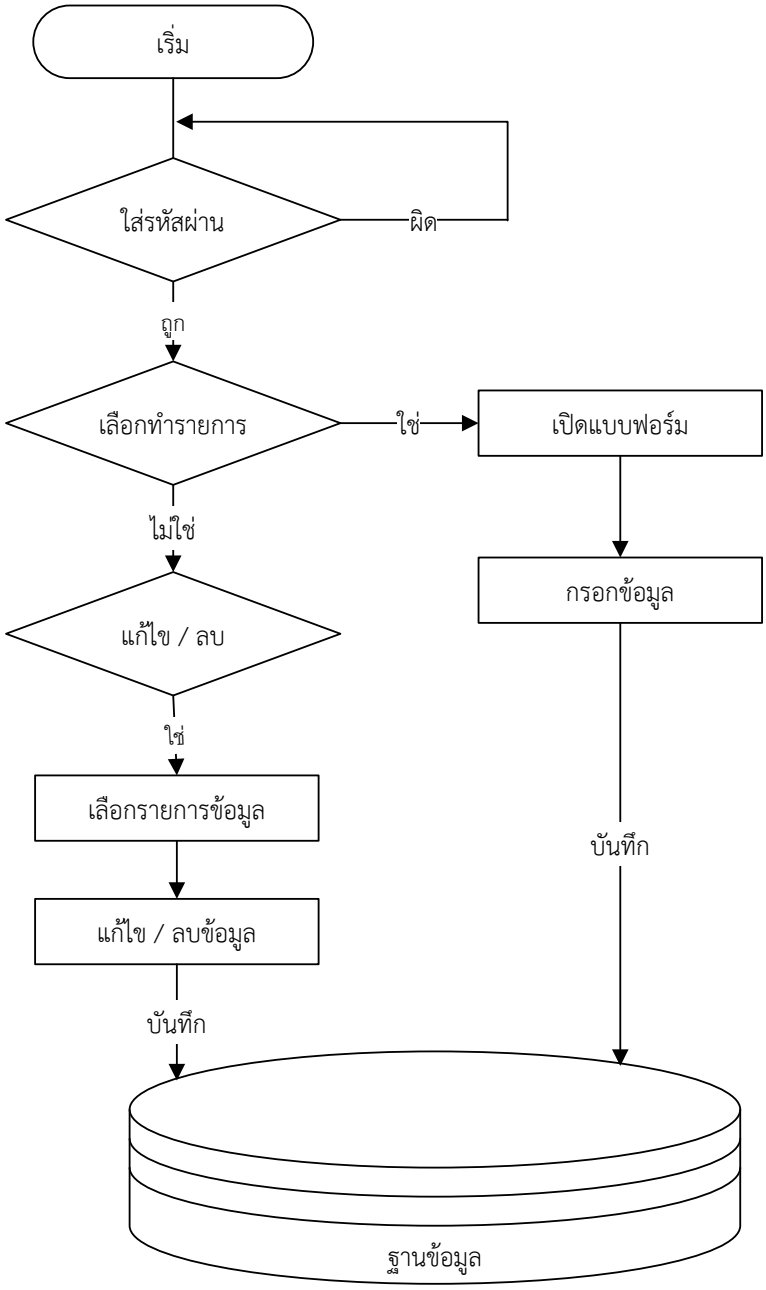

รูปที่ 4.12 แผนภูมิขั้นตอนการเพิ่ม/แก้ไข/ลบข้อมูล

4.3 การร่วมมือกับกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน

การร่วมมือกับกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน ผู้วิจัยศึกษาโดยการสัมภาษณ์ สังเกตและสนทนากลุ่ม ใน แต่ละชุมชนที่เข้าไปดำเนินการสอบถามเพื่อจัดเก็บข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งได้ศึกษาภาคสนาม ตามชุมชนต่างๆ ของชุมชนบ้านนาแซง อำเภอหล่มเก่า ชุมชนบ้านสะเดียง อำเภอเมือง และชุมชนม้ง บ้านเข็กน้อย มีผลการศึกษาดังนี้

การดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีการเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม อาชีพ ศาสนา และโลกทัศน์ของคนในท้องถิ่น การให้ข้อมูลของประชาชนส่วนใหญ่จะมองเห็นปัญหาที่ปลายเหตุหรือปัญหาที่เขาประสบอยู่โดยไม่สามารถค้นหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เกิดจากการคิดเฉพาะส่วนจนเคยชิน แม้กระนั้นในคำตอบของกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากก็จะพบคำตอบที่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นวามเปลี่ยนแปลงได้ตามลำดับ ดังนี้

1) ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประชาชนในที่นี้หมายถึงคนทั่วไปในชุมชนต่างคนก็ต่างกล่าวหาผู้อื่นว่าขาดความร่วมมือในกิจกรรมการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้เหตุผลว่าเหตุที่ไม่ให้ความร่วมือเพราะคนส่วนใหญ่มองไม่เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ไม่เหมือนกับคุณค่าที่เป็นวัตถุซึ่งสามารตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็ว การให้ความเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมไม่มีคุณค่าต่อชุมชนเป็นเรื่องที่ไม่แปลกนัก และคนอื่นๆ ได้กล่าวถึงไว้แล้วว่าคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมอาจจะไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือกลไกตลาดแต่มีคุณค่าทางสังคมที่เป็นนามธรรม ไม่อาจมองเห็นง่ายๆ อย่างวัตถุ จากนั้นก็ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าประชาชนไม่มีความรู้ในการที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป ประเด็นการไม่มีความรู้นี้ก็เชื่อมโยงกับศาสนา เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับธรรมชาติก็จะเกิดความรู้ แต่เป็นความรู้แบบใหม่ซึ่งเป็นความรู้ที่อาศัยการปฏิบัติจริงและมีอยู่ในวิถีชีวิตชุมชน ชาวบ้านจึงมีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยฝึกอบรม ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมคล้ายกับความรู้ในการประกอบอาชีพด้านอื่นๆ แม้กระนั้นหน่วยงานของรัฐก็มีขีดจำกัดอยู่ไม่น้อย ซึ่งมีหน้าที่ดูแลโบราณสถานในชุมชนตนเองได้เข้ามาดูแลในพื้นที่น้อยมาก และการมาแต่ละครั้งก็มิได้ให้ความรู้แก่ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนั้นแต่ย่างใด ซึ่งเป็นการแยกส่วนระหว่างรัฐกับชุมชนในการมีส่วนร่วมดูแบปกป้องศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน

2) ชาวบ้านให้เหตุผลว่าท้องถิ่นยังขาดงบประมาณในการสนับสนุนจากรัฐ เรื่องเงินงบประมาณด้านศิลปวัฒธรรมท้องถิ่นเป็นปัญหามานานแล้ว เพราะแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะทุ่มงบประมาณไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน ชลประทาน และสิ่งก่อสร้างเป็นประเด็นหลัก จนบางครั้งการก่อสร้างเหล่านั้นทำลายศิลปวัฒนธรรมโดยจงใจโดยเฉพาะสถานศึกษาหลายแห่งที่ทำการสร้างสิ่งก่อสร้างทับแนวกำแพงโบราณสถานอย่างตั้งใจ ปัญหาเรื่องงบประมาณก็เชื่อมโยงกับปัญหาแรก คือเรื่องของคุณค่าเมื่อไม่เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจรัฐก็พลอยไม่ใส่ใจ และไม่สนับสนุนงบประมาณด้านนี้

3) การไม่เอาจริงเอาจังของหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและโดยอ้อม ปัญหานี้เป็นปัญหาพื้นฐานเพราะการปกครองโดยรัฐนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาให้ทั่วถึงได้ไม่เฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว ด้านอื่นๆ ก็ยังเป็นปัญหาให้แก้ไขอยู่จนถึงทุกวันนี้ ในการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจก็เป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของการพัฒนา และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อย่างหนึ่งที่รัฐปลูกฝังให้กับราษฎรคือคอยแต่จะรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐอยู่เสมอแทนที่จะร่วมกันหารือเริ่มต้นแก้ปัญหาด้วยชุมชนเองบ้าง แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ กำลังได้รับการตอบสนองมากขึ้นตามลำดับ ปัญหานี้อาจจะแก้ไขได้หากประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งศิลปวัฒนธรรมของตนเอง

4) ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ประชาชนให้ทัศนะว่ารัฐซึ่งเป็นเจ้าของสื่อควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ให้ความรู้ด้านคุณค่าที่มีต่อชุมชน ด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้านประเพณีวัฒนธรรม และความมั่นคงทางจิตใจ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้มากขึ้น ในทางกลับกันชาวบ้านกล่าวหาสื่อของรัฐว่าส่งเสริมประชาสัมพันธ์แต่เพียงวัฒนธรรมบริโภคนิยมซึ่งมีส่วนเข้ามาแทรกแซงวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมาก เด็กและเยาวชนจึงรู้จักวัฒนธรรมต่างชาติและให้ความนิยมเป็นอย่างมาก ก็เพราะการใช้สื่อในการส่งผ่านจากวัฒนธรรมตะวันตกสู่ตะวันออก ซึ่งชาวบ้านตั้งข้อสงสัยว่าทำไมไม่มีการประชาสัมพันธ์คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้าง และมีคำถามต่อไปอีกว่าเป็นเหตุผลทางธุรกิจของผู้กุมอำนาจสื่อใช่หรือไม่

5) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านให้ทัศนะว่าคนชนบทยังยากจนอยู่จึงต้องใช้เวลาส่วนใหญ่กับการประกอบอาชีพเพื่อประทังชีวิต และประชาชนส่วนหนึ่งก็หนีจากปัญหาเศรษฐกิจในชนบทไปประกอบอาชีพเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม การเคลื่อนย้ายที่อยู่ของชุมชนเท่ากับว่าเป็นการตัดตอนทางศิลปวัฒนธรรมที่ได้ผลมาก ซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจก็เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบระหว่างเศรษฐกิจมหภาค จุลภาค สิ่งแวดล้อม สังคม อิทธิพลทางการเองและจบลงที่แผนแม่บทการพัฒนาประเทศที่ส่งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำตอบสำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บ่งบอกถึงปัญหาที่คิดว่าเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาแล้วนั้น ต่อไปนี้ก็จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาตามโจทย์ปัญหาที่ได้แสดงไว้ในตอนแรก โดยแนวทางแก้ไขปัญหาจึงสัมพันธ์กับปัญหาที่กล่าวไว้ตอนต้น

1) ต้องการให้หน่วยงานรัฐได้เข้ามาให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องของคุณค่าที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชน เพราะเรื่องนี้มักถูกกลบเกลื่อนด้วยมูลค่าทางกลไกตลาด การที่จะทำความเข้าใจในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมต้องอาศัยประสบการณ์ทางวิถีชีวิต ทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เข้าประกอบด้วยจึงสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้กระนั้นความรู้ทำนองนี้รัฐเองก็ยังมองเห็นไม่ชัดเจนเหมือนมูลค่าทางเศรษฐกิจ

2) ประชาชนต้องการให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือกันมากกว่าที่เป็นอยู่ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนตั้ง 40-50 ปีที่แล้วทำให้ชาวบ้านแตกแยก ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการประสานร่วมมือกันเหมือนครั้งอดีต ประชาชนด้วยกันเองจึงเรียกร้องให้เกิดความร่วมมือเพื่อเกิดเป็นพลังในการกระทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและด้านอื่นๆ ด้วย จะเห็นได้ว่าความสามัคคีในชุมชนเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแต่ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ แสดงว่ากลไกการตลาดเข้าครอบงำกลไกทางสังคมอย่างเบ็ดเสร็จ การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจำต้องฝ่ากลไกทางเศรษฐกิจให้ถึงพรมแดนของวัฒนธรรมชุมชนให้จงได้

3) ประชาชนต้องการให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณที่ยังไม่เพียงพอ ซึ่งหมายถึงงบประมาณด้านการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งฝากปัญหานี้ไว้กับวิสัยทัศน์ของผู้นำประเทศ ว่าจะมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณให้มีความสมดุลระหว่างงบประมาณทางวัตถุและงบประมาณที่สนับสนุนทางศิลปวัฒนธรรมให้มีความเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

4) ต้องการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะลำพังแต่หน่วยงานของรัฐนั้นไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง และรัฐก็จะเข้าไปดูแลได้แต่เฉพาะด้านของวัตถุหรือโบราณสถานเท่านั้น แต่ในด้านจิตใจของราษฎรที่ผูกพันอยู่กับศิลปวัฒนธรรมท้องถินรัฐมีอาจจะเข้าไปได้ ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่เป็นผู้สัมผัสกับศิลปวัฒนธรรมของเขา ดังนั้นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญ

การแสดงความคิดเห็นของประชาชนหากมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

สำหรับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านให้ทัศนะเรื่องนี้ว่าเป็นเรื่องที่ดี และเป็นโอกาสที่จะทำให้รัฐและประชาชนเกิดความร่วมมือในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะแต่เดิมงานด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นของประชาชนที่สั่งสมประสบการณ์ทำการประดิษฐ์สร้างสรรค์ตามความเชื่อและประเพณี เมื่อประเทศมีการจัดระเบียบการปกครอง การพัฒนาโดยข้าราชการเป็นตัวจักรขับเคลื่อน การโอนย้ายศิลปวัฒนธรรมมาสู่ขอบเขตของอำนาจรัฐเป็นการแบ่งแยกตัดตอนศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจในการดูแลบริหารจัดการ การขนย้ายโบราณสถานออกจากที่ตั้งเดิมที่เคยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านมาหลายชั่วอายุคน รัฐสามารถดกระทำได้โดยอาศัยเครื่องมือทางกฎหมายโดยไม่ได้หารือกับชุมชนแต่อย่างใด โครงสร้างทางสังคมแบบพึ่งพิงซึ่งกันและกันโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลาง แต่เมื่อรัฐจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นก็ได้ก่อให้เกิดขั้วอำนาจใหม่ในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมชุมชน เช่น การเคลื่อนย้าย... โดยไม่ได้ขอมติความเห็นชอบจากชาวบ้านผู้ที่เคยผูกพันกับศิลปกรรมเหล่านั้น กรณีนี้ชาวบ้านถือเป็นกรณีตัวอย่างในการปูทางไปสู่สิทธิอันชอบธรรมในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง และชาวบ้านได้เสนอประเด็นอื่นๆ ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วม ทำให้ชาวบ้านมองว่าการที่ราษฎรได้เข้ามามีส่วนร่วมทำให้ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมิได้แปลกแยกดังปัจจุบัน ซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว่าศิลปวัฒนธรรม หรือวัดวาอารามเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความคุ้นเคยกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่องเวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของแหล่งศิลปวัฒนธรรม

2) ชาวบ้านมองเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่า เมื่อได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบทับความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น การเรียนรู้ที่ได้จากศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นโดยตรง น่าจะสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ เพราะการสร้างความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นต้องเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นเพื่อให้คนในท้องถิ่นมีชีวิตที่สมดุลกับสภาพแวดล้อมตรงกันข้ามกับความรู้แบบสากลที่อาจจะใช้ได้เฉพาะส่วนของแต่ละสังคมเท่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเปิดโอกาสให้พลิกฟื้นความรู้ดั้งเดิมของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

4.4 การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

ธุรกิจชุมชน เป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อ และการบริโภคของชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของชนบทไทยจะเข้มแข็งได้นั้น ชุมชนจะต้องยืนหยัดด้วยลำแข้งของชุมชนเอง โดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในอันที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป ธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศ หากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบด้านบวกต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน

ในธุรกิจปัจจุบัน ผู้ผลิตยังต้องเผชิญกับปัญหาต้นทุนการผลิต เช่น ราคาวัตถุดิบ ราคาน้ำมัน ค่าแรงงาน ต้นทุนทางการเงิน ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และส่งผลให้ราคาขายสูงขึ้น ดังนั้นผู้ผลิตจึงพยายามคิดค้นและหาวิธีการที่จะลดต้นทุนผลิต เพื่อผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับจากการผลิตและจำหน่ายสินค้ามีมูลค่าสูงขึ้น การจัดการผลิต เป็นการวางแผนและการตัดสินใจเพื่อการผลิตสินค้าหรือเป็นการจัดการที่ใช้เทคนิคเชิงปริมาณเพื่อปรับปรุงผลผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าหรือบริการ โดยใช้เทคนิคการบริหารการปฏิบัติการ เช่น การบริหารสินค้าคงเหลือ (Inventory Management) เพื่อปรับปรุงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดจำหน่ายและการปฏิบัติการ และยังช่วยองค์การในการควบคุมคุณภาพและเทคนิคตารางเวลาเพื่อช่วยผู้บริหารในการวางแผนการผลิตด้วย การจัดการการผลิตซึ่งเริ่มตั้งแต่การออกแบบ การเลือกวัตถุดิบ กระบวนการผลิต จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ธุรกิจจะต้องคำนึงถึง

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมี การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ในลักษณะที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ ซึ่งการฝึกอบรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการเพิ่มขีดความสามารถที่องค์กรทุกภาคส่วนในประเทศไทยเลือกใช้มากที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงใช้การฝึกอบรมเป็นแนวทางเพิ่มขีดความสามารถให้แก่กลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้บ้านสะเดียง เป็นพื้นที่นำร่อง ซึ่งกระบวนการฝึกอบรมจัดทำในรูปแบบของการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ด้านการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ อันจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ธุรกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็งในอนาคต

4.4.1 แนวทางการฝึกอบรมและการจัดทำคู่มือ

ผู้วิจัยได้ออกแบบและจัดทำแนวทางการฝึกอบรมและคู่มือฝึกอบรม เพื่อใช้ในการฝึกอบรมเพื่อ การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรายละเอียดของกระบวนการจัดทำแนวทางการฝึกอบรม มีดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบกระบวนการและคู่มือการเพื่อการเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

2) จัดทำแผนการฝึกอบรมและคู่มือการฝึกอบรม หลังจากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานภาคสนามเรียบร้อยแล้วรวมทั้งผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสำรวจ โดยร่างแนวทางการฝึกอบรมในเบื้องต้นประกอบด้วยประเด็นสำคัญคือ สภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรมวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมคุณสมบัติของผู้เข้าอบรม ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม โครงสร้างและเนื้อหาของการฝึกอบรม ได้แก่ วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ความหลากหลายทางภาษา และวัฒนธรรม ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น การบริหารจัดการภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยั่งยืน ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับโลกยุคโลกาภิวัฒน์ วิธีดำเนินการฝึกอบรม ประกอบด้วย การบรรยาย การประชุมกลุ่มย่อย การสนทนากลุ่ม การเล่นเกม การสาธิต ลักษณะและประเภทของสื่อที่จะใช้ ประกอบด้วย วีดีทัศน์ โปสเตอร์ เกม พาวเวอร์พ้อย กระดาษชารท์

3) นำร่างคู่มือการอบรมเสนอผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมทางด้านเนื้อหาและรูปแบบของคู่มือการอบรม หลังจากนั้นจึงนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและนำกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจทาน

4) นำร่างคู่มือการฝึกอบรมให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการฝึกอบรม ด้านวัดผลประเมินผลตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมพร้อมทั้งชี้แจงถึงรายละเอียดของร่างคู่มือการฝึกอบรมให้ผู้เชี่ยวชาญทราบ หลังจากนั้นจึงให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผล

5) ปรับปรุงแก้ไขร่างคู่มือและการฝึกอบรมตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ

6) นำการฝึกอบรมฝึกอบรมและคู่มือไปทดลองใช้กับนักศึกษาและบุคคลที่สนใจทั่วไปในบ้านสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

4.4.2 ผลการทดลองการดำเนินการฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้จัดอบรมเรื่อง การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ได้ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองอบรมให้กับนักศึกษา และบุคคลที่สนใจทั่วไป โดยมีผู้เข้ารับการอบรมจำนวน 50 คน โดยการจัดฝึกอบรมขึ้นระหว่างวันที่ 25 กันยายน 2555 ที่หอประชุมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ซึ่งสามารถรอบรับการฝึกอบรมได้ประมาณ 100 คน

การจัดการฝึกอบรมมีวิทยากร 2 คน และมีผู้ช่วยวิทยากร 3 คน ทำหน้าที่ช่วยเหลือวิทยากรในการจัดกิจกรรมกลุ่ม สำหรับการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อวิชา โดย แบบประเมินการฝึกอบรม แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของผู้ผ่านการฝึกอบรม แบบประเมินผลการฝึกอบรม คู่มือวิทยากร กิจกรรมการละลายพฤติกรรม และคู่มือผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงในภาคผนวก ซึ่งผลของการทดลองใช้การฝึกอบรมฝึกอบรม สรุปได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม

การทดสอบ	n	$\overline{X}$	S.D.	t-Value
ก่อนการอบรม	100	23.22	3.24	
หลังการอบรม	100	29.73	3.67	0.360

จากตารางที่ 4.5 ปรากฏว่า ผู้เข้ารับการอบรมได้คะแนนก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ย 23.22 คะแนน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งมีค่าเฉลี่ย 29.73 พบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้เพิ่มมากขึ้นหลังจากได้รับการอบรมไปแล้ว

ผลการประเมินการฝึกอบรมจากผู้เข้ารับการอบรม หลังจากดำเนินการทดลองใช้การฝึกอบรมฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงความคิดเห็นด้านความพึงพอใจต่อการเข้ารับการอบรมครั้งนี้ โดยประเมินภาพรวมของการฝึกอบรมในประเด็นต่างๆ ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อการฝึกอบรม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	2.56	0.93	มาก
2. ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์	2.57	0.97	มาก
3. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์	2.46	0.95	ปานกลาง
4. ฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม	2.47	0.87	ปานกลาง
5. การอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น	2.64	0.86	มาก
6. การบริหารจัดการภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยั่งยืน	2.45	0.98	ปานกลาง
7. ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับโลกยุคโลกาภิวัฒน์	2.53	0.89	มาก
8. คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว	2.47	0.93	ปานกลาง
9. ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน	2.57	0.85	มาก
10. ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม	2.63	0.85	มาก
11. ประชาคมอาเซียนกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม	2.59	0.95	มาก
12. ภาวะผู้นำของผู้เข้ารับการอบรม	2.58	0.92	มาก
13. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เข้ารับการอบรม	2.42	0.93	ปานกลาง
14. การประสานงานของผู้เข้ารับการอบรม	2.52	0.89	มาก
15. วิทยากรแต่ละหัวข้อวิชาของการฝึกอบรม	2.51	0.96	มาก
16. การนำเสนอของวิทยากรแต่ละหัวข้อการฝึกอบรม	2.40	0.92	ปานกลาง
17. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้เข้าฝึกอบรม	2.42	0.94	ปานกลาง
18. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าฝึกอบรม	2.68	0.85	มาก
19. เอกสารการฝึกอบรม	2.58	0.78	มาก
20. สื่อประกอบการฝึกอบรม	2.45	0.92	ปานกลาง
21. สถานที่สำหรับฝึกอบรม	2.49	0.97	ปานกลาง
22. อาหารและเครื่องดื่ม	2.48	0.87	ปานกลาง
23. ระยะเวลาในการฝึกอบรม	2.62	0.99	มาก
เฉลี่ย	**2.53**	**0.91**	**มาก**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกรายการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก โดยระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าฝึกอบรมมีระดับความคิดเห็นมีค่ามากที่สุด และเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานส่วนใหญ่ของความคิดเห็นทุกประเด็น มีค่าไม่เกิน 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทุกประเด็น

สำหรับผลการประเมินคู่มือการฝึกอบรมสำหรับผู้เข้ารับการอบรมหลังจากดำเนินการทดลองฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงความคิดเห็นด้านความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมที่ใช้ในการอบรมครั้งนี้ โดยผลการประเมินภาพรวมการฝึกอบรมฝึกอบรมในประเด็นต่างๆ สรุปไว้ในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อคู่มือการฝึกอบรม

รายการ	**ระดับความคิดเห็น**		
	$\overline{X}$	**S.D.**	**ความหมาย**
1. หัวข้อวิชาในการฝึกอบรม	3.25	1.26	มาก
2. เทคนิควิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรม	3.07	1.22	มาก
3. จำนวนผู้เข้ารับการอบรมครั้งนี้	3.01	1.22	มาก
4. สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม	2.46	0.89	ปานกลาง
5. เอกสารคู่มือการฝึกอบรม	3.42	0.86	มาก
6. สถานที่ฝึกอบรม	3.27	1.00	มาก
7. ระยะเวลาในการฝึกอบรม	3.42	0.94	มาก
8. รูปแบบการนำเสนอในคู่มือ	3.34	0.97	มาก
9. ความยากง่ายของเนื้อหาการฝึกอบรม	3.39	0.87	มาก
10. แบบทดสอบความรู้ผู้เข้าอบรม	2.63	0.85	มาก
เฉลี่ย	3.13	1.01	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกรายการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ยกเว้นรายการ ระดับความคิดเห็นต่อสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานส่วนใหญ่ของความคิดเห็นทุกประเด็น มีค่าไม่เกิน 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทุกประเด็น

สำหรับผลการประเมินวิทยากรทั้ง 2 คน จากผู้เข้ารับการอบรม หลังจากดำเนินการทดลองฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสร็จสิ้นลง ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงความคิดเห็นด้านความพึงพอใจต่อวิทยากรที่ให้ความรู้ในการอบรมครั้งนี้ โดยผู้เข้ารับการอบรมประเมินวิทยากรตามประเด็นต่างๆ ดังสรุปในตารางที่ 4.8 ถึงตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา	3.22	0.91	ดี
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ	3.23	0.93	ดี
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ	3.59	0.57	ดีมาก
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา	3.36	0.89	ดี
5. ความชัดเจนในการบรรยาย	3.03	1.26	ดี
6. การตอบคำถาม	3.26	0.90	ดี
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด	3.36	0.88	ดี
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์	3.42	0.85	ดี
9. การรักษาเวลา	3.39	0.87	ดี
เฉลี่ย	3.32	0.89	ดี

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรฝึกอบรมโดยรวม ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อ พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ยกเว้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ อยู่ในระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจการตอบคำถาม และการรักษาเวลามีค่าสูงกว่าประเด็นอื่นๆ แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมมีความแตกต่างกันมากกว่าประเด็นอื่น

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา	3.16	0.94	ดี
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ	3.23	0.91	ดี
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ	3.36	0.89	ดี
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา	3.15	0.93	ดี
5. ความชัดเจนในการบรรยาย	3.26	0.92	ดี
6. การตอบคำถาม	3.24	0.91	ดี
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด	3.37	0.88	ดี
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์	3.32	0.89	ดี
9. การรักษาเวลา	3.30	0.90	ดี
เฉลี่ย	3.27	0.91	ดี

จากตาราง 4.9 พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อวิทยากรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีทุกรายการ และเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ มีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทุกประเด็น

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา	2.98	1.27	ดี
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ	3.28	0.92	ดี
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ	3.47	0.81	ดี
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา	3.48	0.64	ดี
5. ความชัดเจนในการบรรยาย	3.23	0.93	ดี
6. การตอบคำถาม	3.34	0.86	ดี
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด	3.27	0.91	ดี
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์	3.30	0.88	ดี
9. การรักษาเวลา	3.39	0.87	ดี
เฉลี่ย	3.30	0.90	ดี

จากตาราง 4.10 พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อวิทยากรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีทุกรายการ และเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ มีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมไม่มีความแตกต่างกันมากนักในทุกประเด็น

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา	3.16	1.23	ดี
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ	3.05	1.28	ดี
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ	3.55	0.72	ดีมาก
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา	2.89	1.32	ดี
5. ความชัดเจนในการบรรยาย	2.93	1.28	ดี
6. การตอบคำถาม	3.05	1.25	ดี
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด	3.06	1.26	ดี
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์	3.00	1.31	ดี
9. การรักษาเวลา	3.03	1.26	ดี
เฉลี่ย	3.08	1.21	ดี

จากตาราง 4.11 พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อวิทยากรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีเกือบทุกรายการยกเว้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมากและเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมมีความแตกต่างกันมาก

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อวิทยากรหัวข้อ การอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา	3.33	0.89	ดี
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ	3.59	0.74	ดีมาก
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ	3.23	0.91	ดี
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา	3.34	0.90	ดี
5. ความชัดเจนในการบรรยาย	3.39	0.87	ดี
6. การตอบคำถาม	3.32	0.89	ดี
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด	3.26	0.93	ดี
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์	3.36	0.89	ดี
9. การรักษาเวลา	3.10	0.92	ดี
เฉลี่ย	3.32	0.88	ดี

จากตาราง 4.12 พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อวิทยากรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีเกือบทุกรายการ ยกเว้นความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมากและเมื่อพิจารณาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเข้าใจ มีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมไม่มีความแตกต่างกันมาก

4.5 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

การอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้เลือกชุมชน บ้านติ้ว เป็นชุมชนต้นแบบในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มจากรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ได้แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านติ้ว ดังนี้

1. ลักษณะของภาษาและวัฒนธรรมที่จัดเป็นกลุ่ม

ผู้วิจัยอธิบายเรื่องการจัดกลุ่มของ ภาษาและวัฒนธรรม ว่ามี 4 กลุ่มและในตำบล สะเดียง ได้จัดไว้ว่าในแต่ละกลุ่มมีอะไรบ้างแล้วทำการสนทนากลุ่มต่อไป ดังนี้

กลุ่มที่ 1) ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ได้แก่ การสวดมนต์ ไหว้พระ ความดีความชั่ว

กลุ่มที่ 2) ด้านศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ หมอลำ การฟ้อนรำ เสื้อแขบลาน รำศรีเทพ

กลุ่มที่ 3) ด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่น ได้แก่ การทอผ้าฝ้าย การทำร่ม การทำกลดพระ การทำผ้าห่มหมอน การจัดสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา

กลุ่มที่ 4) ด้านเทคโนโลยีชาวบ้าน ได้แก่ การตีเหล็กน้ำพี้ การทำครกกระเดื่อง การทำเครื่องมือดักปลา การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

2. แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม

จากการกำหนดประเด็นของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะทำการศึกษาในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม เพื่อหาลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความต้องการของ ชุมชนใน การอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย วิธีการประมวลภูมิปัญญาท้องถิ่นและรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มที่หอประชุมโรงเรียน หล่มสักวิทยาคม อำเภอ หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีผู้บริหาร ครูผู้สอน หัวหน้ากลุ่มสาระ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนและผู้ปกครองในชุมชนตำบลบ้านติ้ว จำนวน 23 คนเข้าร่วมในการสนทนากลุ่มในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างยั่งยืน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างยั่งยืน ตามประเด็นของการสนทนากลุ่มและในแต่ละกลุ่มโดยสรุปสาระสำคัญในภาพรวมและเรียบเรียงลำดับที่สำคัญได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้ปกครองนักเรียน พบว่า เป็นผู้รู้ในตำบลสะเดียงทั้งหมด ท้องถิ่นยอมรับ อำเภอและจังหวัดยอมรับมีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายมีความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีมาก เห็นสมควรให้จัดทำหลักสูตรทุกเรื่องที่เสนอมา ได้แก่ ตะลอมพอก กลดธุดงค์ รำโจ๋ง รำเสื่อแขบลาน การทอผ้าฝ้าย การทำดอกไม้จากเกล็ดปลา การทอผ้ากี่ กระตุก การทำผ้าห่มผ้าสำลี และการตีมีด โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ นางผ่าน ลือกิจ เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทอผ้า นายสลิด แก้วขาว เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องรำเสื้อแถบลาน นายเสงี่ยม ใจตรงดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องงานช่าง

ผลจากสนทนากลุ่มสรุปได้ว่าความต้องการหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนนั้น ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม และคนในชุมชนบ้านติ้วต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 ด้านการประกอบอาชีพ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “การทอผ้าฝ้าย” (ผ้ามุก) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.26 ประกอบกับท้องถิ่นมีปราชญ์ชาวบ้านชื่อ นางผ่าน ลือกิจ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านติ้ว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้า มีความรู้เรื่องการท่อผ้าพื้นเมือง ได้แก่ ผ้ามุก ผ้าขิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก ผ้าฝ่ายต่างๆ และผ้าราชวัตร มีความชำนาญในเรื่องของการทอผ้า โดยนางผ่าน ลือกิจ ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ในเรื่องของการทอผ้า ได้รับเลือกเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เลือกการทอผ้า เพราะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับชุมชนเพื่อเป็นการรักษาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนบ้านติ้วให้คงอยู่ตลอดไป อีกทั้งโรงเรียนให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องการเรียนการสอน ตลอดจนมีปราชญ์ชาวบ้านที่คอยดูแลและถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนและชุมชน ส่วนการทอผ้าฝ้ายนั้น มีขั้นตอนในการจัดทำผ้ามุกดังนี้ คือ การดีดฝ้าย การเข็นฝ้ายให้เป็นเส้นใย การดันเครือด้ายยืน การดินด้ายเครือ การต่อเครือเข้ากับฟืม เพื่อเตรียมทอเป็นผืน การทอผ้าเป็นผืน ลักษณะของผ้ามุก 2 เครือ คือเป็นลวดลายนูน สัมผัสได้ด้วยมือ

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ความหลากหลายทาง ภาษาและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อ ร่วมมือกับ กลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคใน การจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ของทุกหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการอนุรักษ์และสืบสาน ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ในอนาคต ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบให้แก่ลูกหลาน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาจึงเป็นการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม ซึ่งภาษาจะพิจารณาเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น ส่วนภาษาเขียนถือว่าเป็นผลที่ได้จากภาษาพูด เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้บันทึกภาษาพูด จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตน และชาวไทยภูเขาที่พูดภาษาของ เผ่าตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย ภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัด เพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

2. กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวสำเนียงหนึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาเวียงจันทร์ (Brown, 1965) ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น

3. กลุ่มภาษาไทหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง เนื่องจากประชากรในเขตพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิมที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว

5. กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีน หมิ่น - หนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน ส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตเฉาซานในภาคตะออกของมณฑลกวางตุ้งของประเทศจีน

4. กลุ่มภาษาลาว เป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง โดยมากอาศัยกระจายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง โดยที่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก ได้กวาดต้อนชาวลาวเชื้อสายต่างๆ มาอยู่ในจังหวัดลพบุรี และจังหวัดพิจิตร (ประภัสสร, 2530, หน้า 212-213) แล้วจึงอพยพย้ายถิ่นมาอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์

5. ภาษากลุ่มชาวบน หรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuoll) ชาวบนเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูด เป็นภาษาชาวบน จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวาราวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย (ปรีชา อุยตระกูล, 2529, หน้า 1-2) ซึ่งคำศัพท์แตกต่างไปจากภาษากลุ่มอื่น ๆ ปัจจุบันประชากรเชื้อสายชาวบนเป็นชนกลุ่มน้อย มีชุมชนอยู่ที่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ อำเภอเมือง และบ้านท่าด้วง อำเภอหนองไผ่

6. ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้าย กะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะบ ภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ ภาษาจีนฮ่อ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

ส่วนใหญ่ประชากรของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นคนไทย ที่อพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่อื่น ดังนั้น ประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับประชากรบนพื้นที่ราบทั่วไป เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเส็งกลอง ล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง งานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์ ประเพณีบุญบั้งไฟพุเตย ประเพณีแข่งเรือยาวหล่มเก่า ประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหกและผีตาโม่ และมีประเพณีการแข่งเรือภูเขา ที่บ้านมาตุลี ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ แต่บนพื้นที่อำเภอเขาค้อจะมีชาวไทยภูเขาอีก 2 เผ่า คือ เผ่าม้งและเผ่าลีซอ ที่จะมีประเพณีที่แตกต่างออกไป ดังต่อไปนี้

ประเพณีชาวเขาเผ่าม้ง ตำบลเข็กน้อย ได้แก่ **พิธีกินข้าวใหม่** เป็นพิธีฉลองการเก็บเกี่ยวและแสดงความขอบคุณต่อเทพเจ้าที่ได้มอบผลผลิตและอาหารที่อุดมสมบูรณ์แก่เขาตลอดทั้งปี **พิธีลงสีดา** เป็นพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการถ่ายชีวิตระหว่างคนกับสัตว์มักเป็นคนที่เจ็บป่วยหรือที่มีความเคราะห์ร้ายดวงไม่ดี **พิธีไส่กำไลคอ** เป็นพิธีที่ทำกับเด็กที่เกิดใหม่ในทันทีที่เกิด การล้อมกำไลคอถือว่าเป็นการล้อมสกัดชีวิตของคนที่เกิดมาในโลกมนุษย์ ไม่ให้ดับสูญไปในช่วงเวลาอันไม่สมควร **ประเพณีปีใหม่** เป็นงานเฉลิมฉลองส่งท้ายปีเก่าในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 12 ทางจันทรคติ และวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 หรือเดือนอ้าย เป็นวันขึ้นปีใหม่ประจำทุกปี เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง โดยการพบปะ สังสรรค์กัน ในหมู่ผู้หลักผู้ใหญ่ หนุ่มสาวจะเล่นโยลูกช่วง ตีลูกขนไก่ จัดงานเป็นระยะเวลา 3-9 วัน

ประเพณีชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ ประกอบด้วย **ประเพณีการแต่งงาน** ในการแต่งงานของชาวเขาผ่านลีซอ จะแต่งเป็นเลขคู่เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นสินสอด ทองหมั่น วันที่จัดงาน ก่อนแต่งงานผู้หญิงต้องไปอยู่กับฝ่ายชายก่อน 1 วัน การสู่ขอจะมีการตั้งขันโตกแจกัน และทำหมูมากินกันและใช้กระดาษสีขาวมานับเป็นดอกไม้ **พิธีงานศพ** จะมีคนคอยประกาศว่ามีคนตาย ถ้าผู้ตามเป็นบิดา ให้ลูกไปขอขมาแต่ละบ้านเพื่อให้ไปช่วยงานศพ โดยใช้ธูปปัก 2 ดอก บริเวณหน้าบ้าน ถ้าตามตามธรรมชาติไม่เป็นโรคอะไรให้ทำการฝัง แต่ถ้าตามด้วยโรคร้ายแรงหรืออุบัติเหตุให้ทำการเผา **พิธีเซ็งเม้ง** จะตรงกับวันที่ 3 ของเดือนที่ 3 จะทำตรงบริเวณหลุมฝังศพของคนตาย ทำ 3 ปีซ้อน **ประเพณีปีใหม่** จะจัดตรงกับวันตรุษจีน วันแรกจะทำขนมไหว้เจ้า คือ ขนมป๋าป๋า มีส่วนผสมคือข้าวเหนียวนึ่งใส่งา ตอนเย็นจะมีการละเล่น คือการเต้นเป็นวงกลมจับมือกัน เรียกว่าเต้น ว้อะเคี้ยะ จะทำการละเล่นที่ศาลเจ้าพ่อ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีประเด็นที่ควรนำผลจากการศึกษามาอภิปรายผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญของการวิจัยในยุคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นได้ว่า นักวิชาการทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีความสนใจปรากฏการณ์ทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรม และผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการเรียนและพัฒนาองค์ความรู้จึงมีความสำคัญที่สุดที่จะเข้าใจความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมที่แท้จริง ทั้งนี้ทำให้เห็นผลสะท้อนของการพัฒนาที่เห็นพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมตลอดจนเมื่อมีผลงานวิจัยแล้ว ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามความคาดหวังของการวิจัยอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมยังต้องดำเนินต่อไป จนกระทั่งปัญหาของการพัฒนาจะค่อยๆ หมดหรือลดน้อยลงในที่สุด

ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมมนุษย์ (สนิท สมัครการ, 2542, หน้า 2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในรูปแบบของสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรม โดยเป็น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม หรือ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป (นิเทศ ตินณะกุล, 2546, หน้า 6-27)

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) ควรจะศึกษาแนวทางความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นการรองรับหลักสูตรการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาจจะศึกษาจากชุมชนที่มีการจัดตั้งขึ้นก่อนแล้ว ซึ่งมีทั้งชุมชนที่ตั้งสำเร็จและล้มเหลว โดยมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของผู้นำ งบประมาณ สถานที่ การเก็บรวบรวมสิ่งของ เป็นต้น และข้อค้นพบเหล่านี้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในชุมชนอื่นๆ อย่างมาก

2) ควรศึกษาเรื่องการจัดแหล่งศิลปวัฒนธรรมเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยปลูกฝังให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันเพื่อความสัมพันธ์อย่างมีสันติ

3) ควรศึกษาเรื่องหลักสูตรศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนระดับต่างๆ และเป็นแนวทางในการสอนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

4) ควรจะศึกษาเรื่องของคุณค่าเรื่องของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อความมั่นคงของสังคม โดยเชื่อมโยงให้เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้สังคมมีความมั่นคงทางด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความมั่นคงทางจิตใจในแง่มุมใดบ้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ครรชิต พุทธโกษา. 2554. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. 1-6.

สำราญ ท้าวเงิน. 2553. ภาษาศาสตร์เบื้องต้น (Introduction to Linguistics) เพชรบูรณ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูณณ์. เอกสารอัดสำเนา.

เลหล้า ตรีเอกานุกูล(2549) การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและผลกระทบของการถูกจำกัดสิทธิ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลไร้สัญชาติไทยชาวไทยใหญ่จังหวัดเชียงราย. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. (2543). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 10).กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิเทศ ตินณะกุล. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: แอ็คทีฟ พริ้นท์.

ประภัสสร มลิวัลย์. (2530). ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สนิท สมัครการ. (2542). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ.

สมทรง บุรุษพัฒน์. 2535. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยมหิดล. 75-85.

Krauss, Michael. 1992. The world's languages in crisis. Language 68(1). 1-42.

Brown, J. Marvin. 1965. From Ancient Thai to Modern Dialects. Bangkok: Social Science Association Press of Thailand.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข แบบสอบถามผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ค แบบสอบถามความพึงพอใจต่อสินค้าของผู้ซื้อที่มีต่อกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้

แบบสอบถามความพึงพอใจต่อสินค้าของผู้ซื้อที่มีต่อกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาความพึงพอใจต่อสินค้าของผู้ซื้อที่มีต่อกลุ่มผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ในส่วนต่างๆ ต่อไปนี้มีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ตามระดับความพึงพอใจ

ข้อ	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1	ชนิดและขนาดของสินค้าตรงตามความต้องการ					
2	ราคาขายเหมาะสม คุ้มค้า มีประโยชน์					
3	คุณภาพสินค้าคงทน (วัสดุ-อุปกรณ์ที่ใช้ผลิต)					
4	รูปแบบสินค้าทันสมัย					
5	สีสรรถูกใจ					
6	สินค้ามีความปลอดภัย ต่อสุขภาพ					
7	ติดป้ายราคาสินค้ามีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้า					
8	มีจำนวนสินค้าให้เลือก ตามอย่างสินค้า					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง แบบประเมินโครงร่างการฝึกอบรม

แบบประเมินโครงร่างการฝึกอบรม

แบบประเมินฉบับนี้ เป็นแบบประเมินโครงร่างการฝึกอบรม เรื่อง การเสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการระบบการผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ท่านซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาพิจารณาความเหมาะสม และความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของการฝึกอบรม ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความคิดของท่าน และขอความกรุณาเขียนข้อเสนอของท่าน และขอความกรุณาเขียนข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป

แบบประเมินมี 2 ตอน คือ แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างการฝึกอบรม และแบบประเมินความสอดคล้องของโครงร่างการฝึกอบรม

ตอนที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างการฝึกอบรม

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาว่า องค์ประกอบต่างๆ ของการฝึกอบรมในส่วนต่างๆ ต่อไปนี้ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ตามระดับความเหมาะสม

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
1	หลักการของการฝึกอบรมในการนำไปปฏิบัติจริง						
2	จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการระบบการผลิต						
3	เนื้อหาของการฝึกอบรมในการนำไปใช้ฝึกอบรม						
4	เนื้อหาของการฝึกอบรมในการนำไปปฏิบัติจริง						
5	หัวข้อวิชาฝึกอบรมเหมาะสมกับ						

	ขอบข่ายของการฝึกอบรม						

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
6	การกำหนดเนื้อหาในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
7	การเรียงลำดับเนื้อหาในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
8	การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ใน แต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
9	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
10	สื่อการเรียนกับเนื้อหาแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
11	สื่อการเรียนที่จะนำไปใช้ในการเสริมสร้างความรู้						
12	วิธีการประเมินผลในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรม						
13	ระยะเวลาในการฝึกอบรม						

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างการฝึกอบรม

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาว่า องค์ประกอบต่างๆ ของการฝึกอบรมมีความสอดคล้องมากน้อยเพียงใด และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ตามความคิดเห็นของท่าน

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง
1	สภาพปัญหาของการฝึกอบรมกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม			
2	สภาพปัญหาของการฝึกอบรมกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของการฝึกอบรม			
3	สภาพปัญหาของการฝึกอบรมกับเนื้อหาของการฝึกอบรม			
4	สภาพปัญหาของการฝึกอบรมกับเนื้อหา การฝึกอบรม			
5	จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของการฝึกอบรม			
6	จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมกับเนื้อหาการฝึกอบรม			
7	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมกับเนื้อหาของการฝึกอบรม			
8	เนื้อหาวิชาฝึกอบรมกับหัวข้อการฝึกอบรม			
9	วัตถุประสงค์			

ภาคผนวก จ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ชื่อ.....นามสกุล.....คะแนน.....

คำชี้แจง แบบทดสอบมีทั้งหมด 30 ข้อ โปรดตอบคำถามทุกข้อโดยทำเครื่องหมาย ✓ หรือ ✘ ลงหน้าหัวข้อ ที่ท่านพิจารณาว่าถูกต้องเหมาะสมมากที่สุด

.....1) การจัดการการผลิตหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์สินค้าโดยการแปลงสภาพปัจจัยนำเข้าให้เป็นผลผลิตโดยมีต้นทุนต่ำ

.....2) ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน คือ ยอดการผลิตต่อสมาชิก 1 คน

.....3) องค์ประกอบของการผลิต คือ ผู้ปฏิบัติงาน วัตถุดิบ วิธีการ เงิน

.....4) กระบวนการผลิตเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อกำลังการผลิต

.....5) จุดคุ้มทุนคือระดับหรือปริมาณการผลิตที่ทำให้ธุรกิจมีรายได้เท่ากับต้นทุนที่เกิดขึ้น

.....6) แผนผังแบบจัดตามกระบวนการผลิตเป็นการจัดผังให้หน่วยผลิตที่หน้าที่เดียวกันให้อยู่เป็นกลุ่มเดียวกัน

.....7) การพยากรณ์ในธุรกิจคือการคาดคะเนหรือประมาณปริมาณความต้องการของสินค้าหรือบริการในช่วงเวลาอนาคต

.....8) สัดส่วนการส่งผลต่อการผลิตโดยตรง ของเครื่องจักรหรือผู้ปฏิบัติงาน คือ อัตราของที่ดี

.....9) สัดส่วนของวัตถุดินที่แปรเปลี่ยนไปเป็นผลิตภัณฑ์ คือ อัตราทางตรง

.....10) 5ส ในสถานที่ทำงาน คือ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และ สั่งการ

.....11) คน วัตถุดิบ เครื่องจักร เป็นทรัพยากรทางการบริหาร

.....12) การปรับปรุงในสถานที่ทำงานอย่างหนึ่งคือการเก็บรวบรวมสิ่งที่ไม่จำเป็น

.....13) การบริหารการทำงานนั้นมีกลไกการดำเนินการตามแผนและกลไกการปรับปรุง

.....14) กระดานใบสั่งงาน หมายถึง การควบคุมกระบวนการ

.....15) การควบคุมการผลิตประกอบด้วยการควบคุมความก้าวหน้าของงาน การควบคุมกำลังผลิตส่วนเกิน และการควบคุมคุณภาพ

.....16) การวางแผนการผลิตประกอบด้วยการวางแผนขั้นตอน การวางแผนหน่วยงาน และการวางแผนกำหนดการ

.....17) ต้นทุนการผลิตประกอบด้วยค่าวัตถุดิบ ค่าใช้จ่าย และค่าจ้างทำภายนอก

.....18) การควบคุมคุณภาพประกอบด้วยการควบคุมคุณภาพ ต้นทุน และการส่งมอบงาน

.....19) สินค้าคงเหลือหมายถึงสินค้าและวัสดุต่างๆ ที่ธุรกิจมีไว้เพื่อรอนำไปใช้ประโยชน์

.....20) สินค้าคงเหลือแบ่งออกเป็นวัตถุดิบ ชิ้นส่วนและส่วนประกอบย่อย วัสดุสิ้นเปลือง งานระหว่างทำหรือสินค้าระหว่างผลิต สินค้าสำเร็จรูป

.....21) ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาสินค้าเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการมีสินค้าคงเหลือ

.....22) สินค้าคงเหลือเผื่อขาด หมายถึง สินค้าคงเหลือส่วนที่สำรองไว้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการขาดแคลนสินค้า การผลิตหยุดชะงัก

.....23) บุคคลที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

.....24) บุคคลที่พอใจกับสภาพที่ตนเองมีอยู่ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์น้อย

.....25) ฝึกนิสัยพึ่งตนเองให้มากที่สุด จะช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้

.....26) ผู้นำดี สมาชิกดี การจัดการดี ทำให้การทำงานเป็นกลุ่มประสบความสำเร็จ

.....27) บทบาทของสมาชิกกลุ่มที่ดี ควรให้ความร่วมมือในการทำงาน

.....28) การออกคำสั่ง เป็นลักษณะของการประสานงานที่ดี

.....29) บุคคลใดที่พูดให้คนอื่นเข้าใจตามที่ต้องการได้ สามารถสื่อความหมายได้ดีที่สุด

.....30) สมาชิกกลุ่มทำงานตามสบาย กลุ่มทำงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาคผนวก ฉ แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของผู้ผ่านการฝึกอบรม

แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของกลุ่มผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์ที่ผ่านการฝึกอบรม

ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ชื่อ.....นามสกุล.....

คำชี้แจง การประเมินผล ให้ท่านทำเครื่องหมาย✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับระดับการปฏิบัติของท่าน

5 หมายถึง ท่านมีการปฏิบัติ มากที่สุด

4 หมายถึง ท่านมีการปฏิบัติ มาก

3 หมายถึง ท่านมีการปฏิบัติ ปานกลาง

2 หมายถึง ท่านมีการปฏบัติ น้อย

1 หมายถึง ท่านมีการปฏิบัติ น้อยที่สุด

ข้อ	พฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
	ด้านการจัดการผลิต					
1	มีการจัดการการผลิต					
2	มีการจัดทำกลยุทธ์การผลิต					
3	มีการวางแผนการผลิต					
4	มีการวางผังโรงงานการผลิต					
5	มีการควบคุมการผลิต					
6	มีการควบคุมคุณภาพการผลิต					
7	มีการบริหารสินค้าคงคลัง					
8	มีการจัดการความปลอดภัยในการผลิต					
9	มีการจัดระบบข้อมูลการผลิต					

ข้อ	พฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
	ด้านภาวะผู้นำ					
1	มีความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตาม					
2	มีความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น					
3	มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาการผลิต					
4	มีความสามารถพูดเพื่อสื่อความหมาย					
5	มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นได้					
6	มีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล					
7	มีความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น					
8	มีความสามารถในการปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้					
	ด้านความคิดสร้างสรรค์					
1	มีการเสนอความคิดที่แปลกใหม่					
2	มีการเปิดเผยข้อดีข้อบกพร่องของตนเอง					
3	มีการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น					
	ด้านการประสานงานกลุ่ม					
1	มีความสามารถที่จะระดมความคิดจากกลุ่มได้					
2	มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศที่ดีของกลุ่ม					
3	มีความสามารถในการร่วมมือกับกลุ่ม					
4	มีความสามารถในการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ดี					
5	มีความสามารถในการสร้างการยอมรับภายในกลุ่ม					
6	มีความสามารถในการพูดให้ความรู้ทางการผลิต					
7	มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลทางการผลิต เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาการเกษตร					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ภาคผนวก ช แบบประเมินผลการฝึกอบรม

แบบประเมินผลการฝึกอบรม

ชื่อ.....นามสกุล.....

เพศ.....อายุ.....ปี

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นของท่าน

ท่านคิดว่า ท่านได้รับประโยชน์จากหัวข้อวิชาต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

เรื่อง	ระดับของประโยชน์			เหตุผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
มีการจัดการการผลิต				
มีการจัดทำกลยุทธ์การผลิต				
มีการวางแผนการผลิต				
มีการวางผังโรงงานการผลิต				
มีการควบคุมการผลิต				
มีการควบคุมคุณภาพการผลิต				
มีการบริหารสินค้าคงคลัง				
มีการจัดการความปลอดภัยในการผลิต				
มีการจัดระบบข้อมูลการผลิต				
ภาวะผู้นำของผู้เข้ารับการอบรม				
ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เข้ารับการอบรม				
การประสานงานของผู้เข้ารับการอบรม				
วิทยากรแต่ละเนื้อหาการอบรม				
การนำเสนอของวิทยากรแต่ละเนื้อหาการอบรม				
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้เข้าอบรม				
การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม				
เอกสารการฝึกอบรม				
สื่อประกอบการฝึกอบรม				
สถานที่สำหรับการฝึกอบรม				
อาหารและเครื่องดื่ม				
ระยะเวลาในการฝึกอบรม				

ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินผลวิทยากร

ชื่อ.....นามสกุล.....

ชื่อวิทยากร.....

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นของท่าน

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยากร

รายการ	ระดับความคิดเห็น				ข้อเสนอแนะ
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	
1. ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชา					
2. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้					
3. การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้เป็นที่น่าสนใจ					
4. การจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา					
5. ความชัดเจนในการบรรยาย					
6. การตอบคำถาม					
7. เทคนิค/วิธีการฝึกอบรมที่ใช้ในการถ่ายทอด					
8. การใช้โสตทัศนูปกรณ์					
9. การรักษาเวลา					
10. ความเหมาะสมของวิทยากรโดยส่วนรวม					

2. สิ่งที่ท่านประทับใจวิทยากรท่านนี้ที่สุด คือ

.....

.....

3. สิ่งที่วิทยากรท่านนี้ควรปรับปรุง คือ

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....